Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Doktori Iskola

Az Angyalok megöléséről.
A magzatelhajtás és abortusz kérdésköreiről, ezek összevetéséről.
A jogalanyiság figyelmen kívül hagyásáról.

dr. Dobróczi Zsolt

Doktori értekezés

Témavezető: Prof. Dr. Belovics Ervin,
tanszékvezető egyetemi tanár

Budapest
2026.

TARTALOM

ELŐSZÓ **6**

I. A LEGALAPVETŐBB JOGOK ÉRTELMEZÉSE, TÖRTÉNETE **8**

1. AZ EMBERI MIVOLTBÓL EREDŐ LEGALAPVETŐBB JOGOKRÓL **9**

1.1. Élethez való jog 11

1.1.1. Babilon *12*

1.1.2. Izrael *13*

1.1.3. Hellász *16*

1.1.4. Róma *19*

1.1.5. Kereszténység *22*

1.2. Méltósághoz való jog 30

1.3. A magzat jogalanyisága 35

1.3.1. A testi és szellemileg sérült magzatokról *41*

1.3.2. A mesterséges megtermékenyítésről *43*

1.3.3. A mesterséges méhről *47*

1.4. Önrendelkezés, testi épség integritás 51

1.5. Családtervezéshez és reproduktív egészséghez való jog. 55

1.6. Az élet elvételének joga? 58

1.6.1. Halálbüntetés *59*

1.6.2. Eutanázia *60*

1.6.3. Abortusz *65*

1.6.4. „Születés utáni abortusz” *75*

2. HAZAI JOGFEJLŐDÉS **77**

2.1. Csemegi-kódex 81

2.2. Kommunizmus 89

II. HATÁLYOS JOGI HÁTTÉR **98**

1. AZ ABORTUSZT ÉRINTŐ NORMÁK **98**

1.1. Értelmezési kérdések 100

1.1.1. Kontextuális (rendszertani, strukturális) értelmezés *104*

1.1.2. Bíró által végzett értelmezés *106*

1.2. Alkotmányjog 107

1.2.1. Alaptörvény *110*

1.2.2. Teleologikus értelmezés *116*
1.2.3. Szubsztantív értelmezés *118*
1.2.4. Hiba az Alaptörvényben *122*
1.2.5. Szemelvények párhuzamos véleményekből *125*
1.2.6. Lépjünk vissza, s tanuljunk belőle *126*
1.2.7. Sollen kontra sein *128*
1.3. A magzati élet védelméről szóló törvény 132
1.3.1. Orvosi okok *136*
1.3.2. Kérelem *138*
1.3.3. Szívhang rendelet *143*
1.4. Büntetőjog 145
1.4.1. Védett jogtárgy *148*
1.4.2. Elkövetési tárgy/Passzív alany *149*
1.4.3. Elkövetési magatartás *151*
1.4.4. Bűncselekmény jellege *152*
1.4.5. Eredménye, stádiumok *152*
1.4.6. Bűncselekmény alanya *154*
1.4.7. Bűnösség *155*
1.4.8. Minősített esetek *156*
1.4.9. Halmazat, elhatárolás *158*
1.4.10. Kapcsolódó deliktumok *162*
1.5. Nemzetközi jog 165
1.6. Polgári jog 168
III. KÜLFÖLDI KITEKINTÉS 170
1. ABORTUSZ EURÓPÁBAN 171
1.1. Málta 174
1.2. Lengyelország 175
1.3. Hollandia 176
1.4. Franciaország 177
2. ISZLÁM ÁLLÁSPONT 179
2.1. Tunézia 183
2.3. Egyiptom 184
2.4. Marokkó 186
2.5. Törökország 187
3. AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK 188

3.1. Roe kontra Wade 191
3.2. Planned Parenthood 195

IV. EPILÓGUS 201

RÖVIDÍTÉSEK, HIVATKOZOTT FORRÁSOK GYŰJTEMÉNYE 204

IRODALOMJEGYZÉK 204

Monográfiák 204
Több szerzős művek 222
Kötetbe foglalt művek 227
Folyóiratok 238

JOGFORRÁSOK 255

Jogszabályok 255
Kommentárok 259
Határozatok, irányelvek, állásfoglalások 260
Egyéb 262

Szíved alatt szépen kérlek, Édesanyám ne öljél meg!
Az öledben fészket leltem, Isten adta hozzá lelkem.
Nagy a világ, majd elférek, Ne pusztuljak, mint a féreg!

Szíved alatt szépen kérlek, Édesanyám ne öljél meg!
Értem egyszer esküt mondtál, Feljegyezték a mennyben már.
Ha esküdhöz hűtlen lennél, szomorkodom az Istennél!

Szíved alatt szépen kérlek, Édesanyám ne öljél meg!
Én is keresztvízre vágyom. Ne vedd el a mennyországom!
Ha irgalmas lennél hozzá, Imáidat imádkoznám!

Szíved alatt szépen kérlek, Édesanyám ne öljél meg!
Édesanyád is várt Téged, Ringatott, ölelt, védett.
Tőled én is ezt esengem, Szeress engem, szülj meg engem!

Szíved alatt szépen kérlek, Édesanyám ne öljél meg!
Tarts meg örökké magadnál, Ha szíved alá elfogadtál!
Érzem, mint dobog felettem, aminek a foglya lettem!

Szíved alatt szépen kérlek, Édesanyám ne öljél meg!
Ne szálljon, mint örök átok, Foganásom perce rátok.
Érzem, én már élek benned, Tedd meg, anyámmá kell lenned![1]

[1] *„Költemény az abortus ellen”*

ELŐSZÓ

Az idők változnak és mi is velük együtt. A bizonytalanság, a komolyabb kérdésekhez való közöny mindennapivá vált. Keresztényként és jogászként úgy érzem, több a felelősségem, mint a mindennapi embernek. Érdekes, egyben nehéz feladat a laikusoknak érthetően bemutatni az általunk vizsgált problémát. Mindig törekednünk kell arra, hogy legjobb tudásunk szerint védjük azt, amiben hiszünk és amit bizonyítani kívánunk. Ugyanakkor meg kell hallgatnunk a másik felet is, ha megalapozott érvekkel igyekszik cáfolni álláspontunkat. Törekedjünk tehát az aranyközépútra.

A legtöbb esetben nemcsak látjuk, hanem meg is éljük az individualizmus legsötétebb mételyeit. E sorok írásakor nemcsak vizionálhatjuk, hanem tapasztalhatjuk is azt az iszonytató erőjű szennyáradatot, ami mindig is próbára tette az emberiség és emberiesség határait. Az élethez való jog veszélybe került. Egyeseket nem ismernek el jogalanynak, mondván: ez a kérdés a mi szándékunktól függ. Már akkor döntenek némelyek felett, mikor még csupán némán sikolthatnak. Egyetemünk doktori iskolájába való jelentkezésem nem gondos előrelátás eredménye volt, ugyanakkor otthon átbeszélve arra az elhatározásra jutottam, hogy megpróbálom – családom (különös tekintettel Édesanyám) közbenjárására. Jobbágyi Gábor munkássága és Belovics Ervin Professzor Úr tudása mindig nagy hatással volt rám.

Miért választottam ezt az irányt? A bíróságon és ügyészségen eltöltött szakmai gyakorlati időm miatt. Tapasztalatlanságom ellenére megértéssel fordultak felém; alázattal, kitartással és szorgalommal igyekeztem válaszolni. A büntetőjog iránti érdeklődésem napról napra nőtt. A másik indok a téma kiírása volt: mindkét esetben az élethez való jogot érintő kérdéskör állt a fókuszban. A korábban említett gyakorlatok miatt Belovics Professzor Úrhoz jelentkeztem. A meghallgatásom során voltak, akik szerint a témában a kérdések többsége már tisztázásra került, így mással kéne foglalkozni. Az örök aktualitás miatt szerintem viszont ebben a témakörben többször meg lehet és meg is kell szólalni. Disszertációmnak szükséges kapcsolódnia valamely bűncselekményhez, amely jelen esetben a magzatelhajtás. Tisztában vagyok vele, hogy ez önmagában nem elégséges egy ilyen komoly témához. A tartalmat röviden az alábbiakban tudnám összegezni: bevezetés, történeti rész, jogfilozófiai háttér, elhatárolási kérdések, a bűncselekmény revíziós lehetősége és annak indokai, megengedhetőség, külföldi kitekintés, konklúzió.

Mi célja ennek az egésznek? Valami véget ér, valami elkezdődik. Doktori értekezésemmel szeretnék egy lehetséges cselekvési irányt felvázolni arra vonatkozóan, hogy mit lehet tenni nem egyértelmű szituációkban. Álláspontom szerint a jogásznak a nem működő mechanizmusokat kell vizsgálnia, és azok megoldására kell javaslattal szolgálnia. Nem érzem szükségét olyan dolgokra, jelenségekre reagálni, amelyek még elméletben sem vetnek fel problémákat. A magzatelhajtás szabályozása jelen állapotában szerintem rossz. Önmagától egy magzat nagyon kevésre képes, épp ezért fokozott védelem, nem pedig tehernek bélyegzés kell hogy megillesse. A szürke zónákra természetesen megpróbálok válasszal szolgálni. Célom, hogy a témával kapcsolatos diskurzus árnyalódjon, a vitás kérdések fókusza változzon.

Köszönöm elsősorban Belovics Ervin Professzor Úrnak, aki rengeteg teendője mellett elfogadott mentoráltjának, doktoranduszának. Tudása és iránymutatása sokat segített az előrehaladásomban. Köszönöm Dr. Németh Gábornak, aki könyvét rendelkezésemre bocsátva számtalan forráshoz és álláspontom alátámasztásához nyújtott hatalmas segítséget. Köszönöm Dr. Rojkovich Bernadettnek, aki megismertette velem a Magyar Bioetikai Társaságot, és lehetőséget kínált első írásaim publikálására, előadások tartására.

Családomnál jobbat nem tudok és nem akarok kívánni. Gondolok itt Édesanyám ellenőrző, sokszor katonai, de nélkülözhetetlen rendszerezettségére; Édesapám a komplexitást mindig leegyszerűsítő hozzáállására; Nővérem dicséreteire és Húgom gondoskodására, motivációjára. A legkisebbek szorulnak a legnagyobb védelemre.

I.
A LEGALAPVETŐBB JOGOK ÉRTELMEZÉSE, TÖRTÉNETE

„Az embereknek mily kevésre volt szükségük a létfenntartáshoz, és a befurakodott bűn miatt mily tarkabarka lett étrendünk. Miután pedig az igazi paradicsomi élvezetektől elestünk, elfajzott élvezeteket találtunk ki magunknak. Miután már nem látjuk az élet fáját, már nem is gyönyörködhetünk (…).”[2]

Az élethez való jog a válságát éli, különösen a magzatok vonatkozásában, hiszen ők a sérelmekkel szemben védekezni nem tudnak. A dolgozat fókuszává a művi terhességmegszakítást (magzatelhajtást) kívánom tenni. Teszem ezt azzal a szándékkal, hogy a várandós nők, a családok, a születendő gyermekek és a társadalom érdekében elősegíthessem a magzati életet védő felfogás erősödését.[3]

Egy ilyen horderejű téma megvilágítására nem elegendő egyetlen jogág: a kutatásnak interdiszciplináris jelleget kell öltenie. Nem tekinthetjük a problémát elszigetelt specifikumnak, hiszen társadalmi jelenségről van szó, így a probléma megoldásához a társadalmi viszonyok ismeretén keresztül vezet az út. A büntetőjog mellett szó kell esnie az alkotmányjog, a polgári jog, a nemzetközi jog, valamint az etika, a vallás, a biológia (orvostudomány) és a szociológia megközelítéseiről is. Ellenkező esetben többet ártunk, mint használunk.[4]

Az érdeklődés fenntartása végett érdemes először az alapokat tisztázni. A jogrendszer egészén belül esetünkben kiemelt szerepet kell kapnia a büntetőjognak. Ugyanakkor szó kell essen az alkotmányjog, a polgári jog, valamint a nemzetközi jog szerepéről is. A vizsgálat körét tágítva be kell vonni az etika, a vallás, a biológia (orvostudomány) és a szociológia szempontjait, illetve módszereit is. A jogértelmezés a jogalkalmazásban az adott normatartalom feltárását jelenti. Bár a nyelvi kifejezések természetes jellemzője a pontatlanság, a joggal szemben támasztott elvárás az, hogy kiszámítható és megismerhető rendszert alkosson. Az a tevékenység aposztrofálható értelmezésként, ami a nyelvi jelentéssel konzisztens.[5] Paradox módon a nyelvi kifejezések jellemzője a pontatlanság, hogy ugyanazt a szöveget egyazon nyelvet beszélők is másképpen érthetik.

[2] NAGY SZENT (2001) 116.
[3] HÁMORI (2000) 1.
[4] KASSÁK (1932) 93.
[5] SZENTE (2013) 95.

1. AZ EMBERI MIVOLTBÓL EREDŐ LEGALAPVETŐBB JOGOKRÓL

„Ecce Homo”.[6] Ahhoz, hogy az élethez való jogról beszélni lehessen, elöljáróban szükséges tisztázni az emberi személy fogalmát.[7] Az újkor általánosan elfogadott természettudománya az embert egyszerűen a *„Mammalia”* (emlősök) osztályába, a *„Primates”* (főemlősök) rendjébe sorolja. A főemlősökön belül pedig annak egyik családjához *„Hominidae”*-hez (emberfélék). Napjainkban ide sorolnak mindent, mi a *„Homo sapiens”*-hez (bölcs emberhez) tartozik.[8]

Az orvostudomány fejlődésével új bioetikai kérdések merültek fel, melyek az alapvető emberi jogok, az élethez és emberi méltósághoz való jog, az önrendelkezési jog újragondolását, határozottabb védelmét teszik szükségessé.[9] Az ember azonban az evolúciós leíráson kívül nem csak fizikai valóság, hanem transzcendens lény is.[10] Istentől eredő mivoltából adódóan nem csak testtel bír. *„Fáradt lelkem égbe, Testem földbe vágy.”*[11] Előbbiből ered a méltóságunk és ez az oka, az elidegeníthetetlenül minket megillető alapjogoknak, azon belül pedig a jogalanyisághoz való jognak. Nélküle nem beszélhetünk jogi értelemben emberi személyről.[12] A személyként való elismerés azt feltételezi, hogy emberi méltóságot tulajdonítanak valakinek.[13] Levezethetőek továbbá belőle a minket minimálisan, korlátozhatatlanul és leglényegesebb taralomként az élethez és az emberi méltósághoz való jogok.[14] A védelem leginkább abban nyilvánul meg, hogy a személy oly módon képes elhatárolni magát a külvilágtól, hogy közben egységben tartja sokoldalúságát,[15] ezáltal önmagunkat is értelmezni tudjuk.[16]

A méltóság etikai, dilemmája abban áll, hogy ennek az értéknek a birtoklása eleve adott-e az ember számára, vagy pedig élete során tesz szert rá, és ezt tovább növeli. A helyes válasz erre az, hogy senkinek nem szükséges bizonyítania méltóságát, vagy küzdenie érte.[17] Hisz az a fogantatásától a haláláig jelen van, amíg az emberi személy a testében él és létezik.[18]

---

[6] KÁROLI (2001) 135. Jn 19,5.
[7] MÉSZÁROS (2013) 109.
[8] VEJKEY (2010) 59.
[9] ROJKOVICH (2023a) 7.
[10] VEJKEY (2010) i. m. 59.
[11] CSOKONAI (1803)
[12] FRIVALDSZKY (2010b) 19.
[13] OROSZ (2017) 181.
[14] FRIVALDSZKY (2010a) 33.
[15] TUBA (2002) 119.
[16] OROSZ (2017) i. m. 188.
[17] KAISER (2018) 83.
[18] FRIVALDSZKY (2020) 37.

Alan Gewirth szerint ha létezne abszolút jog, akkor az valószínűleg az élethez való jog lenne, hisz ez a jog a legszűkebb értelmezésben is átfogja azt a mindenkire vonatkozó kötelességet, hogy tartózkodjunk mások megölésétől.[19] Így kell viszonyulni az emberi méltósághoz is. Ez nemcsak a természetjogból, hanem a Lex Divinaból is levezethető. Egy Istennek tetsző világban az emberi törvénynek mindig alárendeltek.[20] Gondoljunk csak az Ötödik parancsra. *„Ne ölj!”*[21] Az életbe vetett hitet számtalan támadás éri. Ilyesfajta aktusokat a jog is megenged, ezen rendelkezések minden államban más-más tartalommal bírnak. (halálbüntetés, eutanázia, abortusz). Függően az adott kultúrközegtől, vallástól, államberendezkedéstől. Jó példa erre, hogy a buddhizmus is elfogadja ezt a parancsot sok más vallással egyetemben (például: iszlám). Általános életvédelmi parancsként fogja fel. Minden élőlényt szeretni kell. Az élet minden formája egyenlő értékű (reinkarnáció, korábbi tevékenységek konzekvenciái).[22]

Szólni kell azokról a tendenciákról is, amiket a jog nem tűr meg, de egyenesen tilt. Gyilkosság, magzatelhajtás, öngyilkosságban, közreműködés, terrorizmus, háborús bűncselekmények. A legszörnyűbb az egészben, hogy ezen cselekedetek nemcsak az emberi élet, de annak méltósága ellen is irányulnak. A két csoport között vékony a határ, számtalanszor átlépjük azt. Tagadni kívánják a test és lélek kettősét. *„Épp testben, épp lélekben.”*[23]

Ma az állam jóakaratától függ, hogy kit tekintünk embernek.

A megfelelő védelemhez, világosan, látni kell az élet valóságát. A tisztánlátás összetett, tudományos, a jó erkölcsnek megfelelő, objektív alapelvekre visszavezetett, indokolással alátámasztott, biztos ismeretet feltételez. Az igazságot meg kell ismerni. A tudomány művelőjét ez élteti és kötelezi. Az ő szabadsága és felelőssége ebben áll, ezzel élnie kell, visszaélni nem szabad.[24]

[19] GEWIRTH (1984) 91.
[20] BÖCKENFÖRDE (2006) 174.
[21] KÁROLI (2001) i. m. 82. Kiv. 20,13.
[22] BÁRDI (1999) 64.
[23] DECIMUS (1964) 238.
[24] HÁMORI (2011a) 6.

1.1. Élethez való jog

„*Minden organizmus, a fajok minden populációja és minden életközösség önmagában jó”*, illetve minden élet inherens értékkel rendelkezik, azaz önmagában és önmagától értékes.[25] *„Az etika abból fakad, hogy elfogadom a világot, az élet védelmével együtt. Természetes módon jelen vannak bennem. Az élet iránti vágyamban, végiggondolom és törekszem megvalósítani a lehető legteljesebb mértékben.”*[26]

Mindenkinek főszabályként egy esély adatik. Épp ezért kell a tőlünk telhető legjobbat nyújtani mindig és mindenkor. Életünk ugyanis nemcsak természetes módon, hanem külső beavatkozás által is véget érhet. Az emberi cselekvést szabályozó jogi és erkölcsi normákat ho származtatásának levezetésétől függően, különböző azoknak az álláspontja, akik a népszaporodás kérdésében a be- vagy be nem avatkozás elvét vallják.[27] Következésképp például az abortusz kérdésében való döntést is ez határozza meg.

Sokan úgy gondolják, hogy bármely alapjogról legyen szó politikai elismerés kérdése az érvényesülés. Így tehát, csak kulturális szempontból értelmezhető az egyes államoknál, hogy mik lehetnek alapjogok az ember számára.[28] Az élethez való jog létezését sem tekintik egyesek magától értetődő erkölcsi ténynek. Nem a létük, hanem az esetleges nem létük szorulhat bizonyításra.[29] Amennyiben az emberi jogok kultúra-kötöttek, a kultúrák pedig csak a saját referencia-rendszerükben képesek értelmezni magukat, úgy nemhogy igazolni, de még megértetni sem lehet az emberi jogokat. Kivéve, ha a kultúrák közösségét igazolják vagy találnak valamilyen közvetítő rendszert.[30].A legtöbb államban viszont az alapvető szabályok kevés eltérést mutatnak az élet védelmében.

A legkorábbiak, gondolni kell itt a Babiloni és a Héber jogra még leginkább deliktuális felelősségként kezelték a kérdést. Következésképp, az *„okozott kár”,* a magzat halála pénzben megváltható volt. Az ennél, komolyabb büntetés kivételes jelleggel bírt. Hammurápi törvényei szerint a magzatot vagyontárgyként kezelték: amennyiben nemes vetette el, pénzbírságot kellett fizetnie. Ha szolgáló vagy rabszolganő vetélt el, akkor csak a munkáskezektől való elesést jelentette az uralkodó számára:

---

[25] TAYLOR (1999) 175–178.
[26] SCHWEITZER (1923) 237.
[27] VÁMBÉRY (1932) 3.
[28] SAJÓ (2003) 4.
[29] KIS (1987) 35.
[30] SAJÓ (2003) i. m. 4.

„Ha egy awélum (szabad nemes) awélum lányát megütötte, és magzatát elvetéltette vele, 10 siglum ezüstöt fizessen a magzatért."[31]

1.1.1. Babilon

Hammurapi/Hammurábi a Tigris és az Eufrátesz által közrefogott Mezopotámia területe fölött az Óbabiloni Birodalom királyaként uralkodott a Kr. e 18. században. A legrégebbi *„írásos törvénygyűjtemény"* hozzá köthető.[32]

A törvénykönyv első része közjogi jellegű, a második jóval terjedelmesebb rész vegyesen tartalmaz vagyoni viszonyokkal, házassági, büntetőjoggal kapcsolatos szabályokat tartalmaz.

Hammurabi törvényének jogtörténeti jelentőségét a bábeli jogszokások fejlődésében a napfényre került ó-babyloni okmányoknak köszönhetjük. Értelmezésüket, az assyriologia kimagasló vívmányai. Ezeknek az okmányoknak egy része a Hammurabit megelőző uralkodók idejéből való. Rendelkezéseik ezen idők jogszokását tükrözik vissza. Kitűnik az okmányokból, hogy a Törvénykönyv aránylag kevés reformot tartalmaz. Helyette legnagyobb részben meglevő jogszokások kodifikációja. Az sem zárható ki, hogy már korábban is volt példa jogalkotásra. Erre a nippuri okmány ad alapot.[33]

Külön beszélni kell a Talio/Forbát elvéről. Itt kerül először alkalmazásra. Mindkét kifejezés latin eredetű viszonzás, megtorlás jelentéssel bírnak. A *„talio"* és a *„forbat"* is, a büntetőjogi fogalom. Ezek a szabályok a zsidó, az iszlám, a babiloni és a római jogra való hatásukon keresztül az egész világ további jogfejlődését alapjaiban meghatározták.

Magában a Törvénykönyvben a tálió elv például az alábbi szöveg szerint jelenik meg:[34]

„Ha egy awélum (szabad ember) awélum fiának szemét elpusztította: pusztítsák el az ő szemét. (196. szakasz)."[35]

A gyilkosok halállal lakoltak. Az *„oculum pro oculo,"* konkrét megfogalmazása viszont nem innen, hanem a Bibliából ered. *„Szemet szemért; fogat fogért, kezet kézért; lábat lábért; égetést égetésért, sebet sebért, kéket kékért."*[36] Ezzel szemben a tükörbüntetéseknél szankcióként nem azt a testrészt kell elpusztítani, ami megsérült, hanem, amivel megsértett.[37]

---

[31] HARMATTA (1964) 153.
[32] KMOSKÓ (1911) 9.
[33] KMOSKÓ (1911) i. m. 14–15.
[34] TÓTH (2007) 10.
[35] DÁVID (2003) 153.
[36] KÁROLI (2001) i. m. 83. Kiv 21,24-25.
[37] TÓTH (2007) i. m. 10.

Ilyen jellegű büntetést például az alábbi: *„Ha egy fiú apját megütötte: kezét vágják le.”* [195. szakasz][38]

1.1.2. Izrael

A zsidó jog része annak a közel-keleti jogi koinének, mely a környező kultúrákhoz köti.[39] A társadalmi gyakorlat az igazságosság primitív felfogását vallotta *„a vérbosszú elvével”.* Az elszenvedett kárt, sérelmet sokszorosan adja vissza: *„…embert öltem, mert megsebzett; ifjat öltem, mert megütött. Ha hétszeres a bosszú Káinért, hetvenhétszeres az Lámekért.”*[40] A Törvény ezt az aránytalanságot kívánja megszüntetni. A bűn és büntetés egymásnak megfeleltetéséről gondoskodik. Nem halál jár már egy sérülésért, vagy hét emberélet egyért. Arányosság áll fenn az okozott és a büntetésként elszenvedett kár között.[41] *„A mózesi törvény történelmi szempontból a mértéktelen bosszú messzemenő korlátozását jelentette”.*[42]

Egyesek szerint a zsidó nép ősatyjának tartott Ábrahám valószínűleg Babilonból származott, Hammurapi kortársa volt. Lehetséges tehát, hogy leginkább az ottani jogrendszer hatott rá. Ennél meggyőzőbb azonban az, hogy a két *„törvénykönyv”* között rengeteg a formai és tartalmi hasonlóság. Ami az előbbit illeti, ugyanúgy az istenek (Isten) kegyét kéri azokra, akik a törvényeket betartják és azok szerint élnek, de az istenek (Isten) büntetését kívánja azokkal szemben, akik e normákat megsértik.[43] Az állam és vallás kapcsolatát kölcsönösen jellemzi a szubszidiaritás. Hasonló tetteket rendel szankcionálni. Az illetőt meg kellett ölni, ha paráználkodott vagy apját megütötte.[44] Természetesen lényeges eltérések is léteznek: például a rabszolga a zsidó jogban sokkal jobb helyzetben van.[45] *„Ha héber szolgát vásárolsz, hat esztendeig szolgáljon, a hetedikben pedig szabaduljon fel ingyen.”*[46] Uruk gyermekeivel azonos jogi státuszt élveztek, a teljhatalom időbelisége ráadásul számukra kedvezőbb volt. Ez a fajta állapotpárhuzam még az Újszövetségben is jelen volt. Pál Apostolnak a Kollosébeliekhez írt levele így fogalmaz: *„Ti gyermekek, szót fogadjatok a ti szüleiteknek mindenben; mert ez kedves az Úrnak.”*[47] A kiszolgáltatottságot példázza már a születés pillanata.

---

[38] DÁVID (2003) i. m.153.
[39] JANY (2018) 1.
[40] KÁROLI (2001) i. m. 9. Ter 4,23-24
[41] FRIVALDSZKY (2017) 423.
[42] KAUFMANN (1997) 306.
[43] SZATHMÁRY (2003) 19–30.
[44] VÖ. Hammurapi törvényei, 250-252. szakasz; illetve Kiv 21,28-29
[45] TÓTH (2007) i. m. 15.
[46] KÁROLI (2001) i. m. 82. Kiv. 21,2
[47] UO. 240. Kol. 3,20

A családfő határozott az újszülöttekről.[48] A teljhatalom alóli mentesülére a gyermekeknek legkorábban a házassággal volt lehetőségük, az sem volt példa nélkül, hogy a fiúk is jóváhagyás után nősülhettek meg.[49] Az édesapa rendelkezett a gyermeke fellett.[50] Eltérés még, hogy a lopást a zsidók nem büntették halállal; létezett a menedékvárosok intézménye. Ezek a tények mindazonáltal nem cáfolják a *„rokonságot”*, már csak azért sem, mert a két kompiláció között több száz év telt el.[51]

Isten a maga igazságosságához és igazságához köti a jogot (*„Én vagyok az Úr”* – hangzik el többször is az egyes törvényhelyek után), Jahve igazságossága, *„heszed”*-je viszont sohasem *„bosszúálló”*, mindig nevelő szándékú, még a jogos és szükséges büntetésben is, azért hogy a szövetséget (*„berítet”*) fenntartsa/fenntartassa a választott néppel.[52] *„A benneteket éltető vért pedig számon kérem. Minden élőlénytől számon kérem azt, az embertől is. Számon kérem az ember életét: egyik embertől a másikét.”*[53] *„Aki ember vérét ontja, annak vérét ember ontja. Mert Isten a maga képmására alkotta az embert.”*[54] Világosan kitűnik e passzusból, hogy az emberi élet Isten közvetlen védelme alatt áll. Vagyis, ha valaki *„szentségsértést”* követ el és bitorolja Isten jogát az élethez akkor az illető halállal lakol.[55]

A Biblia általános jelleggel azt parancsolja; hogy ha valaki kezet emel felebarátjára, akkor *„a milyen sérelmet ő ejtett máson, olyan ejtessék rajta is”*[56] Általában nem a közösség egésze, hanem a megölt személy családtagja a végrehajtója a büntetésnek. A más bűncselekmények miatt kiszabandó halálos ítéletek végrehajtására a közösségi megtorlás elve érvényesült.[57] Amennyiben az emberölés előre megfontoltan követték el, akkor az elégtétel kötelező volt. *„A vérbosszuló rokon ölje meg a gyilkost; mihelyt találkozik vele ölje meg azt.”*[58]

Az abortusz problémaköre nem jelenik meg, mint etikai, jogi vagy társadalmi probléma a bibliai időkben. Ez viszont nem jelenti azt, hogy érintőlegesen ne esne róla szó. Továbbá azt sem, hogy Isten már az anyaméhtől, vagyis a kezdetektől fogva nem állna az ember mellett, és szoros kapcsolatot ne tartana fenn vele. [59]

---

[48] COHICK (2021) 184.
[49] VÖ. BALLA (2010) 55–56.
[50] NAGY (2024) 121.
[51] TÓTH (2007) i. m. 15-16.
[52] FRIVALDSZKY (2017) i. m. 424.
[53] KÁROLI (2001) i. m. 12. Ter 9,5.
[54] UO. Ter 9,6.
[55] FRIVALDSZKY (2017) i. m. 424.
[56] KÁROLI (2001) i. m. 133. Lev 24,20:
[57] TÓTH (2007) i. m. 16.
[58] KÁROLI (2001) i. m. 183. Szám 35,19.
[59] LESLIE (1949) 312.

„Ha férfiak veszekednek, és meglöknek valamely terhes asszonyt, úgy hogy idő előtt szül, de egyéb veszedelem nem történik: bírságot fizessen, amint az asszony férje azt reá kiveti, és bírák előtt fizessen. De ha veszedelem történik, akkor életért életet adj."[60] A két vers az úgynevezett Szövetség könyve szövegkorpuszába tartozik, besorolása szerint nem kultikus vagy papi szöveg.[61] A szöveg tehát kazuisztikus rendelkezés,[62] amely a szakértők szerint két esetet fedhet le: az egyik esetben nem vetélés történik, csak koraszülés, és nem kerül veszélybe sem az anya, sem a magzat élete; a második esetben viszont komoly fizikai bántalom éri a terhes asszonyt, amelynek vetélés lesz a következménye.[63] Ez utóbbi esetben az a rendelkezés célja, hogy arányos büntetést szabjon ki a vétő félre. Az pedig, hogy a várandós anya helyzete kazuisztikussá válik, azt jelenti: az esetnek külön súlya is van, és a tálió elve szerint a vétkest arányos büntetéssel kell sújtani: az életért élettel kell fizetnie.[64] Ez az egyetlen kivétel, amikor különbséget tesz a héber jog a kiformálódott, vagy a még nem kiformálódott magzat halála között, bármi okozta azt. Ebből következik, hogy a zsidók az abortált magzatot, nem tartották önálló emberi lénynek az Ószövetség alapján.[65]

Ellentétes ezzel szemben például a Talmud megfogalmazása *„Rabbi Jusmáél nevében mondták: B'né Noáh [Noé ama leszármazottai, akiknek csupán hét tórabeli parancsot kell megtartaniuk] büntetése még egy embrió megöléséért is halál."* Enyhébben fogalmaz ezzel szemben a Mekhilta – Mózes Második könyvéhez írt un. midrás hálákhá – szerint: *„Csak akkor jár halálbüntetés az asszonyt megütő férfinak, ha az elvetélt magzat egyébként életképes lett volna."* Végezetül pedig a nem a Bibliából származó zsidó iratok közül a Zohár, a kabbala szent könyve már világosan elítéli a művi abortuszt és meg is indokolja: *„Mert lerombolja Isten építményét és művészetét."*[66]

A zsidó-keresztény hagyományban az emberölés tilalma eredetileg az ártatlan élet kioltására vonatkozott. A Teremtés könyve is utal erre.[67] Az ártatlan vére *„felkiáltott a földről"* Istenhez, aki Káint száműzetéssel büntette.[68] Ez azonban kegyelemnek minősült, hisz a törvény azt írta elő, hogy *„aki embervért ont, annak ember ontsa ki vérét…".*[69]

---

[60] UO. 83. Kiv 21,22-23.
[61] RÓZSA (2016) 197, 201.
[62] TÓTH (1993) 15.
[63] YAMAUCHI (2014) 5–6.
[64] FRETHEIM (1991) 247.
[65] GRADVOHL (2015) 8.
[66] JÓLESZ (1991)
[67] SÁNDOR (2021) 2.
[68] KÁROLI (2001) i. m. 8. Ter 4,10-11
[69] UO. 12. Ter 9,6

Megfigyelhető egy érdekes ellentét a Biblia értelmezésekor. A felnőtt embert tekintik a parancsok címzettjének, nem vonatkoztatják azokat a magzati életre. A norma célját mégis abban határozzák meg, hogy az minden ember egyéni értékének megóvásáról rendelkezik.[70]

Az ószövetség erkölcsi tanítása nem zárta ki az emberölés lehetőségét, de azt bizonyos előre megállapított, általánosan ismert és elfogadott feltételek közé szorította. Mózes öt könyve sok olyan tettet felsorol, amelyért halálbüntetés járt.[71] E speciális jelentésű ige kapcsán könnyebb azt megfogalmazni, hogy mit nem jelent: nem jelenti a háború teljes megszüntetését, a halálbüntetés eltörlését, végül nem vonatkozik az állatok megölésére.[72] Az igét akkor sem találjuk meg, amikor Isten büntet valakit halállal.[73]

Az újszövetség is tartalmazta az emberölés tilalmát, de a vérbosszú lehetőségének átvétele nélkül. A gyilkosságot nem a földi, hanem az örök élet elvesztésével büntette.[74] *„Aki gyűlöli testvérét, gyilkos, márpedig tudjátok, hogy egy gyilkosnak sem maradandó birtoka az örök élet."*[75] Ugyanakkor a gyilkosság a törvény megsértésének is minősült: *„Hallottátok, hogy a régiek ezt a parancsot kapták: Ne ölj! Aki öl, állítsák a törvényszék elé."*[76]

1.1.3. Hellász

„Senkinek sem adok majd mérget, még ha kéri is; sőt még csak ilyen tanácsot sem adok neki. Hasonlóképp egyetlen asszonynak sem adok magzatelhajtó méhgyűrűt."[77] A történelemben a nők szerepe a szülésben, a gyermekek nevelésében legalább kétezer-ötszáz évig szinte változatlan maradt, és csak az elmúlt évszázad járt e téren jelentős átalakulásokkal.[78]

Az abortusz becstelen, mert mindig veszéllyel, erőszakkal párosul. Az anya életének veszélyben forgásakor, elfogadható annak terápiás alkalmazása.[79] Árnyalódik a kép, hogy az orvosok nem, de a bábák tudták, értették az abortusz miben létét. Az ókorban legfőképp méreggel próbálkoztak, de ez gyakran az anyát is megölte. Később a has aljára gyakorolt ütésekre tértek át. Ez viszont gyakran súlyos vagy végleges szervi sérüléseket okoztak a nőnek.[80]

---

[70] BRUGGEMANN (1982) 83.
[71] SÁNDOR (2021) i. m. 2.
[72] SCHMIDT (1996) 147.
[73] SCHÜNGEL-STRAUMANN (1977) 51.
[74] SÁNDOR (2021) i.m. 2.
[75] KÁROLI (2001) i. m. 282. 1Jn 3,15.
[76] UO. 7. Mt 5,21.
[77] HAVAS (1991) 17.
[78] GRADVOHL(2015) i. m. 3.
[79] UO.
[80] CSARMASZ – TÓTH – TÓTH (2016) 590.

A mechanikai eszközökön túl, különböző főzetek, kenőcsök receptjei maradtak fenn, melyeket maga Hippokratész is leírt, és egyes receptjeiben szereplő növényekről a mai napig bizonyított, hogy fogamzásgátló hatású.[81] Az ő személyéhez köthető viszont az is, hogy felismerte a nem hozzáértő személy által, de eredményesen elvégzett művi abortuszokban rejlő kockázatokat. Ide sorolta a terhesség alatti vérzés és a méh, valamint a medence nem megfelelő alakját, elváltozásait.[82] Az *„igazi gyermekek"* segítenek a kihordásban, de az abortáltak nagy teher az anyára nézve.[83] A sikertelen abortuszokról is ír *„De mulierum affectibus"* című művének 25. fejezetében. Ide sorolja az anyát ért baleseteket, a helytelenül kevés táplálékot, valamint a gyakori ájulásokat. A beavatkozási kísérlet következményei már egyenként is a magzat sérülését és torzulását okozhatták.[84]

A hippokratészi eskü szövege nyíltan kimondja, hogy az orvos nem segít abortálni magzatot, bár a gyűjteményben van egy mű, a gyermekek természetéről melyben le van írva az abortusz folyamata. Egyesek ezek alapján azt állították, hogy az abortusszal Hippokratésznek nem volt és nem is lehetett baja, hiszen leírja, hogy hogyan folyik egy abortusz. Ellenbizonyítékként szolgál azonban egy I. századi római orvos, Scribonius Largus leírása, hogy: „*Hippocrates, hivatásunk atyja, tudományunk alapjait egy eskü szövegében fektette le, amelyben előírta, hogy az orvos nem adhat olyan szert egy terhes nőnek, amely elhajtja annak magzatát.*" Valószínű tehát, hogy maga Hippokratész valóban nem támogatta az abortuszt.[85] Alátámasztja ezt Kapparis elgondolása is. Véleménye szerint a hippokratészi orvostudomány elterjedése okozta az alexandriai zsidóság értékrendjében történt változást a magzatok vonatkozásában [86]

Az ókori világban három álláspont létezett.[87] Az első csoport tagjai szerint az emberi élet a fogamzás pillanatában kezdődik, tehát az abortusz elítélendő.Ezt az álláspontot képviselték a pythagoreusok, a korai keresztény szerzők.[88] A második álláspont szerint az élet a szülés után, az első levegővétellel kezdődik.[89] A harmadik csoport képviselői szerint az élet a fogamzás és a születés között egy „bizonyos" ponton keletkezik. Ez a magzat első megmozdulását jelenti.

[81] GREBELYNÉ (2018) 410.
[82] PATARICZA (2010) 167.
[83] LUTHER (2014) 498.
[84] BERNDORFER (1961) 178–179.
[85] BESZTERCEI (2021)
[86] KAPPARIS (2002) 47.
[87] GRADVOHL (2015) i. m. 3.
[88] UO. 4.
[89] UO. 6.

„Az abortusz kezdettől bűn, de ha megmozdul, gyilkosság, mert attól kezdve lelke van a magzatnak.”[90]. Az elmélet támogatói a magzat megmozdulása előtt orvosilag megengedhetőnek tartották az abortuszt.[91] Platón és Arisztotelész álláspontja a következők:

Előbbi szerint az abortusz megengedett, különösen vérfertőző szexuális kapcsolatok esetén. *„Lelkükre kell kötnünk, hogy ha fogamzás történt, lehetőleg ne engedjék világra jönni a magzatot, ha pedig valami körülmény ezt mégis meghiúsítja, vegyék úgy, hogy az ilyen gyermek részére nincs táplálék.”*[92] Utóbbi szerint pedig: *„Az újszülöttek kitevéséről vagy fölneveléséről pedig úgy intézkedjék a törvény, hogy semmiféle korcs szülöttet nem szabad felnevelni – viszont a gyermekek nagy száma miatt, ha a szokásrend azt úgyis megakadályozza, egyetlen újszülöttet sem szabad kitenni, mert hiszen ezek úgyis határt szabnak a túlságos szaporaságnak; ha pedig ennek ellenére valahol mégis fogamzik gyermek: mielőtt érzés és élet kél benne, el kell hajtani a magzatot; hogy ez megengedhető-e vagy nem, csak az döntheti el, van-e a magzatban érzés és élet.”*[93]

Az ókori görög jogban a nőnek nem volt közjogi státusza, így az önrendelkezés jogilag értelmezhetetlen volt számukra. A házasság célja elsősorban az utódnemzés volt, mely szintén összeférhetetlen az abortusz jogszerűségével. A nőknek sportolni kellett (versenyfutás, birkózás, diszkosz- és dárdavetés), hogy a magzat egészséges, edzett testben fejlődjék, és a nők bírják a várandóssággal járó nehézségeket, illetve a szülést.[94] Törekedtek leszoktatni őket *„az elpuhult és elkényeztetett életről…”*.[95]

Az ókori Spártában kiemelt figyelmet kaptak a fiatal nők és asszonyok, akik a jövő harcosait hordták ki. Gyakran megesett, hogy nem férjüktől származó magzat fogant méhükben. Az ekkori magzatvédelem más értelme volt, mint a jelenleginek. A politikailag szervezett közösségekben inkább funkcionális, mintsem pszichológia háttere volt ennek, hiszen a katonai haderő és területi terjeszkedési lehetőségek ezt vonták magukkal. Ugyanakkor a védett személyek köre nem volt teljes, hiszen az alkalmatlannak ítélt (testileg és/vagy szellemileg sérült) csecsemőket sorsukra hagyták.[96] A szülőség szempontjából is érdemes megvizsgálni az attitűdöt. A gyermekek száma egyenlő volt a család, kiterjesztve a társadalom fennmaradásával, hatással volt a család belső viszonyainak rendezésére, a gondoskodás és ellátás tekintetében.

[90] TARKÁNY SZŰCS (1981) 128.
[91] GRADVOHL (2015) i. m. 7.
[92] PLATÓN (1968) 126.
[93] ARISZTOTELÉSZ (1969) 114.
[94] JOBBÁGYI (1993a) 11.
[95] PLUTARKHOSZ (1978) i. m. 103.
[96] GREBELYNÉ KISS (2018) 411.

Minél több gyermek született, annál nagyobb eséllyel leltek nyugalomra az idősebb szülők. Az utódok tartották felmenőiket biztonságban. Ez a világ számos jogrendszerében felelhető normákat is jelent. A gyermekek ezt természetes feladatuknak tekintették.[97]

Nem állt érdekében az apának vagy az anyának a fogamzást követően a magzat halálát kívánni, mert egyfajta rászorultsági alapot is teremtett a jövőt illetően.[98]

A görögök esetében látjuk, hogy a filozófusok egy része a saját államfelfogásban helyet adott az abortusznak, a gyermekkitevés szokásának, másrészt azonban az említett orvosok nem annyira támogatták, ők is maximum részben, nem volt konszenzus a kérdésről (voltak pl. olyanok is, akik az abortuszt végrehajtó nőket egy ideig nem engedték a templomok közelébe, mert tisztátalannak tartották őket, először meg kellett úgymond „tisztulniuk").[99]

1.1.4. Róma

Rómában a különböző bűncselekményekre más-más szankciók alkalmazása a XII. táblás törvényekkel kezdődött. Korábban az archaikus korban minden jogellenes cselekedetet halállal és annak különböző formáival toroltak meg. Jellemző büntetések voltak az alábbiak: gyújtogató megégetése, a tanúskodni nem akaró tanúzásra képtelenné tétele (intestabilitas), lefejezés, szikláról leejtés ad cetera. A XII. táblás törvény a bűncselekményekre (crimenek) négyes felosztást alkalmazott. Beszélhetünk az állam elleni és közrendet veszélyeztető; a gyengébbek (gyermek, feleség, cliens) sérelmére elkövetett bűncselekmények; a vagyon elleni bűncselekmények; a szakrális cselekmények. Minden bűncselekményre jellemző volt, hogy az elkövető nemcsak a közösségi, hanem sokszor a vallási normákat is megszegte.[100] Nekünk ebből a felosztásból a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények lényegesek. Romulus egyik törvénye szigorúan megtiltja, hogy a feleség elhagyja férjét, de az asszonyt el lehetett űzni hazulról, ha gyermekeit megmérgezte.[101] Kérdéses, viszont az, hogy a rendelkezés magában foglalta az abortuszt is, vagy csupán a megszületett gyermekekre vonatkozott. A tudomány fejlődésének e szakaszában még nem volt olyan kompetenciája sem a nőknek, sem az orvosoknak a terhesség teljes meggyőződéséről, így volt, hogy később tudódott ki, az állapotosság. Ennek ellenére számos feljegyzést találunk arra a helyzetre, amely a terhesség kitudódása utáni időszakra, az anya- és a magzat védelme érdekében történtek.

[97] VÁRALLAI (2022) 88–89.
[98] UO.
[99] BESZTERCEI (2021) i. m.
[100] FÖLDI – HAMZA (2021) 576.
[101] PLUTARKHOSZ (1965) 30.

A magzat megsemmisítése azonban, mind az apa, mind anya oldaláról lehetetlennek tűnt az ókori jogszemlélet alapján, amelyre említést tehettek volna a történetírók. A szándékos emberülés (parricidium) elkövetője halállal lakolt. Ez eredetileg csak az apagyilkosságot jelentette, de már az archaikus kortól kezdve használták mindenféle emberölés megjelölésére. Úgy tartották, a polgárok egyazon vér szerinti közösség tagjai.[102]

A Kr. e. II. századtól kezdve kialakuló új büntetőbíróságok (quaestiones perpetuae) a közüldözés alá eső bűncselekmények körét részben bővítették, részben átalakították. A választott magistratusok rendjének teljes kibontakozása a provinciák rendszerének kiépítése, a köztársasági vezető réteg korrupciója, a gyilkosságok rafináltabb módszerei híven tükröződnek az ebben a korban kialakult crimenekben.[103] A kor bűncselekményeit A) közéleti és B) magánéleti viszonyokat sértő crimenekere oszthatjuk.[104] Az emberölés átkerült a magánéleti viszonyokat sértő bűncselekményekhez. A parricidium megszűnt a szándékos emberölés átfogó kategóriája lenni. Ekkor már megkülönböztették egymástól: a) a közönséges emberölést (homicidiumot); b) az orgyilkosságot és egyéb veszélyes bűncselekményeket magában foglaló crimen inter sicariost; valamint a c) a méregkeverést (veneficiumot), mely utóbbiak számára a lex Cornelia de sicariis et veneficiis külön quaestiokat állított fel. A parricidium ezután már csak a lex Pompeia (Kr. e. 55) által meghatározott rokonok megölését jelentette.[105]

A *„klasszikus korban”*létesültek új quaestiok, sőt az eljárásuk, mint rendes büntetőeljárás egységes szabályozást kapott Augustus idején. Jelentőségük viszont egyre inkább csökkent a cognitio extra ordinemmel szemben, ami az igazságszolgáltatást is fokozatosan uralma alá vonta. A császári judikatúra a crimenek tartalmát módosította, új bűncselekményeket is létrehozott. A quaestiokkal szemben a császári bíróságokat nem kötötték sem anyagi, sem eljárásjogi szabályok. Rugalmasabban voltak képesek kialakítani az üldözendő tényállásokat, az azokhoz kapcsolódó legcélszerűbb büntetéseket. A cognitio extra ordinem kötetlensége nem vezetett önkényes bíráskodáshoz, sőt ellenkezőleg, a büntetőjog dogmatikájának jelentős fejlődését, igazságosabb ítélkezést eredményezett. A cognitios eljárásban alkalmazásra kerülő szabályok egységét, stabilitását a császári rendeletalkotás és a jogtudósok tevékenysége is biztosította. A klasszikus korban alakultak ki olyan ma is használatos büntetőjogi alapfogalmak, mint szándékon túli eredmény; erős felindulás; előre megfontolt szándék.[106]

[102] FÖLDI – HAMZA (2021) i. m. 577.
[103] UO. 578.
[104] UO.
[105] UO. 579.
[106] UO. 577.

Ebből a korszakból maradtak fenn leginkább adatok abortusz elleni normákról A jog reaktív funkciójából következtetve nem létezett abortusz az ókori világban, de a régészeti leletek bizonyítják, hogy végeztek itt és akkor. Bronztűk, horgok és gyűrűs kések álltak az orvosok rendelkezésére. Mivel azonban a római jog a fogantatástól számítja a magzat státuszjogát, védelem illette meg.[107]

Jelenkorunk polgári jogának egyik kulcs intézménye a gyámság is ebben az időben nyerte el mai formáját. Az ismert formák az alábbiak voltak: 25 évnél fiatalabb serdültek gondnoksága; távollévő gondnoksága; serdületlenek gondnoksága (ha a gyám akadályozva van); nyugvó hagyaték gondnoksága; testileg fogyatékos személy gondnoksága; végezetül a méhmagzat gondnoksága.[108] Utóbbi kettőt alkalmazzuk napjainkban is, mint a gondnokság intézményének megnyilvánulásait.

A szegények támogatását szolgálta, a birodalom népességének fenntartására irányult az a rendelkezés, ami az abortuszok számát kívánta mérsékelni. Sokan ugyanis nem jutottak elegendő ételhez, a családok több éhező szájat már nem tudtak eltartani, és alkalmazták ezt a módszert a gyermekkitétel mellett.[109] Appianos így ír erről: *„[…] a szegények méltatlankodtak. Végső szegénységbe jutottak, már nem képesek gyermekeiket felnevelni és létfenntartásukat biztosítani.”*[110] Traianus császár bevezette az alimentatiót (élelmezési támogatás), a fiúk után a családok havonta 16, a lányok után 12 sestertiust kaptak.[111]

Tételes törvényekben Septimius Severus és Caracalla koráig nem szabályozták, és főként nem tiltották önmagában az abortuszt, csak abban az esetben, ha a férj beleegyezése nélkül, esetleg éppen akarata ellenére történt. Erre jó példa az athéni Lysiasnak Antigenés ügyében megfogalmazott perbeszéde, amely töredékesen maradt ránk, de még ebből is világos képet kapunk a vád természetéről.[112] *„…hogy Lysias szónoklatában megemlít egy különös orvosi esetet egy abortált magzatról, amelyben Antigenés saját feleségét gyilkossággal vádolja előre megfontolt szándékú abortusza miatt, mondván, hogy elvetélt és megakadályozta őt abban, hogy a gyermek atyjának nevezhessék.”* Vagyis Antigenés felesége szándékosan elhajtotta magzatát, megfosztva ezzel férjét az apaságtól a lehetséges örököstől.

[107] GREBELYNÉ KISS (2018) i. m. 411.
[108] MOLNÁR – JAKAB (2008) 115-116, 157.
[109] LANG (2020)
[110] APPIANOS (2008) i. m. 445.
[111] LANG (2020) i. m.
[112] RABE (1931) 300.

A perbeszéd során orvosok, bábák szakvéleményét is kikérték. Lényegileg nem befolyásolta a tényt, a bűnt nem a magzat megölése, hanem a férj apai jogainak korlátozása jelentette.[113]

Néhány szerző azonban különféle módon vélekedik az ókori abortusz létezéséről.[114] Wolfgang Waldstein szerint minden korban komoly jogi normák bástyázták körül az anya és a magzat védelmét, melyek be nem tartását szigorú szankciók követték.[115] A római jog szerint a magzat a fogamzástól szerzi meg az úgynevezett státusjogokat, melyeket védelemben kell részesíteni. Ekkoriban a rokongyilkosság büntetését alkalmazták a cselekményre. [116] A magzatban, az újszülöttben a tulajdon öröklésének, folyamatossága látható, e tekintetben már személyiség. A védelem rögzítése elvi jelentőségű. Elenyésző számú magzat életének védelmét biztosítja, akiket az általuk jelképezett érdek miatt – amúgy is kellőképpen óvnak. [117]

1.1.5. Kereszténység

„Mi (…), akiknek a gyilkosság egyszer s mindenkorra tilalmas dolog, az anyaméhben fogamzott magzatot sem pusztíthatjuk el, pedig a vércseppekből ott még csak alakul az ember. A szülés megakadályozása: gyorsított gyilkosság. Mindegy, hogy a megszületett életet ragadja el valaki, avagy a születőben lévőt rombolja össze. Az is ember, aki lesz csupán ember. Minden gyümölcs ott van már a magban.”[118]

Az abortuszok tilalma a magzat megóvása miatt a kereszténység megszilárdulásával párhuzamosan vált elterjedtté.[119] Szent Ágoston *De civitate Dei* című munkájában a Cicero-féle állammeghatározás felújításával a ius és iustitia szoros összetartozását hangsúlyozta.[120] A jognak tehát ebben a relációban fontos közvetítő szerep jut, amellyel az elvi iustitia és a tényleges rend közötti harmónia biztosítását szolgálja.[121] 692-ben Trulli (Trullói) Zsinat rendelte első ízben ugyanazzal a büntetéssel rendelni a magzatelhajtást, mint a gyilkosságot.[122]

---

[113] GRADVOHL i. m. (2015) 8.
[114] VÁRALLAI (2022) i. m. 89.
[115] WALDSTEIN (1989) 177.
[116] VÁRALLAI (2022) i. m. 89–90.
[117] CSERES (2000) 39–40.
[118] TERTULLIANUS (1986) 79.
[119] KOVÁCS (2006) 300.
[120] FÉLECYHÁZY (1942) 45.
[121] BÁNK (1960) 48.
[122] BODA (2001) 108.

Az pedig nem más, mint *„ártatlannak minősülő személy életének kioltása direkt vagy indirekt módon."* Az áldozat *„ártatlansága"* nem úgy értendő hogy bűntelen. Ilyennek minősül a magzat, aki még meg sem született, mégis megölik.[123]

Levonható lenne az a következtetés, hogy a magzat megölése ekkor gyilkosságnak számított.[124] A hangsúly azonban az *„ugyanazon büntetés"* kifejezésen van. A magzat megölése tehát nem volt gyilkosság, de ugyanúgy kellett az elkövetőt felelősségre vonni, mintha gyilkosságot követett volna el.[125]

Aquinói Szent Tamás az ötödik parancsról értekezve mutat rá arra, hogy az emberölés tényleges halálos bűn természeténél fogva. Közvetlenül az isteni parancs ellen irányul, ahogy az ezzel való egyetértés is természeténél fogva. Bizonyítja értékét, továbbá méltóságát is, hogy a Szentírás alapján Isten csak az embert teremtette a maga képére és hasonlatosságára. Az *„imago Dei"* kizárólag az emberi nem kiváltsága.[126] A kifejezés elsősorban Jézus Krisztus személyével, isteni és emberi természetének értelmezésével kapcsolatban kerül előtérbe, ugyanakkor az Újszövetségben már antropológiai tartalommal is bír.[127] A protestáns erkölcsi tanítás is azzal kapcsolja össze az emberi méltóság fogalmát, hogy Isten a maga védelme és uralma alá helyezte az életet a teremtés és megváltás jogán.[128] Minden emberi életközösségnek, társadalomnak is méltóság tiszteletén kell alapulnia.[129] Bővebben erről XIII. Leó pápa így nyilatkozik: *„Az emberi méltóságot, amiről Isten maga oly nagy tisztelettel rendelkezik, senki ember büntetlen meg nem sértheti, s nem akadályozhatja meg a törekvést arra a tökéletességre, amely a mennyei örök életnek megfelel. Sőt, az ember a maga jószántából még csak bele sem egyezhet abba, hogy vele ebből a szempontból természetének meg nem felelő módon bánjanak, azaz hogy lelkét rabszolgasorban tartsák, mert itt nem jogokról van szó, amelyekkel az ember szabadon rendelkezik, hanem Isten iránti kötelességekről, amelyeket szentül kell betölteni."* [130]

Később t arról ír Szent Tamás, hogy a haragtól tartózkodni kell, mert az a gyilkosság indító oka (lehet).[131] Szerinte a lélekkel bíró magzat megölése ez, de az ezt megelőző állapotban lévő magzat életének elvétele nem.[132]

---

[123] BODA (2001) i. m. 108.
[124] BOEHM (1833) 74.
[125] TIHANYI (2024) 1803.
[126] BLOCHER (1998) 81.
[127] BRINK – KOOI (2022) 286.
[128] SZŰCS (1993) 229.
[129] GAIZLER (1999) 40.
[130] XIII. LEÓ (1891) 32.3.
[131] AQUINÓI (1994) 240; 242.
[132] HALDANE – LEE (2003) 262.

A Katolikus Egyház szerint ma az eredményes magzatelhajtás az emberölés minősített esete, a keleti kódexben a büntetési tétel ugyanolyan szigorú; a magzatelhajtás kísérlete emberölési azonos stádiumával egyenértékű. Röviden szólva a protestáns álláspontról az alábbiak állapíthatóak meg. Úgy gondolják, hogy a terhesség során több olyan előre nem látható helyzet van, amikor konfliktusok alakulhatnak ki. Ilyen lehet az anya életkora, anyagi helyzete, magára maradottsága a gyermek nevelésében, az anya társadalmi kontextusa, a gyermek fogyatékossága, ad cetera. Ilyenkor az érintett nő döntését tekintik elsőrendűnek.[133]

Lactancius *Isten műve* című írásában így ír: „*A lélek tehát nem a szájon keresztül beszívott levegő, mivel jóval előbb születik, mint hogy a szájon keresztül levegőt tudna venni valaki. Mert nem a születés után lopódzik a testbe, mint egyes filozófusok vélik, hanem tüstént a fogantatás után, mihelyt a méhben az Istentől rendelt szükségszerűség megformálta a magzatot, mert bizony olyannyira él szülőanyja ölében, hogy gyarapodva növekszik, és gyakori rugdalózással kíván kitörni. Egyszóval vetélésnek kell bekövetkeznie, ha belül az élőlény elhal.”*[134]

Iuvenalis *Szatírák* című művében hasonlót olvashatjuk: *„Oly nagy művész már, s oly erős szert ad neki az, ki pénzért meddővé teszi, s elpusztítja a méhben magzatait…”*[135] A méhmagzatokat „homines in ventre” -nek nevezi, vagyis már a méhben emberi lénynek tekinti őket, akiket bűn elpusztítani.[136] Az abortusz és a gyermekgyilkosság elutasítása fogalmazódik meg a *„Barnabás-levélben”*, amelynek szerzője és a keletkezési ideje vitatott *„A magzatot ne hajtsd el, az újszülöttet ne öld meg.”*[137] További példa a Biblián kívüli keresztény szövegekre *„Didakhé”*: *„Ne ölj, ne törj házasságot, gyermeket meg ne ronts, ne paráználkodj, ne lopj, varázslással ne foglalkozz, ne keverj mérget, ne hajtsd el a magzatot, a megszületett gyermeket ne öld meg, ne kívánd azt, ami felebarátodé.”*[138]

Bár az életvédelem hagyománya hosszú múltra tekint vissza a kereszténység körében is, de nem volt kizárólagos. Meglepő, de a korai keresztények közül sokan azt az elképzelést tették magukévá, hogy a méhben lévő magzat még nem élő emberi lény, arra hivatkozva, hogy Ádám is csak akkor vált élő emberré, amikor Isten megadta neki az első leheletet.[139] *„És az Úr az embert a Föld porából formálta, és orrába lehelte az élet leheletét. Így lett az ember élő lélekké.”*[140] Ezt az álláspontot képviseli Tertullianus is.

---

[133] ZIEBERTZ (2019) 87–88.
[134] LACTANTIUS (1985) 17.
[135] PERSIUS – IUVENALIS (1977) 6; 595–597.
[136] GRADVOHL (2015) i. m. 5.
[137] ISMERETLEN (1988a) 129.
[138] ISMERETLEN (1988b) 49.
[139] GRADVOHL (2015) i. m. 17.
[140] Károli (2001) i. m. 6. Ter 2,7.

A sztoikus filozófia szerint a gyermek nem kap anima-t (lélek), amíg meg nem születik, vagyis addig amíg el nem kezd lélegzeni.[141] Társítható ehhez az elmélethez véleményem szerint az az elgondolás, hogy egyesek az abortusz emberölésként való elismerésének okát abban látta, hogy ezáltal az elkövető megfosztja a magzatot a keresztségtől és a keresztény temetéstől, és ezzel a lelki üdvösségtől is.[142]

A kereszténység kialakulásakor a magzat jogi megítélésében történt változások miatt, valamint az abortuszellenes büntető intézkedések bevezetésével, a fetus statusa felértékelődött, és ettől kezdve úgy tekintettek rá, mint a már megszületett gyermekre.[143] Gratianus itáliai jogász világosan fogalmaz az abortuszt illetően: „*Az anyaméhben megfogamzott magzatot, aki abortusszal elpusztítja, embergyilkos.”* Ettől kezdve az egyházban két, egymásnak ellentmondó irány alakult ki. Az Aquinói Szent Tamás már ismertett álláspontját szukcesszív animációnak nevezzük. Lényeg, hogy az emberi lélek csak emberi testben létezhet, amíg a magzat ezt a formát nem érte el, addig nem bír lélekkel, minek folytán nem is minősülhet embernek, hiszen ez utóbbi a kettő egysége.[144] A tulajdonképpeni emberi lelket (anima spiritualis) az anima vegetativa és az anima animalis után, vagyis létezésének 40. vagy 80. napján kapja. Az első terminus a fetus informis vagy non-animatus (a vélt kezdet előtt) és a fetus animatus vagy formatus közötti idő (a 40. vagy a 80. naptól).[145] Fel tehetünk viszont egy kérdést: *„Az anyaméh és az alaktalan test formáltatásának képe elsősorban nem azt jelzi, hogy a Teremtő az emberi élet kezdetétől fogva ismeri személyesen az ember életútját?”*[146]

Valószínűleg erre az elméletre alapoz számos állam, mivel egy bizonyos időpontig engedélyezik a terhesség megszakítását.[147] Többlet, de nem teljes védelmet vázol fel a protestáns etika az előbb leírtakhoz képest. Minden formálódó életet ugyanis a kezdetektől fogva protezsálni kell. Emberi méltósággal bír a magzat, de nem tekinti önálló életnek ez az álláspont sem. Helyette potenciált tulajdonít neki, hogy emberré válik. Mindenképpen viszont megismételhetetlenséggel bír.[148] Ez emberré válásra kimagaslóan nagy valószínűség.[149]

Mások úgy gondolják, hogy a meghatározás negatív az embrió megítélése szempontjából.[150] A protestantizmus tanításai alapján Isten az embert a maga *„partneréül”* választotta.

---

[141] TERTULLIANUS (210-213): XXV. Animam et carnem simvl concipi. [2. pont]
[142] HARKÁNYI (1905) 272–273.
[143] GRADVOHL (2015) i. m. 7.
[144] AQUINÓI SZENT i. m.
[145] WEBER (2015) 106–107.
[146] DAHOOD (1970) 292–293.
[147] GREBELYNÉ (2018) i. m. 411.
[148] GYÖKÖSSY (1992) 98.
[149] ld. MANNIEN (2022) 32–39.
[150] DOUMA (1994) 168.

Őt pedig Jézus Krisztusban feltétlenül el is fogad. Ebbe beletartoznak a még meg nem születettek is. *„Mielőtt az anyaméhben megalkottalak, már ismertelek, és mielőtt az anyaméhből kijövél, prófétának rendeltelek a népek közé.”*[151] Elsősorban itt Jeremiás prófétai elhivatottságának hitelességéről és autoritásáról van szó.[152] Az ő predesztináltságát igazolja a részlet, ami egyben a kiválasztottságot és az egyediséget is magában foglalja.[153] Ez viszont nem zárja ki hogy Isten már az anyaméhben is értékesnek tekinti az embert, hiszen már az élet kezdetekor kiválasztja prófétáit.[154] Jegyezzük fel, Krisztus élete nem a kereszttől kezdve fonódik össze az ember életével, hanem már a fogantatástól.[155]

A másik irány abból a kérdésből indult ki, hogy mi a teendő, ha az anya élete veszélyeztetett. Ilyenkor elsőbbséget élvez a magzattal szemben.[156] A 13. századtól a kereszténység a magzatot a megmozdulásától kezdve tekintette értelmes lénynek. Ez a felfogás évszázadokig kitartott, és csak 1869-ben távolították el a kánonjogból az átlelkesült és át nem lelkesült magzat fogalmát. Ekkortól az abortusz gyilkosságnak számít a katolikus egyház szerint.[157] Érdemes még megemlíteni, hogy már a 16–17. században voltak olyan egyházi gondolkodók, mint Thomas Fienus és Paolo Zacchia, akik tagadták, hogy a lélek ilyen lassan kialakuló folyamat lenne. Ezt a teóriát szimultán animációnak nevezzük. Lényege, hogy a fogantatás pillanatában megtörténik a lelkesülés.[158] 1854-ben IX. Piusz hirdette ki pápaként azt a dogmát, mi szerint a Szeplőtelen a Fiú fogantatásának pillanatától kezdve mentes volt a bűntől.[159] Sokan vélelmezik, hogy innentől vált általánosan elfogadottá, megkérdőjelezhetetlené, hogy teljes értékű emberi lényről beszélhetünk.[160] Ezt az elméletet támogatja a tény, hogy a magzatelhajtásért kiszabott kiközösítés szövegében a magzat mellől kikerült az animált szó.[161] A joganyag napjainkban is hatályos Ferenc pápa alapvetően tartotta a dogmatikus álláspontot. Az ész önmagában elegendő minden emberi élet értékének felismerésére[162], de ha hittel is nézzük, *„az emberi személy minden megsértése Isten előtt bosszúért kiált és az ember Teremtője megsértésének számít”*.[163]

---

[151] KÁROLI (2001) i. m. 714. Jer 1,5.
[152] CLEMENTS (1998) 17–18.
[153] MCKANE (1986) 6.
[154] JÓNÁS (2023) 104.
[155] DOUMA (1998) i. m. 208.
[156] JOBBÁGYI (1993a) 16.
[157] TURAI (2012)
[158] HALDANE – LEE (2003) op. cit. 263.
[159] TIHANYI (2023) 93.
[160] BÖCKLE (1985) 268.
[161] BARCSI (2011) 220.
[162] FERENC Pápa (2013)
[163] SZENT II. JÁNOS Pál (1988)

Kiemeli viszont az Isten általi megbocsátást az abortuszon átesett nők számára.[164] Hasonlóan vélekedik a napjainkban XIV. Leó is.[165]

„Aki emberölést követ el, vagy embert erőszakkal vagy csellel elrabol vagy fogva tart vagy megcsonkít vagy súlyosan megsebesít, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint, az 1336. kán. 2-4. §-ában említett büntetésekkel büntetendő; az 1370. kán.-ban említett személyek ellen elkövetett emberölésért pedig az ott és a jelen kánon 3. §-ában megállapított büntetések is járnak."[166]

A bűncselekménycsoportból CIC-ben egyedül a magzatelhajtás szerepel külön kánonban.[167] *„Aki sikeresen magzatelhajtást végez, önmagától beálló kiközösítésbe esik."*[168] Magzatelhajtáson ekkor a magzat bármilyen módon és helyen történő megölését kell érteni.[169]

Régen ezen büntetéssel kvázi az illetőt halálra ítélték. Ugyanakkor napjainkra az állam és egyház szétválásának egyik negatív hozadéka, az egyházi rendelkezéseket nehezebb kikényszeríteni, jóval kisebb súllyal bírnak napjainkban. A teljesség igényére való tekintettel beszélni kell egy másik elméletről is. Az ezt vélelmezők úgy tartják, hogy a dogma nem a lélek megjelenésének (animáció) időpontjára vonatkozik, hanem arra, hogy Krisztus anyját nem szennyezhette be az áteredő bűn. Kételkednek benne, hogy az ember valójában befejezett módon létrejön a fogantatással. Elgondolásuk alapján nem pillanatként, hanem folyamatként kell értékelni. A petesejt és a hímivarsejt egyesüléséhez kötött, az Isten által adott lélek testbe költözését nehezen értelmezhetőnek tekintik, mert a megtermékenyített petesejtek 50-70%-a nem ágyazódik be a méhfalba.[170]

Én a magam részéről a korábban ismertetett, egyben a hivatalos álláspontot fogadom el. *„Az életet tehát a fogantatástól kezdve a legnagyobb gonddal oltalmazni kell: az abortusz és a csecsemőgyilkosság szégyenletes gaztett."*[171] Hazai példaként pedig álljon itt a Magyar Katolikus Egyház által megfogalmazott indoklás: *„Az emberi életet a fogantatás pillanatától kezdve feltétlen tiszteletben kell tartani és védelemben kell részesíteni. Az abortusz közvetlenül megsérti az ember alapvető jogát az élethez."*[172] A kereszténység, legyen szó akár katolicizmusról, akár protestantizmusról erkölcsi iránytűként szolgál, és az erkölcsi

---

[164] TOLLEFSEN (2015) 64–65.
[165] WINFIELD (2025)
[166] CIC 1397. kánon 1. §
[167] MIKES (2015) 464.
[168] CIC 1397. kánon 2. §
[169] AAS (1988) op. cit 1818. Acta Commissionum Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando. Responsiones ad proposita dubia. II. 1.
[170] BODA (1986). 608.
[171] Gaudium et spes (1965) 51. pont
[172] MKE (2007) 4. §. a) pont

kérdésekben határozott álláspontot képvisel. A végletek természete viszont tagadhatatlanul különbözik. Ahogy már korábban írtam a katolicizmuson belül voltak/vannak egymással szembe helyezkedő álláspontok a fő, általános, a Codex Iuris Canoniciben foglalt meghatározássokkal szemben. Ilyen szempontból pedig a protestantizmus még nehezebb helyzetben van, ezen egyházaknak nincs központosított tanítóhivataluk, ezért esetükben nehéz egy olyan egységes etikai tanításra hivatkozni, mint amilyet a Római Katolikus Egyház Hittani Kongregációja fogalmaz meg.[173] Az abortusszal kapcsolatos erkölcsi érvelés néhol éles eltéréseket mutat teológiájukon belül. Vannak szerzők, akik szerint a keresztyének számára nem szükséges és nem is gyümölcsöző bekapcsolódni az emberi élet kezdetéről szóló vitákba, mások pedig éppen a magzat erkölcsi státuszának megállapítására alapozzák az abortusz értelmezését.[174]

Be kell viszont látnunk, hogy bár az Isten alkotta világrend két pólust különböztet meg az ember sokszor rajta kívül ható tényezők miatt, nem lehet egyértelműen különbséget tenni. A magzatelhajtás az Apostoli Anyaszentegyház etikai tanítása alapján mérlegelve egyetlen komoly dilemmát vet fel, mégpedig az anya és a magzat életének konkurálást.

Megengedhető-e a magzat életének elvétele az anya életének megóvása érdekében?

Három eshetőséget kell számításba venni:

1. Az anya életben maradására van nagyobb esély.
2. A magzat életben maradására van nagyobb esély.
3. Az életben maradásra egyenlő esélyek mutatkoznak.[175]

A központosítás különbségén kívül az etikai értelmezésből adódik még differencia specifica a keresztény felekezet problematikához való hozzáállásában. A filozófiai etikai és a teológiai etika között az a legnagyobb különbség, hogy az előbbi antropocentrikus (emberközpontú), az utóbbi pedig teocentrikus (istenközpontú). Utóbbi képezi jelen fejezet vizsgálati tárgyát. Mindkét egyház esetén rögzíthető, hogy a teológiai antropológia és etika teocentrizmusa elsősorban a Szentíráson (Biblián) alapul. A protestáns egyházak, különös tekintettel a református felekezetre kizárólag a *„Sola Scriptura”* mentén helyezi el a kérdés értelmezését.[176] A római katolikus etika viszont ezen felül figyelembe veszi a lex naturalist, valamint az apostoli tradíciót is. Látható tehát, hogy bizonyos kérdésekben eltérő az abortusz etikájáról alkotott véleménye a tárgyalt egyházaknak.

---

[173] JÓNÁS (2023) i. m. 94.
[174] CHILDRESS (2001) 263.
[175] TIHANYI (2023) i. m. 95–96.
[176] SEBESTYÉN (1993) 17–18.

Sorrendben vizsgálva a felmerülő élethelyzeteket, amennyiben az anya életének megmentésére nagyobb esély mutatkozik, akkor és csak ekkor engedélyezett a magzatelhajtás a katolikus egyház tanítása szerint. A fennmaradó kérdéskörökben a duplex effectus alkalmazása nyújthat segítséget.[177] A cselekedetek egy jelentős részének van előre látható jó és rossz konzekvenciája. Ilyenkor természetesen egy értelmes gondolkodásra képes egyén a kisebbik rossz választását tartja elfogadhatónak. Nem lehet közömbös viszont az sem, hogy a rossz eredmények szándékosak vagy csak toleráltak. Az elv értelmében *„ha döntésünk jó szándékkal kifejezetten jó célra irányul, és ha a kockázat vállalásához megvan az arányos ok is, erkölcsileg megengedett az olyan cselekedet, amelynek […] jó és rossz hatása van. Tehát csak jó szándékkal szabad cselekedni; a jó cél érdekében rossz eszközt nem szabad használni, és minél nagyobb a nem kívánt mellékhatás, annál súlyosabb ok kell a cselekedet végrehajtásához."*[178] Fogalmazhatnánk úgy is, hogy egy képzeletbeli mérleget magunk előtt tartva mindig egyensúlyra kell törekednünk. Ezt példával szemléltetve: amennyiben az anya életének megmentése a cél (jó szándék, jó cél), és ez a magzat életére nézve kockázatos (kockázat vállalásához szükséges arányos ok), ha a magzati élet kioltása célként nem merül fel (az orvos szándéka tisztán jó), ebben az esetben az orvost a magzat nem kívánt haláláért valláserkölcsi felelősség nem terheli az orvost valláserkölcsi felelősség nem terheli, minthogy ez esetben valójában abortuszról nem beszélhetünk.[179] A tárgyalt elv alkalmazásával a magzati élet megmentésére kell törekedni, ha a kockázat mértéke kisebb az ő irányába.[180] Van példa erre a protestantizmusban is. Az élet megőrzése páratlan előjogot élvez a megsemmisítéssel szemben. Az élet kioltása pedig *„csak a feltétlen szükségszerűség"* alapján lehet.[181] Arra kell tehát törekedni, hogy azt mentsük meg, akit meg lehet menteni és semmi esetre sem lehet cél egy egyén életének kioltása. Van azonban olyan álláspont ezen irányzaton belül, ami nem az életnek, hanem annak Urának tulajdonít tiszteletet, ki szabadon dönt élet és halál felett.[182]

Protestáns szemszögből mérlegelve mást vonnak le. A tárgyalt konfliktust az élet kivételes és végletes határhelyzetének tekintik. Egyéni életek, sorsok kérdését nem lehet a fentiekben szemléltetett egalitárius módon megítélni. Fel lehet tenni úgy is a kérdést, hogy mi bír nagyobb jelentőséggel: egy magzat, vagy egy ötgyermekes anya élete? A református etika a kegyelem oldaláról közelíti meg a kérdést. A két rossz közötti választás az emberi nyomorúság velejárója.

[177] HÁMORI (2018) 239.
[178] M.K.L. i.m. https://tinyurl.com/52cxfs9u
[179] HÁMORI (2011b) i. m. 149.
[180] TIHANYI (2023) i. m. 96.
[181] BONHOEFFER (2021) i. m. 127-128.
[182] DOUMA (1998) i. m. 211.

Az egyén helyett sem egyház, sem lelkigondozó nem dönthet, ezért a döntési helyzetben lévő fölött ítélkezni nem lehet. Még az eugenikus indikációnál is feltehető az a kérdés, hogy belekényszeríthető-e egy szenvedő életformába a születendő egyén.[183] Támpontként annyit ad meg, hogy a döntés szabadsága és ennek következménye nem ró nagyobb terhet az emberre, mint amit képes elviselni.[184]

„Ha be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsolatokat." [185] A Mester az örök életről beszél, azaz az Isten életében való részesedésről. Erre az életre az Úr parancsolatainak megtartásával lehet eljutni, beleértve a *„ne ölj"* parancsot is. Éppen erre hivatkozik elsőként a Tízparancsolatból Jézus, amikor az ifjú megkérdezte, hogy mely parancsolatokat kell megtartania.[186] *„Jézus így válaszolt: Ne ölj, ne törj házasságot, ne lopj..."*.[187] Isten parancsolata nem szakad el szeretetétől: mindig az ember gyarapodására és örömére adott ajándék. Bár az üzenet címzettje minden egyes ember, fogadója ennél jóval kevesebb. Amennyiben el is fogadjuk, akkor is adódik a probléma, hogy nem megfelelően értelmezzük.

Az élet Evangéliuma Isten egyik nagy ajándéka, ugyanakkor az ember kötelező feladata. Isten elvárja az embertől, hogy szeresse, tisztelje és gyarapítsa azt. Így lesz az ajándékból parancsolat, a parancsolatból ajándék. Az életet úgy kapja az ember, mint kincset, amit nem szabad eltékozolnia; kamatoztatnia kell. Számot kell adnia róla Urának.[188]

Az ember nem föltétlen ura és megföllebbezhetetlen bírája a dolgoknak, még kevésbé az életnek, hanem – és ebben rejlik páratlan nagysága – *„Isten terveinek szolgája."* [189]

1.2. Méltósághoz való jog

„Mindannyian Isten fiaivá lettünk, azzal a feltétellel, hogy egymásnak testvérek legyünk: ezt a szent köteléket kevésbé értékeljük, mint kellene, ha nem bizonyul elégségesnek ahhoz, hogy elcsillapítsa viszályainkat."[190]

Az emberi méltóság más utat járt be, annak ellenére, hogy napjainkban helyesen együttesen az élethez való joggal kölcsönösen kell róla beszélni. Mindazonáltal az emberi méltóság, illetve jogának fogalmát/tartalmát nem egyszerű meghatározni.

---

[183] SZŰCS (1993) i. m. 228.
[184] TIHANYI (2023) i. m. 97.
[185] KÁROLI (2001) i. m. 26. Mt 19,17.
[186] SZENT II. JÁNOS PÁL (1995) 52. pont f
[187] KÁROLI (2001) i. m. 26. Mt 19,18.
[188] V.ö. Uo. 35-36. Mt 25,14-30; Uo. 98-99. Lk 19,12-27.
[189] VI. PÁL (1968) 13. pont
[190] CALVIN (1948) 372.

Számos, eltérő válasz született arra a kérdésre, hogy mit jelent a méltóság és miért illeti meg az embert.[191] Fel kell tennünk emellett egy további kérdést is. Honnan nyeri az ember méltóságának értékét? Cicero a *De Officiis* című művében azt a tiszteletet érti a „*dignitas hominis*"-en, az emberi méltóságon, amely emberi mivoltából jár ki mindenkinek. *„Minden kötelességgel kapcsolatos kérdésnél mindig szem előtt kell tartani, hogy az emberi természet mennyivel felülmúlja a többi állat természetét hiszen azok csupán az élvezetet érzik, és teljes erővel arra törekednek míg az emberi elme a tanulásból és a gondolkodásból táplálkozik, mindig vagy valamit keres, vagy valamit cselekszik, és a látás és hallás öröme vezérli. Valóban, ha valaki kissé inkább az örömök felé hajlik – feltéve, hogy nem a vadállatok nyájához tartozik (mert vannak olyan emberek, akik csak névleg azok) –, de ha valaki kissé becsületesebb, akkor még ha el is ragadja az öröm, szerénységből elrejti és leplezi az iránti vágyát."* Ő közös emberi természetet tartja az emberi méltóság alapjának.[192] Fogalma pedig a római politikai életben az ember társadalmon belüli helyét és szerepét fejezte ki. Azt mutatta meg, hogy az egyénnek származása, kiváltságai, illetve teljesítménye alapján milyen társadalmi megbecsülés, tekintély jár.[193] *„Az állam részéről az embereknek tulajdonított értéken a katonai vagy bírói tisztségeket, állami hivatalokat értjük, vagy azokat a megjelöléseket és rangokat, amelyeket ezeknek az értékeknek kifejezésére bevezettek."*[194]

A keresztény természetjogi bölcselők felfogása szerint az emberi méltóság alapja az ember istenképisége, amelyet a teremtéstörténet így fogalmaz meg: *„És monda Isten: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra. [...] Teremté tehát Isten az embert."*[195] A teremtéstörténet szerint ezzel Isten az embert a földi teremtmény fölé emelte, azok gazdájává tette. A keresztény gondolkodók tehát az embert megillető méltóság lényegét abban látták, hogy Isten az embert - szemben más lényekkel - a saját képmására teremtette.

Az emberi jogokról való gondolkodásra és később gyakorlatára jelentős hatással volt az angol jogi hagyomány, különösen annak 1215-1689-ig terjedő időszaka. Ide sorolhatók a teljesség igénye nélkül: Magna Charta Libertatum (1215), Petition of Right (1628), Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights (1689).A szabadságlevelek főbb motívumai az alábbiakban foglalhatók össze: királyi hatalom korlátozása, bíróságok uralkodótól történő függetlenítése, tisztességes eljáráshoz való jog és a szabadság, mint alapvető emberi állapot elismerése.

[191] TÓTH (2008) 257.
[192] CICERO
[193] TÓTH (2008) i. m. 257.
[194] HOBBES (1999) 137.
[195] KÁROLI (2001) 135. Ter 1,26-27.

E szabadságlevelek egyfajta jogkiterjesztési folyamat állomásai, a bennük foglalt követelések, jogok a mai emberi jogi katalógusokban is előkelő helyen szerepelnek.[196]

Az igazi fordulat Immanuel Kant nevéhez köthető, de az ő tevékenysége sem előzmények nélküli,[197] mint sok más jogfilozófus esetében látható. Előfutárként Descartes mindenképp említést érdemel. *„Gondolkodom, tehát vagyok."*[198] Hosszú idők eltelte után Kant a felvilágosodás korában a minden embert egyenlően megillető emberi méltóság olyan morális elvét dolgozta ki, amely lényegében mentes a transzcendens elemektől. Kiindulópontja szerint az ember nem csupán szükségleteinek engedelmeskedik, hanem képes arra, hogy általánosan kötelező elvek, erkölcsi törvények szerint cselekedjen. Az ember racionális (*„eszes"*), autonóm lény.[199] Szerinte a méltóság az embert megkülönbözteti más lényektől. *„Mindennek vagy ára van, vagy méltósága"*: a dolgoknak áruk van, mert más, egyenértékű dolgokkal helyettesíthetők, a személyeknek viszont belső értékük, méltóságuk, mert az ő helyükbe egyenértékes nem állítható.[200]

Az empirista tudományágak eredményeinek hatására a szekularizáció az emberkép-felfogásban is jelentkezett. Az állam létét legitimálni hivatott vagy tagadó szerződéselméletek megbontották a test-lélek keresztényi dualizmusát, és ez sajátos jogi irányzatokat hívott életre a XVIII-XIX. században: a racionális és a biológiai természetjogi gondolkodást.[201]

Tovább élésüknek tekinthetők az ún. liberális-redukcionista elméletek, amelyek szerint nem vagy csak bizonyos időponttól illeti meg az élethez való jog a fejlődő embert.[202] Például megtermékenyített petesejt méhfalba való ágyazódásától.[203]

Kant után egy sokkal szubjektívebb *„életfilozófiai"* irányváltás ment végbe a bölcseletben. Az új úton az első lépéseket Arthur Schopenhauer tette meg. Gondolkodásmódját jól jellemzi, hogy szerinte a megismerésben nem az értelemé, hanem az akaraté a főszerep. Utóbbi örökké kielégíthetetlen hiányból fakad, s a boldogság nem más, mint a szenvedés átmeneti, tünékeny hiánya. Az irracionális világ nem engedi meg, hogy az embernek méltósága legyen.[204]

Az akaratot Friedrich Nietzsche eszközként értelmezi. Az emberfeletti ember (Übermensch) keveseknek megadatott minőségének eléréséhez. Nem irgalmas, nem törődik a fájdalommal.

---

[196] BAYER – KÁLLAI (2010) 34–35.
[197] TAKÁCS (2009) 27.
[198] DESCARTES (1961) 57.
[199] TÓTH (2008) i. m. 258.
[200] KANT (1991) 68.
[201] VÖRÖS (2013). 65.
[202] JOBBÁGYI (1994) 232.
[203] VÖRÖS (2013) i. m. 65.
[204] TAKÁCS (2009) i. m. 27.

Erős az élethez.[205] *„Ki túl soká kíméli, azt végül is a kímélet betegíti meg. Dícsértessék, ami keményre edz. Nem az én ígéretem földje, hol a vaj meg a méz folyik."*[206] Nietzsche pogány elitizmusában – *„maradjatok hívek a földhöz"*, Siegfried a hős és nem Parsifal – a méltóság kevesek megszerzett tulajdonsága, de az a méltóság az embernek semmiképpen sem faji vagy nemzeti alapon jár. Nem adottság. Erre, azért kell utalni, mert Nietzsche nemcsak személyes sorsában, hanem művei utóéletében is tragikus gondolkodó. A náci Németország külsőséges tisztelettel övezte őt, félreértelmezett elmélete nevében több millió embert öltek meg, tettek egy életre nyomorékká. Hitler saját eszmei előzményét látta Sils-Maria remetéjében.[207]

Mit jelent tehát az emberi méltóság jogi szempontból napjainkban? Hibrid fogalom, mivel filozófiai értéktartalma mellett jelentős súlyt képvisel a jogtudomány területén is. Így jogirodalmi polémiák szólnak arról, hogy alapjogként vagy jog felett álló alapelvként tekintsünk rá.[208] Az Alkotmánybíróság gyakorlata,[209] az Alaptörvény ide vonatkozó rendelkezései[210] egyértelműen amellett tesznek hitet, hogy lélek és test elválaszthatatlan egymástól. Az emberi méltóság egyik megjelenési formájának tartják az élethez való jogot.[211] Általánosságban megállapítható az is, hogy ha az alapjogok között egyfajta hierarchiát kívánnánk felépíteni, akkor az élethez való jog a legértékesebb alapjogok között szerepelne, hiszen a legnagyobb értéket védi.[212]

Az élet védelme, különösen az emberi lény – ezen belül a még meg nem született emberi lény – életének védelme alapvető jelentőségű, fontos és aktuális téma, feladat. Nélküle semmilyen szabadság, rendelkezés sincsen.[213] A Magyar Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélő monista emberfelfogás mellett foglalt állást és elvetette a test és lélek dualizmusára épülő felfogást, amely szerint a testi jogok különválaszthatók az abszolút emberi méltóságtól.[214]

„Az emberi élet és az emberi méltóság elválaszthatatlan egységet alkot és minden mást megelőző legnagyobb érték. Az emberi élethez és méltósághoz való jog ugyancsak egységet alkotó olyan oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog, amely számos egyéb alapjognak forrása

---

[205] TAKÁCS (2009) i. m. 28.
[206] NIETZSCHE (2000) 186.
[207] TAKÁCS (2009) i. m. 28–29.
[208] MÉSZÁROS (2013) i. m.110.
[209] A halálbüntetésről szóló ABH.
[210] Alaptv. II. cikk.
[211] MÉSZÁROS (2013) i. m. 110-111.
[212] PAULOVICS (2007) 415.
[213] HÁMORI (2022) 36.
[214] ZAKARIÁS (2015) 501.

és feltétele."[215] Abszolút értékekről beszélünk tehát, amely az értékek rangsorában minden más értéket megelőz. Kiváltképp az emberi méltósághoz való jog tűnik alkalmasnak arra, hogy belőle további jogok legyenek levezethetők. Kiemelendő innen a személyiségi jog, amiből levezethető az önrendelkezéshez való jog.[216]

Az Alkotmánybíróság nevesítette az előbbiből eredeztethető testi integritáshoz való jogot (erre hivatkoznak leggyakrabban az abortuszt támogatók álláspontjuk igazolása érdekében), majd az ezen a szinten e lévő alapjogokból további személyiségi jogokat vezettek le.[217] Korlátozhatatlanságról csak az élethez és a méltósághoz való jog kettősénél lehet beszélni.

Napjaink egyik, ha nem a legkiemelkedőbb nemzetközi jogi dokumentuma az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata így szól erről a kérdésről: *„Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek."*[218]

„Mindenki, bármely megkülönböztetésre [...] való tekintet nélkül hivatkozhat a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított összes jogokra és szabadságokra."[219]

A modern társadalmakban az élethez való jog elismerése és általános védelme megkérdőjelezhetetlen. És mégis, ha áttekintjük az Alkotmánybíróság elé került ügyeket, vagy az Európai Emberi Jogi Bíróság joggyakorlatát, akkor egyértelművé válik, hogy számos esetben merül fel az élethez való jog korlátozhatóságának problémája. Így joggal vetődik fel a kérdés: az élethez való jog, alapjog korlátozható-e, avagy korlátozhatatlan?[220]

Fontossága ellenére ki kell emelni, hogy nem egy korlátozhatatlan jogról van szó az „*élethez való jog korlátozása nemcsak szándékos emberöléssel valósul meg, hanem az állam által tanúsított olyan magatartásokkal is, amelyek során az áldozat megengedett erőszak nem szándékos eredményeként halt meg".*[221]

Nem tekintik emberi lénynek a méhmagzatot. Az emberi élet számtalan formában tapasztalható elhanyagolása olyan tényező, amelynek nagyobb figyelmet kell szentelni.[222] *„Olyan, a jogi értékeket is megelőző kategóriákkal rendelkezik, amelyek a lehető legteljesebb jogi oltalomban kell, hogy részesüljenek, és amely értékekkel szembeni követelmények*

[215] A halálbüntetésről szóló ABH.
[216] TIHANYI (2023) i. m. 67.
[217] ZAKARIÁS – SZIRBIK (2009) i. m. 1953.
[218] EJENy 1. cikk
[219] Uo. 2. cikk (1) bekezdés
[220] PAULOVICS (2007) i. m. 415.
[221] ZAKARIÁS (2018a) i. m. 279–285.
[222] WOLFGANG (2012) 102.

korlátlanok".[223] Határainak értelmezésekor gyakran mégis természettudományos ismeretekre (kell) hagyatkozunk.[224] Amennyiben viszont ezt az irányvonalat szeretnénk követni, akkor érdemes az alábbira tekintettel lennünk: *„Az orvostudományi kutatások eredményei objektíven értékelhetők, nem függenek kulturális és időbeli feltételektől, így jogi és logikai értelemben az argumentum ad veritatem-et képviselik."*[225] Embriológiai és a genetikai tények (DNS, vér és szövetek) bizonyítják, hogy a megtermékenyítés által egy új emberi lény jön létre, aki egyedi genetikai kóddal és tagadhatatlanul emberi jellemzőkkel rendelkezik.[226] Elfogadottság mutatkozik azoktól akik a fogantatástól kezdve személynek tekintik és azoktól is, akik elválasztják a magzat biológiai emberi mivoltát a személy(iségé)től.[227]

1.3. A magzat jogalanyisága

Az emberi társadalmak kialakulásához kapcsolódóan számos példát tudunk említeni, melyek alapköve maga az ember. A méhmagzat védelme kétségtelen volt az ilyen társadalomban, de annak mivolta, az ehhez fűződő morális együttérzés az anya irányában már bizonytalannak tekinthető. A gyermekek gyógyításával foglalkozó orvosi szövegek közt nemcsak gyógymódokat találunk, hanem mágikus eljárásokat, melyeket a gyermek születésének napján végeztek el annak megállapítására, hogy az újszülött életben marad-e. Sokszor az volt a célja ezeknek, hogy védelemül szolgáljanak az újszülött és anyja számára.[228] Kevés esetről tudunk, amelynél a férfi kényszerítette volna a nőt terhességmegszakításra.[229] Domitianus császár feltehetőleg bátyja lányának halálát okozta azzal, hogy kényszerítette ölje arra, hogy ölje meg tőle származó magzatát.[230]

Az emberi közösségekben a háborúk, a járványok és az egyéb természeti csapások következtében megnőtt az igény az utánpótlásra. A természetes expanzió kulcsfontosságú szerepet töltött be. A területi növekedéshez a humán erőforrás jelentette a fennmaradását.[231] Ennek következtében fokozott védelmet kapott az anya élete, aki a szíve alatt hordja a jövendő

[223] LÁBADY Tamás és TERSZTYÁNSZKY Ödön különvéleményei. A halálbüntetésről szóló ABH-ban.
[224] SÁNDOR (2021) i. m. 2.
[225] HRABAR (2018) 9.
[226] SIGNORELLI – DIAZ – MORALES (2012) op. cit. 766.
[227] KACZOR (2011). 7.
[228] GULYÁS – KÓTHAY (2007). 293.
[229] VÁRALLAI (2022) i. m. 87.
[230] JOBBÁGYI (2004a) 66.
[231] VÁRALLAI (2022) i. m. 87.

életet, ezzel szemben viszont más kérdés az, hogy ezt mint a tárgyiasítás és kiszolgáltatottság módozatában vagy ténylegesen humánus szempontból szemlélték a társadalom többi tagjai.[232]

A közkeletűen konzervatívnak illetőleg liberálisnak nevezett álláspontok a tilalomtól, a „prohibitiótól" kezdődően egészen az abortusz-jog valamiféle bálványozásáig, apológiájáig terjedő fesztávon helyezkednek el. A konzervatívnak minősített álláspont már a megtermékenyüléstől, vagyis a zigóta kialakulásától embernek, jogi védelemre méltó erkölcsi személynek tekinti az embriót, a szélsőséges, fundamentalista liberalizmusnak tartott állásfoglalás pedig csupán a már megszületett ember, az újszülött részére (vagy éppen az egyedfejlődés még későbbi életfázisa számára) tartja fenn ezt a minősítést.[233]

Az abortusz, manapság egy igen sokat vitatott téma, de lehet kevesebben tudják, hogy ez nem most kezdődött. Az ókor óta, filozófusok, orvosok, jogászok, keresztény egyházatyák vitatkoznak róla.[234] A magzati élet védelme, az abortuszok megalapozottsága, elfogadottsága a XX. század egyik óriási etikai kérdése volt. Véleményem szerint XXI. századi kérdése is. Aktuális probléma, amiben lépni kell. A morálon túl természetesen felmerülnek vallási, szociális, neveltetési, akár politikai tényezők is, a válaszkeresés során.[235] Véleményem szerint a kérdés örök aktualitást hordoz. Legyen szó azokról a korokról, amikor a gyakorlatban meglévő, de egyébként tiltott tevékenységről beszélünk vagy akkor, amikor abortusz párti, pride, lmbtq szólamokat skandálnak napjainkban. Az élet kezdetének, e kezdeti létezés védelmének kérdése olyan ügy, amely soha nem lehet méltatlan a figyelmünkre.[236]

A művi terhességmegszakítás a legrosszabb családtervezési módszer. Modern kórházakban, jó körülmények között elvégezve is korai vagy későbbi szövődményeket okozhat. Az ultrahangos vizsgálat lehetővé teszi a magzati szív tanulmányozását is. (40 évvel járunk az eredeti videó közzététele után, napjainkra mást is ki lehet deríteni a magzatokról). Adott a tudományos bizonyíték, hogy a magzat emberi lény, az emberiség újabb tagja. [237]

Az Európai Parlament elfogadta a Matić-jelentést. Lényege, hogy a transznemű férfiak a jövőben gyermekeknek adhatnak életet. Tudományos ész érvnek ellentmondva: bizonyos körülmények között a transznemű férfiak, a nem bináris személyek is teherbe eshetnek.

[232] VÁRALLAI (2022) i. m. 87–88.
[233] KOLOZSI (1996). 52.
[234] BESZTERCEI (2021) i. m.
[235] BADACSONYI (2021) 351.
[236] Uo.
[237] NATHANSON (1984)

Az ilyen esetekben részesülniük kell, a szokásos támogatási formákban. a nemi identitásuk alapján való hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.[238]

Konzervatív gondolkodó számára szinte elképzelhetetlen mélységeket él meg az életjog kérdése, folyamatosan érkeznek a furcsa ötletek. Érthetetlen, hogy a nyugati kultúra, amely olyannyira sokat foglalkozik a gyermekekkel (lmbtq érzékenyítés, nemváltás már kamaszkor előtt), hogyan lehet ilyen messze a valódi kérdésekre adandó valódi válaszoktól.[239]

Ahhoz, hogy az abortuszról az életvédelem körében szóljunk feltételeznünk kell legalább egy még meg nem született gyermek élethez való jogát, de legalább annyit, hogy biológiailag életnek nevezhető. Sajnos tévedés lenne azt hinni, hogy ez mindenki számára egyértelmű. Egyes jogi jellegű elméletek, egyszerűen nem vesznek tudomást a magzatról, az anya integráns részének tekintik őt.[240]

A gyermekölés *„a legnagyobb mértékben sérti a már civilizált népek szánalomérzetét. Ugyanakkor azonban a történelem azt mutatja, hogy némely korszak társadalmának szánalomérzetét egyáltalán nem váltotta ki.”*[241] Szinte mindannyian osztjuk azt a mélyen gyökerező meggyőződést, hogy a kiszolgáltatott emberek védelme, támogatása, valamint az élet esélyének biztosítása azok számára, akik nem tudnak magukért kiállni, egy civilizált társadalom alapvető kötelessége.[242] Minden tényt figyelembe véve, amellett kell érvelnünk, hogy a magzat fogantatásától kezdődően ember. Erre egyetlen érvet kívánok felhozni. Az élet ajándék, létrejöttében többeknek is szerepe van. A vallásosság hiátusával tekintve a jelenségre, feltételeznünk kell két ellentétes nemű egyénű.[243]

„Az ember a szülők egymás iránti szeretetéből és Isten teremtő akaratából születik meg. Ez a megalapozója az ember méltóságának, ebből következik, hogy személye egyedülálló tiszteletet érdemel, hogy életét óvni kell, és hogy sem másoknak nincs joga ártalmára lenni, de maga sem rendelkezhetik korlátlan jogosultságokkal sem mások, sem saját élete felett.”[244]

Ez igaz kell legyen a későbbiekre is, különben a gyermek nem fog egészséges énképpel bírni. Felbomlásnak indul a test és lélek egysége, átveszi a helyét valami olyasmi, ami szavakba nem önthető. A gyermeknek az apától apai, az anyától anyai szeretetre van szüksége.

[238] EP állásfoglalás
[239] BADACSONYI (2021) i. m. 351–352.
[240] UO. 358.
[241] MARTON (1907) 9–10.
[242] WYATT (2001) 17.
[243] BADACSONYI (2021) i. m. 359.
[244] FERENCZ (2001) 37.

Nehéz bár nem lehetetlen egyedüli szülőként egészséges én- és világképpel rendelkező gyermekeket felnevelni. Az emberek között a szeretet legmagasabb fokát, azok a szülők képviselik, kik gyermekeiket zsigerükből fakadóan szeretik.[245] Ez az Istentől kapott feladat felelősséget jelent, akkor lesz bárki jó szülővé, ha áldásnak tekinti gyermekeit.[246]

A férfi és a nő cselekedete legideálisabb esetben a házasság szentsége által létrehozza az emberi életet, s mint a katolicizmus egyik szentsége minden nemi aktust a gyermeknemzés kötelezettsége alá rendel. [247]Innentől kezdve semmilyen egyéb befolyás, vagy cselekmény nem szükséges ahhoz, hogy a megfogant élet megszületett gyermekké váljon. Nincs olyan pillanat tehát, amikor a megfogant élet egy minőségi változáson esik át és onnantól kezdve jogosabb lenne embernek tekinteni. Nem ilyen a szív kialakulása, nem ilyen az agy, vagy bármely érzékszerv létrejötte, és nem lehet ilyen a világra jövetel sem.[248]

Az élet abszolút védelmének kivételi körébe tartozik-e a magzat megölése? Azok számára akik nem tekintik élőnek, embernek a magzatot, maga a kérdés is értelmezhetetlen hiszen hogyan lehetne gyilkosság a nem ember megölése. Álláspontjukat, azzal próbálják igazolni, hogy elvitatják az életének korai szakaszában levő emberi személy ember jellegét s ezáltal jogalanyiságát, ami által tagad(hat)ják a magzati korú személy élethez való elidegeníthetetlen alanyi jogát. Ennek egyik eszköze a pandektisztikából örökölt, állami juttathatóságot kifejező *„jogképesség”* fogalom, amelyet a *„jogalanyiság”* helyett használnak.[249] Tartalma ennek pedig egyénenként tetszés szerint tágítható és szűkíthető, vagyis lehetséges a korlátozott állapota.[250] Azoknak, akik elismerik a magzat emberi mivoltát egyértelmű a válasz. Ha az abortusz nem kivétel az élet védelmének abszolút elve alól, a magzatölés puszta gyilkosság, amelyet mind a jog és erkölcs egyaránt elítélendőnek tart. Bevonható az abortusz a kivételi körbe? Beilleszthető az önvédelem, a háború, a halálbüntetés, öngyilkosság körébe? Vagy akár önálló kivételként alkalmazható?[251]

Az abortuszról, mint önvédelmi helyzetről és tettről beszélni kimeríti a jó érzésű emberek számára rendelkezésre álló tolerancia végső kereteit. Valóban nehéz azt állítani, hogy a gyermek fogantatása vagy növekedése olyan mértékű közvetlen veszélyhelyzetet teremtene az anya számára, hogy az indokolhatná gyermeke elpusztítását.

---

[245] CALVIN (1845) 460.
[246] HÄRING (2015) 102.
[247] GRALF (1992) 124.
[248] BADACSONYI (2021) i. m. 358.
[249] FRIVALDSZKY (2014) 8.
[250] ERDŐ (1991) 99-100.
[251] FRIVALDSZKY (2014) i. m. 8.

Egyáltalán nem mellékes ez a nézőpont, ugyanis Badacsonyi Zoltán álláspontja szerint ez lehet az az eset, amelyben (nagyon szélsőséges és rendkívül ritka esetkör) az abortusz, mint az élet védelme alóli abszolút kivétel indokolható. Ez pedig nem más, mint az az állapot, amelyben a magzat oly mértékben veszélyezteti az anya életét, hogy valódi kollízió tud fellépni az anya élete és a magzat élete, valamint az ezeket védő jogok között. Nem elfogadható ugyanis az abortuszpártiak azon érvelése, hogy a nő teste feletti rendelkezési joga erősebb a gyermek élethez való jogánál. Az élet védelméhez való jog minden más jogot felül ír, így természetesen a testük feletti rendelkezés jogát is. Nem elképzelhetetlen ugyanakkor az a helyzet, amikor abban a kérdésben kell dönteni, hogy az anya maradjon életben vagy a magzat. Nem egy történet mesél egyébként arról, hogy ebben a szituációban az anya minden reális megfontolással szemben úgy döntött, hogy a gyermeke éljen az ő halála árán is. Akik szerint ez őrültség nem azt jelenti anyának (vagy éppen apának) lenni, hogy mindenünket, akár az életünket is adjuk a gyermekeinkért? Mindazonáltal racionálisan szemlélve egy ilyen helyzetet olyan érdek- és értékütközés történik, amelyben társadalmilag és jogilag is elfogadható döntés lehet a magzat életének megszüntetése annak érdekében, hogy az anya életét megmentsék. Fontos kérdés természetesen, hogy hol húzódnak azok a határok, amelyekben ez felmerül? Mekkora valószínűséggel kell az anya életének fenyegetettnek lenni, hogy a magzat elpusztítható legyen? Hány szakértőnek kell kimondania? Mi az apa felelőssége, joga?[252]

Mindent összevetve, megfontolva , értékelve ebben az esetben elfogadhatónak nevezhető a magzati élet kioltása az anya életének védelme érdekében, a szükséges garanciák mellett.[253]

Bár sokan háborúként élik meg, hogy egy gyermeket hordoznak a méhükben, természetesen semmiféle párhuzam nem vonható a háborúban emberölés és a magzatölés között. Már csak azért sem, mert a háború hatalmak között folyik, még ha emberek is ölnek, míg az anya és a magzat kapcsolatánál személyesebb nem létezik.[254]

A halálbüntetés hasonló okokból nem állítható egy sorba az abortusszal és ezért nem használható analógiaként. A halálbüntetést egy hatalmat gyakorló állam szabja ki az egyénnel szemben, minden esetben súlyos büntetésként egy társadalmilag egyértelműen és tökéletesen elítélendő tettért. A gyermek fogantatása sem társadalmilag elítélendőnek, sem másokból büntethetőnek nem tekinthető.[255]A magzat nem vétkezett, nem bűnös.

[252] BADACSONYI (2021) i. m. 359–360.
[253] Uo. 360–361.
[254] Uo. 361.
[255] Uo.

Az öngyilkosság kérdése és analógiája már érdekesebb, hiszen egyes vélemények szerint a magzat az anyatest része, és így elpusztítása egy olyan öngyilkossági tett, amely nem jár az anya, vagyis az öngyilkoló halálával. Éppen itt érhetjük tetten ezen érvelés súlyos buktatóját. Ahol ugyanis nem hal meg az öngyilkos, ott nem beszélhetünk öngyilkosságról. Továbbá már korábban önálló életként definiáltuk a magzatot, így elpusztítása egyértelműen az emberülés kategóriájába esik, nem pedig az öngyilkosságéba. Nem nevezhetjük ugyanakkor egyszerű öncsonkításnak sem, hiszen egy élet szűnt meg.[256]

Láthatjuk tehát, hogy a kivételi kör tagjaival összevetve egyedül az önvédelemmel párhuzamba állítva látunk olyan szituációt, amelyben társadalmi szinten indokolható lehet egy magzat elpusztítása az anya életének védelme érdekében.[257]

Önálló kivételként beszélhetünk-e a magzatölés lehetőségéről? Ehhez a kivétel indokát kell megvizsgálni. A felhozott példák alapján látható, hogy az élet abszolút védelmétől kizárólag abban az esetben tekinthetünk el egyes esetekben, amennyiben ezt valamely súlyos társadalmi érdek, vagy a társadalom által méltányolt súlyos egyéni érdek indokolja. Lehetséges ilyet találni a magzatölés esetében?[258]

Bár lehet olyan fontos társadalmi tényeket említeni, amik megpróbálják felülmúlni a gyermekek megszületésének primátusát. Ez eddig még nem sikerült egynek sem. Sem a fiatal lányok tanuláshoz való hozzáférésének igénye, sem a környezetvédelmi szempontból egyesek által előnyösnek tartott szaporulatcsökkentés nem érte el azt a társadalmi ingerküszöböt, amely mindezeket a gyermek életével szemben előnyben részesítette volna. A társadalmi elvárás egyértelműen arra mutat, hogy a megfelelő korban lévő nők rendezett kapcsolatban éljenek, gyermeknek adjanak életet.[259] Ez abból a szempontból nélkülözhetetlen, hogy kizárólag így biztosítható egy populáció, végső értelemben egy nemzet fennmaradása. [260]

Vajon indokolja-e társadalmilag súlyos magánérdek az abortusz elfogadását? Egy eset létezhet Badacsonyi szerint. Ez nem más, mint a nő elleni bűncselekmény. Nem lehet állítani, hogy ebben az esetben bármilyen erkölcsi felmentés lehetséges, de az igaz, hogy ilyenkor fennáll súlyos magánérdek, amit a társadalom méltányol. A gyermeki élet kioltása viszont valaki más bűnének a következménye. Milyen alapon büntethetjük az ártatlant? Az elkövető nem ítélhető halálbüntetésre, de a tette nyomán megfogant ártatlan élet igen?[261]

---

[256] BADACSONYI (2021) i. m. 361.
[257] Uo. 361–362.
[258] Uo. 362.
[259] MURINKÓ (2014) 89.
[260] BADACSONYI (2021) i. m. 362.
[261] Uo. 363.

A jogi szabályozásnak a jövőben nyomatékosabban kellene figyelembe vennie nemcsak a társadalmi igényeket, hanem az erkölcsi és jogi szempontokat is. Alaposabb vizsgálatot igényelne, hogy milyen jelenség húzódik meg az abortuszok mögött, melyek a legfontosabb motivációi és ezekre társadalmilag érzékeny és hatékony válaszokat kellene adni.[262]

1.3.1. A testi és szellemileg sérült magzatokról

„Könnyebbnek tűnik, mint valaha, ugyanakkor nehezebbnek, mint korábban, hogy beteg vagy fogyatékos emberként a humanisztikus értékeket és alapvető jogokat kikövetelj ük."[263] Sikerült az önrendelkezés lehetőségeit bővíteni. Támogatott foglalkoztatás/döntéshozatal. Ugyanakkor az utóbbi évtizedekben, alapvetően az orvostudomány fejlődésének eredményeként újabb területeken kell átgondolni a humanisztikus értékek, az alapvető jogok jelentéstartományát. Ilyen két új terület a preimplantációs (beültetés előtti) genetikai diagnosztika és a prenatális (születés előtti) szűrések.[264] Vajon értelmezhetők ezek a lehetőségek a társadalmi kirekesztés új formáiként? Ha a fogyatékos emberekre olyan lényként tekintünk, akik az életben számukra leküzdhetetlen akadályokkal találkoznak, és csak terhet jelentenek a társadalomnak, úgy az embrióbeültetés előtti, a terhesség alatti szűrésük, szelekciójuk logikus reakció lehet. Ha azonban olyan társadalmi csoportként értelmezzük a fogyatékos embereket, amelynek tagjai elnyomást, stigmatizációt élnek meg, akkor a fenti beavatkozások lehetnek a diszkrimináció újabb formái.[265] Nem elfogadható épp ezért, hogy a magzati rendellenességek esetében *„elégséges"*; *„jó"*, illetve a *„rossz"* differencializálást alkalmazzunk a terhesség megszakításának legitimálására. A *„jó"* indokok közé sorolják általában a halállal végződő anomáliák vagy genetikai rendellenességeket. Az első probléma az okfejtésnél, hogy jelentős része ezen rendellenességeknek szabad szemmel nem látható, így bár orvosilag elfogadható indoka lehet a terhesség művi befejezésének, a szülők nézőpontjából kevésbé felfogható.[266] Másodszor bárki, aki az emberi nemhez tartozik, annak biztosítani kell a kiteljesedés lehetőségét. Mégha csak néhány percről is van szó. A halál kapujába való elkíséréssel, a fájdalom enyhítésével teszünk eleget egy nehéz, de tisztelet parancsoló küldetésnek. Következésképp az *„egészségesen születés joga"* nem tekinthető alapvető jognak.

---

[262] BADACSONYI (2021) i. m. 363.
[263] WALDSCHMIDT (2012) 21.
[264] SÁNDOR – HORVÁTH – RADVÁNY (2015) 117.
[265] SAXTON (2000) 148.
[266] TAKÁCS (2015a) 404.

A szülők, a társadalom és magának a gyermek részéről sem, így tehát nem fogadható el a wrongful life és wrongful birth keresetek sem. Aggályok mutatkoznak polgári jogi szempontból is, hisz orvosilag (az orvosokon keresztül) meghatározott embereket lehetne kényszeríteni a születésszabályozásra, különösen abortuszra.[267] Láttunk már erre példát a történelem folyamán.

Külön ENSZ Egyezmény rendelkezik a fogyatékossággal élő személyek jogairól.[268] Lényeges eleme a szabályozásnak, hogy az élethez való jogot nem köti a *„veleszületéshez”*. Az *„ember”* definíciója magában foglalja a magzatot is. Ezzel azonos alapelvre épül. Magyarország Alaptörvényének II. cikke. Kérdés, hogy a *„minden ember”* fogalma vajon kiterjed-e a fogyatékos személyre is? Hogyan védi a társadalom érdekeiket, kiterjed-e ez a védelem a megszületése előtti időszakra?[269]

Veleszületett rendellenességeknek nevezzük azokat a magzati életben kialakuló morfológiai, biokémiai és működésbeli fejlődési zavarokat, amelyeket születéskor, a születés utáni hónapok során észlelnek.[270] Ide sorolhatók azon anyai betegségek is, melyek a magzatban fejlődési rendellenességet okozhatnak, például a cukorbetegség. [271] Jól mutatja ez is, hogy a méhen belüli magzati ártalmak egy része életmóddal összefüggő, ezek megelőzhetőek. A *dohányzás kapcsán a szervezetbe jutó nikotin a magzat fejlődésének elmaradását okozhatja, s a kis születési súly, a magzat retardált növekedése, számos kóros következménnyel járhat, többek között növeli a bölcsőhalál kockázatát is. A túlzott alkoholfogyasztás a magzat értelmi elmaradását, esetleg csont- vagy szívfejlődési rendellenességek kialakulását okozhatja. A drogok terhesség alatti használata a magzat jövőbeli értelmi képességeit meghatározó neurológiai fejlődését negatívan befolyásolja.*[272]

A magzati fejlődési rendellenességek születéskori prevalenciája 2–3%. Ezek egy része a méhen belüli fejlődés során vizsgáló módszereinkkel ma már kimutathatóak, de egy részük csak a születéskor vagy az ezt követő hónapokban bizonyosodik be. Előfordul, hogy a magzatként diagnosztizált betegség esetén az újszülött egészségesen jön a világra. Lehetséges viszont az is, hogy a prenatalis vizsgálatokkal nem észlelt rendellenességgel születik.

[267] CZEIZEL (1983) 122-123.
[268] CRPD
[269] ROJKOVICH (2023a) i. m. 7.
[270] UO. 2–3.
[271] UO. 4.
[272] UO. 5.

A fejlődési rendellenességeket okozhatja genetikai hiba és nem örökletes környezeti ártalom, amely megelőzhető lenne.[273]

A diagnosztika rohamos fejlődése döntési kényszerbe hozza a szülőket. Meg kívánják tartani testi/szellemileg sérült magzatukat? *„Tudomásul kell vennünk, hogy bármennyire szeretnénk is, nem tudjuk tökéletesen uralni az életet. Az áldás mérhetetlenül több, mint az egészség. Nincs olyan élethelyzet, amelyben ezt ne kaphatná meg egy pár, egy család."*[274] Sokszor nehéz a genetikai eredményeket a betegekkel közölni, mert a géndiagnosztika csak egyes betegségek rizikójának a valószínűségét tudja megadni, de ennek megnyilvánulása az egyes személyeken nagyon eltérő lehet. Hangsúlyozni kell a tudásunk esetlegességét, a tévedés lehetőségét. A laikusok a rendelkezésre álló információhalmazból gyakran csak a rémhíreket tudatosítják. Ezért a várandós gondozás során a szülőkkel való beszélgetés, megfelelő ismeretterjesztés sokat segíthet. Ha a diagnosztika a betegség gyógyítását szolgálja, akkor etikai probléma nem merül fel. Ha a prenatalis, genetikai diagnosztikát nem a betegségek gyógyítására, hanem az abortusz indikáció felállítására használják, akkor súlyos etikai kérdéssel állunk szemben.[275]

Az ember léte, létének minősége nem áll azonos etikai síkon. Nem a létminőség bizonyos foka ad jogot a védelemhez és az élethez, hanem az emberlét maga.[276]

1.3.2. A mesterséges megtermékenyítésről

„A biológiai és orvosi tudományok rohamos fejlődésének és a technológiák csodálatos lehetőségeinek köszönhetően az emberi élet határain hatalmas mértékben nyíltak új lehetőségek. Az ember ma nemcsak „megfigyelni", hanem „manipulálni" is képes az emberi életet, rögtön a kezdetétől fejlődése első szakaszain át."[277]

Az emberiség erkölcsi tudata nem maradhat idegen vagy közömbös a tudományok és a technológiák hatalmas előre lepésével szemben, mert ezek egyre nagyobb és erősebb befolyást gyakorolnak az emberi élet minden egyes szakasza során. A bölcsesség úgy jelenik meg ezen tudományágban, mint az üdvösség egyetlen horgonya, hogy az ember a kutatások eredményeinek alkalmazásakor értelmesen és szeretettel tudjon cselekedni. Figyelemmel és tisztelettel legyen bármely emberi teremtmény személyes méltósága iránt.

---

[273] ROJKOVICH (2023a) i. m. 3.
[274] VISKY (2018) i. m. 250.
[275] ROJKOVICH (2023a) i. m. 3.
[276] RÓZSA (2003) i. m. 38.
[277] SZENT II. JÁNOS PÁL (1988) 38. pont

Létének kezdetétől fogva. Ez akkor lehetséges, ha a megengedett eszközökkel védjük az életet, és kezdettől fogva a betegségek elleni küzdelem szolgálatába állítjuk a tudományt. El kell zárkózni viszont azoktól a beavatkozásoktól, amelyek a genetikai örökség megváltoztatását is magukban foglalják. Az technológiai lehetőségek erkölcsi kihívásként jelentkeznek, nemcsak az emberi jogok alapjait, hanem biológiai lényegünket veszélyeztetik.[278]

Megengedhetők-e erkölcsileg a születés előtti diagnosztikus beavatkozások? *„Ha a születés előtti diagnosztikus beavatkozás az embrió és az emberi főtusz életére és integritására tekintettel van, és ebből fakadóan annak egyéni védelme vagy gyógyítása érdekében történik, akkor a válasz igen."* Feltéve persze, hogy a szülők a megfelelő felvilágosítást megkapták továbbá a diagnosztika nem teszi ki az embriót és az édesanyát aránytalanul nagy kockázatnak. Végezetül pedig nem függhet a vizsgálat eredményétől az abortusz elvégezése.[279] A prenatális diagnosztika rendeltetése az, hogy gyógyító beavatkozásokat tegyen lehetővé, biztonságérzetet, békét adjon a várandós anyáknak, akiket magzati károsodásra vonatkozó kétségek gyötörnek/abortuszon gondolkodnak, valamint ha a prognózis kedvezőtlen, előkészítse őket a hátrányos helyzetű gyermek fogadására.[280] Ma már nem lehetetlen, hogy az ember a jelen és jövendő generációk számát, nemét, minőségét, létezésének idejét, egyszóval: életét mesterségesen alakítsa. A szabadságra elhivatott ember kísértése a természetestől eltérő *„mennyiségű"* és *„minőségű"* nemzedékek kitermelésére vagy éppen elsorvasztására.[281] Nem elfogadható tehát magzatokat biológiai hasznosítási célzattal létrehozni. Bizonyos beavatkozási kísérletek a kromoszóma- vagy génörökségbe gyógyító jellegűek, mások viszont, arra irányulnak, hogy valamilyen szelekciós elv szerint predesztinált tulajdonságú emberi lényeket hozzanak létre. Mindez ellentéte az emberi lény személyi méltóságának, sérthetetlenségének és egyedi identitásának.[282]

A művi megtermékenyítés emberi szaporodásra irányuló orvosi eljárás.[283]

Két alapesete van:

a) az anya méhében történő művi megtermékenyítés (ezt az esetet mesterséges ondóbevitelnek is nevezik);

---

[278] HÁMORI (2020) 47.
[279] HITTANI KONGREGÁCIÓ (1987) i. m. I. Az emberi embrió tisztelete. 2. Megengedhetők-e erkölcsileg a születés előtti diagnosztikus beavatkozások?
[280] HÁMORI (2020) i. m. 48.
[281] LÁBADY (2006) 43.
[282] HÁMORI (2020) i. m. 47.
[283] ÁDÁM – BACK – BARTÓK – BASA (1999) 414.

b) az anya testén kívüli megtermékenyítés (in vitro megtermékenyítés), majd a megtermékenyített petesejt beültetése az anyaméhbe (‘lombikbébi’ – a kifejezés nem pontos; ugyanis a magzat kifejlődése a kezdeti rövid megtermékenyítési időszakot leszámítva az anya méhében történik).[284]

Az a) esetben a megtermékenyítés történhet az apa (élettárs) vagy idegen donor ivarsejtjével. A b) esetben a megtermékenyített petesejt származhat az anyától, illetve idegen női donortól, úgyszintén a férfi ivarsejt származhat az apától (élettárstól), illetve idegen donortól. Így a b) esetnek számos alvariációja van, attól függően, kitől származik a művi megtermékenyítésnél felhasznált pete-, illetve ivarsejt.[285]

A művi megtermékenyítésnek egy esete; amit azonban így hazánkban sem legalizálták. Előfordulhat olyan eset, hogy az anya megtermékenyített petesejtjét idegen nő méhébe ültetik bele, aki a gyermeket megszülése után átadja a genetikai anyának (dajkaanyaság, ill. béranyaság).[286]A preimplantációs diagnosztika a mesterséges körülmények között (in vitro) megtermékenyített petesejtek vizsgálatát jelenti. Ilyenkor azokat az embriókat ültetik be az anyaméhbe, akiket egészségesnek ítélnek, a többieket megölik.[287] Semmilyen jónak tartott cél nem igazolhat olyan eszközt, amely emberi embrió elpusztításával jár.[288] A művi megtermékenyítés problémaköre rendkívül komplexszé vált. Magában foglalja többek közt a magzatkísérletek, beavatkozásokat, a tárolás kérdését, a klónozást.[289] A problémakör új tudományág megjelenését okozta, a magzat mint *„páciens”* szerepel.[290]

A technikai vívmányok, amelyek hozzásegítettek minket a magzat konkrétabb elképzelhetőségéhez és kézzelfoghatóságához (pl. az ultrahang, a magzati video- és képi felvételek fejlődése és elterjedése), a fejlett műtéti eljárások, a neonatális intenzív ellátás fejlődése egy új biopolitikai alannyá tette a magzatot, aki az egészségügy ellátására jogosult.[291] A magzat perszonifikációjában orvosi szempontból előrelépést történt. Megkérdőjeleződtek a korábban ismert határvonalak magzat és újszülött között.[292] A jogász számára nehezen értelmezhető a kérdés; ha a magzat *„páciens”*, miért lehet elpusztítani?[293]

---

[284] JOBBÁGYI (2006) 148.
[285] UO.
[286] UO. 148-149.
[287] HÁMORI (2020) i. m. 48.
[288] UO. 131.
[289] JOBBÁGYI (2006) i. m. 148.
[290] CHERVENAK – KURJAK – PAPP (2002)
[291] MARECEK – MACLEOD – HOGGART (2017) 10.
[292] NORRIS – BESSETT – STEINBERG – KAVANAUGH – DE ZORDO– BECKER (2011) S51.
[293] JOBBÁGYI (2006) i. m. 148.

Talán épp azért, mert hasonló módon kívánnak rá tekintettel lenni, mint egy vég stádiumú betegre? Teherként kívánjak őt prezentálni?

Két élű kardként kell a problémára tekintenünk. Pozitív értelemben véve van benne potenciál, viszont a negatív oldal magában hozhatja az önmagunkról alkotott képünk dekonstrukcióját. A módszer segítségével az egyébként terméketlen párok gyermekhez juthatnak, s ez a kapcsolat többször közelebbi anyai-apai élményt ad, mint az örökbefogadás.[294] Az ellenérvek megoszlanak a jog és erkölcs talaján. Előbbihez soroltatik az ember eldologiasodása. Az élet keletkezése kiszakad természetességéből, kémcsövek közé kerül. *„technizálódik az élet keletkezése”*[295], másként fogalmazva *„instrumentalizálódik az emberi élet”*.[296] Az élet keletkezése kiszakad a természetes folyamatából, fennáll a veszély, hogy a sikeres megtermékenyítést követően nem *„ember”*, hanem *„dolog”* jön létre. Ezáltal az emberi egyedfejlődés korai szakaszában keletkezett eredmény jogon és orvosi etikán kívüli területre sodródik, és voltaképpen a szabad rendelkezés tárgyává válik.[297] Lehetséges és egyben veszélyes annak lehetősége, hogy a sikeres megtermékenyítés után a beültetésre nem kerülő magzatok, egy idő után megsemmisítik, vagy magzatkísérletekre szabadon felhasználják, addig pedig lefagyasztják. Következményként jelentős részük elpusztul, *„csinált és eltüntett”* gyermekké vállnak.[298] *„A gyermeket e folyamatban nem elfogadják, hanem elõállítják, nem nemzik, hanem termelik”.*[299]

Egy másik kiemelendő jogi és társadalmi probléma a családi kapcsolatok sérülése, relativizálódása. A művi megtermékenyítés legtöbb gyakorlati esetében elválik a genetikai anya-apa a gyermeket megszülő anyától, illetve a gyermeket nevelő apa a vérszerinti apától. Válsághelyzet esetén ezek következtében csökkenhet a gyermek iránti felelősség vállalás. Konkretizálva a kérdéskört az alábbiak történhetnek meg: sérült gyermekkel szembeni elutasító magatartás, a gyermek önazonossága (nevelő és vérszerinti szülők közti konfliktus). Megakadályozhatatlan a későbbiekben vérszerinti *„féltestvérek”* teljesen jóhiszemű házasságkötése, annak minden súlyos genetikai következményével. [300] A leírtak alapján jól látható, hogy vannak olyan területei a kérdéskörnek, amik komoly aggályokat vetnek fel.

[294] JOBBÁGYI (2006) i. m. 150.
[295] WEBER (2001). 140.
[296] LAUFS – UHLENBRUCK (1999) 994.
[297] SZIJÁRTÓ (2023) i. m. 126.
[298] LAUFS – UHLENBRUCK (1999) op. cit. 990.
[299] WEBER (2001) op. cit. 141.
[300] JOBBÁGYI (2006) i. m. 151.

Mindenképp szem előtt kell tartani, hogy az anyaméhen belül fejlődő élettől a mesterséges megtermékenyítés alkalmazásával létrehozott egyént azonos jogok illetik meg. Védelmük azonban sokkal kevésbé kieszközölhető a korábban tárgyaltak miatt. Mindenkinek lehetőséget kell biztosítani a gyermek vállalás lehetőségére, amennyiben klasszikus családmodellben gondolkodnak, továbbá nem áll fenn olyan egészségügyi akadály, ami veszélyeztetné az anya és/vagy a gyermek életét (pl.: közeli rokoni kapcsolat).

De lege az erkölcsileg elfogadható szabályozás alapját az emberi méltóság fogalmából kell levezetnünk. Beszélhetünk ugyanis egyrészről az individuális, személyhez kötött méltóságról, amelynek alapja az autonómia.[301] A másik olvasatban viszont az emberi méltóság az egész emberi nemre jellemző (Gattungswürde) jelentése kerül előtérbe, ebből következik, hogy az individuum köteles az egész emberiség méltóságát őrizni magában, vagyis a racionalitás és moralitás általános mértékének eleget kell tennie. Ehhez kapcsolódik a lehetőség, ha a méltóságot az egész emberi fajra, tehát biológiai értelemben jellemző adottságként értelmezzük. Ez a szemléletmód éppen a humán genetikával kapcsolatos jogpolitikai vitában jut szerephez.[302] Ez vezethet jogkiterjesztéshez, az in vitro életvédelem magasabb szintjéhez.[303]

Zárszóként Lábady Tamás néhai alkotmánybíró sorait idézzük a méhmagzat jogi státuszáról azzal a megjegyzéssel, hogy a szerző reményei szerint ez a tétel jövőben a méhen kívüli embriókra is alkalmazható lesz, különösen az Alaptörvény fényében, amelynek II. cikke – Európában szinte egyedülálló módon – rögzíti: a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. *„A kérdés az, hogy az ember jogi státusza kövesse-e a természet- és szellemtudományok, valamint a közvélemény ember-fogalmainak változását, kiterjedjen-e az ember jogi fogalma is a születés előttre egészen a fogantatásig. A jogalanyiság ilyen kiterjesztésének jellege és hordereje csak a rabszolgaság eltörléséhez hasonlítható, de annál is jelentősebb lenne. Ezzel az ember jogalanyisága elérné elvileg lehetséges végső határát és teljességét; az ember különböző fogalmai ismét egybeesnének.”*[304]

1.3.3. A mesterséges méhről

Beszélnünk kell egy véleményem szerint napjainkban még fejlődő orvosi eszközről, ami az anyák és gyermekeik között kapcsolat gyökeres megváltozásához fog vezetni.

[301] KANT (1991) i. m. 604.
[302] BIRNBACHER (2001) 243-257.
[303] FILÓ (2020) 99-100.
[304] Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye az 64/1991. (XII. 17.) AB határozathoz.

Szürke zónáról van szó, hisz használhat, de akár árthat is az érintetteknek. Ez nem más, mint a mesterséges méh. Egy nő gyermeket szeretne, de fizikailag képtelen vagy a gyermek koraszülött, fizikailag még nem alkalmas az anyaméhen kívüli életre. A kérdés az abortusz vita komplementereként is értelmezhető, ezért is szeretném itt prezentálni. Az abortusz lényege, hogy a nő nem akar gyermeket. A mesterséges méhnél az elsődleges a gyermek életének megmentése, az anya gyermekvállalásának elősegítése. Nem véletlen használtam a komplementer és nem az ellentét kifejezést. Bár a mesterséges méh és az abortusz témája legtöbbször szembe helyezhető és sokszor szembe is állnak egymással van egy kivétel, amikor egyik következik a másikból. Az egyszerűség kedvéért maradjunk az alábbi példánál: Amennyiben egy nő nem kívánja gyermekét kihordani, az több okra levezethető.

1. Biológiai és/vagy pszichológiai fejlettség hiánya;
2. gyermek súlyos rendellenessége (nem megfelelő fejlődés);
3. nemi erőszak;
4. gondatlanság;
5. *„súlyos válsághelyzet”;*
6. egyik sem a felsoroltak közül, pusztán az anya nem akar gyermeket.

Jómagam az alábbi következtetéseket tudom levonni: Az 1. és 2. esetén teljes mértékben indokoltnak tartom a mesterséges méh használatát, amennyiben ezzel a magzat vagy az anya élete megmenthető általa. Ilyenkor legalább egy, de sok esetben két élet forog kockán. A gyors és hatékony beavatkozás elengedhetetlen. A 4-6. esetkörig bezárólag olyan szituációkról beszélhetünk erkölcsi és egészségügyi akadály sem szól az abortusz mellett. A mesterséges méh, ezen szituációknál elfogadható, de nem kötelező és nem biztos, hogy ilyenkor a legjobb megoldás. Az abortusz elkerülésének legjobb módja a korai felvilágosítás, a felelősségteljes szexuális életvitel. Manapság szerencsére rengeteg módszer közül válogathatunk, ha meg szeretnénk előzni a nem kívánt terhességet. A választás során szempont lehet a hatékonyság, az egyéni kontraindikációk, illetőleg az egyéni szexuális szokások, de az életkor is szerepet játszhat a legmegfelelőbb eljárás kiválasztásánál.[305]

Divatos manapság a hedonizmus. A nem kívánt terhességek száma így drasztikusan nő. Épp, a gyermekeket a szexuális élet kérdéseiről/veszélyeiről fel kell világosítani. Bármely probléma megelőzése, hatékonyabb, mint a kezelés. Fogantás esetén védekezés mellett, törekedni kell gyermek megtartásának ösztönzésére. Természetesen az apa felelősségteljes magatartása is sokat segít. Őt is meg kell győzni.

[305] KONRÁD (2021) 466.

A gyermek nem kívánása esetén a legjobb megoldás az örökbeadás, ha nem akarja az anya kihordani, akkor pedig a mesterséges méh. Egy államban alapvető cél kell legyen, hogy minél több egészséges gyermek szülessen, szerető környezetben, hisz szeretet nélkül minden értelmét veszti. A szülőknek, nagyszülőknek és végső soron az államnak is felelőssége van az élet védelmében. A várandóssá válás esetén törekedniük kell a tőlük telhető legjobbat megadni, hogy segítsenek a kialakult szituációban.

A 3. esetkört szerintem a leginkább nehéz, erkölcsi, etikai szempontból megítélni. Ilyenkor a nő akarata és cselekedetei nincsenek ok-okozati összefüggésben egymással. A bűncselekmény alanya leküzdhetetlen akadályként van jelen a nő elméjében és rá támadó jellegű, fizikai ráhatást gyakorol. Ezt nevezzük vis absoluta/akaratot megtörő erőszaknak, amikor a passzív alanyt védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotba helyezi az elkövető. Védekezésre képtelen az a személy, aki állapotánál fogva képtelen a fizikai ellenállás kifejtésére. Ilyen állapot kialakulhat betegség következtében, vagy az elkövető cselekményéből. A lényeg, hogy az elkövető kihasználja a sértett ezen állapotát. Akaratnyilvánításra képtelen az a személy, akinek fizikai vagy pszichikai okoknál fogva nincs jogi értelemben vett akarata, vagy nem tudja azt kifejezésre juttatni. A sértett ezen állapota lehet átmeneti jellegű (pl. kábítószer hatása alatt áll), és állandó jellegű is (pl. kóros elmeállapotú).[306] Előbbiek nem a passzív alany személyéből eredeztethetők, utóbbiak ezzel szemben igen. A bűncselekmény bevégzettségével, szembesülnünk kell az alábbiakkal. Adott a sértett/passzív alany, aki semmilyen formában nem kívánt az események résztvevőjévé válni. Beszélnünk kell legalább, egy elkövetőről, akit jog által meghatározottak szerint előkerítendő és bíróság elé kell állítani. Az erkölcsi/etikai dilemmát egy harmadik tényező, álláspontom szerint személy, azaz a magzat jelenléte okozza az anyaméhben. Három lehetőség áll a nő előtt: a) elve(te)ti a magzatot; b) megszüli a gyermeket; c) a magzatot eltávolítják és mesterséges méhbe helyezik.

Az „a" opciót a legtöbb esetben nem tekintem erkölcsileg igazolhatónak az esetek nagy részében. Korábban viszont már elmondtam, hogy a nő semmi esetre sem akart az események részesévé válni. Ugyanakkor figyelemre méltó abból a szempontból is az eset, hogy a leendő gyermek megismételhetetlen (élet szentsége) és vétlen (ártatlan) az események szempontjából. *„Ilyen az ember. Egyedüli példány. Nem élt belőle több és most sem él s mint fán se nő egyforma-két levél, a nagy időn se lesz hozzá hasonló."*[307]

[306] BALOGH (2006) 38.
[307] KOSZTOLÁNYI (1935).

Kötelességünk az élet védelme minden körülmények között, viszont nagy nyomást helyezünk az anyára, ha egy ilyen aktusból (bűncselekményből) fogant gyermek szíve alatt való kihordását várjuk el. A mély vallásosságáról ismert Lengyelországban is ez az egyike a kevés abortusz alkalmazását lehetővé tevő szituációk közül.

A „b" opcióra kell törekedni, de természetesen nem elvárható az anya ilyen döntésre kényszerítése, helyette támogatni kell minden lehetséges eszközzel. Megérthető azonban, amennyiben minden igyekezet ellenére a gyermeket nem kívánja világra hozni. Iszonyatos pszichológiai nyomás helyeződhet a későbbiekben, mind az anyára, mind a gyermekre. Előbbi a bűncselekmény egyik eredményének tekinti a másikat, utóbbi pedig egy idő után érzékelni fogja, hogy másképp tekintenek rá, mint a többiekre.

A legideálisabb megoldás talán a „c" lehetőség, azaz a magzat mesterséges méhbe történő helyezése. Ekkor a magzat életben marad, az anya mentesül a mentális tehertől, ezen felül a gyermektelen és érdekeit előtérbe helyező, tisztességes szülő(k) is lehetőséget kap(nak) egy egészséges család létrehozására. Törekedtünk a tőlünk telhető legjobbat megadni. Ugyanakkor problémát jelent, hogy bár a technológia rohamosan fejlődik. Jelenleg nem jelenthető ki teljes bizonyossággal, hogy egy gyermeknek, minden megadatik egy ilyen mesterséges által adott környezetben, mégha csak az alapvető szükségleteket nézzük is. Továbbá latba kell venni a magának gyermeknek a fejlettségét is. Ez a lépés a magzatot megfosztja a természetes biológiai közegétől, berakja egy orvosok és mérnökök által tervezett eszközbe, ami az anyai környezetet bár próbálja leutánozni, teljes mértékben pótolni nem tudja. Vannak természetesen olyan szituációk, amikor orvosi beavatkozásra és ezzel együtt egy ilyen eszköz használata szükséges, például fejletlen tüdő, méhhel nem rendelkező nő.[308] Ugyanakkor bizonyos tudósok úgy értékelik ezt a helyzetet, hogy a magzat külvilági környezethez való életének megkezdéséhez szükséges, hogy megbirkózzon bizonyos kihívásokkal az anyaméhben. Ezek adaptív változásokat eredményeznek a magzat DNS-ében. Egy mesterséges méh nem tudja biztosítani álláspontjuk szerint ezt a tanulási környezetet.[309]

Etikai, erkölcsi problémaként felvetődnek az alábbiak. Egy mesterséges környezet mennyiben szolgálhatja a gyermek fejlődését, akkor ha adott az anya általi természetes közeg, ahol ez idáig fejlődtek? Mennyiben sérülhet a személyes, az anya-gyermek kapcsolat/annak kialakulása, ha mesterséges méhen belül fejlődik a gyermek? Mi rá a garancia, hogy nem lépnek fel esetleges komplikációk a mesterséges méhhel (áram kimaradás, orvosi mulasztás)?

[308] BRANDON PHD (2023)
[309] GYEREKSZOBA

Elveszthetti-e az ember, emberi lényegét egy ilyen az automatizmus kezdeti jeleit mutató eszköz térnyerése esetén? Eljöhet az a pont, hogy a fájdalmat nem vállalva minden anya mesterséges méhet kíván igénybe venni gyermeke kihordására? A tudomány fejlődése érdekében lehetséges lesz pusztán sejtek egyesítésével százas, ezres vagy ennél is nagyobb nagyságrendben gyermekeket létrehozni kísérletezés céljára? Szentesítheti a cél az eszközt? Az előnyök és hátrányok a mesterséges méh körében véleményem szerint kiegyenlíttetettek, hasonló súllyal vethetőek latba.

Számtalan kérdésre a témában még az orvostudomány sem tudja a választ, így nem várható el a jogtól a reakció. Izgalmas és egyben félelmetes ez a fajta jövőkép, amit ki tudok jelenteni az az, hogy minden felmerülő problémát esetről esetre meg kell vizsgálni és precedenseket csak hosszú és megfontolt mérlegelések árán lehet kimondani. Nem engedhetjük meg azonban, hogy az ember elveszítse önnön mivoltát, Olyan nagy misztikummal és embertől (anyától) függő eseményekről kell itt beszélnünk, mint a fogantatás. Alternatívaként pedig van futószalagon gyártott, tökéletesre formált lombikbébi tenyészprogram rémképe, a cél nemességétől függetlenül. Az ember és technológia viszonylatában mindig előbbi kell meghozza az első és utolsó döntést, a számítástechnika csak szubszidiárus lehet. A fejlődést nem lehet elkerülni, de mindenképp szabályozni kell, etikai korlátok segítségével. Ugyanakkor vannak olyan esetek, amikor elképzelhető és szükséges a mesterséges méh alkalmazása, akár ilyen komplex formában is. A magam részéről támogatom a technológiát, amíg az élet teljességét, annak természetes közegben tartását törekszik elősegíteni és csupán kivételes esetekben avatkozik be. Egyvalamit biztosan tudunk ezen témában Lábady Tamásnak köszönhetően:

„Eltérő jogi minősítésére a törvényhozónak nincs alkotmányos lehetősége, mert a magzatot – akár az anyatestben van, akár azon kívül, mesterséges körülmények között – fogantatásának pillanatától kezdve embernek, vagyis jogalanynak, jogképes személynek kell tekinteni, …”.[310]

1.4. Önrendelkezés, testi épség integritás

„Quid ultimum in libertate esset?”[311]

Az élethez és emberi méltósághoz való jogból közvetlenül vezethető le az önrendelkezés joga. Egy a jogrendszert teljes mértékben átható alapjogról van szó, amelynek érvényesülésére külön törvényi deklaráció nélkül is ügyelni kell – ahogy az emberi méltósághoz való jogra is.

[310] Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró különvéleménye az 48/1998. (XI. 23.) AB határozathoz.
[311] *„Meddig terjedhet a szabadság?”* TACITUS (98) [2]; BORZSÁK (1970) 2.

Nem vonatkozik rá abszolút sérthetetlenség, korlátozására számos esetben sor kerül(het). Ilyen például a sürgős vészhelyzetben való orvosi beavatkozás engedélymentesítése.[312] Részben belőle vezethető le és vele együtt értelmezhető a testi épséghez való jog, ami magában foglalja az egészséghez és az integritáshoz való jogot.

Gavella *„a létezés jogáról"* beszél. Saját, zavartalan fizikai-biológiai létről, amit testi épségnek neveznek, tárgya az élet biológiai létezésének személyes jóléte, a test egésze, minden egyes része. Végezetül a fizikai és mentális egészség.[313] Hasonlóan gondolkodik Neethling is (fizikai és pszichológiai dimenzió). A differencia nála *„a test életben tartásának joga"*. A jogok összességének sérelmét negatív módon úgy határozza meg, hogy bármely magatartás, ami pusztító hatással van a fizikai felépítésre, pszichére az érzékszervekkel felfogására, a testi integritás megsértésének kell tekinteni.[314] Radolović szerint az integritáshoz való jog (fizikai, mentális és szellemi) *„kissé alacsonyabb rendű, mint az élethez való jog"*. Álláspontja szerint az ember biológiai személyként, testben létezik. Következésképp a testi integritás elválaszthatatlan magától a létezéstől, az élettől. A biológiai, fizikai élet jogi védelme az ember mint lény jogi védelmét jelenti.[315]

Gavella szerint a természetes személy testi épsége, élete, valamint egészsége védelme felett minden egyén teljes magánjogi hatalommal bír. Röviden ezekkel az alapjogokkal összefüggésben bármit meg lehet tenni, ami nem ütközik törvénybe.

„A testünk a miénk, de nem úgy, ahogyan valamilyen tőle elkülönült tárgy a tulajdonunk lehet, hanem annál erősebb értelemben. A tulajdon nem része a tulajdonos személyének, a test azonban igen. Akit a testétől megfosztanak, azt a személyétől fosztják meg. Akit a teste fölötti rendelkezésben korlátoznak, azt a személye fölötti rendelkezésben korlátozzák."[316] Másként fogalmazva az adott személy akaratán múlik, hogy engedélyezi-e a saját testi integritásába történő beavatkozásokat vagy sem.[317]

Ez az a szempont, amikor a nőnek abortuszhoz való alanyi jogát kívánják igazolni. Mondván, mindenki rendelkezhet a saját teste fölött. Ez az érvrendszer a választáspárti attitűd egyik legfőbb eleme, ezért a törvények/tervezetek elleni tüntetések gyakorta idézett jelmondatai is erre reflektálnak *„az én testem az én választásom"*; *„a testem nem inkubátor"*.

[312] UNGVÁRY (2014) 75.
[313] GAVELLA (2000) 65.
[314] NEETHLING (2005) 227.
[315] RADOLOVIĆ (2006). 149.
[316] KIS (1992) 25.
[317] GAVELLA (2000) op. cit. 67–68.

„Aki bele akar szólni a nők testi önrendelkezésébe, az erőszakoskodik és a nők életével játszik.”[318] Ezt, mint önmeghatározásához való jog nélkülözhetetlen elemeként hivatkozzák, ezért az abortuszról való döntés minden esetben egyénileg mérlegelendő, individuális.[319] Az esetről estre való vizsgálattal szigorúan csak azzal, de egyet értek. A problematika itt abban áll, hogy bár ez az önmagunkkal való relációban nagyrészt elfogadott, mégsem általánosan. Ilyen például az eutanázia, az öngyilkosság, valamint az életfenntartó kezelés visszautasításának lehetősége, mint egyedül és jogi keretek közé szorított élethez való jog feletti rendelkezési mód. Az alany autonómiájának hangsúlyozása semmiképp nem juthat el az autonómia forrásának, azaz önmaga létének megszüntetéséig.[320]Amennyiben tehát saját magunk sem rendelkezhetünk magunk felett úgy és akkor, amikor és ahogy kedvünk tartja, akkor álláspontom szerint nem, vagy csak és kizárólag egy nagyon szűk keresztmetszeten keresztül dönthetünk mások (jelen esetben az anya a magzata) élete felől.

Az alábbi tétel véleményem szerint helytelen: *„A terhes nő egész későbbi sorsát döntően befolyásolja, hogy megszülje a gyermekét. Ha az állam kényszeríti a magzat kihordására, ezzel megfosztja a sorsa fölötti rendelkezéstől, tehát emberi jogának gyakorlását hiúsítja meg.”*[321] Az első mondat igaz, hisz egy gyermek számtalan felelősséggel jár. A második viszont csak féligazságokat tartalmaz. Valóban meghiúsul az önrendelkezési jog gyakorlása, ugyanakkor annál sokkal fontosabb jogoknak van út engedve. Nevesül az élethez és emberi méltósághoz, a jogalanyisághoz, végezetül pedig magának a magzatnak a testi integritása való joga is sérülne, amennyiben pusztán az önrendelkezésnek kívánunk teret engedni. Az alapjogok nagyrésze igenis korlátozható, van amikor teljes mértékben, mert a nagyobb jó ezt megköveteli.

Az integritáshoz való jogot sokan az autonómiával, a cselekvés szabadságával azonosítják. A görög *„autos”* (egyéni, ön-) és *„nomos”* (törvény, szabály) kifejezésekből adódik. Az ókori városállamok közül azokat nevezték így, amik az önkormányzás joga alapján saját jogot alkothattak, ellentétben a többivel, amelyek hódító hatalom kontrollja alatt álltak.[322] Etimológiai szempontból egy egyértelmű, világos képpel állunk szemben ugyanakkor filozófiai szempontból már kicsit más a helyzet. Kant például azt vélelmezi, hogy az egyén cselekvési szabadságát kell érteni az önrendelkezés alatt, ebben pedig benne foglaltatik a valamitől és a valamire való szabadság. Komplementer ellentétpárként megfogalmazva.

[318] NAGY – HUSZÁR – KALÓ – RIGÓ (2020)137.
[319] PARSONS – RICHARDS – KANTER (1990) 107–112.
[320] MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 85. pont
[321] KIS (1992) i. m. 25.
[322] DWORKIN (1988) 12–13.

„Megengedett az a cselekedet, amely összeférhet az akarat autonómiájával, s nem megengedett az, amelyik nincs azzal összhangban.”[323] Engelhardt úgy foglalja össze ennek lényegét, hogy az egyén magának alkot normákat, és önmaga válik ezzel önnön szabályozójává.[324] Rawls szerződéskénti értelmezést használ. Lényege, hogy a cselekvés az általunk mint racionális egyének által kényszer mentesen és ekvivalensen elfogadott elvek alapján történő akciót jelenti.[325] Sartre a folytonos kényszert nevezi meg a választás alapjaként. Állítása szerint az emberi lény folyamatosan döntéseket hoz saját egzisztenciájával kapcsolatosan. Ez a folyamat pedig tulajdonképpen maga az önmegvalósítás és ez része az autonómiának, az önrendelkezésnek.[326] Bár abban az összes nagy gondolkodó egyetért, hogy az ember saját a magáról való rendelkezése feltételezi az önrendelkezést, mint alapvető jogot, abban viszont nincs egyetértés, hogy ennek mi a forrása.

Röviden beszélni kell a testi szabadsághoz való jogról, ami az integritáshoz való jogból ered. Részeiként lehet értelmezni a mozgás, a tartózkodás, a munkavégzés és a tevékenység gyakorlásának akadálytalan jogát. Sérti a személyi szabadság megvonás minden formája például őrizet, elzárás, szabadságvesztés büntetés bármely végrehajtási fokozata.[327] Alapjogot az esetek csak és kizárólag a szükségesség és arányosság jegyében lehet korlátozni. A teljes korlátozást, amíg lehetőség van rá kerülni kell, de lehet rá lehetőség. Egy sorozatgyilkos bebörtönzése nyilván sérti ezen jogainak teljes mértékű élvezetét, viszont a speciális és generális prevenció érdekében nem engedhető meg ezen jog gyakorlása anélkül, hogy a rajta kívül állóknak valamilyen joga legalább veszélybe ne kerüljön. Érteni lehet itt az életet és emberi méltóságot, a biztonságos és nyugodt életkörülmények közötti életvitelt a teljesség igénye nélkül.

A civilizált nemzetek nagyrésze ezt a jogot elismeri, igyekszik biztosítani. Ez a szint, bár érinti a gyermeket váró anyákat nem lehet semmi esetre sem abortusz indikációs ok. Természetesen adottak problémák a jogosultságok beszűküléseinél. Mozgási nehézségek, munkavégzés kihívásai, valamint a különböző aktivitások háttérbe szorulása. Ezeket kezelni ugyanúgy köteles az állam, például több szabadság kiadása a munkáltató által, részmunkaidő lehetősége. A felmerülő jogok közül viszont nem ezek kell élvezzék az első számú prioritást.

[323] KANT (1991) i. m. 74.
[324] ENGELHARDT JR. (2001) 286.
[325] RENDTORFF – KEMP (2000) 26.
[326] UO. 26–27.
[327] NEETHLING (2005) op. cit. 230.

Amennyiben viszont az elsődleges problémák (például az indikáció okok számának csökkentése) felszámolása megtörtént, akkor érdemes lehet ezekben a kérdésekben is cselekedni.

A magzati élet védelmét legtöbb eseteben az anya önrendelkezési jogával paritásban kívánjak értelmezni. Együttesen felhívva vagy belőle levezetve a testi integritáshoz való jogot. Lényegében arról van szó, hogy amennyiben az anyának kell viselnie a gyermekkel járó testi elváltozások és zavarok (szédülés, hányinger), úgy neki jogában áll a magzatról dönteni, hisz őt előbbi gátolja a kiteljesedésben. Valahol érthető az álláspont, mivel az anyai test nélkül a magzat sem vagy csak mesterséges körülmények között létezhet. Másfelől, amit én is magaménak vélek az álláspontok közül nem lehet a magzatra pusztán egy tartós testi változásként tekinteni. Nem egy tetoválás, piercing vagy bármi ezekhez hasonló, hanem élő, testi és szellemi képességekkel bíró egyén, akit nem lehet pusztán azzal az indokkal likvidálni, hogy nem leljük benne örömünk vagy terhessé vált számunkra. Ugyanígy az esetleges demográfiai kérdések is tabuknak tekintendők, akár népesség növekedés, akár csökkenési célzatot kívánunk megfogalmazni. A magzati élet az in vitro megtermékenyítések kivételével két ember, kölcsönös, egyenrangú kapcsolatát feltételezi. Épp ezért, nem lehet a magzati élet feletti rendelkezés kizárólag egyikük jogosultsága és felelőssége. Az a tény sem változtathatja meg ezt, hogy a magzati élet nem különíthető el az anya testétől. Hiszen ettől a magzat önálló lénye mindkét szülő biológiai tulajdonságait, személyiségvonásait együttesen magán viseli.[328] Maga is önálló személyiség lesz, a természeti jog olyan élő szervezet, amely az emberi lények fajába tartozik. Ugyanakkor nemcsak neme szerint, hanem erkölcsi tagja is az emberek közösségének, a társadalomnak. A közösségnek tagjait erkölcsi és társadalmi jogok illetik meg. A hovatartozás legfőképpen az ember szellemi képességein, vagyis intellektusán alapszik, s ez az eredője méltóságának is.[329] Indokolt tehát az apák bevonása is részben ezért a művi terhességmegszakításokra irányuló eljárásokba.[330]

1.5. Családtervezéshez és reproduktív egészséghez való jog.

Az egyes országok között jelentős különbségek vannak a reproduktív egészségre vonatkozó ismeretek, valamint a fogamzásszabályozásban alkalmazható eszközök, szolgáltatások hozzáférhetőségében. Utóbbi hiánya szignifikánsan magasabb abortusz-rátával jár együtt.

[328] GARAY (2014) 5.
[329] MANNIEN (2022) op. cit. 30.
[330] TIHANYI (2023) i. m. 79.

Azokban az országokban, ahol az abortuszszabályozás szigorú, jellemzően a fogamzásszabályozáshoz való hozzáférhetőség is korlátozott Lehetséges, hogy csak egyes csoportok, például a férjezett nők számára elérhető. Ez emelheti a terhességmegszakítások számát.[331] Egyesek azt gondolják nagy annak a valószínűsége, hogy egy nő elveteti a nem kívánt gyermekét, függetlenül a jogszabályi környezettől.[332]

A családtervezéssel és reproduktív egészséggel foglalkozó programok még az alacsony jövedelmű kormányzatok számára is megfizethetőek. Ezek hatékony eszközt kínálnak a kormányzatok számára a nők helyzetének javítására (ezt manapság többen „low-hanging fruit"-nak nevezik); mégsem kapnak jelentős szerepet a fejlesztési tervekben. Ez paradox helyzet.[333] Pedig hazai viszonylatban a KSH adatai alapján is valószínűsíthető az összefüggés az abortusz gyakorisága és az iskolai végezettség között. Továbbá az is jól körvonalazható, hogy az ország fejlettebb régióiban alacsonyabb a művi terhességmegszakítás mint a hátrányosabb helyzetű területeken.[334] Ha egy adott államon belül eltér az abortuszok száma a fejlettség függvényében, akkor miért ne térhetne el a kevésbé fejlett államok esetében?

A családtervezésre és reproduktív egészségre irányuló programok a támogatott fogamzásgátló termékekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférést biztosítva Kelet-Ázsiában és Dél-Amerikában az 1960-1980-ig sikeresen gyorsították a termékenység csökkenését. Becslések szerint a promóció a magas termékenységi rátájú országokban képes volt az anyák több mint 30%-a és gyermekek elhalálozások csaknem 10%-a elkerüléséhez.[335] Az ilyen programok tartalmának jelentős kiterjesztése mellett szól napjainkban az is, hogy több mint 215 millió fejlődő országban élő nő számolt be arról, hogy szeretné megelőzni a terhességet, de nem használ modern fogamzásgátló eszközöket. Közülük több mint 150 millióan egyáltalán nem, és csaknem 65 millióan hagyományos módszereket alkalmaznak.[336] Érthető tehát, hogy egy adott államban végrehajtott abortuszok számát több tényező befolyásolja. Ide sorolható például a gazdasági fejlettség mutatói, az abortuszszolgáltatások elérhetősége és a terhességmegszakítással kapcsolatos hozzáállás, ebből eredő prekoncepciók, a jogi környezet,[337] valamint a társadalomban lévő nemi szerepekkel kapcsolatos vélekedések.

---

[331] NAGY – HUSZÁR – KALÓ – RIGÓ (2020) i. m. 123.
[332] SEDGH – BEARAK – SINGH – BANKOLE – POPINCHALK – GANATRA – ROSSIER – GERDTS – TUNÇALP – JOHNSON JR. – JOHNSTON – ALKEMA (2016) 265.
[333] DASGUPTA (2024) 72–73.
[334] KSH (2017)
[335] CLELAND – BERNSTEIN – EZEH – FAUNDES – GLASIER – INNIS (2006) 1810.
[336] UNDP (2020)
[337] GANATRA – GERDTS – ROSSIER – JOHNSON JR. – TUNÇALP – ASSIFI – SEDGH – SINGH – BANKOLE – POPINCHALK – BEARAK – KANG – ALKEMA (2017) 2372.

A liberálisabb nemi szerep attitűdök az abortuszhoz való hozzáférés támogatásának nagyobb mértékével járnak együtt.[338]

A beavatkozás elérhetőségénél az alábbi tényezők nyomhatnak a latban: házasságon kívüli szexuális élet elfogadottsága, a gyermeknemzés és a férfiasság kapcsolata, felelősség a fogamzásgátlásért, bizonyos tények/tulajdonságok preferálása a születendő gyermeknél. Utóbbira példa fiú gyermekek előnyben részesítése, ami pedig szelektív abortuszokhoz vezethet (India, Kína).[339] További példát jelentenek, szintén kerülendők azon eredők és következmények, amik a Szovjetunió felbomlása után játszódtak le. Természetesen csak akkor, ha erre megvan a lehetőség. A gyors ütemű társadalmi változások, az instabil, akár háború kitörésével fenyegető politikai helyzet, a gazdasági nehézségek, a jelentős mértékű népvándorlás adták azt a történelmi hátteret, amelyen mintegy az új politikai és gazdasági szabadság megtestesüléseként a nemileg szelektív terhességmegszakítás általánosan elérhetővé és széles körben elfogadottá vált. Érteni kell itt az érintett körön elsősorban Dél-Kaukázus régióját (Örményország, Azerbajdzsán, Grúzia). A gazdasági recesszió, a szociális jóléti rendszer lebontása, a közegészségügyi rendszer átalakítása mind csökkentette az egy főre eső jövedelmet és növelte a családok megélhetésének költségét, ami a kívánt családnagyságra vonatkozó elképzeléseket is radikálisan befolyásolta, és felerősítette a fogamzásszabályozás és a művi abortusz iránti keresletet. Mindeközben a fiúgyermekek gazdasági értéke nőtt, mivel a családok megélhetését sokszor a Nyugat-Oroszországban és Szibériában munkát vállaló férfiak biztosították, míg társadalmi szinten a határok megvédése, a katonaság létszámának folyamatos emelése miatt lett fontos a fiúgyermekek számának növekedése. Vannak tehát, olyan tényezők, amik államok felett állnak és kihathatnak az abortuszok számára.[340] Véleményem szerint viszont, amennyiben van egy világos és közérthető normakörnyezet, továbbá a társadalmi attitűd nem tolerálja az élethez való jog háttérbe szorítását az önrendelkezéssel szemben, akkor ha van is külső körülmény, mégis sokkal könnyebb lesz visszatalálni, ahhoz ami elsősorban nem jogszabályokból vezethető le, hanem örök érvénnyel bír.

A Guttmacher Institute (2020) becslése szerint mintegy 110 millió nem tervezett terhesség fordult elő évente az alacsony és közepes jövedelmű országokban. Elméletük szerint, ha minden jelenleg kielégítetlen modern fogamzásgátlási szükségletet ellátnának a fejlődő országokban, a nem tervezett terhességek száma 70%-kal, mintegy 35 millióra csökkenne.

[338] BEAUVAIS – MANN – LORE (2016) 10.
[339] PAPWORTH (2011) 35–37.
[340] HOHMANN – LEFÈVRE – GARENNE (2014) 894.

Az ellátatlan fogamzásgátlási igények kielégítésével a terhességgel összefüggő elhalálozások száma 70 ezerrel csökkenne. Sok nem tervezett terhesség végződik abortusszal, ezeknek jelentős hányadát nem biztonságos körülmények között végzik.[341]

A nem tervezett terhességek számának csökkentése mellett a fogamzásgátlók használatával a nők a saját és gyermekeik egészségéért is tehetnek, hiszen így több idő telne el két szülés között, és több lehetőség volna az oktatásra. Megint csak a korábbi becslés szerint az alacsony és közepes jövedelmű országokban évente több mint 2,5 millió csecsemő hal meg az élete első hónapjában. A közösségi alapú modern családtervezési és reproduktív egészséggel foglalkozó programokhoz való hozzáféréssel erősödik a nők önrendelkezése, és javulnak az esélyeik arra, hogy egészséges gyermekeket hozzanak világra. Ha a modern családtervezési és reproduktív egészséggel foglalkozó programoknak sok az előnyük, akkor a költségük alacsony. Egy becslés szerint[342] a nők modern fogamzásgátlási szükségleteit ellátó szolgáltatások kiterjesztése és fejlesztése a fejlődő országokban egy főre vetítve évente kevesebb mint 2 dollárba kerülne. A termékenységi átmenet eszközeként, a közösségi alapú családtervezési és reproduktív egészséggel foglalkozó programok finanszírozását nélkülözhetetlennek kellene tekinteni.[343]

Az egészségügyi önrendelkezési szabadság további részekre bontható le. Ide soroltatik az orvosválasztás joga; meghatározott határok között a terhességmegszakításról való döntés, legalább azokban az esetekben, amikor azt az anya egészségi állapota és életének védelme indokolja; az egyes reprodukciós eljárások, így a mesterséges megtermékenyítés igénybevétele; a szülés körülményeinek megválasztásához való jog, beleértve az ellátásban nem szükséges személyek jelenlétébe való beleegyezést; illetve általában az egészségügyi beavatkozásokba való beleegyezés, valamint az orvosi ellátás visszautasításának joga, beleértve az életfenntartó, életmentő beavatkozásokat.[344]

1.6. Az élet elvételének joga?

„Senkinek sincs teljesen önkényes hatalma önmaga vagy másvalaki fölött, hogy elpusztítsa saját életét, vagy elvegye másnak az életét vagy tulajdonát.”[345]

---

[341] DASGUPTA (2024) i. m. 73.
[342] GUTTMACHER INSTITUTE (2020)
[343] DASGUPTA (2024) i. m. 73.
[344] ZAKARIÁS (2023). 7. [25]
[345] LOCKE (1986) 134.

Egy ember megölése szűk kivételi körrel bűncselekmény. A jogos védelem sem ad lehetőséget büntetlenül embert ölni. Büntethetőséget kizáró okról van szó, amit teszek megvalósít a különös részből egy adott bűncselekmény összes tényállási elemét. Fennáll valamilyen körülmény, ami miatt nem lehet engem felelősségre vonni. Ide sorolható, ha megtámadnak az utcán és én ártalmatlanítom a támadóm. Minden eset egyedi, vizsgálat tárgyává kell tenni, amennyiben büntetőeljárásra kerülne sor. Az érdekes az, hogy vannak olyan esetkörök, amik bár megvalósul valamilyen különös részi tényállás és nincs kizáró vagy megszüntető ok (csak Btk. által) mégsem jön létre bűncselekmény. A történelem folyamán több olyan határterülete jött létre az emberi élet abszolútumának, amelyeken bolyongva nem fekete-fehér a helyzet. A jogrendszer elismeri ezeket az eseteket. Igyekszik olyan megoldást kínálni, amelyek nem sértik az emberek igazságérzetét, vagyis a szabályozásoknak legitimitást biztosítanak. Jellemzően ezekre külön törvény vonatkozik. Ilyen az életmentő kezelés visszautasítása (Eütv.), fegyveres konfliktus (nemzetközi jog), egyes államokban a halálbüntetés, végezetül az abortusz (Métv.). Véleményem szerint itt is igaz a kivétel erősíti a főszabályt frázis. Az abortusz is rendelkezhet az élet megfosztásával szerintem szűk körben, de a törvényi keret túlzó.

1.6.1. Halálbüntetés

„A halál mindent kimerít, végérvényesen, bűnösséget és a testet is”.[346]

Sérti az emberi élethez és méltósághoz való jogot. Egyrészt a büntetés egy esetleges tévedés esetén nem helyrehozható, és a halálra ítéltet megfosztja a személyisége megjavulásának lehetőségétől. Ez az egyetlen olyan gyakorlat, amiben csak és kizárólag az azt végrehajtó személy dönt. Az eutanáziánál és az abortusznál is szükséges az érintettnek legalább szóbeli, de az esetek többségében írásbeli beleegyezésére. Van-e joga egy kívülálló személynek, autoritásnak hasonlóan elvenni egy ember életét, mint ahogy a halálra ítélt tette?[347] Másrészt, ha rendelkezünk a teljes bizonyossággal, akkor sem tehetnénk meg ezt. Minden ember egyenlőnek teremtett így ki és mi alapján mondhatja meg másnak, hogy halál fia vagy. További érv a halálbüntetés ellenzői részéről (például: Beccaria), hogy a bűn visszaszorítását nem a büntetés súlya, hanem annak elkerülhetetlensége eredményezheti.

[346] CAMUS (1990) 385.
[347] BAKOS (2011) 20.

Érdekesség azonban, hogy immár több évszázados bűnügyi statisztikák szerint a halálbüntetés léte vagy nem léte nem befolyásolja érdemben a súlyos bűncselekmények számát.[348]

A világ államainak kétharmada már megszüntette a halálbüntetés alkalmazását, annak alapvető jogokat sértő mivolta miatt. Változatosak a halmaz tagjai, ahol ismert ez a büntetési nem.[349] Legyen szó demokráciákról (USA, Japán), autoriter rendszerekről (Oroszország) vagy akár diktatúrákról (Kína). A büntetéshez való hozzáállás tükrözi általánosságban is az emberi jogokhoz való viszonyt, annak értelmezését, és egyértelműen megjeleníti az eltérő társadalmi, kulturális, szociális hagyományokat és viszonyokat.[350] Manapság a jogállami körülmények között a büntetés-végrehajtás technikai feltételeinek magas szintjére való tekintettel, a halálbüntetés mellett nem szólhat napjainkban a társadalom, vagy a köz rendjének/biztonságának a védelme, illetőleg a generál- vagy speciális prevenciós hatás, hiszen a közrendet hatékonyan lehet védeni olyan eszközökkel, amelyek nem veszik el a bűntettes életét, a prevenciós hatásnak pedig csak egyetlen eleme az elrettentés, ami ráadásul nem feltétlenül kell, hogy az emberi élet elvételét jelentse.[351]

Magyarországon a halálbüntetést nem a törvényhozó, hanem az Alkotmánybíróság törölte el 1990-ben. Az ilyen típusú abolícióra először került sor a jogtörténetben.[352]

1.6.2. Eutanázia

Le lehet mondani az életről? Lehet rendelkezni róla eutanázia által? Az élethez való jog legfontosabb aspektusai ennek megfelelően a halálbüntetés tilalma vagy megengedhetősége, a magzati élet és a *„kegyes halál”,* azaz az eutanázia megítélése.[353]

A szó görög eredetű *„jó”* (vagy *„szép”*) halált jelent; mentességet a fájdalmaktól, lelki gyötrelmektől, az elhagyatottság érzésétől.[354] Értelme Senecánál bukkan fel első ízben: *„Aki már nem képes jól élni, tudjon legalább jól meghalni”.*[355]

Nemcsak az eutanázia szó írásmódja, de még értelmezése is sokféle. Külön tanulmányt lehetne írni ennek okairól.[356] A tisztán látás érdekében az alábbi definíciót idézem:

---

[348] BAYER – KÁLLAI (2010) i. m. 234.
[349] SZALAI (2011) 145.
[350] UO. 150.
[351] FRIVALDSZKY (2007) 142.
[352] TÓTH (2020) 21.
[353] SÁRI – SOMODY (2008) 85.
[354] JOBBÁGYI (2004a) i. m. 273.
[355] WEBER (2001) op. cit. 222.
[356] BLASSZAUER (1984) 119.

„Eutanázia alatt a gyógyíthatatlan beteg szenvedéseinek saját döntésén alapuló megrövidítését értjük, olyan esetben, amikor a betegség rövid időn belül halálhoz vezetne."[357] Napjainkban viszont sokszor másfajta megfogalmazással élnek. Hollandiában a jogalkotás így fogalmaz: *„Törvény az élet kérésre történő megszüntetéséről és az asszisztált öngyilkosságról".* Utóbbi az orvosi segítséggel történő halálba segítés. Ilyenkor legtöbbször a beteg veszi be a gyógyszer, az orvos „csak" átadja azt. Ez a hazai Btk. értelmezés szerint öngyilkosságban közreműködést valósít meg. Míg az eutanázia esetén emberölésről kell beszélnünk, ekkor ugyanis az orvos cselekménye következtében veszti életét a beteg.

Tökéletlenségünkből adódva fáradunk. Legyen szó a mindennapok monotonitásáról, mérhetetlen tragédiákról, önmagunkkal szembeni megnyerhetetlen küzdelmekről. Az utóbbinál jelentik ki leginkább sokan, ha már minden elveszett szeretném megőrizni méltóságom. Egy mindenkit az élettel egyetemben megillető alapvető alanyi jogról van szó. A földön fekvőt nemcsak, hogy nem tesszük ki további ártalmaknak, hanem egy jól működő társadalomban az lenne az etikus, hogy felsegítjük őt. Hasonló a helyzet egy halálos beteg egyénnel is. Nincs visszaút, ugyanakkor bármilyen nagy a fájdalom törekednünk kell annak enyhítésére. Az eutanázia esetében az emberi méltósághoz való jogot (önrendelkezési jog) állítják szembe az élet feltétlen jogával. Érdekes módon napjainkban az élethez való jog korlátozhatóságának kérdése sokszor éppen olyan esetekben merül fel, melyeket a gyors társadalmi, gazdasági és tudományos fejlődés idézett elő. Az eutanázia fel sem vetődhetett addig, amíg az orvostudomány el nem jutott a mai fejlettségi szintre, amikor olyan korszerű berendezések és gyógyszerek állnak rendelkezésre, melyekkel a beteg élete akár évekkel meghosszabbítható. Azaz az tudomány ma már sok esetben képes arra, hogy gyógyíthatatlan betegségben szenvedő emberek életét meghosszabbítsa, a halál bekövetkeztének természetes folyamatát lassítsa.[358] Keresztény emberként ez nem helyeselhető. Az életről nem lehet pusztán önmagam miatt lemondani. Az önfeláldozás másokért, egy jobb ügyért (vértanúk, szabadságharcosok) természetesen kivételt képeznek. *„Memento homo, quia pulvis es, in pulverem revertis."*[359] (Emlékezzél, ember, hogy por vagy te és ismét porrá leszel.)

Sokan úgy vélik a dolgozatom nem hordoz aktualitást, mondván az élettel kapcsolatos kérdéseket (abortusz, eutanázia, halálbüntetés) tisztázták, azok megválaszolására kiforrott joganyag, gyakorlat áll rendelkezésre. Az abortusz aktualitására az alábbi hoznám fel:

[357] BÓDI (2022) 23.
[358] PAULOVICS (2007) i. m. 415.
[359] KÁROLI (2001) i. m. 8. Ter 3.19

Planned Parenthood botrány, Európai Uniós javaslat az abortusz Alapjogi Chartájába vételéről, a Francia Alkotmányba való alapjogként való bekerülése, ad cetera. Az abolicionistáknak pedig mindig van kihívójuk, a halálbüntetés kérdésében. Bármit is gondoljunk az élethez való joggal kapcsolatban, egy valamit mindenképp érdemes tisztázni. Erről a kérdésről, mint sok más ehhez hasonlóról egy értelmes, kulturált, a másik embert maximálisan tiszteletben tartó párbeszéd szükségeltetik. Karsait Dánielt idézve: *„Az emberi élet és az emberi jogok, a világnézeti szabadság, emberi méltóság, kínzás, embertelen bánásmód tilalmának végső határairól beszélgetünk."* [360] Egy jogásznak sose a viszály fenntartásából, hanem a kompromisszum keresésére kell törekedni. Vannak azonban dogmák. Ezeken változtatni nem lehet. Jézus azzal, hogy igent mond az életre, megszületik kiteljesíti az embert. Méltóságot ad neki, amit mi nem tudunk magunknak adni.[361] Következésképp, amit megadni nem lehet, azzal rendelkeznünk sem szabad. A palliatív medicina és hospice ellátás hangsúlyos szerepet kell kapjon napjaink orvostudományában. A szenvedőnek ugyanis nem véget kell vetni, hanem fájdalmát a tőlünk telhető legjobb módon enyhítenünk kell.

Mi az összeköttetés az eutanázia és az abortusz között? A témával kapcsolatos érdeklődésem során felhívták figyelmemet a gyermekeket, ezen belül az újszülötteket is érintő kérdéskörre/problémára. Ez pedig nem más, mint az aretanázia. Két fajta értelmezése ismert. Az első szerint az aretanázia (görögül: *areté* = erény[362], *thanatos* = halál) viszonylag kevéssé ismert koncepció, amely a halálhoz való viszonyt az erényes élet és méltóságteljes halál fogalmán keresztül értelmezi. Az ember úgy hal meg, ahogyan élt – erényesen, méltósággal, önazonosan. *„Ki mint vet, úgy arat."* Önmagában a fogalom pozitív jelentést hordoz, hisz az ember megítélése tettei alapján a kereszténység egyik legfőbb tanítása. Szorosan kapcsolódnak ezek valamilyen negatív cselekedethez, eseményhez. Ugyanakkor immanens elemük, hogy mérséklik a lelken ejtett foltot, továbbá megbocsátást nyerünk. Ez viszont csak akkor teljesedhet ki, ha életünkben a jóra törekedtünk. A probléma abban leledzik, ha a halált magát akarjuk siettetni. Hiába él erényesen az ember, amennyiben életétől úgy válik meg, hogy azzal nem ment meg másokat, pusztán önmaga fájdalmát és szenvedését akarja csökkenteni. *„Nincsen senkiben nagyobb szeretet, annál, mintha valaki életét adja az ő barátaiért."*[363] Életünk végének idejéről dönteni, csak mások javára lehet.

---

[360] SEREG (2023)
[361] MTI (2023) i. m.
[362] SZABADBÖLCSÉSZET
[363] KÁROLI (2001) i. m. 131. Jn 15, 13.

A második szerint, ami negatívabb meghatározással bír a gyermekek eutanáziájáról beszélhetünk. Az erény helyett gyermeket kell értenünk az összetett szó első felén (a-retos), a második fele pedig változatlan marad. Érteni a gyermekek eutanáziáját kell alatta. A klasszikus eutanázia feltételek alkalmazásával kiterjesztik a személyi kört a gyermekekre is, ezek közül az egyik viszont az, hogy a beteg tudatos beleegyezését adja a beavatkozáshoz. Véleményem szerint viszont ez nem lehetséges, hisz egy gyermek könnyebben befolyásolható, fájdalom tűrő képessége más. Befolyásmentes beleegyezés nélkül pedig egyáltalán nem lehet eutanáziáról beszélni.

A közelmúltban a holland kormány elfogadta azt a törvényjavaslatot, amely lehetővé teszi, hogy az orvosok aktívan véget vessenek az egy és tizenkét év közötti gyermekek életének, amennyiben gyógyíthatatlan és elviselhetetlen szenvedést kiváltó betegséggel küzdenek. Hasonlóra csupán Belgiumban volt korábban példa a világon.[364]

„A javaslat értelmében továbbra is törvénybe ütközik, hogy Hollandiában az orvosok aktívan véget vessenek egy 12 év alatti gyermek életének. A vis maior záradék azonban mérlegelési jogkört ad az ügyészeknek, hogy kivételes körülmények között ne indítsanak büntetőeljárást."[365] Komoly probléma továbbá, hogy amennyiben van rá lehetőség az eutanázia során a beteg beleegyezését írásban kikérik. Egy gyermek esetén a legtöbb életet meghatározó döntésben a szülő illetékes. Mi rá a jogi garancia, hogy a szülő/törvényes képviselő nem a könnyebb utat választja? A holland kormány bár büntetendő cselekményként tekint a gyakorlatra, bizonyos szituációkban büntethetőséget kizáró ok megállapítására kerülhet sor. Amennyiben az alábbiak fennállnak:

„Az orvos akkor járt el az újszülött életének befejezésekor körültekintően, amennyiben:

a) meggyőződése szerint az újszülött reménytelen és elviselhetetlen szenvedésben él, ami többek között azt jelenti, hogy az orvosi kezelés abbahagyása indokolt, vagyis a jelenlegi orvosi ismeretek szerint biztos, hogy a kezelés fenntartása értelmetlen, és a jelenlegi orvosi ismeretek szerint nincs észszerű kétség a diagnózis és az azon alapuló prognózis tekintetében;

b) az orvos teljes körűen tájékoztatta a szülőket a diagnózisról és az azon alapuló prognózisról, és az orvos a szülőkkel együtt meggyőződött arról, hogy a újszülött helyzetében nem volt más észszerű megoldás;??????

c) a szülő beleegyezésüket adták;

---

[364] HÁZIPATIKA (2023)
[365] WILKINSON (2023)

d) az orvos legalább egy másik, független orvossal konzultált, aki írásban megadta véleményét az összes fent említett gondossági követelményről, vagy ha független orvos konzultálása észszerűen????? nem volt lehetséges, konzultált a kezelőcsapattal, amely írásban megadta véleményét az összes fent említett gondossági követelményről;

e) az életbefejezés orvosilag gondosan történt.[366]

Látható tehát, hogy egy komplex feltételrendszerről van szó. Ugyanakkor ez nem más, mint eutanázia, mert a magyar joggal ellentétben lehetőség van *„az újszülött életének befejezésére”*. Ez pedig nem más, mint a gyermek megölése csak virágnyelven megfogalmazva.

Létezik vajon olyan, hogy kegyes halál? Álláspontom szerint nem, a halál egy puszta és rideg tény, ami mindenkinél bekövetkezik egy adott helyen, pillanatban. Ugyanakkor a mai napig nem értjük, ismeretlen számunkra, ezért rettegünk tőle. A félelem maga a kis halál.[367] Egyáltalán nem könnyű szembenézni a véggel. Nem tudjuk, nem akarjuk megérteni, elfogadni. A tőle való félelmet viszont enyhíti, ha az adott kultúrához, vallási közösséghez tartozó egyének értelemmel, tartalommal ruházzák fel. Minden félelem legnagyobb alapja ugyanis az ismeretlenség, az abból eredő értelmezhetetlen veszélyek. Retteghetünk saját múlandóságunktól, családtagjaink, barátaink elvesztésétől, az ezekkel együtt járó szenvedéstől. Magától a halál eseményétől, tehát az átmenettől is.[368] Egy olyan végpontról van tehát szó, ami nem csak a jogban parancsol megálljt. Komplett viszonyrendszerek rendeződnek át. Megfosztani valakit az élettől az emberiséggel egyidős cselekedet, ami mindig komoly következményekkel járt. Egy olyan befejezésmódról van szó, amiben a végső döntést, még ha befolyástól mentesen nem is, de maga az alany mondja ki. Az említett részlet miatt viszont, mivel fenn áll a lehetősége az akarat hajlásának így nem tudom a magam részéről támogatni ezt a fajta beavatkozást. Helyesnek tartom viszont épp ezért, hogy fájdalom csillapítás céljából mindent megtegyünk egy ember érdekében, de semmi esetre sem ölhetjük meg. Fájdalomban élnie senkinek nem lenne szabad, viszont ebből nem vonható le az egyenes következtetés, hogy az illetőnek meg kell halnia. Nem ez az egyetlen, nem ez az elfogadható választás. A szenvedés a fájdalomból ered, de mértékét sokkal nagyobbként fogjuk fel, mint a fájdalmat. Előbbi nemcsak a betegre, hanem annak minden rokonára kiterjed.

Kijelenthetjük szubjektívebb és nagyobb hatása van, mint a fájdalomnak.

---

[366] Szabályzat a késői terhességmegszakítás és az újszülöttek és 1–12 éves gyermekek életének befejezését vizsgáló bizottságról

[367] HERBERT (2021) 21.

[368] BARCSI (2024) 13.

Önzésnek tartom azt, ha egy szenvedő, aki nem maga beteg, saját jogán dönt arról, hogy a beteg meghaljon, azért hogy ne szenvedjen senki se az érintettek közül tovább. A fájdalom megszüntetésére kell törekedni, ezáltal a szenvedés is megszűnik. Tisztában vagyok természetesen azzal, hogy bizonyos helyzetekbe nem tudjuk belehelyezni magunkat, így nehezen vagy kellő tapintattal tudunk/lehet nyilatkozni egy adott kérdésben. Ilyen lehet egy gyógyíthatatlan tumor, a rák, szűnni nem akaró epilepszia. Kevésnek érzem magam, hogy ilyen kérdésekben döntsek. Istennek kell kimondania szerintem, mi a kezdet és mi a vég.

Sokan úgy gondolják, hogy az 1997. évi CLV. törvény[369] nem eutanáziára, hanem az életmentő kezelés visszautasítására ad lehetőséget. Ez alapján a beteg lemondhat közokiratban/teljes bizonyító erejű magánokiratban arról az ellátásról, aminek elmaradása súlyos/maradandó egészségkárosodással járna. A betegség természetes lefolyását lehetővé téve az életfenntartó/életmentő beavatkozás visszautasítására csak akkor van lehetőség, ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül – megfelelő ellátás mellett is – halálhoz vezetne és gyógyíthatatlan.[370] A hazai eutanázia tilalom mellett szóló érv, hogy a Magyar Orvosi Kamara Orvosetikai Kódexének 51. pontja szerint az eutanázia minden formája ellentétes az orvosi etikával.[371]

1.6.3. Abortusz

„A jó anya nevel, nem öl, csak az őrült anya pusztít, és ő is csak kivételes pillanatokban."[372]

A gyűlölködés és önzés folytán előbb az atomháború réme fenyegette pusztulással az embert, ma egy globális ökológia katasztrófa az erősebb.[373] Az abortusz megengedhetőségének problematikája, abban merül fel hogy mit tekintünk az élet kezdetének. Sokan *„azzal sincsenek tisztában, hogy a fejlődő magzat elpusztításakor emberi életet oltanak ki. Asszonyok, akik egy galambot sem tudnának megölni, szemrebbenés nélkül vállalkoznak saját magzatuk meggyilkolására."*[374] Vagy lehet egész egyszerűen nem akarnak tisztában lenni. vele? Születés vagy fogantatás?[375]

---

[369] Eütv.
[370] Uo. 20. § (2) - (3) bekezdés
[371] BAYER – KÁLLAI (2010) i. m. 235.
[372] TAMÁSI (2015) 161.
[373] LENKOVICS (2018) 64.
[374] ISMERETLEN (1946) 6.
[375] BAYER – KÁLLAI (2010) i. m. 232.

Összességében amellett kell állást foglalnunk, hogy alig van olyan eset amely indokolná az abortusz kivételét az élet abszolút védelme alól.[376] Vannak, akik feltesznek néhány kérdést a témával kapcsolatban. Ide sorolhatók például az alábbiak *„A női élet alapkérdése, hogy gyermeket vállal-e valaki. szabadon dönthet-e, rendelkezhet-e erről. Ha szeretne gyermeket, megtehet-e azért mindent az adott politikai rendszeren belül és azért is, ha nem szeretne. Szabadon rendelkezhet-e a nő a testével, a reprodukciós képességével?”* [377]

A reprodukcióhoz fűződő jogokat az emberi alapjogok negyedik generációjához sorolják. Lényegét abban foglalják össze, hogy nem a köz-, hanem a magánszférára vonatkoztatják. Vannak ugyanis olyan szituációk, amikor be kell avatkozni az állam polgárainak egymás közötti viszonyrendszereibe.[378] Ide kategorizálják az abortuszt, mint nők számára elérhető jogot, melynek szabályozása során általánosan négy típusú indoklást szokás elkülöníteni: a nő életének megmentése, egészségének megóvása, a szociális indoklás, illetve a nő kívánsága.[379] Szükségesnek érzem rögzíteni, hogy bármit meg lehet tenni a várandósság megelőzése érdekeben. A petesejt megtermékenyülése vagy megtermékenyítése után viszont egy új élet kezdetéről beszélhetünk, ezt szem előtt tartva és minden más érvvel összemérve kell egy végső döntést meghozni. Feltéve, hogy biztos pontot alakítottunk ki, a szülő(k)nek, minek lényege, hogy külső körülmény nem befolyásolja a felmerülő kérdésekre adott válaszokat. Elemezzük a két fő válaszlehetőséget a témában.

Szeretném tudatosítani, hogy egyéneknek a valóságban ennél sokkal árnyaltabb véleményük van, amelynek fontos meghatározói az abortusz körüli vitáknak.[380] Viszont az abortusszal kapcsolatos diskurzus az életvédő és választáspárti retorika, érvrendszer mentén polarizált.[381] Vannak olyan nézetek, miszerint különböző attitűdök akár együttesen is jelen lehetnek sokan hisznek az élet szentségében, és az abortusz széles körű szabályozását támogatják, azonban fontos számukra a személyes választás lehetősége is.[382] Igazolható ez az álláspont, abból a szempontból, hogyha a két választási lehetőségről, mint homogén véleményekről nyilatkoznánk, akkor mindenki csak egyféleképpen válaszolhatna az alábbi két eshetőség közül: *„Semmilyen körülmények között nem tartom elfogadhatónak az abortuszt”*, illetve a *„minden körülmény között elfogadhatónak gondolom az abortuszt”*.[383]

---

[376] BADACSONYI (2021) i. m. 363.
[377] TÓTH (2022) 67.
[378] PALASIK (2007) 83.
[379] NÉMETH (1992b) 81.
[380] DE CRESPIGNY –WILKINSON – DOUGLAS – TEXTOR – SAVULESCU (2010) 11–12.
[381] MIKOŁAJCZAK – BILEWICZ (2015) 501.
[382] BOWMAN – GOLDSTEIN (2021) 2.
[383] JOZKOWSKI – CRAWFORD – HUNT (2018) 474.

Másként fogalmazva a társadalmi diskurzusban jelen van a *„helyes”* és a *„helytelen”* abortusz morális megkülönböztetése, amit a terhességmegszakítás körülményei határoznak meg [384] Ez pedig komoly morális kérdéseket vethet fel. Vizsgáljuk meg a fő csapásirányokat és azok leágazásait, hogy tisztább képet kaphassunk.

Az egyik opció esetén, embernek akkor kell tekinteni valakit, ha élve születik. Ezen álláspontot követők szerint az abortusz nem más, mint az emberi önrendelkezési jog része. Így tehát alapvető emberi jog, emiatt az anya szabadon rendelkezhet a szülésig a testével és a benne lévő magzattal.[385] Az ettől pillanatól húzott határvonal teljesen mesterségesnek látszik, akkor is, ha ez az elismerés a születéstől a fogantatás pillanatáig ex tunc megtörténik. Hogy lehet emberré bármi, ami előtte nem az volt? Sokszor orvosi beavatkozás determinálja ezt a pontot az időben.[386]Ezt a csoportot hívjuk választáspártinak. Bővebben kifejtve két álláspontot különíthetünk el ezen irányzaton belül.

Első körben beszélni kell a következetesen abortuszengedő nézetrendszerről. Ez tagadja a méhmagzat bármiféle önálló létét, jogát. A magzat a fogamzástól kezdve a születés pillanatáig az anyatest része, a terhességmegszakítás minden esetében a nő szuverén módon „*rendelkezik testével”*, vagyis korlátozhatatlan joga van az abortuszhoz. A nőt semmilyen körülmények között nem lehet szülésre kötelezni, mert ez a nemek között diszkriminációt jelent. Támadható ez az álláspont abból a szempontból, hogy lehetővé teszi a méhen kívüli életre abszolút érett, egészséges magzatok korlátlan elpusztítását. Beszélnünk kell itt a szélsőségek szélsőségének egyikéről a Harmadik Birodalom gyakorlatáról. A német fajvédelmi törvények (Vér és becsület) által előírt kötelező abortusz gyakorlatát folytatták. A nemi erőszakot elkövetők, az „oroszok” más fajhoz tartoztak, tehát az abortusz végrehajtása nemcsak hogy nem ütközött akadályba, hanem a fajtisztasági törvények értelmében még kötelező is volt.[387]
A továbbiakban fel kell tenni a kérdést, mit jelent az, hogy anya testének része? Nem szerv, nincs a test működésének folyamatába illeszkedő funkciója, mint például a kéznek vagy más szervnek, sőt önálló biológiai programot teljesít.[388]Az irányzat egyértelmű, feltétel nélküli *„emberölést”* engedélyez a nőknek; semmilyen magzati jogot, érdeket nem véd a születésig.[389] (Jól szemlélteti ezt a későbbiekben bemutatásra kerül Planned Parenthood nevű szervezet).

[384] FUREDI (2001) 31.
[385] BAYER – KÁLLAI (2010) i. m. 233.
[386] TIHANYI (2023) i. m. 82.
[387] MESNER (1994) 36.
[388] MINK (1991a) 19.
[389] JOBBÁGYI (1993C) 475–482.

Szembe helyezve ezzel, adott a mérsékelten abortuszengedő álláspont. Felismeri a szülésig való korlátlan magzatpusztítás elméleti támadhatóságát. Ezt azzal kívánja kivédeni, hogy a terhesség előrehaladtával - három szakaszra bontottan - fokozatos magzatvédelmet épít fel. Ennek lényege, hogy az első trimeszterben következetesen tagadja a magzat emberi mivoltát, így egyedül az önrendelkezési jog az irányadó, a második trimeszterben bizonytalan a magzat státusa, ezért csak szigorú indok esetén szakítható meg a terhesség, az utolsó trimeszterben mikor már esély van az önálló életre, s a magzat lényegében ember csak az anya életveszélye teszi megengedhetővé a terhességmegszakítást. Ezen álláspont kritikája abban sűríthető, hogy orvosilag, jogilag nem szakaszolható a méhmagzat élete; minőségileg nem lehet különbséget tenni a szakaszok között, ez diszkriminációt jelent, melynek beláthatatlan következményei lehetnek az élőkre is (például az eutanázia legalizációnál).[390]

Érdemes megtudni, hogy mit választunk az abortusszal: Vegyünk egy 12 hetes magzatot az anyaméhben. Az orvos a műtét előtt felhelyezi a méhtükröt sima felületet hozva létre, láthatóvá válik a méhnyak. Az orvos ezután használja a sebészkampót, a tükör segítségével a méhnyakhoz vezeti. Ezeket követi a méhszonda, vele megállapítható, milyen nagy, mély a méh ürege. A tágítók lehetővé teszik az abortív eszközök bevezetését. Az orvos a legvékonyabbtól halad a nagyobbodók felé. Ezt követi a steril csomagolásban lévő szívókészülék. Ezt felvezetik a méhnyakon keresztül a méhbe, hogy átszakítsa a magzatot körülvevő magzatburkot, így eltávozik a magzatvíz.[391] *„Még táplálkozik, szív mohón, csakis a növekedés ösztöne hajtja, hogy valamivé legyen, mindegy, mi lenne, mérnök, pap, katona, gyilkos, ember, akármi, de élni akar, szenvedőn és boldogan és összetörten (…)”*[392]A szívószerkezet ekkor közvetlen kapcsolatba kerül a magzattal, megközelítőleg 56 higanyminiméternyi negatív nyomással, a másik végén a szívóberendezéssel van összekötve.[393] *„óvatosan haladt a műszer a láthatatlan fal mentén – míg ellenállásra nem talált, ott elővigyázatosan áttört – most kiemelni – vége.”*[394] Gyakorlatilag a testet letépik a fejről.[395] „*Vége az öntudatlan keringésnek, vége a sohasem szállt lélegzetnek, ujjongásnak, panasznak, növekedésnek, eljövendőnek.”*[396]

[390] JOBBÁGYI (1993C) i. m. 475–482.
[391] NATHANSON (1984) op. cit.
[392] REMARQUE (1979) 72.
[393] NATHANSON (1984) op. cit.
[394] REMARQUE (1979) op. cit. 72.
[395] NATHANSON (1984) op. cit.
[396] REMARQUE (1979) op. cit. 72.

Megkezdődik a szívócső végénél a magzat szétzúzása, ennek során a test részeit egyenként távolítja el a szerkezet, amíg testfoszlányok és maga a fej nem marad hátra. A 7-8. hetes magzatnál a fej túl nagy mérete miatt nem tudna a szerkezeten keresztül menni. Ilyenkor szükséges a kitágított méhnyakon keresztül vezetve a méhbe juttatni a polip eltávolítót/abortusz fogót. Megpróbálják a gyermek lebegő fejrészét e szerkezet gyűrűi közé fogni, majd összenyomja azt, először a koponya tartalmát, majd csontjait távolítja el. Ezután a szívócsővel vagy fogóval a méhlepényt is eltávolítja. Ezzel a műtét végére ér az orvos. A magzat a műtét során tudatánál van. Igyekszik elkerülni az elkerülhetetlent. Szélesre tátja a száját, hogy sikoltson egyet, de senki sem hall(gat)ja meg.[397] Vérlázító, hogy mindenkinek jár az utolsó szó joga, a leírtak ellenére a magzatnak pedig nem. A helyzeten az sem segít, hogy az eljárás semmit nem változott az utóbbi években, legalábbis nálunk.[398] *Fakó, élettelen húsdarabka csupán, meg egy kevés elcsöppenő vér.”*[399]

Meg kell vizsgálni viszont azon pontokat is, hogy milyen negatív hatásai vannak az édesanyára. Rengeteg nő nem tudja feldolgozni lelkileg, hogy a saját akaratából vetett véget magzata életének. Rémálmok, hallucinációk és hatalmas bűntudat gyötri. Akad olyan is, akinek mindig eszébe jut most hány éves lenne a gyermeke, és vajon hogy nézne ki. Házasságok is tönkre mennek ennek következtében. Összefoglalva ezt nevezzük abortusz utáni depressziónak (poszt-abortív szindróma). Egy másik súlyos esetkör az abortusz által jelentkező egészségügyi kockázat későbbi várandósság során. A műtéti sérülések közül jelentős a méhfal kilyukasztása. Ez meddőséget okozhat. Felléphet fertőzés, méhnyak elégtelenség, magzati szövetek bent maradása, petevezeték elzáródás, lepénytapadási rendellenesség.[400]

A második opció szerint az abortusz nem más, mint gyilkosság, tehát morálisan elfogadhatatlan és törvény sem tehetné lehetővé. Két alkategóriát kell itt megkülönböztetnünk. Az egyik értelmében az emberfogalomba a magzat beletartozik fogamzástól kezdve. Az élethez való jog abszolút, korlátozni nem lehet, csak önmaga által. Így a terhességmegszakítás csak az anya életveszélye esetén engedhető meg. E nézőpontból minden magzatelhajtás szándékos emberölés. Lényegében ezt az álláspontot vallja a római-zsidókeresztény jogrendszer az ókorban, a középkorban, illetve napjainkban is. Az irányzat nehezen tudja feloldani a kétségtelen marginális konfliktushelyzeteket. Ilyen a nemi erőszak, vagy életképtelen magzat. További komoly elvi-gyakorlati éllel

[397] NATHANSON (1984) op. cit.
[398] v.ö. Ha az abortuszt választod. *Terhességközpont*. http://tinyurl.com/5d562399
[399] REMARQUE (1979) op. cit. 72.
[400] VAD (2016)

felmerülnek bizonyos *„fogamzásgátlóként”* ismert eljárások elfogadhatatlansága, mint valódi *„magzatelhajtási”* módszerek. Ide sorolható például a spirál, valamint a hormonális „fogamzásgátlók” egy része stb. A másik csapásirány *„a potenciál elmélet”.* A lényegi különbség az előzővel szemben, hogy nem ismeri el a magzat teljes jogképességét, személy voltát. Vallja, hogy a terhességmegszakításnál *„emberi élet”* pusztul el, de az anya védelmét (önrendelkezési jogát) védendőnek tartja meghatározott, szűk körű terhességmegszakítási indikációk esetében. Ezen álláspont következménye, hogy a terhességmegszakítás nem *„emberölés”*, hanem *„magzatelhajtás”*. Ez a nézetrendszer kikerüli a gyakorlati határhelyzetek csapdáját azzal, hogy a szélsőséges helyzetekben enged, elismeri az anya magasabb szinten álló érdekét, „jogát”, bizonyos pontosan körülírt eseteknél. Lényegében ez a rendszer érvényesül a nyugat-európai „indikációs modelleknél”. Kritikája két gondolatban foglalható össze. Primo megkerüli a méhmagzat jogalanyiságának kérdését, ugyanakkor jogot ad a méhmagzatnak. Secundo nehezen védhető támadások érik az abortuszengedő oldalról a kétségtelenül meglévő, viszonylagos következetlensége miatt. Nevezetesen diszkriminál ezen álláspont, amikor bizonyos esetekben megengedi egyes méhmagzatok „életének” megszakítását.[401]

A petesejt és a hímivarsejt egyesüléséből létrejött zigótára kiterjesztett jogképesség esetén a mesterséges (in vitro) megtermékenyítés is alapjoggal ellentétes lenne.[402] Jómagam ezt az álláspontot képviselem kettő, de inkább egy kivételes esetkört számításba véve. A művi terhességmegszakításokkal – közvetlenül és valóságosan – naponta és világszerte tömeges emberirtás folyik.[403] Ezt a mozgalmat, miszerint a magzat fogantatásától kezdődően emberi lény pro life-nak (életpártinak) nevezzük.[404] Mit tapasztalunk ha így döntünk? *„A fejlődés kezdeti szakaszában úgy tűnik áttekinthetetlen sejtosztódás zajlik. Valójában viszont rendezett teljes mértékben előre programozott logikus keretek között zajlanak a folyamatok. Irányításukért a a még be nem ágyazódott embrió kromoszómájában található gén- és enzimrendszerek felelősek.”*[405] Az intrauterin kognitív funkciók fejlődésére vonatkozóan bebizonyosodott, hogy a magzat minden érzékszervi modalitásban képes a környezetéből származó ingerek észlelésére, az információ feldolgozására, és az adekvát reakcióra.

[401] JOBBÁGYI (1993C) i. m. 475–482.
[402] BAYER – KÁLLAI (2010) i. m. 233.
[403] LENKOVICS (2018) i. m. 64.
[404] GARDNER (1975) 128.
[405] NATHANSON (2009) 143.

A méhen belül kifejlődő készségek legfontosabb szerepe, hogy biztosítsák az egészséges strukturális és funkcionális fejlődést, valamint a szülők és magzatuk közötti kapcsolat kialakulását és elmélyülését.[406] Egy magzat fejlődése az alábbiakban foglalható össze:

Két hetes kor a zigóta a beágyazódik a méhfalba, és lezárul az ikresedés lehetősége.[407]

Öt hetes korra a karok kifejlődnek.[408]

Kilenc-tíz hetes korra kifejlődik a száj, tátogás képessége.[409] Összerezzenés-szerű, lassú mozgások, a végtagok mozgató és érintő mozgásai, egyidőben a légzőmozgásokkal.[410]

Tizenegy hetesen láb és kéz kifejlett, mozgásra képes állapot.[411]

Tizenkét hetes kor: Minden belső szerv kialakult, a legtöbb már működik is. Az agy nagy tempóban fejlődik, elér egy emberre jellemző fejlettségi szintet (gastruláció).[412] Aktivitásának megmutatkozása, egyben a magzat jólétének ill. veszélyeztetettségének indikátora.[413] A szívritmus pedig körülbelül 168 ütés percenként. Kialakult az állcsont, állkapocs és szájpadlás is, valamint a rekeszizom elkülönül a tüdőtől. A magzat ekkor már tud nyelni, és megindult a vizelet kiválasztása is.[414] Újabb gesztikulációk: csücsörítés, fintorgás, homlok ráncolás, az ajkak összepréselése.[415]

Tizenhetedik hét: a magzat arca felismerhető, részletesen, megjelenik a haj és a szemöldök, illetve a nemi jellegek is.[416]

5 hónaposan (20-22 hetesen) az anya ténylegesen érzékeli, hogy gyermeket vár.[417] Szokások kialakulása, például kedvenc alvópóz vagy alvási időszak. Külső zajokra reagálás. A gyomor, a belek, a más és más hasi szervek már zárt hasüregben helyezkednek el. Már a magzat neme is megállapítható.[418]

---

[406] ANDREK (2019) 33.
[407] JOBBÁGYI (2004a) i. m. 23.
[408] KITZINGER (1990) 24.
[409] UO. 27.
[410] ANDREK (2019) i. m. 34.
[411] KITZINGER (1990) i. m. 30.
[412] JOBBÁGYI (2004a) i. m. 23.
[413] NIJHUIS (2003) 41.
[414] CSARMASZ – TÓTH – TÓTH (2016) i. m. 591.
[415] KITZINGER (1990) i. m. 27.
[416] ZOLTÁN (1978) 65–66.
[417] KITZINGER (1990) i. m. 36.
[418] CSARMASZ – TÓTH – TÓTH (2016) i. m. 591.

6 hónaposan (24-26 hetesen) hallás, az anyai szóra, annak abbamaradására reagálás.[419] Csuklás és köhögés képessége. Vékony zsírréteg alakul ki bőr alatt, a porcok csontokká kezdenek alakulni.[420] Pozíció megtartása a méhen belül, mikor az anya mozog.[421]

7 hónaposan (29-30 hetesen) kinyitja a szemét.[422]

8 hónaposan (33-34 hetesen) minden testrész, szerv kifejlett állapotba kerül.[423]

Jól látható, más természetes folyamatokkal egyetemben itt is a linearitás és a ciklikusság. Előbbi a fejlődésében érhető tetten, utóbbi a generációk által hordott és ismétlődő mintában. A születendő gyermek ideális esetben maga is anya vagy apa lesz. A magzat aktív részvétele (fejlődése) hangsúlyos az anyával és az apával való kapcsolat kialakításában.[424] Emberré formálódásában és születésében Isten teremtő munkája valósul meg újra és újra.[425] Ez pedig le fog játszódni az emberiség végső alkonyáig.

Kijelenthető tehát, hogy nem potenciális ember, hanem ember potenciális tulajdonságokkal. Ugyanazokkal a jellemzőkkel rendelkezik a magzat 8 hetesen, mint aki 9 hónaposan meg fog születni, csupán változik és fejlődik, mint az összes többi ember.[426] Egyértelműen egy egyedi, új, pótolhatatlan emberi életet kell számon tartanunk, a fogamzást követő időszakban pedig nem következik be minőségi ugrás. A magzat ugyanaz az egyedi ember marad a fejlődésének különböző szakaszaiban.[427]

Semmi esetre sem egyenértékű tárggyal vagy más élőlénnyel (legyen szó állatról, növényről, gombákról, sejtekről egyaránt). Csak és kizárólag emberként lehet aposztrofálni. *„Figyelembe véve, hogy az emberi embrió – bár fejlődése során egymást követő, különböző kifejezésekkel jelölt szakaszokon megy keresztül (zigóta, morula, blasztula, beágyazódás előtti embrió vagy preembrió, embrió, magzat) – egy szervezetként fokozatos differenciálódást is mutat, és ennek ellenére folyamatos biológiai és genetikai identitását megőrzi.”*[428] Nemzetközi dokumentum mondja ki tehát, hogy emberi embriónak kell tekinteni azt, aki emberi identitással rendelkezik. Rezonál ezzel azon állítás mi szerint az ember puszta lététől fogva, a legfontosabb társadalmi értékteremtő- és hordozó.[429]

---

[419] KITZINGER (1990) i. m. 48.
[420] CSARMASZ – TÓTH – TÓTH (2016) i. m. 591.
[421] WYATT (2001) op. cit. 15.
[422] KITZINGER (1990) i. m. 51.
[423] UO. 53.
[424] ANDREK (2019) i. m. 33.
[425] BALOGH (2012) 35.
[426] VAD (2016) i. m.
[427] JOBBÁGYI (1997) i. m. 17–18.
[428] Recommendation (1989) 7. point
[429] GYÖNGYÖSI (2002) 23.

„Azok, akik még mindig kételkednek az emberi mivoltában, mondják meg, mi is az embrió”[430], mert ha az emberi embrió/magzat nem emberi lény, akkor mi is ?[431] Erre egyenes választ még nem adtak, ugyanakkor, utalás szerűen, közvetett megfogalmazást már kaptunk.

„Szerencsére olyan korszakba érkeztünk amikor a magzat olybá vehetjük és úgy kezelhetjük, mint második betegünket, még évekkel ezelőtt sem álmodhattunk arról, hogy a magzatot orvosként szolgálhatjuk. A tradicionális orvosi etika és tantételek azt írják elő számunkra, hogy nem okozhatjuk betegünk pusztulását és kötelességünk életét megmentenünk.”[432] A helyzeten nem sokat változtat az a tény, hogy még a 24. kiadásban is betegként hivatkoznak a magzatra.[433] Két szempontból érdekes a szöveget megfigyelni: az egyik, hogy a magzatra betegként hivatkozik. Beteg csak élő ember lehet, ez lehetne egyfajta közvetett jogalanyiság elismerés, amit írásba foglaltak. Bár ez már minden embernek eleve adott kéne legyen. Az aggályosabb és szerintem a szerző gondolatát jobban tükröző értelmezés, hogy a magzat, mint beteg nem kívánatos, ezért megölhető, abortálható.

Az abortusz az egyetlen kivétel, aminek teljes tiltása nem biztos, hogy a legjobb eredményre vezetne. Előfordulhat két olyan szituáció, amit őszintén kívánok, hogy egyetlen nőnek se kelljen átélnie. Az egyik a nemi erőszak, ilyenkor pro choice szemlélet mód keretei között itt lehetne leginkább indokolt az abortusz. Pro life szemléletmódban gondolkodóként viszont nem lehet ennek teret engedni. Tény, hogy a nő semmilyen formában nem kívánt az esemény *„résztvevőjévé”*, elszenvedőjévé válni. Épp ezért nem lehet senkit arra kötelezni, hogy egy ilyen érintkezésből származó gyermeket felneveljen. Igenis vannak olyan nők, akik a dolog természeténél fogva, irtóznak attól a magzattól, melyet méhükben hordanak és utálattal tölti el őket a gondolat, hogy ő megszületik és ezt elkerülendő, megölik a méhmagzatot.[434] Ez viszont nemi erőszak nélkül és azzal egyetemben is megtörténik. Utóbbi esetben sem lehet elsődleges, egy gyermeket az életétől megfosztani. Felelősségre akarunk vonni egy magzatot saját fogantatásának körülményeiért?[435]

Szörnyű belegondolni abba, hogy a belátás, önkorlátozás, lemondás, áldozatvállalás és a másik emberért való lét többi hasonló fogalmával ma már alig találkozunk[436], még akkor sem ha az élethez való jogról van szó, de az anyára hárítani minden felelősséget elfogadhatatlan.

---

[430] vö. NATHANSON (2009) op. cit. 140–143.
[431] KRASIĆ (2024) op. cit. 75.
[432] WILLIAMS – PRITCHARD – MACDONALD (1980) i. m. 7.
[433] CUNNINGHAM – LEVENO – BLOOM – SPONG – DASHE – HOFFMAN – CASEY – SHEFFIELD (2014) 940.
[434] SZILÁRD (1911) 162.
[435] GAIZLER – NYÉKY (2003) 89.
[436] MERKI (2016) 82-83.

Az ilyen nőknek minden segítséget meg kell adni, ami módunkban áll, de semmi esetre sem úgy, hogy terhességmegszakításra buzdítjuk. Elkövetőt elfogni, anyát és gyermekét együtt, vagy külön-külön élőként támogatni. A második eshetőség az élet szembekerülése egy másik élettel, az orvostudomány fejlődése ezen esetek számának csökkenését fogja eredményezni. Mindezek ellenére még mindig van rá példa. Amennyiben az anya élete veszélybe kerül, ami csupán abortusz által elhárítható, abban az esetben engedélyezhetőnek tartom a beavatkozást. Ez azonban egy nagyon szűk kör.

Úgy gondolom a hazai abortuszszabályozás tág. A vonatkozó nemzetközi dokumentumok óvatosak. Hallgatnak az embrió státuszáról, értelmezési bizonytalanságot eredményezve.[437] Teszik mindezt annak ellenére, hogy nyilvánvaló a születés előtti és a születés utáni lény teljes önazonossága. A fogantatástól kezdve magán hordozza a magzat a kizárólag az emberi nemre jellemző biológiai kvalitásokat, Kialakulnak továbbá a kizárólag az adott egyénre jellemző biológiai sajátosságok, önazonosság, amit fejlődése során mindvégig megőriz.[438] Nagy hibát követnek el tehát tudatosan a felelősség elhárítása végett. Mivel minden emberi személy jogalany, ezért mindenkinek – így a méhmagzatnak is – joga van.[439] Az abortusz teljes tiltása a nemzetközi és hazai tapasztalatok tükrében olyan szempontból nem lenne leginkább kézenfekvő, hogy az illegális terhességmegszakítások száma növekedne. Utóbbiak pedig az anya egészségi állapotára és a később születendő utódok számára fokozottan hátrányosak lennének.[440] Adott lenne azonban egy önellentmondás, ugyanis ha korábban az álláspont egyértelmű volt abban, hogy a magzatelhajtás bűncselekményének tárgya a magzat élete is, a szankcionálás a magzat érdekét is védi. Ezt az álláspontot fogadja el Horváth Tibor is még 1978 évi IV. törvény hatálya alatt. Ez tehát a régi magyar Btk. magyarázat is volt. Így azonban elméleti ellentmondás keletkezett, ami napjainkban is fennáll, igaz most már leginkább jogelméleti kérdés. Az elmélet lényege, hogy nem állíthatjuk egyfelől ugyanis, hogy az illegális abortusz tilalmával védjük a magzat életét, érdekét, mikor a legális abortusz széles körű igénybevételi lehetősége során semmilyen védelmet nem adunk a magzatnak.[441]

A megelőzés érdekében szükséges a társadalmi felvilágosítás. A gyermek megtartását ösztönző különböző szociál-, családpolitikai intézkedések jó kiindulási alapot biztosíthatnak.[442]

---

[437] VÖRÖS (2013) i. m. 65.
[438] JOBBÁGYI (2014) 91.
[439] FRIVALDSZKY (2010b) i. m. 20.
[440] BAYER – KÁLLAI (2010) i. m. 233.
[441] JOBBÁGYI (1987) 489–490.
[442] TÓTH (2011) 4.

Érdekes viszont megfigyelni, hogy régebben a bizonytalanabb fogamzásgátlási módszerek mellett, ha bekövetkezett a terhesség, a szülők általában elfogadták a gyermeket.[443] Ma már a jóval biztosabb fogamzásgátlási eljárások alkalmazásakor egy mégis bekövetkező nemkívánatos terhességet már nem tolerálnak, s az abortuszt választják.[444] Az új jelenség tehát a nem kívánt gyermek elutasítása, ennek pedig az új kontraceptívumok alkalmazásánál mélyebb okai vannak. a gyermek vállalása már nem csupán az egyedüli lehetőség egy fiatal pár jövőre vonatkozó terveiben, hanem csupán egy a lehetőségek közül.[445]

Az alábbiakról kellene beszélni: a gyermekvállalással járó családi költségek csökkentése, a fiatalok lakáshelyzetének javítása, a női részmunkavállalás széles körűvé tétele. A társadalom hozzáállásán a családok irányába változtatni kell. Szintén nem csak állami feladat kell legyen a tizenévesek felkészítése a családi életre, továbbá korszerű fogamzásgátló módszerek (megelőzés) népszerűsítése, biztosítása.[446] Egy gyermek születése egyben egy család születését is jelenti. Sokszor nem akkor vagy nem olyan módon érkezik, ahogyan azt szülei várták. Ez a család egész addigi várakozásait és elképzeléseit felülírja.[447] Önmagában tehát nem elégséges az állam fellépése, az emberek hozzáállását kell megváltoztatni, alternatívát kell számukra kínálni. Ez pedig egy jóval bonyolultabb, szociológiai kérdés. Nem lehetetlen, de sokkal több tevékenységet igényel jogi reformoknál.

1.6.4. *„Születés utáni abortusz”*

Az emberiség történetével egyidős az abortusz szabályozás, kérdésben megfogalmazott, különböző vélemények egymással való ütköztetése. A tárgyalandó kérdéskör jelenleg nincs jogilag szabályozva. Ugyanakkor a téma szorosan kapcsolódik az abortuszhoz. Valaki szerint a fogantatástól, valaki szerint születéstől beszélhetünk az élet kezdetéről. Akadnak olyanok is, akik szerint egy a kettő közötti időponttól kell számítani. Abban viszont a legtöbb mai kultúrákban is egyetértés van, hogy születés után egy teljes értékű emberről beszélünk. Jogalanyisággal ebből adódóan az összes emberi joggal rendelkező egyénekről van szó, akik egyediek és megismételhetetlenek. A múltban gyakran el kellett érni egy életkort, hogy valakit teljes értékű embernek tekintsenek. Ennek ellenére a gyermek születése szimbólum volt. Remény a jövő fennmaradásra.

---

[443] PUKÁNSZKY (2005) 34–35.
[444] PUKÁNSZKY (2013) 192.
[445] ARIES (1980) 649–650.
[446] CZEIZEL (2001) 22–33.
[447] HALÁSZ (2018) 379.

Elkorcsosultunk, délibábokat kergetünk. Tagadjuk az embert visszatartó erők létezését. Az igazán nagy értékek nevesül a hit, remény, szeretet, kötelesség, hűség, becsület, tisztesség kihaló félben vannak. Mi bizonyíthatná ezt jobban, hogy egyesek *„születés utáni abortuszról”* beszélnek. Ezt először a brit Journal of Medical Ethics vettete fel. Alberto Giubilini és Francesca Minerva azzal érvelnek, hogy az újszülött, akárcsak a magzat, *„nem tényleges személy”*, morális értelemben nincs joga az élethez; az, hogy ember lehet belőle, *„erkölcsileg irreleváns”*; továbbá, hogy „az örökbefogadás nem mindig szolgálja az emberek tényleges legjobb érdekét”. Mindezek alapján szerintük engedélyezni kellene a 'szülés utáni abortuszt, azaz az újszülött megölését *„minden olyan esetben, amikor az abortusz is megengedett.”*[448] Ilyen esetnek minősül, ha a születés után derül ki, hogy a csecsemő rendellenességgel született.

Ám az egészséges újszülött megölését is indokoltnak tartják, ha miatta *„veszélybe kerülne a család jóléte”*, vagy például az anyát elhagyja a társa, s így a gyermekvállalás *„elviselhetetlen terhet jelentene a nő egészsége szempontjából”.*[449]

A cikk világszerte hatalmas felháborodást keltett. Julian Savulescu professzor, az Oxfordi Uehiro Gyakorlati Etikai Centrum igazgatója azt mondta, hogy a szerzők a cikk közzététele óta halálos fenyegetéseket is kaptak. Szerinte a felháborodott üzenetek küldői *„fanatikusok, akik a liberális társadalom alapvető értékeit tagadják”*.[450]

Az emberi gonoszság egy olyan mélységébe jutottunk, amit felfogni is nehéz, megbocsátani pedig csupán Isten tud. *„Mert az embernek Fia sem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és adja az ő életét váltságul sokakért.”*[451] „*És ezért új szövetségnek a közbenjárója ő, hogy meghalván az első szövetségbeli bűnök váltságáért, a hivatottak elnyerjék az örökkévaló örökségnek ígéretét.”*[452] Bármi is legyen az ilyen emberek lelkében, gondoljanak bármit, meg kell őket állítani. Megjelent egy mások tanulmány is az Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica folyóiratban, amely a belga orvosok szülés utáni abortuszhoz való hozzáállásáról szól. Kiderült, hogy tízből kilenc belga orvos, illetve egészségügyi dolgozó, akik részt vesznek a késői abortusznál a döntéshozatalban, támogatnák ezt a fajta beavatkozást. Szó szerint: *„Súlyos egészségi állapotban lévő új szülötteknél elfogadható a terhesség aktív megszakítása.”* Továbbá: „*Szükségesek jogi reformok, hogy bizonyos esetekben lehetővé váljon a súlyos állapotot mutató újszülött életének elvétele.”*[453]

---

[448] GIUBILINI – MINERVA (2013) 261.
[449] MAGYAR KURÍR (2012)
[450] UO.
[451] KÁROLI (2001) i. m. 57. Mk 10.45
[452] Uo. 263. Zsid 9.15
[453] ROETS – DIERICKX – DELIENS – CHAMBAERE – DOMBRECH – ROELENS – BEERNAER (2021) 80.

Az abortuszt illetően egyébként világszerte egyre durvább szabályok lépnek életbe. Új-Zélandon 2020 márciusban a világ legmegengedőbb törvényét fogadták el. Egészen a születésig el lehet vetetni a babát bármilyen indokkal. Így például legális lett az is, hogy nemi szelekción alapuljon a terhesség megszakítás, illetve nem kötelező az orvosi segítségnyújtás azoknak a babáknak, akik túlélik az abortuszt és mégis megszületnek.[454] Nemcsak keresztényként, hanem pusztán értelemmel bíró emberként, ennek a zabolázatlan, irracionális őrület megnyilvánulásoknak gátat kell szabni. Hová tud ez még fajulni?

2. HAZAI JOGFEJLŐDÉS

A magzat helyzetének jogszabályi és elméleti értékelésnél, amennyiben a legegyszerűbb elválasztást kívánjuk alkalmazni két évszámot kell megjegyeznünk 1945, 1949. Látható tehát, hogy az abortusz szabályozott formája a 20. század közepéig nem létezett. Ennek ellenére a terhességmegszakítás a társadalmi gyakorlat részét képezte.[455] Ez előtt a magzat létét, személyiségét, jogi védelmét megkérdőjelezni, egyben a keresztény ideológiával való szembenállást is jelentette. Megölésének tilalmát tehát általánosan és egységesen a jogtörténeti irodalom egyértelműen megjelenéséhez köti, a vallás ugyanakkor nem bír elég hatalommal, hogy azt a polgári életben szervezze.[456]

Az első ismert témával kapcsolatos jogszabályunk Könyves Kálmán (1095-1116) országlásának idejéből származik.[457] Az ide vonatkozó rendelkezés így szól: *„A magzatjokat vesztő asszonyok a főesperes előtt vezekeljenek”*.[458] Az alábbiakat vagyunk képesek levonni: Az abortusz államilag elítélt, nem kívánatos cselekmény, s ezt alapvetően állami norma kodifikálja. Ezzel együtt viszont nem a rendkívüli kemény, megtorló állami büntetőjog eszközeivel kívánták szankcionálni, hanem egyházi jogszolgáltatás útján.

Az említett norma „végrehajtásaként” tekinthetünk az 1279.-ben Budán tartott zsinat döntésére IV. (Kun) László uralkodása alatt. Kiátkozással rendeli büntetni azon nőket, kik mesterséges abortusszal elhajtották magzatukat.[459]

---

[454] Vas Vármegyei Hírportál (2020)
[455] FARAGÓ (2011) 123.
[456] RAKOVSZKY (1866) 571.
[457] ANGYAL (1928) 70.
[458] Dekrétumok i. m. I. Könyv 58. fejezet *A magzatjokat vesztő asszonyokról*.
[459] JOBBÁGYI (1993b) 339–340.

A szankciók azonban meglehetős szigorodást mutatnak. Míg Kálmán csak egységesen a főesperes előtti vezeklést írta elő, addig a pápai nuncius, Fülöp vezetésével lezajlott budai zsinat már kiátkozta azon nőket, akik magzatukat mesterséges abortusz segítségével hajtották el.[460] Fontos és általános jellemzője ennek az időszaknak a kánonjogból eredő foetus animatus és inanimatus közötti különbségtétel. (A kereszténységről szóló fejezetben volt róla szó). Lényege, hogy a magzat csak a fogantatástól számított negyvenedik napon nyeri el lelkét, ekkor lép be a testbe. Ha a magzatelhajtást még ez időpont előtt követik el, a büntetés mértékének meghatározását a bíróra bízták, ha azonban utána, akkor az már emberölésnek minősült, és a büntetést is ennek megfelelően szabták ki.[461]

Az ezt követő évszázadokból ugyan nem állnak rendelkezésünkre további források, vélelmezhetjük viszont, hogy a deliktum megítélése az előbb említett rendelkezések és a kánonjog útmutatása alapján alakult. A kereszténység gondolatrendszere benne a kánonjoggal kifejezetten a magzat életének védelme érdekében tilalmazza az abortuszt. A méhmagzatot ugyanis önálló jogtárgynak, az átlelkesült magzat[462] elhajtását pedig emberölésnek nyilvánítja.[463] Bizonyítja ezt az elméletet VIII. Ince pápa 1484-ben kiadott *„boszorkánybullája”*. A magzatelhajtást ebben elkövetési magatartásként határozták meg.[464] Magyarországon boszorkányperek 1768-ig zajlottak, amikor is Mária Terézia betiltotta azokat. A perbe fogott nőket többek között magzatelhajtással is vádolták.[465]

A törvényhozás és az elmélet részéről tehát egyaránt, illegális cselekménynek minősült.[466] Jól szemlélteti ezt a Werbőczy István által írt Tripartitum (Hármaskönyv)[467] alábbi része is: *„Mindazáltal tudnunk kell, hogy az asszonyok és nők ellen is abban az esetben, ha közülök valamelyik a férjét vagy szülőjét, avagy saját magzatait gonoszul megöli vagy megöleti (mivelhogy ez hűtlenség vétkének számába esik) épen, mint a férfiak ellen, főbenjáró ítéletet kell hozni és kimondani.”*[468]

A XVII. században törekedtek a III. Ferdinánd által Alsó-Ausztria számára 1656-ban kiadott büntetőrendtartást (*„Praxis Criminalis”*) Magyarországon hivatalos jogforrássá tegyék.

---

[460] MAGYARY-KOSSA (1931) 42.
[461] ANGYAL (1912) 363.
[462] KOVÁCS (2006) i. m. 300–302.
[463] FINKEY (1914) 594.
[464] BATÓ (2004) i. m. 3.
[465] TURZA (2014) i. m. 130.
[466] HÁMORI (2004) i. m. 1.
[467] Latinul: *„Tripartitum Opus Juris Consuetudinarii Inclyti Regni Hungariae per Magistrum Stephanum de Werbewcz Personalis Praesentiae Regle Majestatis Locum Tenentem: Accuratissime Editum.”* (Magyarra fordítva: Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve, melyet Werbőczy István, a Királyi Felség jelenlétének helytartója a legnagyobb gonddal készített). Innentől Tripartitum.
[468] KOLOSVÁRI – ÓVÁRI (1897) 307.

1696-97-ben bekerült a Corpus Juris Hungaricibe. Így a XVIII. században már a törvényszékek, az ügyészek és a bíróságok is hivatkoztak rá. A kutatások eredményei szerint erre kizárólag Magyarországon került sor.[469] A 61–66. cikkek speciális emberölési alakzatokat fogalmaznak meg. A magzatölést a 66–67. címekben szabályozza. Azokat az anyákat, akik gyermeküket még a méhben, vagy közvetlenül a szülés után megölik, vagy megölni törekszenek, valamint mindazokat a férfiakat és nőket, akik a magzatot valamilyen étel, ital vagy egyéb módszer segítségével idő előtti megszületésre kényszerítik, fővesztésre ítélik. A koraszülés előidézése körébe soroltatott az az eset, amikor egy férfinak vagy nőnek olyan szert adtak, amitől az meddővé vált.[470]

„A szatmári-békét követően a török, majd labanc-sújtotta ország lassan ocsúdott évszázados dermedtségéből, de mindjárt az 1712. esztendőben önálló büntetőtörvény-javaslattal rukkolt elő”.[471] Szerzője miatt ezt a dokumentumot Bencsik-féle javaslatnak is szokás nevezni. 17. §-a rendelte büntetni a méhmagzatot elhajtó személyt: amennyiben a magzat még nem élt, a büntetés bírói mérlegelés (arbitrarie) körébe tartozott, amennyiben élt, a büntetést fejvesztés volt.[472] A tényállás keretein belül ekkor még nem volt elválasztva egymástól a magzatelhajtás és a gyermekgyilkosság. Továbbá a gyakorlat elkülönítéssel élt a méhgyümölcs élő vagy halott volta alapján a büntetési tétel súlyát tekintve. Ez összhangban állt a kánonjog, a Constitutio Criminalis Carolina és a Praxis Criminalis rendelkezéseivel.[473]

A Theresiana, Mária Terézia Törvénykönyve88. artikulusban tulajdonképpen két büntetőjogi tényállást (magzatelhajtás és magtalanság okozása) szabályozott. Előbbi jogi tárgya a magzat élete, mivel az anya akarata ellenére is elkövethető a cselekmény, így a terhes nő élete is a védett értékek közé sorolható, annak ellenére, hogy a nő esetleges sérelmét kifejezetten említették volna.[474] Utóbbi a védett jogi tárgya a a szaporodási képesség volt. Szlemenics Pál a családi boldogságot is ide sorolta.[475] A felvilágosult abszolutizmus eszméiben fellelhető *„több polgár egyenlő több adó és több katona"* felfogással magyarázható. Másként fogalmazva Mária Terézia által *„a birkát etetni kell, ha nyírni, fejni akarjuk”*. Joseph von Sonnenfels a magzatelhajtás állam elleni bűncselekmény, hisz annak kárt okoz, azzal, hogy a társadalom egy tagját elrabolja.[476]

---

[469] BÉLI (2000) 30, 226.
[470] BÉLI (1999) 199.
[471] BALOGH (2004) 28.
[472] MERÉNYI (1993) 258.
[473] BALOGH (2022) 121.
[474] BATÓ (2003) 14.
[475] SZLEMENICS (1865) 149.
[476] JEROUSCHEK (2002) 176.

II. József 1781. április 5-i rendelkezései enyhítettek, de nem dekriminalizáltak. A statáriális bíráskodást leszámítva eltörölte a halálbüntetést itt is több más bűncselekménnyel egyetemben[477], továbbá a várandós személyeket nem lehetett alávetni megalázó büntetéseknek a magistratus és az egyházi bíráskodás által sem. Úgy vélte, hogy az ilyen nő szégyenében arra vetemedhet, hogy magzatát elhajtja.[478] A másik komoly normaváltoztatása a jóval humánusabb keretek között megszabott büntetési tételkeret a korábbiakhoz képest.

„A méhgyümölcs elhajtásának büntetése az első grádicsi (1 hónaptól 5 évig terjedhet) ideig való, de kemény fogság és nyilvánvaló munka. Ezt a büntetést a házas személyekben mindenkor meg kell súlyosbítani."[479]

Legalizálásra való törekvésre néhány esetben volt példa. Az 1790-91-es rendi országgyűlésen merült fel, ugyanakkor az 1795-ben elkészült törvénymű végül nem került az országgyűlés plénuma elé.[480] A javaslat XXI. artikulusában az alábbi szöveg szerint kívánta rendezni az abortusz kérdését: *„2. § E bűntettet többnyire a házasságon kívül született gyermekek ellen szokták elkövetni. Éppen ezért, hogy ez megelőzhető legyen, a leányanyákat, nemcsak addig, amíg a terhüket méhükben hordozzák, hanem azután is, hogy megszülték magzatukat, tilos büntetés vagy akár a templomokban, akár egyebütt történő megszégyenítés alá vonni. Sőt: közülük mindazoknak, akik kellő időben jelentkeznek az illetékes hatóságnál, a köz részéről minden segítséget meg kell adni, hogy attól is kártalanítást kaphassanak, aki terhességüknek okozója volt."*[481] Ez a rendelkezés sem jelentette a magzatelhajtás gyakorlatának teljes szabadságát, bár a Tripartitumtól jelentős mértékben eltér. Ez és az 1830. évi tervezetek indokolása alapján a magzatelhajtás jogi tárgya a magzat és az anya életén kívül az állam jövendő polgárhoz való joga is.[482]

A másik ilyen jogi reformtörekvésre első büntetőtörvénykönyv tervezetünkben az 1843. évi (Deák-féle) javaslatban volt. A norma át kívánta törni a több évszázados abszolút abortusz tilalmat, s egy nagyon szűk körű kivételt kívánt engedni: *„ha valaki mint orvos, sebész vagy szülész az orvosi szabályok által meghatározott körülmények közt valamely gyermeket azért, hogy az anyának veszélyben forgó életét megmenthesse, az anya méhében megöl"*. Ebből a tervezetből sem lett végül hatályos jogszabály.[483]

---

[477] HAJDÚ (1980) 128.
[478] HAJDÚ (1985) 18–19, 363.
[479] RASKÓ (1978) 85.
[480] FINKEY (1909) 76.
[481] HAJDÚ (1971) 466.
[482] VUCHETICH (1819) 260.
[483] RABINÉ SZAKÁLLAS (2012)

Részletes történeti elemzésem kiindulási pontjának, azért választom a Csemegi-kódexet, mert erre az időszakra esik két fontosabb esemény is. Az egyik, hogy kicsivel több, mint 10 évvel járunk a Kiegyezés után. A jogi légkör alkalmassá vált egy mindent átfogni törekvő jogszabály gyűjtemény megalkotására. Erre az időszakra tehető, hazánkban az állam és egyház egymástól való elválaszt(ód)ása. Ebből pedig következik, hogy az eddig bevett joggyakorlat, miszerint az abortusz szinte kivétel nélkül emberölésnek tekintendő fellazult. Vizsgáljuk meg tehát, mik voltak a Kódex változtatásai, előnyei, hátrányai, utóhatása.

2.1. Csemegi-kódex

„A magyar állam felvilágosodott jogérzéke az 1848. évi intézmények szellemének megfelelő, a szabadság által irányzott és ezt megerősítő jogrenddel harmóniában álló egységes törvényeket és törvénykönyveket követel."[484] (Csemegi Károly)

A Kódex születési százada a XIX., az európai kodifikációk nagy kora volt. Ennek alapköve a francia forradalom következményeként 1789. augusztus 26-án kiadott *„Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata"* a társadalom működésének központi elemévé a jogot tette, amikor kimondta[485], hogy a *„törvény a közakarat kifejeződése"*.[486] Innentől a polgári ideológia új államrendet, központosított apparátust, az államhatalmi ágak szétválasztására épülő, világosan áttekinthető hivatalszervezetet, megbízható igazságszolgáltatást, az állampolgári jogegyenlőségen alapuló, egységes, kodifikált jogrendszert kívánt.[487]

Meg kell említeni az 1861-es Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat, mint irányvonal kijelölést, nemcsak polgári, de büntetőjogi szempontból is. Lényegi célja az volt, hogy a túlzott osztrák befolyást a magyar jogban megakadályozza. Ezt azzal kívánta elérni, hogy *„A magyar büntető törvények és törvényes gyakorlat, az osztrák büntető törvénynél szelidebbek lévén, azok szerint lesznek a magyar törvények visszaállítása előtt elkövetett bűntettek és kihágások is elítélendők."*[488] Csatskó Imre műve is hasonló volt ehhez, azzal az eltéréssel, hogy ez csak és kizárólag büntetőjogi szabályokat tartalmazott. Művében az alábbiakat rögzíti a magzatelhajtásról, mint deliktumról:

---

[484] EDVI – GYOMAI (1904b) 8.
[485] NÁNÁSI (2019) 10.
[486] EPJNy 6. cikkely
[487] VARGA (1974) 19.
[488] ITSZ *II. Bűnvádi eljárás.* 9. §

„Olly némber, ki szándékosan akármiféle tettel visz véghez, mi által méhmagzatának elhajlása okoztatik, vagy szülése olly módon, hogy a gyermek holtan jön világra, eszközöltetik, bűnt követ el."[489]

Ha a kísérlet sikertelen volt, akkor 6 hónaptól 1 évig terjedő szabadságvesztés minek végrehajtási fokozata börtön. Különben, tehát a befejezettség stádiuma esetén 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel volt súlytandó és ún. *„nehéz börtönben"* kellett letölteni. Azonos büntetéssel rendelte büntetni a gyermek apját, súlyosabban viszont, *„ha bűntárs a bűnben"*. Az anya tudta és beleegyezése nélkül a magzatot elhajtó/erre törekvő azonos büntetési tételkeret hatálya alá tartozott, mint amikor az anya elkövetőként fejtette ki a tényállást. Ugyanakkor súlyosabban, pontosan 5 évtől 10 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegette, amennyiben az anya belehalt a beavatkozásba. A szerzőt idézve: „*Törvényeink e bűnről nem szólnak, s azért az előjövő esetekben a büntetést a körülményekhez alkalmazotton a bírák határozzák meg."* A részletekbe menő, az egyes bűncselekmények differenciálódása ebben az időszakban kezdődik meg.[490] Ez a folyamat zajlott le az ölési cselekményeken belül a magzat, a csecsemő és az újszülött sérelemére elkövetett büntetendő magatartások esetében is.[491] A differencia specifica kutatása során természetesen születtek ellentétes álláspontok a műben leírtakon kívül. Vuchetich Mátyás és Szlemenics Pál azt tanítják, hogy a méhmagzat elhajlásnál gyilkosság büntetésének van helye, ha a magzat már élő volt; csak hogy előbbi megemlíti hogy nehéz, ha talán nem lehelten, bebizonyítani: vájjon mi okból halt meg legyen a méhmagzat?[492] Az idő előrehaladtával ez a kérdéskör már nem jelent akadályt hála a modern technológiának. Utóbbi szerint *„magzat- vagy méhgyümölcs-elűzésén (abortus procuratio) azon bűntett értetik, mellyet a még érettlen s méhen kívül meg nem élhető emberi magzat anyjából méhéből elhajtatik."*[493] Ellentétes, jelenkori joganyagunknak nagy mértékben megfeleltethető Pauler Tivadar elgondolása. Szerinte a magzatölés enyhébb megítélés alá esik a gyermekölésnél, ugyanis a méhmagzat még nem tekinthető önálló személynek. Ugyanakkor *„miután az állam jogában és érdekében áll, hogy jövendő tagjai életét oltalmazza, az anya részéről e merénylet legszentebb kötelességeivel, másokéról még annak életbiztonságával és testépségével is, ellenkezik, méltán büntetés alá vonatik."*[494]

---

[489] CSATSKÓ (1850) 48.
[490] MASA (2016) 147.
[491] BATÓ (2012) 212.
[492] CSATSKÓ (1850) i. m. 48.
[493] SZLEMENICS (1862) 127.
[494] PAULER (1864) 150.

Az 1878. évi V. törvényt megfogalmazójáról, Csemegi Károly államtitkárról Csemegi-kódexnek is szokták nevezni.[495] Fontos, azonban kiemelni, hogy művéről többször is vitáztak. A kodifikáció során külföldi büntetőtörvénykönyveket vizsgáltak, elemezték ezek intézményeit, és megoldásaik mintául szolgáltak a készülő kódex számára, valamint figyelembe vették az 1843. évi törvényjavaslatot is, de végül több ponton is eltértek tőle. Leginkább, a két mű között eltelt harmincöt évnek köszönhetően ekkora ugyanis átformálódott a büntetőjogi gondolkodás.[496]

A „*Deák-féle javaslat"*-ban alkalmazott dichotómiával, ami bűntettekről és vétségekről beszélt- a francia és bajor Btk. megoldásához hasonlóan a büntetendő cselekmények hármas felosztását határozta meg, idegen szóval *„trichotómia"*.

Név szerint: bűntett, vétség, kihágás.[497] Bűntettként szabályozta azokat a szándékosan elkövetett súlyos bűncselekményeket, amelyeket a törvény bűntettnek nevez vagy amelyre bűntetti büntetést (például: fegyház), illetőleg 5 évnél nem rövidebb tartamú államfogház büntetés kiszabását rendeli.[498] Csemegi a büntetéseket egyszerre szánta represszíónak, prevenciónak valamint az elítélt megjavításának.[499]

Konkretizálva a magzatelhajtás (idétlen szülés- eszközlése) tematikájára a Javaslat az alábbiakat mondta ki. *„A melly terhes személy tudva és rosz czélzattal, olly szereket használt, melyek időelőtti szülést okoznak, vagy az időelőtti szülést más külső módokkal eszközlötte, ha csakugyan idétlen s életre nem való vagy épen holt gyermeket szült, büntettetni fog, s büntetése három évi rabságig. Ha pedig a fentebbi bűntettet házasságban teherbe ejtett asszony követi el, büntetése négy évi rabságig terjedhet."*[500] A 140. § szerint ugyanígy büntetendő az is, aki az előzőekben leírtakhoz szándékosan segítséget nyújt, vagy az elkövetésre rávesz. Az, aki a nő tudta és beleegyezése nélkül a magzatelhajtás szándékával alkalmaz erre alkalmas szereket/módszereket, akkor is büntetendő, ha végül a gyermek egészségesen születik, és életben marad. Ilyen esetben tehát a kísérletet is büntetni rendeli, enyhébb büntetési kerettel, mely két évig terjedhet. Ha azonban a magzatelhajtás sikeres, vagy pedig a terhes nő sérül meg súlyosan, illetve esik veszélyes betegségbe, a büntetés öt évig terjedhet. Még szigorúbb a büntetés, ha a terhes nő meghal, ilyenkor a tettest szándékos emberölésért ítélik el.[501]

---

[495] FÖLDVÁRI (2006) 39.
[496] SZALÓKI (2008) 41.
[497] A kihágásokról szóló 1879. évi XL. törvény
[498] NAGY (1998) 34.
[499] UO. 35.
[500] 1843. évi (Deák-féle) büntetőtörvény javaslat 139. §
[501] FAYER (1896) 43–44.

Számos korabeli politikus és büntetőjogász kritizálta a törvényt, mivel az nem 1843. évi javaslatot vette alapul. Ezen állásponttal szemben feltudunk tenni egy érdekes kérdést. *„Igaz-e, hogy az 1843-as Javaslat és az 1878. évi V. törvény az ígéret és a beteljesülés viszonyában áll egymással?”* Büntetőjogi irodalmunk, valamint közgondolkozásunk is legtöbbször csak szembeállította/szembeállítja egymással a kettőt: a Kódex megoldásainak különbségeiben egyszerűen a Javaslat megoldásainak tagadását látta. Ha azonban azon az eszmei alapon hasonlítjuk őket össze, amit a polgári állam büntetőjogától elvárhatunk a feudális, rendi büntetőjoggal szemben, tudniillik a jogegyenlőség, törvényesség és a büntetések humanizálásának követelményei alapján, akkor lényeges különbség nincs a két alkotás között. Mindössze annyi, hogy a Javaslat kísérlet volt *„jogegyenlőségi reformokat a rendiség közjogi rendszerének megkerülésével behozni.”*[502]

A Csemegi-kódex a felszámolt rendiség a megteremtett polgári jogrend és államiság alkotása, az ígéret beteljesítése nem önmagában, hanem az új jogrend egészének révén. Ez a különbség viszont egy egész történelmi korszakot, harcokat, vereségeket és kompromisszumokat fog át.[503] Ma már, megalkotása után több mint 100 évvel, tárgyilagosan elismerhetjük hibáit, érdemeit egyaránt. Azt azonban nehéz lenne vitatni, hogy fogalmainak precizitása, rendszerének logikája, a társadalmi viszonyok védelmére való alkalmassága szempontjából felveszi a versenyt a korabeli kódexekkel.[504] Az utókor kritikája mindig kora tudományos felkészültségével bírálja az elődök lelkiismeretes munkáit. Magát modernnek tartva elfeledkezik arról, hogy sokszor öröknek tartott alkotásai éppúgy a múlt messzeségébe tűnnek.[505] Emellett az is kiemelkedő, hogy az aktualitás, amiben élünk, mindig a múlt által meghatározott. Ez a szerves történeti fejlődés lényege.

Az emberi élet az egyik leginkább védett, legfontosabb jogi tárgy. Az ellene irányuló deliktumok az elkövetés közegétől függetlenül vitathatatlanul a legsúlyosabb bűncselekmények közé tartoznak. Megítélésüket azonban rengeteg eseti körülmény befolyásolhatja. Két bűncselekményt, még ha azok első pillantásra hasonlónak is tűnnek, soha nem vehetünk azonosnak. Csak esetről-esetre, a tényállások elemeit összevetve juthatunk absztrakt következtetésekre.[506]

---

[502] FAYER (1897) 6.
[503] SZABÓ (1979) 201.
[504] FÖLDVÁRI (2006) i. m. 39.
[505] NAGY (1998) i. m. 35.
[506] GAÁL (2017) 159.

„Az ember élete elleni büntettek és vétségek” című XVIII. fejezeteben az alábbi bűncselekmények találhatók: gyilkosság, szándékos emberölés, erős felindulásban elkövetett emberölés, kívánságra ölés, gyermekölés.[507]

„Azon anya, a ki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.”[508] Az emberölés különleges formájának (privilegizált esetnek) tekintette a kódex a gyermekölés eseteit. Kiemelendő, hogy az enyhébb elbírálást csak akkor alkalmazták, amikor az anya a házasságon kívül gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli.[509] Érdemes még megemlíteni a jogalkotói indoklást is a kérdéskörben, eszerint a teherbe esett leány rendkívüli helyzetével, azaz a házasságon kívüli gyermekből fakadó szégyenérzet következtében beálló tudatzavart állapottal kívánja igazolni. Erre az állapotra a roppant beszédes *„lélekvihar”* kifejezést használja.[510]

Az enyhébb büntetési tételkeret alkalmazásának indoka az volt, hogy a gyermekölés megítélése az adott korban megváltozott. A figyelem az áldozatról az elkövetőre (anyára) helyeződött.[511] Azt, hogy a gyermek valóban élt-e a születéskor orvosszakértői kérdésnek számított. Ilyenkor úgynevezett tüdőpróbát kellett alkalmazni. Amennyiben a darabokra vágott tüdő a víz felszínén úszott, lélegzett a gyermek, vagyis élve született.[512] Napjainkban ez a cselekmény már minősített esetként kerül értékelésre, mint a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés. Következésképp büntetési tételkerete jóval szigorúbb.

„A teherben levő nő, a ki méhmagzatát szándékosan elhajtja, megöli, vagy azt más által eszközölteti, ha házasságon kívül esett teherbe: két évig terjedhető börtönnel, ellenkező esetben pedig három évig terjedhető börtönnel büntetendő. Ugyanazon büntetés éri azt, a ki a bűntettet, a teherben lévő nő beleegyezésével követi el, ha pedig azt nyereményvágyból tette: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.”[513]

„A ki a teherben levő nő méhmagzatát annak beleegyezése nélkül szándékosan elhajtja, vagy megöli: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő. Ha pedig ez által a teherben levő nő halálát okozta: tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.”[514]

---

[507] MERÉNYI (1993) i. m. 257.
[508] Csemegi-kódex 284. §
[509] Törvénytár (1896) 145.
[510] TIHANYI (2024) i. m. 1805.
[511] GÁLICZ (2014) 3.
[512] PÓCZA (2005) 155.
[513] Csemegi-kódex 285. §
[514] Uo. 286. §

Minden magzatelhajtás bűncselekménynek számított. Vita alakult ki azonban a különleges helyzet és a törvényértelmezés okán is. Az éppen akkor hatályos egészségügyi törvény szerint *„gyakorlatra jogosított orvos a gyógymód alkalmazásában nem korlátoltathatik”*.[515] Ez azt jelentette, hogy ha a beteg életének megmentése vagy súlyos betegsége gyógyítása a terhesség megszakításával volt elérhető, akkor az orvosilag indokoltnak számított.[516] A törvényértelmezés Oppenhof, Schwarze és a német és szász büntető törvénykönyvek nyomán már a fogantatás pillanatától élőnek tekintette a megfogant egyént, már nem érvényesült az a korábbi nézet, miszerint a deliktumot csak a terhesség 40. napja után lehet elkövetni. A törvényi tényállást megvalósítja, mind a méhen belüli cselekmények, mind pedig a koraszülés előidézése. Az akarati oldalról elengedhetetlen a célzat, amely a magzat megölésére irányul, ugyanakkor a bűncselekmény befejezettségéhez szükséges, hogy a célzatra irányuló magatartás, cselekmény legyen oka a magzat halálának, ugyanis ha azt nem ezek okozzák, illetve ha a gyermek életben marad, csupán kísérletről lehet szó.[517]

Láthatóvá vált az abortusz és a magzatelhajtás közti különbség mibenléte. Utóbbi alatt értettek minden olyan terhességmegszakítást, amit egészségügyi intézményen kívül végzett bába, orvos vagy a terhes nő, saját maga. A büntető törvénykönyv szankciója tehát csak az olyan esetekben volt alkalmazható, mikor az ellátórendszeren kívül, bábák vagy a terhes nők otthonában, magánorvosok rendelőjében, titokban végzett műtétekről beszélhetünk.[518]Ezzel szemben az előidézett vagy művi abortusz alatt a hivatásos orvos által, intézményben elvégzett beavatkozást értették, amelyekről már a 19. század második felében is beszámoltak szaklapok, elvégzése része volt az egyetemi orvosképzésnek.[519]

Úgy vélem érdemes összevetni ezen rendelkezéseket, a ma hatályos Btk.-val. Megfigyelhető, hogy a közel 150 éves Csemegi-kódex és a ma hatályos Btk. között kevés különbség van. Pozitív változás a Kódexhez képest, hogy a gyermek megölése felnőtt embertársaihoz képes csökkent védekezési képessége miatt, súlyosabb elbírálást von maga után. További előnyös változás, hogy nem tesz különbséget a Btk. a házasságból és azon kívül született gyermekek között. [520] Negatív változás, az anya halálának, mint súlyosító körülménynek a magzatelhajtás miatti bekövetkezése napjainkban enyhébben bírálandó el.[521]

---

[515] Keü. tc. 47. §
[516] MENDELÉNYI (1933) 193.
[517] LŐW (1880) 497.
[518] KOLOH (2015) 269.
[519] ABELES (1859) 805.
[520] vö. Btk. 160. § (2) bek. i) pont
[521] vö. Btk. 163. § (3) bek.

A magzatelhajtás szabályai és büntetési tételei nagyrészt vissza vezethetők a Kódexig. Ugyanakkor nem tartom helyesnek, hogy a magzattól elvitatjuk a jogalanyiságot, így szerintem ebben a kérdéskörben, szigorúbb szabályozásra lenne szükség. Nem tekinthetünk az élet kezdetére úgy, mint valami ballépésre. Főleg, úgy hogy a Kódex által használt *„elhajtja, megöli*" kifejezések együttes használatát figyelembe vesszük. Levezethetjük a második szóból, hogy a magzat él, így élet kioltható. Emberként aposztrofálja tehát a Kódex a magzatot. Rajtam kívül álló jogi forrással is alátámasztható az elgondolás. Hisz a 274. §-hoz fűzött indokolás az alábbiak szerint fogalmaz*: „A sulypont – a »magzat« szón van, melynek – a szakférfiak általános tanitása szerint a fogantatás perczétől élete van, mely habár nem önálló: de mégis élet. Azon cselekmények tehát, melyek a méhmagzat ellen irányoznak: annak életét támadják meg, mihez képest a magzatelhajtásnak tárgya első sorban az emberi élet."* Nem elkövetési tárgyról, beszél tehát a Kódex, hanem passzív alanyról.

A magyar jogalkotás tehát a magzati életet a fogantatás pillanatától kezdve emberi életnek fogadta el. A bűncselekmény védett jogi tárgya az emberi élet volt, nem csak az anyát értve alatta. Jóllehet enyhébben rendelte büntetni a magzat megölését, mint akár az újszülött megölését, mégis lényeges különbség, hogy a bűncselekmény tárgya nem a magzat élethez való meglehetősen absztrakt joga – amely nem foglalja magában a megszületéshez való jogot – hanem maga az emberi élet. Ezt az állapotot a Csemegi-kódex első, második és harmadik novelláris kiegészítése sem érintette. Ebben az időszakban a magzat élete elleni cselekmények – tekintet nélkül a végrehajtás módjára és eszközére – bűncselekménynek számítottak. [522] Két feltűnő hiányosságot lehetne említeni az adott szakaszok vonatkozásában. Primo az orvosi indikáció esetének szabályozatlansága lehetne, tehát az anya egészsége érdekében történő magzatelhajtás.[523] Két Kúriai döntés szolgáltatott példát erre 1933-ban.[524] *„Nincs kriminalitás abban, ha az orvos saját lelkiismerete szerint, s a fél beleegyezése mellett végrehajt egy műtétet, amelyet – legyen az bár a terhesség megszakítására irányuló is – a beteg, illetőleg a terhes nő életének vagy egészségének veszélye okából komolyan, vagyis tudományos meggyőződése szerint szükségesnek tart. A hivatásnak szabályszerű gyakorlása közben egy nagyobb veszély vagy jogsérelem elhárítása céljából elkövetett ily cselekmény miatt a bűnösség megállapítása az általános jogérzetbe ütköznék."*[525] Secundo a nyomozások kapcsán komoly hátráltató tényezőként jelent meg az orvosi titoktartás. Felvetődött az újra szabályozás is. Egészen

[522] TIHANYI (2024) i. m. 1806.
[523] MENDELÉNYI (1993) i. m. 5.
[524] JOBBÁGYI (2004a) i. m. 125.
[525] ANGYAL – ISAÁK (1937) 294.

konkrétan a megoldást az jelenthette, hogy a titoktartás bűncselekmény esetén az orvosra se terjedjen ki, ő is köteles legyen vallomást tenni.[526]

Sajnos a mai világ egyre kevésbé tekint az életre áldásként. Jól példázza ezt az egykori Hippokratészi és a mai orvosi eskü szövege. Előbbi az alábbiak szerint szól: *„Tehetségemhez és tudásomhoz mérten fogom megszabni a betegek életmódját az ő javukra, és mindent elhárítok, ami ártana nekik. Senkinek sem adok halálos mérget, akkor sem ha kérik, és erre vonatkozólag még tanácsot sem adok. Hasonlóképpen nem segítek hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához."*[527] Az Magyar Orvosi Kamara Esküszövege: *„Az emberi életet minden megkülönböztetés nélkül tisztelem. Orvosi tevékenységem soha nem irányul emberi élet kioltására. A betegek emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartom…"*[528]

A két szöveg között látszólag nincs érdemi különbség, kivétel a magzat szempontjából, amit a jelenlegi esküben már nem említenek. Ugyanakkor az idők változtak és mi is velük együtt. Ma már emberi jogként tekintenek sokan állami szinten a halál megválasztásának jogához. Ami a dolgozat szempontjából aktuálisabb az a magzati élet megítélése. A Hippokratészi eskü szerint megölésükre nincs elfogadható indok. A MOK Etikai Kódexe sem mondja ki, hogy erre lehetőség van. Érdemes megfigyelni az Alaptörvény idevágó rendelkezését, ott meg van különböztetve a magzati és emberi élet egymástól utóbbi javára. A méltóság tiszteletben tartására pedig sajnos nem nehéz felhozni példának az anya teste feletti önrendelkezési jogát a magzat élethez való jogával szemben. Magzat nélkül nincs ember, a teljes értékű védelem ki kell járjon neki. Ez viszont nem csupán hazai, hanem globális szintű probléma.

Álláspontom szerint a Csemegi-Kódex, mint első magyar Büntető Törvénykönyv megkerülhetetlen. Lehet természetesen kritikával illetni, nem is alaptalanul. Ugyanakkor a jelenkor magyar büntetőjogának egyik fő inspirációs forrása, hiszen a hatályos Btk. számos rendelkezése vagy annak csírája itt már megtalálható. *„Lehet, hogy a mostani Bírói Határozatok jelentős részben a Kúria döntéseinek újabb kiadása csupán; avagy a bűnözés sok esetben olyan, mint száz évvel ezelőtt."* [529] Lőrincz György szavaival élve a XX. század eleji felfogás e bűncselekmények vonatkozásában hasonló szemléletet követett, mint a napjainkban hatályos szabályozás.[530] Alátámasztja ezt az is, hogy még két világháború után is hatályában fennmaradt, mind az általános, mind pedig a különös rész.

---

[526] ERNYEI (1939) i. m. 15.
[527] HIPPOKRATÉSZ
[528] MOK
[529] LŐRINCZY (2001) 77–81.
[530] GAÁL (2017) i. m. 166.

Valami azonban megváltozott. Az abortuszvitákban választott álláspont, mint a politikai hovatartozás jelzése, valamint e kettő szoros összetartozása a háborús és trianoni veszteségeket követően rögzült Magyarországon. A demográfiai diskurzus került az ország jövőjéről folytatott nyilvános beszéd középpontjába.[531] Arra azonban senki nem számított ekkor, hogy valami sokkal nagyobb veszedelem jön, mint a két világégés és Trianon együttese. Tekintsük át a kommunista időszakot, hisz közvetlen kapcsolata a legtöbb embernek ezzel van jelenkorunkon kívül.

2.2. Kommunizmus

A Kódex szabályai elvben az 1961. évi V. törvény hatályba lépéséig érvényesültek.[532] Az 1952-ben kiadott Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása 358. és 359. pontjai - a büntetési tételek megváltoztatásával - lényegében változatlanul tartalmazták az imént ismertetett szabályokat. A kérdéssel viszont nem csak a büntetőjog foglalkozott. Sorra jelentek meg a más jogterületre tartozó, alacsonyabb szintű normák, melyek különböző körben állapítottak meg kivételeket a tárgyalt deliktum alól.[533]

1945-ben részben a háborút követő kétségbeejtő népegészségügyi és élelmezési helyzet, másrészt pedig a tömegesen megerőszakolt nők helyzete indokolta az abortusz tilalmának átmeneti felfüggesztését.[534] Magyarországon a számok 50 000 és 200 000 között mozognak: a becsléseket a kutatók a nemibeteg-gondozók és a helyi tisztiorvosok megbízhatónak tekinthető, de részleges adataira alapozzák.[535] Kizárólag szülészeti és anyavédelmi intézetekben lehetett végrehajtani, szakorvos közreműködésével. Továbbá ingyenessé tették a beavatkozást.[536] A rendelkezés hivatalos lapban nem jelent meg, csak bizalmas utasítás formájában. A norma érintetlenül maradt ugyan, de eljárást nem lehetett indítani ezen deliktum miatt, azokkal szemben akik a határozat szerint jártak el. Ez egészen 1946 március 29-éig tartott.[537] *„A felfüggesztés a tervek szerint csak négy hónapig maradt volna érvényben. Ezzel azonban precedenst teremtettek és az 1878-as törvény korábbi egyértelmű tiltása, valamint az annak kijátszására szolgáló születésszabályozás gyakorlata ezzel végleg felborult.”*[538]

[531] PETŐ – SVÉGEL (2021) 50.
[532] GÁLICZ (2014) i. m. 4.
[533] GILÁNYI (2006) 82.
[534] KOCSIS (2016)
[535] PETŐ (1999) 85–86.
[536] GÁSPÁR – HALASI (1975) 33.
[537] SZABÓ (1999) 19-24.
[538] GÁSPÁR – HALASI (1975) i. m. 33.

Adódott ez abból, hogy a kommunista irányítás alatt álló Egészségügyi Minisztérium nem kívánta újabb kérdéssel növelni az amúgy is napirenden lévő koalíciós konfliktusokat, ezért csak közvetlen minisztériumi utasításokkal szabályozta a kérdést. Így a koalíciós időszakban sikerült elkerülni az összeütközést a művi terhességmegszakítást minden korlátozás nélkül engedélyezni kívánó szociáldemokrata és a vallási, pronatalista okokból szigorú korlátozó szabályozást követelő kisgazdák között.[539]

Mindenesetre az biztos kijelenthető, hogy precedenst teremtettek és az 1878-as törvény korábbi egyértelmű tiltása, valamint az annak kijátszására szolgáló születésszabályozás gyakorlata ezzel végleg felborult. Felmerült az a kérdés is, hogy milyen alapon kötelezik a nőgyógyászokat a műtét elvégzésére.[540] Az sem egy elhanyagolható szempont azonban, hogy a kommunisták által kezdeményezett vita egyértelműen politikai célokat szolgált, a szovjet katonák erőszakcselekményeinek gyümölcseit kellett törvényes eszközökkel eltüntetni, s ezzel is csitítani az új, nagy barát iránti ellenszenvet. A vitákban szó sem volt emberi jogi megfontolásokról, hanem csupán a szociális indikáció elismertetéséről.[541]
A szociáldemokraták és a baloldali mozgalmak (kommunisták) által használt érvek, össze lettek kötve az abortuszkérdést a munkásosztály tarthatatlan szociális helyzetének javítására való hamis törekvéssel, ahol a sok gyermeket az életszínvonal és az egészségügyi helyzet további romlásához vezető út állomásainak tekintették. Szintén a megengedő és ezen csoportok által hangoztatott érvek közt találjuk a nők autonómiájának tiszteletben tartását, az eugenikai érveket.[542] Az ellentábor által hangoztatott érvek a magzat védelmét, az abortusz különböző egyházak általhangoztatott bűnösségét, demográfiai okokat és a nőknek mint anyáknak elsődleges elsődleges társadalmi szerepét emelték ki.[543] A zseniális az volt, hogy a szigorú betiltás és jogszerű végrehajtás melletti érveket egyaránt a Szovjetunióra hivatkozva lehetett hangoztatni.[544] Zoltán Imre – mint szülész – egyenesen odáig ment el, hogy a rendkívül káros következményekkel járó tömegméretű legális abortuszt biztosító rendelkezést „az egyedüli helyes, becsületes és célravezető megoldás”-nak nevezte.[545]

A pártállami abortusz- rendelkezések folytán kb. négy és fél millió legális terhesség-megszakításra került sor, nők százezrei váltak meddővé, s koraszülöttek tízezrei haltak meg.[546]

---

[539] PALASIK (2007) i. m. 119.
[540] PETŐ (1999) i. m. 90.
[541] NÉMETH (1992a) 35.
[542] FÖLDES (1932) 36.
[543] SCIPIADES (1919) 128–129.
[544] NÉMETH (1992a) i. m. 35.
[545] ZOLTÁN (1958) 83.
[546] HÁMORI (1997) 19.

Beszélni kell először az 81/34/1952 Eü utasításról. Kivételek kerültek benne megállapításra a törvény (Csemegi-Kódex) általános tilalmának szabályai alól. A széles körű egyeztetés és szakmai-politikai konszenzusigény akár jelenthette volna egy hosszabb távon is működőképes jogszabály alapját az utasítás viszont magán viselte a korszak legfőbb sajátosságát ideértve a reprodukcióval kapcsolatos rendelkezéseket. A test feletti rendelkezéshez való jogot sem magas szintű törvények szabályozták, hanem jóval alacsonyabb szintű jogszabályok.[547]

Végezetül szigorú szabályozás alá került az orvosok, bábák bejelentési kötelezettsége. Érdekes, hogy a keresleti oldalt jelentő nőkkel szemben nem kívántak fellépni.[548] Bevonásra kerültek rendvédelmi szervek is az illegális abortőrök elleni küzdelembe.[549] A fokozott fellépés 1952 végétől 1953 júliusáig tartott, miközben a nagyszabású propagandakampány mellett demonstrációkat tartottak a Fővárosban.[550] Bár anyagi jogilag nem, eljárás jogilag beszélhetünk szigorúbb szabályozásról. A rendszer és annak híveinek indokolása az volt, hogy a szovjet társadalom fejlődése indokolatlanná teszi az abortuszok elvégzését, hiszen miden feltétel adott a gyermeknevelséhez. E propagandisztikus megközelítést az tette igazán teljessé, hogy a szocializmus további fejlődéséhez további munkáskezekre van szükség, ezért a magzati élet megölése valójában a szocializmus további fejlődése ellen való vétek, azaz a szocializmus elleni bűn. E kétségtelenül abszurd megközelítés jól illusztrálja a szocializmus emberképét, amely szinte termelőeszközzé silányította az embert. A társadalmi felvilágosítás is magán viseli a korszak jellemző jegyeit, azaz egyfelől a felvilágosító tevékenységet a társadalmi harc részének tekinti, másfelől a meghatározott fókuszpontok között a nők büntetőjogi fenyegetettségének hangsúlyozása és a boldogabb jövőkép áll.[551] Elsőként itt került megállapításra 28 hétben a beavatkozás határideje.[552]

Rákosi Mátyás hatására készült a korszak talán leghíresebb normája a kérdésben: *„…az állami és társadalmi élet minden területén fokozni kell a küzdelmet a magzatelhajtás ellen, amely súlyosan veszélyezteti az anyák és az egész nép egészségét, rombolóan hat az erkölcsre és a családi életre. Az igazságügy-miniszter terjesszen elő javaslatot a magzatelhajtásban résztvevő orvosokat, szülésznőket és kuruzslókat sujtó büntető rendelkezések megszigorítására.”*[553]

---

[547] LÁSZLÓFI – SÁNDOR (2025) 142.
[548] TIHANYI (2024) i. m. 1809.
[549] CSEHES (2023) 121.
[550] HORVÁTH (2004) 104–105.
[551] TIHANYI (2024) i. m. 1808–1809.
[552] Eü.M (1952)
[553] MT határozat (1953)

Egyértelműen a magzatelhajtásokkal szemben pozicionált. Fontos kérdésként tekint visszaszorítására, hozzájárulva ezáltal az ötvenes évekről alkotott kép kialakulásához. A közvélekedés szerint ekkor tájt betiltották az abortuszt.
Ez soha nem történt meg, sőt a korszak legvégén egy ezzel a tendenciával gyökeresen ellentétes jogszabály született. Determinálva lett Hazánk hozzáállása kérdéskörhöz.[554] További problémát jelentett a kérdésre adandó válasznál, hogy a hiányzott a szociális háttér is.: A nők jelentős részét munkába kényszerítették, lényegében hiányzott a csecsemők, gyermekek ellátását biztosító bölcsődei, óvodai hálózat. Továbbá meredeken zuhant az életszínvonal.[555] 1949-53 közötti időszakból a korábban meghatározott eredők az alábbi irányt jelölték ki. Az egyik a népességnövekedés volt, amit mint már korábban írtam nem feltétlenül tekinthető a Korszak egyértelműen saját eredményének. Nemcsak a büntetőjog, hanem a szakirodalomban *„gyermektelenségi adó”* néven ismert költségvetési befizetési kötelezettség is hozzájárult.[556] Végezetül külön *„iparág”* alakult az illegális terhességmegszakításokra.[557]

A terhességmegszakítások kérdésének szabályozásáról és a magzatelhajtás büntetéséről szóló 1047/1956. (IV. 3.) sz. MT határozat elfogadása volt, mely a korábbi szabályozáshoz képest a másik végletet jelentette. *„A terhesség megszakítását a továbbiakban is engedélyhez kell kötni és azt csak gyógyintézetben szabad végrehajtani. Az engedélyt a területileg kijelölt járási, városi (kerületi) kórház (klinika) mellett működő hetenként összeülő bizottság adja meg a nála előterjesztett kérésre. […] A bizottság engedélyezi a terhesség megszakítását betegség, valamint méltánylást érdemlő személyi és családi körülmények esetén. A bizottság feladata az engedélyezés mellett a felvilágosítás a megszakítás káros egészségi kihatásairól, továbbá a kérelmező meggyőzése olyan esetben, amikor a kérelem indokolatlannak látszik. Amennyiben ennek ellenére a kérelmező a terhesség megszakításához ragaszkodik, a bizottság az engedélyt ahhoz megadja. Betegségi indokok esetén a kórház szakvéleménye alapján dönt a bizottság.”*[558]
A határozat felállította az abortuszbizottságokat, melyek feladata a beavatlozás engedélyezése volt. A bizottság javaslata nélkül is volt lehetőség rá, de ekkor fizetni kellett a kórházi költségeket.[559] Elmulasztották azonban a fogamzásgátló szerek kínálatát növelni és az abortusz esetleges káros egészségi következményeit illető felvilágosítást megszervezni.[560]

[554] CSEHES (2023) i. m. 122.
[555] JOBBÁGYI (1994) i. m. 121–133.
[556] GYÉMÁNT – KATONA (2014) 164.
[557] TIHANYI (2024) i. m. 1810
[558] MT határozat (1956)
[559] GILÁNYI (2006) i. m. 82–83.
[560] ANDORKA (1990) 1317.

Igaz előírta viszont a meglévők alacsony áron való forgalomba hozatalát. Ettől az illegális abortuszok iránti kereslet visszaesését várták. A másik figyelemre méltó rendelkezés, hogy a nem egészségügyi ok miatt engedélyezett terhességmegszakítás esetén a kórházi ápolási költség a kérelmezőt, vagy fizetésre köteles hozzátartozóját terhelte.[561]

A demográfusok egybehangzó véleménye szerint a népesedési kampánynak nem volt széles körű és hosszú távú hatása az élveszülések számát illetően.[562] Az állami beavatkozás ugyan minimálisan megemelte a születésszámot, ám valószínűsíthető, hogy csupán előrehozta az amúgy is tervezett gyerekek megszületését, jelentős többletet viszont nem produkált.[563]

A rendeletre adott ellenreakcióként értelmezhetjük azt, hogy az 1956-os forradalom idején a munkástanácsok követelései között megtaláljuk a megengedő terhességmegszakítási törvény hatályon kívül helyezésének követelését, érvelve azzal, hogy a terhességmegszakítás engedélyezése *„szovjet"* találmány, mit ráerőltettek a magyarokra, hogy a nemzetet elveszejtsék. Balassagyarmat például *„külön utas megoldást"* választott: a helyi egészségügy nyomására a járási tanács módosította a rendeletet. A város népesedéspolitikai okokból innentől megadta a jogot a kezelőorvos számára, az abortusz elvégzésének megtagadására.[564]

Az újonnan megjelent büntető törvénykönyv már nem kezelte a gyermekölést az emberölés különös nemeként. A jogalkotó ezt a szocialista társadalmi viszonyok kialakulásával magyarázta. A nők termelőmunkába, társadalmi és politikai életbe való bevonása, a házasságon kívül született gyermekek jogállásának változása, valamint a terhességmegszakítás lehetővé tétele útján megszűntek azok az okok, amelyek a nőket csecsemőgyilkosságra késztették. Ezek okán a cselekmény privilegizálása szükségtelenné vált.[565]

Megfigyelhető egy érdekes ellentét az akkor hatályos abortuszszabályozásban. A jogszabály engedélye, mint kivétel megjelent az akkor hatályos Btk.-ban. Ugyanakkor ez nem nyomott sokat a latban. A Ratkó Anna nevével egybeforrt korszak és ennek abortuszrendeletei elfogadása után tiltott lett a fogamzásgátlás. Az abortuszt végző orvosokat, bábákat és terhes nőket szigorú büntetésekkel sújtották. Ugrás szerű növekedésnek indult a büntetőeljárások száma. A cselekményt kifejtőkre a büntetési tétel maximumához közelítő büntetéseket szabtak ki. Gyakran az orvost foglalkozásától is eltiltották.[566] Az ilyesfajta jogalkotás jellemzője, hogy nem ismeri el sem a méhmagzat jogát, sem a nő önrendelkezési jogát.

[561] TIHANYI (2024) i. m. 1810.
[562] KLINGER – MONIGL (1981) 414–415.
[563] PETŐ (2005) 302.
[564] TYEKVICSKA (2006) 299–302.
[565] GÁLICZ (2014) i. m. 4.
[566] GILÁNYI (2006) i. m. 82.

Az ilyen rendszereknél fel sem merül a két jog összeütközésének problémája. A legalizált terhességmegszakítás intézményét valamilyen állami célnak rendelek alá. (Fajnemesítés, népességszaporítás). A születési arányszám növelése önmagában is sikermutató. A diktatórikus módszerek miatt nagyszámú az illegális abortusz, tragikus következményekkel. Ez a modell érvényesült a fasiszta Németországban, a „Ceaucescu"-féle Romániában[567], az elemzés tárgyát képező hazai korszak mellett.

Vegyük sorjában az ebben az időszakban meghozott rendeleteket.

Az 1961. évi V. törvény. a következőképpen változtatta meg a szabályozást.[568] Először is megállapításra került a ma is alkalmazott tételkeret az elhajtatásos alakzatnál (három évig terjedő szabadságvesztés). Megszűnt a házasságban, valamint az azon kívül született gyermekek közötti különbségtétel. Másodszor a minősített esetek szinte teljes mértékben megegyezést mutatnak a hatályos jogunkkal. Az eltérés abban áll, hogy itt a minimum büntetési tétel hat hónap volt és az adott bűncselekményhez volt rendelve. Jelenleg viszont generális minimum kerül alkalmazásra minek terjedelme három hónap. A visszaesőként való elkövetés és az életveszély okozás hiánya, mint minősítő körülmény a Szocialista Btk. sajátosságai. Enyhébben kerül szankcionálásra az anya által kezdeményezett alakzatok (elhajtás/elhajtatás). Itt hat hónapig terjedő szabadságvesztés büntetést helyez kilátásba a jogalkotó, szemben a jelenleg alkalmazott egy évvel. Végezetül, a szakasz tartalmaz büntethetőséget kizáró okot: „*Nem büntethető magzatelhajtás miatt, aki a terhesség megszakítását az arra hivatott szerv által jogszabály alapján kiadott engedélynek megfelelően hajtja, illetve hajtatja végre."*[569] Ez a bekezdés nem csupán azért érdekes, mert hatályos joganyagunk ilyen kivételt nem fogalmaz meg a kérdésben, hanem mert norma alkotási szempontból ma már elképzelhetetlen és elfogadhatatlan lenne egy olyan rendelet megléte, amely törvény alóli kivételt tartalmaz. Itt pedig konkrétan erre adott lehetőséget a korábban már idézett 1047/1956. (VI. 3.) számú Minisztertanácsi Határozat.

A Kádár-korszak tágította az indikációk számát. Ezt az alábbi norma szemlélteti: *„A művi terhességmegszakítás jelenlegi rendszerét felül kell vizsgálni, hogy annak az anya és az utódok egészségét károsan befolyásoló hatásai jelentősen csökkenjenek. El kell érni, hogy a nem kívánt terhességet megelőzzék, ne pedig megszakítsák."*[570] Az abortuszok száma nagymértékben megnőtt. 1957–1966 között 1 642 417 végeztek, az évenkénti átlag 140–180 ezer közötti volt.

[567] JOBBÁGYI (1993c) i. m. 475–482.
[568] GÁLICZ (2014) i. m. 4.
[569] Szocialista Btk. 256. §
[570] MT határozat (1973)

1969-ben például a művi vetélések száma 206 817 volt akkor, amikor csak 154 318 kisbaba született.[571] Ez még a korszak első évtizedét sem teszi ki, de még így is jól látható, hogy kimagasló számokról beszélhetünk. Nem ez ellen, hanem épp emellett problémát jelentett a társadalom hozzáállása is. *„Menjen a nő abortuszra és kész!”*

1964-ben a terhességmegszakításon átesett nők majdnem fele nem védekezett! Az abortusz viszont nem szabadít meg a nem kívánt terhesség félelmétől, sőt egy kicsit le is alacsonyítja az embert. Dr. Peter Huntingford, az IPPF budapesti ülésén mondta: *„A modern társadalmak valószínűleg csak akkor virulhatnak, ha az emberek tisztelik egymást. Ennek a tiszteletnek a nemi érintkezésnél kell kezdődnie... Úgy gondolom, hogy az egyének szabadságának megőrzésére — a nemi élet területén — a fogamzásgátlás jelenti a helyes megoldást.”* [572] Bizonyos fogamzásgátlási módszerek nem veszélytelenek és még kevésbé voltak ebben az időszakban. Ugyanakkor az egymás iránti kölcsönös elfogadás, tolerancia, megértés sokat segíthet még egy ilyen alapból privát területén is az életnek, mint a mindennapi szexualitás. Ma már elmondhatjuk, hogy több lehetőség van a várandósság megelőzésére, mint akkoriban, a módszerek is biztonságosabbak, mégis évente közelítőleg 20 ezer lélek távozik az élők közül, mielőtt bármi nyomot hagyhatna ebben a világban. Köszönhető mindez a tájékozatlanságnak és/vagy rosszhiszeműségnek. A részletezett adatokba természetesen nem tartozik bele a be nem jelentett (látens), orvos nélkül végzet tevékenységek, ami a Rákosi-korszak tanulmányozása során még többet nyomhat a latban.

Az indikációk két kategóriára oszlanak. Az első esetkörben meg adja, a másodikban mérlegelési lehetősége van az eljáró bizottságnak. Itt lehet beszélni az úgynevezett szélsőségesen engedékeny, diktatórikus abortusz politikáról. Célja az életszínvonal, az állampolgárok jólétének növelése, bármi áron. Semmi esetre se ábránduljon ki az ember a szocializmus rendszeréből. Legyen a figyelme lekötve. Az erőszak és fenyegetés helyett, a tudatos tudatalatti befolyásolása lett a meghatározó eszközrendszer. Ezt a politikát horribilis nagyságú legális abortusz jellemzi tragikus egészségügyi, demográfiai következményekkel.[573] A korszakot tökéletesen lehet jellemezni az alábbi szentenciával: *„Előbb a kocsi, aztán a kicsi.”* Hat-négyes megoszlásban ezen okok tartoztak bele:

Kötelező okok:

a) a szülőknél fennálló vagy a születendő gyermeknél orvosilag valószínűsíthető egészségügyi ok azt indokolja,

---

[571] CZEIZEL (1997) 102.
[572] PÜNKÖSTI (1970) 1275.
[573] JOBBÁGYI (1993C) i. m. 475–482.

b) a nő nem él házasságban, vagy legalább hat hónap óta folyamatosan külön él,

c) a terhesség bűncselekmény következménye,

d) a terhes nőnek, illetőleg házastársának nincs saját tulajdonú beköltözhető lakása vagy önálló bérlakása,

e) a terhes nőnek három vagy több gyermeke van, illetőleg szülése volt; vagy két élő gyermeke van, és ezenkívül legalább egy szülészeti eseménye volt,

f) a terhes nő a 40. életévét betöltötte.[574]

Mérlegelési okok:

a) a terhes nőnek két élő gyermeke van, de a születendő magzat életképessége, illetőleg fejlődése egészségügyi szempontból várhatóan veszélyeztetett,

b) a terhes nő házastársa tartós sorállományú vagy különleges szolgálatot teljesít fegyveres erőknél, illetőleg testületeknél, és abból a kérelem előterjesztésekor legalább hat hónap még hátra van,

c) a terhes nő vagy házastársa legalább hat hónapi végrehajtható szabadságvesztés büntetését tölti,

d) egyéb szociális okok azt nyomatékosan alátámasztják.[575]

Időbeli korlátként a 12., kivételes esetben a 18. hétig volt elvégezhető a beavatkozás.[576]

Az utolsó törvény alkotásra a tematikában az 1978. évi V. törvénnyel (régi Btk.) került sor. Ez mint látni fogjuk, a ma is hatályos büntetőjogi szabályozástól nem fog eltérni. Két nagyon fontos változás a 61-es Btk-hoz képest mégis bekövetkezett. Egyrészt a negyedik bekezdés ugyan egy évre emeli a magzatát elhajtó nő maximális büntetési tételét, ugyanakkor viszont a szabadságvesztés büntetése helyett lehetőséget ad javító-nevelő munkára vagy pénzbüntetés kiszabására is. A második változás talán azonban még ennél is fontosabb, ugyanis a régi Btk. nem vette át a kizáró okot. Így gyakorlatilag visszaállt azon korábbi - később alkotmányellenesnek minősített - állapot, mi szerint a törvény főszabálya alól alacsonyabb szintű jogszabályok segítségével határoznak meg kivételeket, ugyanis az erre utaló felhatalmazás eltűnt a törvény szövegéből.[577]

A jogszabályok sorát a rendszerváltás előtt a Minisztertanács 76/1988. (XI. 3.) MT rendelet zárja. A korábbi ide vonatkozó határozat által felállított két kategóriát összevonták.

[574] MT határozat (1973) i. m. 2. § (1) bekezdés
[575] Uo. (2) bekezdés
[576] Uo. 3. § (1)-(2) bekezdés
[577] CSEHES (2023) i. m. 123–124.

Így a terhesség 10 okból volt megszakítható, mérlegelést tűrő. Ezen okok az alábbiak szerint kerültek rögzítésre:

„A terhesség akkor szakítható meg, ha

a) a terhes nőnél fennálló egészségi ok azt indokolja,

b) a magzat orvosilag valószínűsíthető súlyos fogyatékosságban szenved, illetőleg a születés utáni életre képtelen,

c) a terhes nő nem él házasságban vagy legalább hat hónapja folyamatosan külön él,

d) a terhesség bűncselekmény következménye,

e) a terhes nőnek, illetőleg házastársának nincs saját tulajdonú beköltözhető lakása vagy önálló bérlakása,

f) a terhes nő a 35. életévét betöltötte,

g) a terhes nőnek két élő gyermeke van,

h) a terhes nő vagy házastársa szabadságvesztés büntetését tölti,

i) a terhes nő házastársa sorkatonai szolgálatot teljesít és annak tartamából a kérelem előterjesztésekor legalább hat hónap még hátra van,

j) egyéb szociális ok azt nyomatékosan alátámasztja."[578]

A szociális okok kivételével minden más esetben a szakorvos hatáskörébe tartozott a feltételek megállapítása.[579] Ez a helyzet rendkívül szokatlan volt, mert gyakorlatilag hatósági jogkörrel ruházta fel az orvosokat, melynek keretében például végső soron a szakorvos volt kénytelen eldönteni, hogy a bűncselekmény következtében kialakult terhesség megszakítható-e.[580] Elemzésünk ezen részével eljutottunk arra a pontra, amikor a Rendszerváltás kapujában az Alkotmánybíróság és a Jogalkotó egymásra reflektíven ható jogalakítása megkezdődik. Ugyanakkor az is láthatóvá válik, hogy a kérdés lényege álláspontom szerint megválaszolható lenne, de a felelősség fel nem vállalása és a felelős egyének külön véleményre szorítása miatt a mai napig nem született meg az a fajta jogalkotás, ami ezeréves történelmi múltunkhoz méltó lenne, valamint a mai modern kihívásokra megfelelő választ adna. Igenis kell vitatkozni az abortusszal kapcsolatban, ugyanakkor magának a vitának a síkja nem azon kell legyen, hogy a magzat ember-e vagy sem, hanem, hogy mik azok az élethelyzetek, amikor egy anya legalapvetőbb jogai sérülnek várandóssá válása, valamint az alatt eltelt idő alatt.

[578] MT határozat (1988) i. m. 2. §
[579] Uo.
[580] CSEHES (2023) i. m. 124–125.

II.
HATÁLYOS JOGI HÁTTÉR

A saját magukra modernként tekintő társadalmak, kik az erkölcsi iránymutatásokat, a vallást (köztük a kereszténységet) idejétmúltnak, a múlt egy szilánkjaként értelmezik nem többek egy délibáb alanyainál. Törvényhozásnak, végrehajtásnak, a jog alkotóinak és betartatóinak olyan problémákkal kell szembesülniük, miknek feloldásához említett értékek elengedhetetlenek. Pusztán a tény, hogy a múlt újra megkísért minket kihívásaival, valamint hogy a válasszal nem érdemes késlekedni az emberiségben uralkodó zavarodottságot bizonyítja.[581]

Két kérdéskörről kell nyilatkozni a társadalomszerkezettel kapcsolatos változásokról és a pénzről, mint egyedüli mércéről. Az első kategóriában egy visszájára fordult értelmezést figyelhetünk meg. A jogalkotó feláldoz minden korábban dogmának tekintett elvet, ami egy hívők közösségéből álló országban alapvető érték kell legyen. Vajmi kevéssé érdekli a magzat az anyaméhben; a házasság intézményét sem becsüli, akármilyen szép is az.[582]

Ez sokszor vált ki nem tetszést, azon egyénekben, akik számára a vallást többet jelent imádkozásnál és rendszeres istentiszteletre járásnál. Másrészről, minden számszerűsíthető értékben kívánnak megadni. Amennyiben ezt el kívánjuk fogadni, mi rá a biztosíték, hogy ne lehessen megvásárolni a gondolatokat, döntéseket, mint a termékeket és szolgáltatásokat?[583]

1. AZ ABORTUSZT ÉRINTŐ NORMÁK

Az aborior ige latin eredetű, jelentése idő előtt világra jönni. Keresztény megközelítés szerint abortusz mindaz a beavatkozás, amelynek célja, hogy a megfogant emberi életnek véget vessen. Évszázadokig az volt a kiindulás, hogy ez *„eiectio immaturi foetus”*, hagyományos értelmezés szerint, az anyaméhből az éretlen magzat kiűzése. Ezt pontosította a kortárs egyházjog, amikor a csírasejtek összeolvadása utáni magzat elpusztításáról beszél. Nem szükségszerű, hogy a folyamat az anyaméhben következzen be. A női és férfi ivarsejt egyesüléséből létrejött magzatot támogatás és védelem illeti meg.[584]

[581] LUSTIGER (1995) 11.
[582] LUTHER (2014) i. m. 191.
[583] UO. 12.
[584] FILÓ (2017) 121.

Erkölcsi és vallási szempontból nem számít az, hogy a jog különbséget tesz megengedett beavatkozás, melyet terhességmegszakításnak hív, valamint a jogilag nem megengedett magzatelhajtás között: mindkettő egy emberi személy életének megsemmisítése/kioltása.[585]

Fontos megkülönböztetni az alábbiakat:

Orvosi szóhasználatban az abortusz kifejezés nemcsak a művi vetélést (*abortus arteficialis*), hanem a spontán vetélést (*abortus spontaneus*) is jelenti. Erkölcsi szempontból előbbi esetében merülnek fel kérdések. Spontán vetélésről beszélünk, természetes szelekciós okok fennállása esetén, (immunológiai összeférhetetlenség, bizonyos fertőzések) amik miatt a magzat fejlődése megakad és az embrió az anya testéből kilökődik.[586] Ilyenkor nem áll fenn a szándékosság indítéka, míg a művi abortusz esetében egy külső beavatkozás szakítja meg a magzat anyaméhen belüli létezését, legyen az akár közvetett vagy pedig közvetlen célzattal.[587] Abortusznak tekintendő minden külső beavatkozás, amely arra irányul, hogy a magzat életének véget vessen, mesterséges módon vetélést okozzon, vagy művi módon a magzatot eltávolítsa az anyaméhből. A terhesség megszakadásának 28. hete előtti időszakban koraszülésről beszélünk. Abortuszról abban az esetben lehet szó, amikor a terhesség megszakítása a terhesség 16. hete előtt történik. Az abortusz esetében a magzat képtelen az anyaméhen kívül létezni, a koraszülés esetében viszont nem mindig áll fenn a magzat elhalálozása.[588]

Megkülönböztetünk közvetlen abortuszt, ha célja a magzat megölése, és közvetettet, ha a célja az anya életének (és nem életminőségének) megóvása, de a magzat élete árán.[589] Összefoglalva vetélés az amikor a terhesség a negyedik hónap előtt megszakad (természetes okokból, bármiféle beavatkozás nélkül). Abortusz esetén a terhességet a saját akaratából szakít(tat)ja meg az érintett.[590] A jogrendszerek az abortusz teljes tilalma és a megengedett beavatkozás között mozognak.[591] Az egyén pedig a törvényi szabályozás adta lehetőségek mellett a nem kívánt gyermek megtartására vagy megszakítására vonatkozó döntést a témával kapcsolatos attitűdjei alapján hozza meg.[592] Társadalmi szinten ugyanezen attitűdök befolyásolják a politikai döntéshozók akaratát az abortusz engedélyezése kapcsán.

[585] NÉMETH (2018) 283-284.
[586] UO.
[587] BARNA (2004) 16.
[588] ÉLESZTŐS – ROSTÁS (1993) 50.
[589] NÉMETH (2018) i. m. 283-284.
[590] FILÓ (2017) i. m. 121.
[591] UO.
[592] ALTSHULER – STOREY – PRAGER (2015) 226.

Mondhatjuk, hogy az abortusz-attitűdök egyéni és társadalmi szinten egyaránt befolyásolói a reproduktív döntéseknek.[593]

1.1. Értelmezési kérdések

Az emberi élethez, az emberi méltósághoz való jog a többi alapjog lényegi tartalmában is fellelhető, különleges, első generációs alapjog, amit az emberi jogok alapjának is tekinthetünk, és mint ilyen nem korlátozható. Véleményem szerint a jogalanyisághoz való jog előre valóbb ezeknél a jogoknál is, hisz amennyiben nem ismerjük el az embert, mint jogok alanyát, akkor nem beszélhetünk az ember jogairól sem. Legyenek ezek a jogok akár első generációsok is. Az emberi élet és méltóság felértékelődéséhez nagymértékben hozzájárult a kereszténység. A történelem során a változó filozófiai gondolkodásban a római közgondolkodástól vezetett az út az alkotmányos klauzula szintjéig. Ez az alapjog(ok) különböző nemzetközi dokumentumokban, nemzeti alkotmányokban a második világháborút követően nyert(ek) csak elismerést. A nemzetközi egyezmények, a nemzeti alkotmányok, illetve az ezekhez kapcsolódó joggyakorlat, az emberi életnek, emberi méltóságnak a történelem során megtapasztalt megsértéséből kiindulva, a negatív megközelítést alkalmazva, e jogok védelmében bizonyos magatartásokat megtiltanak.[594]

„Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van.”[595] Az emberi méltóság az emberi jogok egyik alapja az élethez való jog mellett. A garancia fontosságát jól példázza, hogy *„az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak az elismerése a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja.”*[596] Továbbá kimondásra került, hogy *„ezek a jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek”*.[597] Más élőlény tehát nem érdemelheti ki egy személy méltósága automatikusan feltételezi a személy létjogosultságát és életének védelmét,[598] tehát a közösségi érdekek felett álló értékről van szó.[599]

Az Alapjogi Chartának már bevezetője deklarálja az alábbiakat:

---

[593] NAGY (2019) i. m. 18.
[594] ZAKARIÁS (2018**b**) i. m. 2.
[595] EJENy 1. cikk
[596] PPJNE
[597] UO.
[598] ZIEBERTZ – ZACCARIA (2019) 2.
[599] JÓNÁS (2023) i. m. 92.

„Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul.”[600]

A bemutatott dokumentumok a jogok gyakorlásának kezdetét az élve születéshez kötik. Véleményem szerint, azonban a joggyakorlás megkezdését nem lehet kijelölni pusztán azáltal, hogy valaki megszületik. Az élet teljességéről, már az anyaméhben lehet beszélni és sajnos már itt veszélybe kerül a jövő generációja. A jogalkotók többsége meghúzza ezt a határvonalat, lehetőséget adva ezzel nők millióinak, hogy pusztán kívánságra gyermeküket elvetethessék. Érdemes belegondolni abba is, hogy régen áldott állapotként, ma pedig teherként hivatkozunk a születés szentségi misztériumára. Vannak olyan esetkörök, amikor az élet elvehető, de ezek a kivételek. Gondolni kell itt jogos védelemre, végszükségre, valamint az abortusz azon formájára, amikor az anya élete veszélybe kerül és csak a gyermek életének feláldozásával menthető meg. Fontos kiemelni, nem helyes abból kiindulni, hogy az élete bárkinek kérésre elvehető. Beszélni lehet itt a beteg akaratáról, önrendelkezési jogról, egyebekről. Az élet és nem a halál szolgáinak kell lennünk. Gondoljuk végig mindig, mikor mit kell tennünk. Lesznek mindig nehéz szituációk, de az alapvető hozzáállásunk az élet szentségi jellegével muszáj egyeznie, amennyiben az Istennek tetsző utat kívánjuk követni. Sokszor az elmélet jó, de önmagában kevés. A gyakorlatot hozzá kell igazítani.

Az élethez való jog mind a fenti nemzetközi dokumentumok, mind az Alaptörvény és az ebből levezethető alkotmánybírósági gyakorlat alapján korlátozhatatlan abszolút jellegű jog, amely megelőz minden más jogot.[601] Az Alaptörvény II. cikke a két legfontosabb emberi jogot az emberi élethez és emberi méltósághoz való jogot rögzíti.[602]

Az Alaptörvény az emberi méltósághoz való jogot mint az emberi élet alapját, az élethez való joggal egységben deklarálja, és minden ember jogát elismeri hozzá. Az említett jogokkal egy mondatban fogalmazza meg azt is, hogy a magzati életet a fogantatástól védelem illeti meg. Itt azonban már felvetődik a probléma, hogy nem egy hanem két fajta életről beszélünk, holott egyről kéne. Szent és sérthetetlen, a feltételesnek deklarált magzati élet egyik sem, mivel a születés pillanatáig (egyesek szerint még azután is) eme jogtól ő kérésre megfosztható. Az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége keretében, a megfogant, meg nem született, de keletkezőben lévő emberi életnek is köteles lenne védelmet nyújtani.[603]

---

[600] Charta
[601] EJEE 2. cikk és a VI. Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikk.
[602] EMBERI JOGI (2021) 33.
[603] Alaptv. i. m. Indokolás a II. cikkhez.

Az élethez és emberi méltósághoz való jog külső korlátozással szemben minden mást megelőző értéknek minősül. Erre mindenkor lehet hivatkozni egyéb jogalap hiányában is, és más alapjogok is levezethetők belőle. Olyan fontos részjogosultságok tapadnak hozzá, mint a halálbüntetés, a kínzás és embertelen, megalázó bánásmód tilalma.

Az Alkotmánybíróság az emberi élet és az emberi méltóság mint elválaszthatatlan értékek egységéből kiindulva az élethez és emberi méltósághoz való jogot, egységet alkotó oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjognak tartja (oszthatatlansági doktrína).[604]

Az élethez való jog szoros összefüggésben áll a jogképességgel, ebből következően sarkalatos kérdés annak kezdő és végpontjának meghatározása is. A kezdőpont meghatározásának a terhesség megszakításának szabályozásánál, míg az élet jogi végpontjának pontos ismerete az eutanázia megengedhetősége kapcsán sarkalatos kérdés.[605]

Az ideiglenes Alkotmány szerint a jogképesség az élve születéssel kezdődött, így az élethez való jog feltétele is ez volt, ezzel szemben az emberi életet az Alaptörvény a fogantatástól kezdve védelemben részesíti.[606] Ebből következően az abortusz kérdése megkerülhetetlen. Az anya önrendelkezési joga és a magzat élethez való joga ütközik.[607]

Az államnak az élet védelmére vonatkozó objektív kötelességéből következik, hogy alkotmányosan nem engedheti meg, a megfelelő indok nélküli abortuszt. Az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a magzat életének védelme annak fogantatásától kezdve állami kötelesség. A terhesség kezdeti szakaszában sem lehet egyedül az anya önrendelkezési joga az irányadó. Megállapította ugyanakkor, hogy sem az abortusz teljes körű engedélyezése, sem pedig teljes tiltása nem alkotmányos, így törvényi keretek között annak engedélyezése nem alkotmányellenes (anya életének veszélye, az időhöz kötés, az indokolt esetek köre stb.)[608]

A művi meddővé tételnél szintén az egyén önrendelkezési joga és az állam életvédelmi kötelezettsége áll egymással szemben. Az egészségügyi beavatkozás igénybevételét, az önsorsrontó döntéseket is az állam ugyan korlátozhatja, de népesedési célok nem befolyásolhatják. Jogszabályi hátterét törvény tartalmazza.[609] Családtervezési célból művi meddővé tételt kérelmezhet a cselekvőképes, 40. életévét betöltött, vagy három vérszerinti gyermekkel rendelkező 18. életévét betöltött cselekvőképes személy.

---

[604] Alaptv i. m. III. cikk (1)-(3) bekezdései; A halálbüntetésről szóló ABH.
[605] Uo. *Indokolás a II. cikkhez.*
[606] Vö: A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 54. § (1) bekezdését az Alaptörvény II. cikkével.
[607] EMBERI JOGI (2021) i. m. 34.
[608] Métv. 5-7. §; Második abortuszhatározat.
[609] Eütv. 187. §

A kérelmet közokiratban/teljes bizonyító erejű magánokiratban kell előterjeszteni. Ezt a kérelmet 6 hónap múlva meg kell erősíteni, újabb 6 hónap múlva kerülhet sor a beavatkozásra. A törvény szabályozza az egészségügyi indokból történő művi meddővé tételt is. Előírásokat tartalmaz a korlátozottan cselekvőképes személyekre.[610]

Elsődleges cél a szabad, tájékozott, felelős döntés meghozatalához szükséges törvényi feltételek biztosítása, a visszafordíthatatlan következmények minimalizálása.[611]

Magyarországon a halálbüntetés alkalmazása nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettség alapján is kizárt. Az Alkotmánybíróság 1990-ben a rendszerváltást követően hozott döntésében a halálbüntetés alkotmányellenessége mellett foglalt állást. Kimondta, hogy az emberi élet és méltóság elválaszthatatlan, minden mást megelőző legnagyobb érték, Abszolút értékhez való jogként korlátot jelent az állam büntető hatalmával szemben. A halálbüntetés az élethez, az emberi méltósághoz való jog lényeges tartalmát nem csupán korlátozza, de annak teljes, helyrehozhatatlan megsemmisítését eredményezi.[612]

Emiatt a testület alkotmányellenesnek nyilvánította, megsemmisítette a halálbüntetést szabályozó törvényi rendelkezéseket, és kimondta, hogy az élethez, méltósághoz való jog oszthatatlansága folytán elvileg korlátozhatatlan és egyben minden más jog korlátozásának is elvi határát jelenti.[613] Az Alaptörvényben a halálbüntetés tilalma nem az élethez való jogról és a méltóságról szóló cikkben, hanem a kiutasításról szóló szakaszban található. *„Senki nem utasítható ki olyan államba, vagy nem adható ki olyan államnak, ahol az a veszély fenyegeti, hogy halálra ítélik, kínozzák vagy más embertelen bánásmódnak, büntetésnek vetik alá.”*[614]

Bizonyos speciális esetekben az élethez való jog korlátozható. Megengedik a korlátozást a jogos védelem esetén a nemzetközi egyezmények,[615] hazánk is. A korlátozás megengedhetőségének konkrét feltételeit a Büntető Törvénykönyv[616] tartalmazza.

A jogtalan támadás elhárításához való jog. Az embert érő támadás elleni védekezés jogszerűségének kérdéséről való jogi gondolkodás egyidős a legősibb jogrendszerek kialakulásával. Hosszú utat járt be a *„szemet szemért*” elvtől, a római jog XII táblás törvényein át, a kánonjog mások védelmére is kiterjedő szabályozásán keresztül a nemzetközi egyezményekig. Magyarország egyik legrégebbi jogintézménye a jogos védelem.

[610] EMBERI JOGI (2021) i. m. 34.
[611] A meddővé tételről szóló ABH.
[612] EMBERI JOGI (2021) i. m. 34.
[613] A halálbüntetésről szóló ABH.
[614] Alaptv. i. m. *XIV. cikk* (3) bekezdés.
[615] EJEE 2. cikk 2. pont
[616] Btk.

Ennek ellenére nagyon hosszú időnek kellet eltelnie, míg szakmai és társadalmi vitákat követően, az Alaptörvény új fejezetet nyitva a szabályozásban alapjogként rögzítette. „*Mindenkinek joga van törvényben maghatározottak szerint a személye illetve a tulajdona ellen intézett vagy ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.”*[617]

Az Alaptörvény a jogtalan támadás elhárításához való jognak csupán a kereteit határozta meg. A konkrét szabályokat a Btk. büntethetőséget kizáró okainál találjuk meg.[618]

A törvényi szabályozás ezzel együtt sem kötelezést, sem jogosultságot nem teremt, csupán azt rögzíti, hogy a jog e területen nem kíván beavatkozni, tudomásul veszi az életek közötti választást. Ez lehet a leginkább elfogadható indok abortusz esetén is, fontos azonban észben tartani, hogy ez kivételes kéne legyen, nem pedig a művi vetélést kell preferálni, mint főszabály. Visszatérve a korábbiakra a bekövetkezett változások mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás területén a megtámadott érdekeit kívánják védeni azzal, hogy a támadás kockázatát a támadóra hárítják. Az alaptörvény alaptételként határozza meg, hogy az elhárítani kívánt támadásnak jogtalannak és közvetlenül fenyegetőnek kell lennie.[619]
E tekintetben a jogtalanság értelmezése a jogalkotóra háruló feladat. A büntetőjogi jogos védelem esetében a jogos védelemmel összefüggő helyzet, csak akkor keletkezik, ha a támadó magatartása egyben megvalósítja valamilyen bűncselekmény törvényi tényállását, és ezzel egyidejűleg a támadó olyan aktív magatartását is feltételezi, amely a védekező személyét, vagy tulajdonát sérti, közvetlenül veszélyezteti, illetve fenyegeti. A szükségességi-arányossági teszt azonban néhány kivételtől eltekintve kötelező.[620]

1.1.1. Kontextuális (rendszertani, strukturális) értelmezés

A jog nem elszigetelt, logikailag különálló szavak halmaza, hanem szisztematikusan egymásra épülő szabályok rendszere. Ezért a normaszöveget sosem szabad környezetéből kiragadva, önmagában értelmezni. Tágabb értelemben az adott jogszabály egész jogrendszeren belüli elhelyezkedése jelenti a támpontot az értelmező számára, szűkebb értelemben viszont az adott jogszabály, mint szöveg koherenciája, tagolása adja a kérdés megválaszolásának kulcsát.

---

[617] Alaptörvény i. m. *V. cikk.*
[618] Btk. 21-22. §
[619] EMBERI JOGI (2021) i. m. 35.
[620] UO.

Az első esetben kiemelt szerep jut a jogi hierarchiának és a *„lerontó”* formuláknak. [621] Lényege, hogy az egyik jogszabály a másik fölé emeltetik, ezzel pedig a másik alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha az első nem szolgál a kérdésre válasszal. Két formuláról lehet beszélni. Az első a *„Lex posterior derogat legi priori.”* A második a *„Lex specialis derogat legi generali.”* Előbbi értelmében a normapiramis azonos szintjén lévő jogszabályok kollíziója esetén, a később keletkezett jogszabályt kell alkalmazni. Másként fogalmazva, az a norma lesz hatályos (alkalmazandó), amit később alkottak meg érvényesen pl.: a 2012. évi C. törvény lerontja az 1978. évi IV. törvényt, mivel bár mindketten a kor jogalkotásának megfelelően jöttek létre és ugyanarra a jogterületre (büntetőjog) vonatkoznak, de a 2012-es törvény később került megfogalmazásra. A második esetkörre jó példa lehet a büntetőjogból azon esetkör, ha az elkövető magatartása egy általánosabb tényállás mellett legalább egy speciális (az általánoshoz képest több ismérvet tartalmazó) tényállásnak is megfelel. Ilyenkor a speciális tényállás alapján vonjuk felelősségre az elkövetőt.[622] Konkretizálva ide sorolható az áldott állapotban lévő nő sérelmére elkövetett súlyos testi sértés, amikor az elkövető az állapotos nő testi épségét, egészségét sérti, ezáltál a nő elveszti gyermekét. Ilyenkor súlyos egészségromlást okozó testi sértést kell a jelenlegi joggyakorlat szerint megállapítani. A magzatelhajtást konszumálja (elnyeli) a testi sértés büntette. Ez a konszumpció elve. Így előbbi, csupán a büntetés kiszabásakor vehető figyelembe, mint minősítő körülmény.[623] Véleményem szerint a magzat is ember, így az emberölésnek passzív alanya lehet. Ugyanakkor a joggyakorlat nem ezt vallja. Jogalanyisága elvitatásra kerül, azáltal, hogy jogai gyakorlását az élve születés feltételhez kötik. Gondolni kell itt elsősorban az életek konkurálására (anya és magzat élete közötti választásnál az anya az első), valamint a nemi erőszakra (nem lehet senkit arra kényszeríteni, hogy egy ilyen érintkezésből származó gyermeket felneveljen). Utóbbinál ugyanakkor én a mesterséges méh alkalmazását szerencsésebbnek tartom. Amennyiben a szabályozás valaha is változni fog jobb lenne szerintem az ilyen testi sértéssel halmazatban megállapítani magzatelhajtást is. A legjobb szabályozási forgatókönyv azonban az lenne, ha a magzat emberi mivolta elismerésre kerülne. Ekkor azonban már emberölés minősített esetéről kéne beszélni, ez pedig konszumálja a testi sértés bármely formáját. Lehet, hogy csupán távoli remény, de ilyen kérdésekben, minden felelősségteljes embernek meg kell nyilvánulni Az ilyen elkövetőkkel elkerülhetetlen és szigorú szankciók alkalmazását kell szükséges.

---

[621] TÓTH (2017) 124.
[622] BÜNTETŐJOG. INFO
[623] Btk. 164. § (6) bekezdés d) pont, 2. fordulat.

Ugyanakkor természetesen nem kizárólag a jog által szabályozható kérdésről beszélünk. Hangsúlyt kell helyezni a felvilágosításra, valamint a védekezésre (megelőzésre), amennyiben az illetők úgy érzik egy gyermek vállalására jelenleg nem állnak készen. Ez különösen fontos a fiatalok esetében, értem most ez alatt a 23-25 év alatt korosztályt. Az orvoslás ezen ágával foglalkozó személyek mottójává vált, hogy bármi jobb, mint az abortusz. A fiataloknak viszont nincs elég információjuk egyáltalán a szexuális életről, a védekezési lehetőségekről. Sarkosan fogalmazva, felnőtteknek való játékot játszanak, a felnőtteket jellemző tudásháttér nélkül. Érettségüket akarják mutatni a világ felé anélkül, hogy az ehhez szükséges információkkal rendelkeznének.[624]

1.1.2. Bíró által végzett értelmezés

A gyakorlat kétséget kizáróan nemcsak értelmezi a jogszabályokat, hanem azok jelentését pontosítja, finomítja. Az úgynevezett bírói jog három elemet foglal magába, az eseti bírói döntéseket, az ítélkezési gyakorlatot, valamint az absztrakt bírói normákat. Ennek alapjai a hasonló szituációkat hasonló módon eldöntő bírói döntések, valamint az ezeket tükröző Bírósági határozatok. Végső soron pedig a pro futuro, jövőre irányuló absztrakt bírói normákat.[625] Ez utóbbi fogalom hazánkban az alábbi elemekre tagolódik: a) irányelv; b) elvi döntés; c) kollégiumi állásfoglalás; d) jogegységi határozat; e) kollégiumi vélemény; f) elvi bírósági határozat; g) elvi bírósági döntés.[626] A kollégiumi vélemények leginkább kézenfekvők témám szempontjából így azokra kívánok példát hozni, mint a bírói jog értelmezésének megnyilvánulásaira a magzatelhajtás kapcsolatban.

Két esetkörről kell beszélni itt: α) Sokszor előfordul, hogy a jogalkalmazás során kristályosodik ki, egy képlékenyen szituációban az adott jogszabály értelmezése. Erre korábban a jogalkotó nem gondolt. Lényegtelen azonban, hogy nem volt alapos vagy nem volt tőle elvárható a szituáció előre látása. A fontos az, hogy a jogalkotó levonva a következtetéseket a későbbiekben támogatja a kialakult gyakorlatot, sokszor azáltal, hogy a jogszabályt módosítja a jogalkalmazás által kitaposott út szerint. Erre az esetkörre példa az üzletszerűség. Ebből a szempontból hasonló jelleggel bírnak magzatelhajtás esetén a kuruzslás (Btk. 187. §) és emberi test tiltott felhasználása (Btk. 175. §). Ugyanakkor mindenkor az elkövetés konkrét körülményei alapján kell eldönteni, hogy fennáll-e az üzletszerűség.

[624] PONGRÁCZNÉ RUZSICSKA (2013) 185.
[625] TÓTH (2015) 227.
[626] TÓTH (2017) i. m. 125.

Az üzletszerűség szabályát bár korábban tartalmazta a Btk., de csupán a Bírói jogalkalmazás által vált fogalma tisztává, ebben az esetkörben.[627] Egy korábbi alfejezet értelmezésénél már említésre került ez az eset. Viszont ide is besorolható az elgondolás, hisz létét a bírói jogi aktivizmusnak köszönheti. Az eredeti szöveg így hangzik: *„ha a terhes állapotban levő nő, a rajta elkövetett testi sértés következtében méhmagzatát elvesztette, a cselekmény a 2012. évi C. törvény 164. §-ának (6) bekezdés d) pontjának 2. fordulata szerint minősül."*[628] A bíróság által alkalmazandó norma hatást gyakorol a jogalkalmazás egyéb résztvevőinek jogértelmezésére. Jogbiztonságról csak egységes jelentéstartalom esetén beszélhetünk. Ide sorolhatjuk a közigazgatási jogértelmezés kapcsán kibocsátott elvi jellegű határozatait, iránymutatásait, amelyek hatása a bíróságok jogértelmezésében is kimutatható.[629]

1.2. Alkotmányjog

Az alkotmány a jogrendszer csúcsa, minden jogszabálynak ehhez kell alkalmazkodnia. Vagyis nem létezhet olyan törvény, rendelkezés, amely ellentétes az alkotmánnyal. Gyakran felmerül az a kérdés az egyes társadalmakban, hogy milyen világban szeretnének élni, mihez akarnak igazodni a jövőben. Az alkotmány egyrészt egy szabálygyűjtemény, amelyhez a jognak igazodnia kell – leginkább azért, hogy kiszámítható legyen az életünk –, másrészt kifejezi egy társadalom értékrendjét is.[630] Ez az a jogág, amin keresztül az állam nevében eljárók (jogalkotók), megkísérelnek kommunikálni,ha még csak közvetetten is az állam polgáraival. Kijelentő mondatok és vállalások hangzanak el benne, hogy a többi jogág könnyebben tudjon rá építkezni. Fontos viszont, hogy minden jogág, mégha félszemmel is de visszatekint az alkotmányjogra.

Az államnak semlegessége nem azt jelenti, hogy minden egyes felmerülő problémára vagy kérdésre egyáltalán nem, vagy aranyközéputas választ ad. Azt kell jelentse ugyanis egy demokráciában, hogy két szélső álláspont között nem választhat, hanem meg kell próbálnia úgy választania és ezt prezentálnia polgárai felé, hogy az erkölcsileg helyes döntést hozza meg, de értékítélet nélkül. Konkretizálva az eszmefuttatást az alábbi okokat kell figyelembe venni az abortusz szabályozás esetén:

1. Az élet értékének tárgyában a közvélemény mélyen megosztott.

[627] 39. Bkv III. pont.
[628] 10. Bkv
[629] TÓTH (2015) i. m. 227.
[630] CSINK (2024)

2. A nézeteltérés nem közömbös, vagy lényegtelen kérdések körül forog: az, hogy hogyan értelmezhető, illetve értelmezendő az élet értéke, minden ember számára alapvető fontosságú erkölcsi kérdés.
3. A döntés maradandó, mély hatást gyakorol az egyén és családja sorsának alakulására, így a döntésbe való indokolatlan hivatalos beavatkozás is súlyos következményekkel jár.
4. Ha az állam betiltaná az abortuszt, ezzel elkötelezné magát az élet szentségének egy vitatott felfogása mellett, ily módon ez egy bizonyos erkölcsi nézetet kényszerítene rá a közösség egészére.[631] (élet és élet konkurálásának problematikája).

Több, mint húsz éve semmisítette meg az Alkotmánybíróság a terhességmegszakítást szabályozó rendeletet, akkor egyértelművé téve, hogy a magzati élet súlya alkotmányi, de legalábbis törvényi szintű szabályozást igényel.[632] A nemzetközi joggyakorlatban példa nélkül álló, úttörő megállapítást tett, amikor a *„jogi ember"* fogalmát kiterjeszthetőnek találta a szülés előtti állapotra. Kimondta, hogy a magzat fogamzásától kezdve törvényesen tekinthető *„személynek”*.[633]

Bizonyos értékek nem mindig tűrik el, hogy paragrafusokba szedjék őket, egy meghatározott fajta gondolkodás nélkül. A szocializmus láncaitól megszabadulva, ennek részben eleget is tettünk. Legyen szó a halálbüntetés eltörléséről, az életfenntartó kezelés visszautasításának jogáról, az eutanázia tilalmáról. A dolgozat témája szempontjából az egyik lényeges kérdéskörben, azaz abortuszról két határozat is született.[634] Az elmúlt évtizedek azt mutatták, hogy a jogszabály néha meglepő változásai és azzal kapcsolatos néha nem minden tekintetben meggyőző érvelés mögött talán egy mélyebb, megszokott sémáink újragondolását igénylő változás zajlik.[635] Személy szerint jómagam azonban kevésnek érzem a változásokat az abortusz kérdéskörében. Egy a mai embert is megosztó, ebből következően tehát örök aktualitással bíró témáról beszélhetünk, így tehát úgy gondolom írásom indokolt.

„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”[636]

Egy általam elfogadott elmélet szerint: *„Ez azt jelenti, hogy ezt a jogot csak vele egyenértékű, ugyanúgy az Alaptörvényben biztosított alkotmányos alapjog korlátozhatja.”*[637]

---

[631] KIS (1997) 254-255.
[632] ABLONCZY (2011) 90.
[633] MAROSÁN (2019)
[634] Az *„első”* és *„második”* abortuszhatározat.
[635] CSINK – FRÖHLICH (2012) 108.
[636] Alaptörvény i. m. II. cikk.
[637] SZABÓ (2023)

Erről pedig említett jogszabály az alábbiak szerint rendelkezik: „*Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”*[638] Legalább is lehet ilyen formában értelmezni, később viszont látni foglyuk, hogy az akkori jogalkotók más értelmezést tartanak helyesnek. A ma hatályos Alaptörvény számtalan jog által vezérelt erőnek kell megfeleljen. Előbbi alatt Nemzetközi Jogból eredő kötelezettségeknek való megfelelést és az Európai Uniónak való alávetettséget kell érteni. Véleményem szerint azonban ez, semmi esetre sem veszélyeztetheti a korlátozhatatlan alapjogokat, valamint a korlátozható alapjogok érintetlen magját. Senkitől nem vitatható el az élethez való jog legyen akár megszületett, akár még fejlődő élet, de egy erőszakos többszörös visszaesőtől sem.

Nem lehet észszerű indok arra sem, hogy az állam lehetőséget biztosítson életünk elvételére, azáltal hogy egyes alapjogokat szembe állít egymással. A belső jog által vezérelt erőknek való megfelelés egyik kulcsa, hogy a normák kiegészítik egymást. Negatív megfogalmazásban nincs norma konfliktus, sem különböző, sem azonos szintű normák, valamint egy adott normán belül sem. Amennyiben ezek adottak, akkor beszélhetünk jogbiztonságról. Ugyanakkor ez az abortusz kérdésében szerintem nem adott, azért nem, mert az Alaptörvény idézett sora bár az élet védelme mellett foglal állást, ugyanakkor különbséget tesz magzati és emberi élet között. Teszi mindezt annak ellenére, hogy anatómiai tekintetben magzat és ember között lényeges különbségek nem állnak fenn. Előbbi ugyanolyan szervekkel rendelkezik, mint utóbbi; ugyanolyan biológiai létfunkciói vannak.[639] Nem beszélhetnénk abortuszról, ha nem így lenne. Másrészről a magzati élet védelméről szóló törvény, akár kérelemre is lehetővé teszi az abortuszt, ez pedig az Alaptörvény idézett rendelkezésével együtt értelmezve több kérdést is felvet. Különbség tehető élet és élet között pusztán annak fejlettségi foka miatt? Mi a különbség jogképesség és jogalanyiság között? Amennyiben a jogképesség/jogalanyiság mindenkinek jár, miért nem gyakorolhat a méhmagzat jogokat és kötelezettségeket képviselője által, az állam életvédelmi kötelezettsége keretében?

A Nyugat-Európai államok által diktált ideológia már nem a kereszténységen értem alapul. A felvilágosodással megindított állam és egyház szétválasztása sikeresen végbe ment. Ugyanakkor túl lőttünk a célon. Sokan kívánnak Istent játszani, dönteni élet s halál felett. Felháborító az is, hogy a természetjog szabályait sem kíméljük.

---

[638] Alaptörvény i. m. I. cikk. (3) bekezdés.
[639] BELINSZKY (2013) 40.

Sok felvilágosult gondolkodó kíván olyan ideológiát terjeszteni, ami a természettől és ezáltal az Istentől való eltávolodást szorgalmazza. Mik lesznek a határok, az erkölcsi gátak, ha a jog nem fogja tilalmazni azon magatartásokat, amelyek a teremtettséggel való szembefordulásra törekszenek. Gondoljon mindenki magáról, amit akar, azzal még komoly probléma nincs. Sokszor azonban a gondolatot (vagy éppen az ész hiányát) cselekvés követi. A cselekedeteim legtöbbször a magaméi, azt is mondhatnánk a cselekvéseim egyfajta eredménye, kivetülése vagyok, ezek határoznak meg. A kereszténység és az abból eredő szabályok és szokások összessége több, mint kétezer éve határozza meg az emberiség történeti fejlődési útjának nagy részét. A kétes időkben stabilitásra van szükség. Megálljt kell parancsolni, amikor a könnyen befolyásolhatóak tévútra akarják vinni. Lelkük legmélyén a hamis próféták is tudják, amit tesznek, az rossz. Nem ugrik bele a kútba azon ember, aki az értelem megfelelő szintjével rendelkezik a másik után, gondolva hogy sértetlenül ér földet, ott ahol nem tudja mi található.

1.2.1. Alaptörvény

2011. április 25.-én demokratikus és jogállami keretek között Magyarországnak először született egységes alkotmánya. Ugyanakkor az Alaptörvény sikere önmagában nem mérhető sem az elfogadás tényén, sem az elfogadott szöveg minőségén. Az új sarkalatos törvények megalkotása is kevés hozzá. Sikerről akkor beszélhetünk majd, ha az Alaptörvény évtizedek során a politikai közösség élete számára alkalmas keretnek bizonyul. Nemcsak egy szabadon választott Országgyűléstől eredő formális legitimációval kell rendelkeznie, hanem a gyakorlatban is érvényesül. Általános elfogadottságot egy alkotmány ekkor szerez, átfogó értékeléséhez évtizedek szükségesek. Egy évtized elteltével a megértés szándékával közelítve is szembesülünk azzal, hogy az alkotmányozó nem minden vonatkozásban követte a tankönyveinkben eddig rögzített uralkodó álláspontot. [640] Az *„utómunkálatok”* gondolni kell itt a módosítások számosságára nem a stabilitás meglétét sugallják.

Nemcsak az Európai Unió Alapjogi Chartája, hanem több nemzeti Alkotmány az emberi méltóság sérthetetlenségének megállapításával indítja az alapjogi fejezetet, hazánkkal egyetemben. Ez fejezi ki: az emberi méltóság érinthetetlenségét a jog számára.[641] Az élethez való joggal összefüggő egyik legismertebb kérdés a magzati élet védelme.

[640] SCHANDA (2015) 129.
[641] BALOGH – HAJAS – SCHANDA (2014) 9.

Az ide vonatkozó rendelkezés igazodik az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatához. Az első és a második abortuszhatározat is abból indult ki, hogy az ember jogi státusát három tényező határozza meg. Élethez való jog, emberi méltóság és a jogalanyiság. A magzat vonatkozásában a legutolsót tekintik kétségesnek. Az Alaptörvény és minden más élethez való jogot érintő norma visszavezethető az Alkotmánybíróság tevékenységére. Ha a magzatról az Alkotmány vagy a törvényhozás nem dönt, akkor a magzatot nem szubjektív jogon illeti meg a védelem, hanem az az állam életvédelmi kötelezettsége körébe tartozik. Jól látható ez az abortuszhatározatoknál megfogalmazott külön véleményekben is. Ez a fajta védelem azonban lehet hasonló ahhoz, mintha a magzatot szubjektív (alanyi) jogon illetné meg, de alapvető különbség, hogy míg az élethez való alanyi jog abszolút, addig az állam életvédelmi kötelezettségével szemben más jogok is mérlegelhetők. Egyes szerzők szerint az alkotmányozó még visszább lépett a korábbi helyzethez képest (Abortusz-határozatok), mert immár a magzatot alkotmányosan deklarált módon csak az objektív intézményvédelem illeti meg. Az emberi élet és méltóság védelme alapvető kötelességünk.[642]

A polarizáltság vagy direkt oppozíció azonban nem csak az életvédők és választáspártiak ellentéteként tematizálódik, legalább ilyen hangsúlyos a téma kapcsán a nők és férfiak szembenállásának kérdése.[643] A leggyakrabban felhozott példa előbbire az anya önrendelkezési joga, bár messze nem ez a legerősebb érv álláspontom szerint. Nagyobb lattal kéne figyelembe venni a nemi erőszak kérdéskörét, az életek egymással való konkurenciáját. Utóbbinál további viták lennének elkerülhetőek az édesapa jogállásának tisztázásával. Jelenleg neki semmiféle beleszólása nincsen abba, hogy a gyermeke anyja megtartja vagy elveteti-e a magzatot. Mi a teendő például akkor, ha nagyon szeretne apa lenni, és akkor, ha egyáltalán nem? Egyértelmű, hogy a patthelyzet – amikor a három szereplő (magzat, anya, apa) érdekei egymással ellentétesek – feloldása majdnem lehetetlen, de érdemes arra is tekintettel lenni, hogy a kérdésnek nemcsak jogi, erkölcsi, hanem lélektani vonatkozásai is vannak.[644]

Lényegében ezt az alkotmánybírósági gyakorlatot *„kottázta le”* az Alaptörvény azon szövegezéssel, hogy: *„a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”* Tehát a magzat jogalanyisága nincs rögzítve, *„születésig nem jogképes, tehát élethez való joga sincs.*”[645] Következésképp ez az állam életvédelmi kötelezettségei körébe soroltatott.

[642] HÁMORI (2020) 44.
[643] NAGY – HUSZÁR – KALÓ – RIGÓ (2020) i. m. 135.
[644] VISONTAI-SZABÓ (2020) 173.
[645] MIKES (2016) 26.

Szájer József gondolatait idézve: *„Mindenkinek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, ez egy korlátozhatatlan, sérthetetlen jogosítvány. Vagyis az államnak minden módon garantálnia kell, hogy az emberi méltóságba és az emberi életbe nem avatkozik bele. Ezután a mondat második része szól arról, hogy a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. Ez pedig egy államcél, amelynek a keretében az államnak igenis kötelessége a magzati élet védelme. De épp az államcéljelleg miatt a mondat nem jelenthet abortusztilalmat."*[646]

A két mondatrész egymáshoz képest alá-fölé rendeltségi viszonyban. Különválasztásra kerül az emberi élet és a magzati élet, az első esetkörhöz kapcsolja az élethez és méltósághoz való alapjogot, míg a másodikhoz csupán a fogantatástól kezdődő *„védelmet"* rendel.[647]

Maga a magzat szó használata más pszichológiai kontextust hív elő a befogadóban: terhességmegszakítással kapcsolatos szövegek olvasóinál a magzat szó prezentálása a gyermek szó használatához képest az abortusz kapcsán támogatóbb attitűddel járt együtt. A feltevés szerint a gyermek szó a magzattal szemben több kognitív hozzáférést nyújt annak emberi mivoltához, tulajdonságaihoz, míg utóbbihoz kevesebb emberi tulajdonságot társítunk, így ez egy távolító, dehumanizációs mechanizmusnak tekinthető. Nagyobb valószínűséggel használják ezeket kifejezéseket az abortuszról és más, a terhességgel kapcsolatos döntések meghozatalakor.[648]

Nincs változtatás tehát ebben az esetben az élet védelme tekintetében korábban kidolgozott dogmatikán és gyakorlaton (ebbe belefér, hogy a törvényhozás a védelme érdekében – adott esetben – szigorúbb szabályokat is hozhat mindaddig, amíg a másik oldalon alkotmányellenes jogkorlátozást nem okoz).[649] „*Leszögezhető, hogy az Alaptörvény olyan alapjogokat, mint amelyeket a >>minden ember<< kifejezéshez rendel az első mondatrészben, a magzati élet tekintetében már nem fogalmaz meg."*[650] Így viszont fel kell tennünk a kérdést, hogy védi meg az állam azt, aminek elpusztítására egy időkereten belül pusztán kérésre lehetőség van?

Érdekes mi mindent elárul, hogy egy nyelv, milyen kifejezést használ arra az asszonyra, aki várandós. Magyar nyelvünkben a sokak fülében már-már archaikusnak csengő régies kifejezés *„az áldott állapotban"* szentírási jelleggel bír, mégis más nyelvekben alig ismert. Ez módosult a későbbiekben *„várandóssá-viselőssé"*, majd korunkban a leggyakoribb kifejezés a *„terhes"*. Ez etimológiailag is illusztrálja a társadalmi szemléletváltást, hogy vált a magzat áldásból teherré.[651] Hasonló rabulisztikus érvelés figyelhető meg a magzatnál.

[646] ABLONCZY (2011) i. m. 91.
[647] NAVRATYIL (2014) 426.
[648] MIKOŁAJCZAK – BILEWICZ (2015) op. cit. 502.
[649] BALOGH – HAJAS – SCHANDA (2014) i. m. 9.
[650] ZELLER (2011) 194.
[651] NÉMETH (2018) i. m. 283.

Boltanski szerint nyelvi megjelölései (preembrió, embrió, magzat, stb.) olyan, önkényesen konstruált kategóriák, amik ugyanannak az egyénnek a totálisan különböző felfogását megjelenítő, a magzatot önkényesen értékelő konstrukciók, melyek *„társadalmi technológiák”* formáiban módosítják magának a társadalmi alanynak az elképzelését.[652] Az életvédő retorikában jellemzően a *„meg nem született gyermek”*, a választáspártiban *„magzat”* vagy *„embrió”* megjelölést használják.[653]

Vegyük számításba tovább a tömegmédia jelentős formáló képességét a közvélemény vonatkozásában. Kontextust ad annak kibontakozásához és egyúttal hozzájárul annak meghatározásához, hogy mi számít széleskörben *„normálisnak és alapvetőnek”*.[654] Nem szükséges tehát csodálkozni, hogy egy természetes egyenrangú relációból egy alá-fölé rendeltségi viszonyt vizionáltak, amit a mai napig nem sikerült meghaladni.

Lehet és szinte biztos, hogy nem fog tökéletes szabályozás születni a témában, mindig lesznek elégedetlenek. A főszabály pedig demokráciában az, hogy a többség akarata érvényesül. Így elkerülhetetlen, hogy lesznek olyanok, akik a fennálló normák helyességében kételkedni fognak. Témára illesztve a kérdést mindig lesznek olyanok akinek meggyőződése szerint a magzat személy, nekik erkölcsi teher egy olyan társadalomban élni, ahol az abortusz megengedett, illetve lesznek olyanok is akik szerint a magzat nem személy, számukra pedig erkölcsi teher egy olyan társadalomban élni, ahol az abortusz tilos.[655]

Az etikailag érzékeny kérdésekben nem állítható, hogy az Alaptörvény a keresztény megközelítéshez érdemben közelített volna a korábbi alkotmányszöveghez képest. Inkább arról van szó, hogy az Alaptörvény rögzít néhány olyan, alapvető tételt, melyeket az Alkotmány értelmezésével az Alkotmánybíróság még az 1990-es években kimondott. Ahogy ilyen kérdés az, hogy az állam köteles a magzati élet védelmére, úgy az is e kérdések közé tartozik, hogy a házasság csak férfi és nő között jöhet létre.[656] E kérdésekben nincs változás a korábbi alkotmányjogi helyzetez képest, az újdonság az, hogy immár maga az Alaptörvény, kifejezett módon említést tesz róluk.[657]

Minden szempontból alapvető jelentőségű kérdés - és a figyelem első számú célpontja - az abortusz kérdése, a magzati élet védelmének említése. Meg kell állapítanunk, hogy éppen ebben a kérdésben nem hoz érdemi változást az Alaptörvény a korábbi helyzethez képest:

---

[652] TAKÁCS (2015b) 116.
[653] NAGY – HUSZÁR – KALÓ – RIGÓ (2020) i. m. 128.
[654] PURCELL – HILTON – MCDAID (2014) 1141.
[655] KIS (1997) i. m. 262.
[656] A házasságról szóló AB határozat. Később a 65/2007. (X. 18.) AB hat. is megerősítette.
[657] JAKAB (2011) i. m. 194; 204.

az Alkotmánybíróság húsz évvel ezelőtt megfogalmazott első abortusz-határozata által megnyitott úton, illetve a nyomában alkotott, lényegét tekintve máig változatlan törvény[658] nyomain jár az alkotmányozó, amikor különbséget tesz emberi és magzati élet között.

A 2010. decemberi alkotmánykoncepcióhoz képest *(„Alapvető emberi jogként minden ember életét, fogantatásától kezdve védelem illeti meg. Az emberi élet és méltóság sérthetetlen.”*) visszalépés történt, hiszen a koncepció egyértelművé tette, hogy a fogantatással az emberi élet kezdődik, másként: a megfogant embernek joga van a védelemre. A végleges szöveg úgy hoz formai újdonságot, hogy a tartalmi helyzet alapjogi szempontból ne változzon: említi a magzat életének védelmét, de az ember-magzat szóhasználat kettőssége éppen azt fejezi ki, hogy a védeni rendelt magzatot nem tekinti embernek, emberi jogok alanyának.[659] A magzat-fogalom megjelenése - talán az alkotmányozó szándékától függetlenül - gyengíti a következetesen egységes ember-fogalmat, melyért az Alkotmány alapján többek között Lábady Tamás emelt szót. *„Meggyőződésem szerint a magzati életnek az emberi élettől eltérő jogi minősítésére a törvényhozónak nincs alkotmányos lehetősége, mert a magzatot – akár az anyatestben van, akár azon kívül, mesterséges körülmények között – fogantatásának pillanatától kezdve embernek, vagyis jogalanynak, jogképes személynek kell tekintetni, amiből következik, hogy a méhmagzatot az élethez való jog anyjával szemben is megilleti.”*[660] Azzal, hogy az Alaptörvény ezt a megfogalmazást használja álláspontom szerint a jogalkotó lehetőséget teremtett arra, hogy akár indoklás nélkül pusztán kérelemre is lehetőség legyen az orvosok által csupán *„kis műtétnek???”* nevezett beavatkozás elvégzésére. Ezt pedig a vonatkozó törvény sem akadályozza. Eltérő álláspontot képvisel Hámori Antal, aki szerint a magzati élet védelme erősödött az Alaptörvénnyel.[661] Az Alkotmánybíróság első abortusz-határozata alapján, ha a törvényhozó nem ismeri el emberi személynek a magzatot, egyensúlyi helyzetet kell létrehozni a nő önrendelkezési joga és az állam életvédelmi kötelezettsége között. A második abortusz-határozat[662] lényegében azt állapította meg, hogy a *„magzati élet védelméről”* szóló törvény egyoldalúan az önrendelkezési jogot helyezte előtérbe. Az ezt követő törvénymódosítás csekély mértékben erősítette az életvédelem oldalát, azonban semmiképpen nem beszélhetünk hatékony életvédelemről, az ellensúly maradt formális. A jelenlegi gyakorlat a korábbi alkotmányos rendelkezések alapján sem volt védhető.

---

[658] Métv.
[659] BALOGH – HAJAS (2012) 65; 72.
[660] DR. LÁBADY Tamás alkotmánybírónak a 48/1998. (XI. 23.)-án kelt AB határozathoz fűzött különvéleménye. 1. pont, (2) bekezdés.
[661] HÁMORI (2012) 17.
[662] Második abortuszhatározat

Önmagából az Alaptörvényből nem következik szükségszerűen az abortusz szabályozásának szigorítása. Ettől eltérő kérdés, hogy adott társadalmi közfelfogás mellett indokolt-e a magzatelhajtás szélesebb körben történő büntetése, a közjót szolgálná-e a büntetés, vagy a büntetéssel való fenyegetés. Elvi szempontból mindenképpen világosabb helyzetet jelent a németországi szabályozás, ahol a terhességmegszakítás főszabályként jogellenes, azonban a törvényben meghatározott esetekben és eljárás nyomán nem büntethető.[663]

Pócza Kálmán értelmezése szerint az Alaptörvény éppen kompromisszumos szöveg a nemzeti-konzervatív-közösségi és az egyetemes-liberális-individuális értékek között, e kompromisszum megfelelő értékelését a jelen hazai viszonyok azonban ellehetetlenítik.[664] A méltóság sérthetetlenségének deklarálását konszenzus övezheti, ugyanakkor az alkotmányozó azzal a lehetőséggel már nem élt, hogy a fogalom körüli bizonytalanságot áthidalva, az ennek tiszteletben tartásához való jogra cserélje az ehhez való jogot, azaz e tekintetben úgy követi a korábbi alkotmányszöveg vitatható megfogalmazását, hogy az élethez és méltósághoz való jog inherens, *„veleszületett”* volta is eltűnik a szövegből. E változásokat, illetve a változás hiányát nehéz lenne valamilyen vallási szempont érvényesüléseként látni. Megállapítható, hogy a Katolikus Egyház társadalmi tanításának kulcsfontosságú elve, a szubszidiaritás megvalósítása irányába sem tett lépést az alkotmányozó. Mindez nem jelenti azt, hogy keresztény értékek ne képviseltetnék magukat a normaszövegben, pusztán azt, hogy tartalmilag nincsenek prezentálva erőteljesebben, mint a korábbi Alkotmányban.[665] Ez azonban valamelyest mégis problematikus, mivel a legnagyobb vallás tagadás a szocializmus térnyerését, csak egy a vallási tanításoknak (esetünkben keresztény) kiemelkedő szerepet adó alkotmánnyal lehet féken tartani. Erre 2011.-ben véleményem szerint megvolt a lehetőség, de nem éltünk kellőképpen. Bizonyítja ezt a vita fennállása még napjainkban is arról, hogy jogalany-e a magzat vagy sem. A választ tudjuk, de kimondani nem akarjuk.

Az Alkotmány-előkészítő eseti bizottság Alkotmányos alapértékek munkacsoportja 2010. október 20-i részkoncepciójának megfogalmazása szerint: *„Különösen fontos, alapvető kérdésnek tartjuk az emberi élet legteljesebb terjedelmű védelmét. Az ember fogalma »fogantatásától haláláig« meghatározással veendő fel (alapjogok elvonhatatlansága)”*.[666]

Az államnak nincs joga emberi élet felett rendelkezni. Nemcsak az *„erkölcsi szörnyeteg bűnöző”* életét nem szabad megsérteni, hanem a még meg nem született emberi lényét sem.

---

[663] SCHANDA (2015) i. m. 133–134.
[664] PÓCZA (2014) 211–230.
[665] SCHANDA (2015) i. m. 135.
[666] HÁMORI (2012) i. m. 17.

Sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogról beszélünk, az emberi méltóság ezt követeli meg! Mindebből következik, hogy a *„magzat”* megölése eleve önkényes,[667] alkotmányellenes kellene hogy legyen, de nem az, hiszen a törvényhozás szabályait megfelelően végig járták. Radbruch óta tudva levő, hogy attól mert valami az adott államban érvényes és hatályos szabályok szerint megalkottak, a jogbiztonság kritériumának megfelel, nem biztos, hogy jó. Fontos megfelelni sokszor erkölcsi kritériumoknak. Amennyiben választanunk kell a jogbiztonság és az igazságosság között utóbbi mellett kell dönteni. Szívünkbe írt igazság, hogy egy ember élete nem vehető el.

1.2.2. Teleologikus értelmezés

Ez az értelmezési módszer a kontinentális jogban már a XIX. század óta ismeret. Kiindulópontja a jog eszközként történő elismerése.[668] Ennek alapja a funkcionalizmus, amely szerint a jelentés a jogszabály társadalmi rendeltetésén, a jogszabály objektívan megismerhető célján keresztül határozható meg.[669] A cél meghatározása a teleologikus értelmezés központi kérdése, amelyet leggyakrabban a törvény címe vagy preambuluma rögzít. Egy állam belső jogának legtetején az Alkotmány, esetünkben Alaptörvény áll. A vizsgálódást érdemes innen elkezdeni a fejtegetések sorozatát, ha már az alapokban hiba van, akkor csupán ezek korrigálása után lehet bármi fajta tovább haladást elérni.

„Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.”[670] Minden embernek van olyan alapvető joga, amely minden mást felül ír. Ez pedig nem más, mint az emberi élethez és méltósághoz való jog. Két jogról írtam, de egyről kell beszéljek. A méltóság, az élethez való jog ugyanis elválaszthatatlanok egymástól, ha még sokan próbálják is szembe állítani a kettőt. Elég csak például az eutanázia kérdéskörére gondolni, az ezt támogatók leggyakoribb érve a szenvedés mentes, kegyes halálhoz való jog. További problémát vet fel, hogy az embert egy bizonyos fejlettségi fok elérése előtt, nem illetnek meg bizonyos jogok. Ez pedig abból vezethető le, hogy nem ismerik el az egyén jogalanyiságát. Minden ember a fogantatás pillanatától jogainak teljes skáláját kellene hogy élvezze, egy a kereszténységre épülő társadalomban. A jogalanyiságra véleményem szerint tekinthetünk egy kimondatlan, a szívünkből eredő parancsként, ami a kezdet minden jog mögött, amit nem kell kimondani.

---

[667] HÁMORI (2012) i. m. 21.
[668] SZENTE (2013) i. m. 166.
[669] TÓTH (2015) i. m. 300.
[670] Alapvtv. i. m. *Preambulum*

Lelkünk mélyén mind tisztában vagyunk vele. Az egyes államok jogalkotói jogalanyiság helyett jogképességről beszélnek, ami a német pandektisztika áldatlan öröksége, egy elismerés az állam részéről, arra ami alapból mindenkinek jár.

„Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet."[671] Az alábbi értékek levezethetők a kereszténységből, a magasabb rendű normákra már hivatkoztam korábban. A szeretet mindenek felett álló ereje, szerepe sokszor kerül kétségbe vonásra napjainkban. Nem bizonyítja-e ezt az, hogy az anya áldott állapotára, ma már teherként, terhességként hivatkoznak? *„S lettél magzatod miatt. Magzatod hamvvedre!"*[672] Nem szörnyű az, hogy egy anya a gyermekében legtöbbször nem örömöt, hanem akadályt lát kiteljesedése ellenében? Az ilyesfajta hozzáállás a nő részéről a szeretet és erkölcs teljes hiányát takarja. Nem kell félteni azonban a férfiakat sem, hisz ahelyett, hogy minden támogatást megadnának választottjuknak egy ilyen helyzetben, inkább eltűnnek, az életéből. A szeretet hiányából adódóan nincs felelősség és összetartozás. Az ember felelős tetteiért.[673] Családok nélkül a nemzet elbukik. Természetesen nem pusztán a jogalkotó, hanem mindannyiunk felelőssége, így nem biztos, hogy csupán jog által orvosolható a probléma. Ugyanakkor, ami az emberek lelkébe van, az sokszor fizikai kivetüléssel bír. Láthatjuk magát a hibát vagy megpróbáljuk azt takargatni valamivel. *„Szólhatok az emberek vagy az angyalok nyelvén, ha szeretet nincs bennem, csak zengő érc vagyok, vagy pengő cimbalom."*[674]

„Valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét."[675] Az emberi magzatnál biológiai, pszichológiai szempontból gyámoltalanabb, elesettebb lény véleményem szerint nincs és nem is lehet. Ehhez a stádiumhoz csupán azon emberek hasonlíthatók, akik halálos betegséggel küzdenek. Akik életük végén járnak, azoknak mindent meg kell adni, hogy gondtalanul kellhessenek át az Isten országába haláluk elősegítése nélkül. Egy magzatban kimondhatatlanul sok lehetőség rejlik. A számomra elfogadható sollen világában mindent meg kell tenni, hogy ők megszülethessenek és kiteljesedhessenek, az észszerűség, az Istennek megfelelés keretei között. Életük elvétele ugyanúgy szent és sérthetetlen, mint bármely emberé. Az apelláta kivételes kell legyen, más életének veszélyben léte esetén merülhet fel. Nemi erőszak problémája esetén, a magzatnak a mesterséges méh a legjobb választás szerintem.

---

[671] Alaptv. i. m. *Preambulum*
[672] KÖLCSEY (1823)
[673] BÍRÓ – LENKOVICS (1998) 185.
[674] KÁROLI (2001) i. m. 206. 1Kor 13.1.
[675] Alaptv. i. m. *Preambulum.*

Ekkor az anya és a magzat is egy tiszta lappal kezdhet, meghalni pedig senki nem fog. Ezzel szemben a jelenlegi angyalcsinálás jogi gyakorlata (a sein világa) az, hogy pusztán bejelentés alapján a szívhang meghallgatásával, a magzat elvetethető.

Nehéz így az alábbiakról pozitívan nyilatkozni.:

„Bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában. Hisszük, hogy gyermekeink és unokáink tehetségükkel, kitartásukkal és lelkierejükkel ismét naggyá teszik Magyarországot."[676] Nem lehet a fiatalokról beszélni, ha megölték azokat, akiknek meg kellett volna születniük. Amennyiben a lehetőség adott élni fognak vele, aki el akarja vetetni gyermekét, azt nem fogja pusztán az életfunkciók megtapasztalása elrettenteni.

A szabály célját fontos elhatárolni a jogalkotó szándékától,. A szándék szubjektív, a cél viszont meghatározott irányú társadalmi változások generálása, amely a ratio legis absztrakt szintű megfogalmazásában tükröződik. Ennek hozománya, hogy a norma a megalkotásakor még nem ismert helyzetekre is alkalmazandó, hisz a cél egyértelmű, világos.[677]

1.2.3. Szubsztantív értelmezés

Ahhoz, hogy az alkotmányok által közvetített alapjogokról nyilatkozni lehessen említést kell tenni egy már triviálisnak tűnő, de elégszer nem hangsúlyozható kérdéskörről, ez pedig a *„államhatalmi ágak elválasztása"*. Hazánk szempontjából erre a legkiválóbb szemléltető Bibó István. Az európai államelmélet, hatalomelmélet fordulatát Szent Ágostonhoz köti, aki elvetette annak a gondolatnak a magvait, ami később minden teológiától függetlenül is közös kincsévé vált az európai politikai tudatnak. Lényege, hogy a hatalom demoralizál, ezért erkölcsi igazolásra szorul, és a hatalomgyakorlás csakis morális célja révén kaphat igazolást.[678]

„A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak."[679]

---

[676] Alaptv. *Nemzeti Hitvallás*
[677] SZENTE (2013) i. m. 167.
[678] BIBÓ (1986) 371–372.
[679] Alaptörvény *Az állam.* 28. cikk

Az Alaptörvény 28. cikke előírja a bíróságok számára, hogy a jogszabályokat az alaptörvénnyel összhangban kötelesek értelmezni, így a jogértelmezést követelményként támasztja az igazságszolgáltatás funkcionális működésével szemben. [680] Mi van viszont akkor ha a jogszabály (Alaptörvény), ezáltal a jogalkotó tévedett?

A korábbi bírói gyakorlat viszonylag ritkán élt az alkotmányértelmezés lehetőségével a jogszabályok tartalmának feltárása során, annak ellenére, hogy ez nem volt számára tilos.[681] A jogértelmezés a szokásjog része, amely nagymértékben befolyásolja a normatív textus szemantikáját.[682] Az alaptörvény ezt a szokásjogot igyekszik a praktikum felől a morális értékek érvényre juttatása felé elmozdítani.

Válaszadás céljából kezdjük meg ezen kérdés vizsgálatát. Az amerikai módszer értelmében (gondolni kell itt az Egyesült Államokra), minden bíró egyben alkotmánybíró is. Kötelességük, hogy az alkotmány szellemével összeegyeztethető ítéletek meghozatala. Érdekes azonban, hogy a törvényt, ha nem egyezik valami az alkotmánnyal, akkor nem alkalmazzák a szabályt. Az következik ebből, hogy a szabály érvényes, hatályos, de nem alkalmazható az adott esetre. Ezzel szemben az európai (osztrák modell) értelmében senki nem lehet bíró és alkotmánybíró egyszerre. A bíró ugyan kijelentheti az ügyben, hogy az Alaptörvénnyel nem tart összeegyeztethetőnek egy adott jogszabályi rendelkezést, de nem ő fogja a problémát megoldani. Ez az alkotmánybíróság hatásköre. Az Alaptörvénnyel összeegyeztethetetlen normát az alkotmánybíróság meg is semmisítheti (hatályon kívül helyezés). Hazánk, mivel Európa része az osztrák modellt követi, így az Alkotmánybíróság tevékenységét kell a vizsgálat középpontjába állítani a kérdés során, elhatárolva azt a bírói jogértelmezéstől. Az Alkotmánybíróság jogot alakító tevékenységére, a két abortusz határozat szolgálhat például. Mindkét, határoz az Alkotmányra vonatkozik, ugyanakkor ezen határozatok kihatottak az Alaptörvény megalkotására is. Működésének megkezdését követően igen rövid időn belül olyan indítványt kapott, ami az egyik legnehezebb alkotmányjogi kérdés megválaszolását kérte. Az indítványozók a művi terhességmegszakítás akkor hatályos szabályozásának alkotmányellenességét állították az 1989. október 23-ával módosult köztársasági Alkotmány számos rendelkezésének tükrében. Sándor Judit az abortusz *„támogatói”* és *„ellenzői”* jelzőket használja a csoportok megnevezésére.[683]

[680] CHRONOWSKI (2017) 8.
[681] HALMAI (1998) 79.
[682] JULESZ (2008) 111.
[683] SÁNDOR (1998) 121.

Az első indítványozók az abortuszt elfogadhatatlannak tartották, a magzat jogi értelemben emberként való elismerése mellett törtek lándzsát. Kevésbé szabatosan fogalmazva, az egyik indítványozói csoport szerint alkotmányellenes, hogy a támadott rendelkezések egyáltalán megengedik, illetve túl tág körben engedik meg a művi terhességmegszakítást. Nézetük szerint a magzat jogalanyiságát - emberi mivoltára tekintettel - alkotmányosan el kell ismerni, illetve védeni, vagyis álláspontjuk - az amerikai szóhasználatot átvéve – a pro life.[684]

Szűk egy éven belül egy másik indítványozói csoport szintén kérte a rendelkezések megsemmisítését, de ellenkező érveléssel: ők úgy vélték, hogy a szabályozás túlságosan is korlátozza a terhes nő önrendelkezési jogát. Álláspontjuk szerint az abortusz kizárólagosan a nők lelkiismereti ügye, ezért a terhességmegszakítás szigorú jogi korlátok közé szorítása említett jogukat sérti. Ők tehát a pro choice álláspont képviselői. [685]

Szerintem az első álláspont helyes. Családi, oktatási, lelkiismereti okokból adódóan. Egyetemünk egyik legkiemelkedőbb oktatójának Dr. Jobbágyi Gábornak, különösen nagy szerepe volt a jogi dilemma feloldásában, hiszen a Pacem in Utero Egyesület elnökeként az ő beadványai miatt indult el a jogi felülvizsgálat.

Az indítványozói sietség jól mutatja, hogy az abortusz társadalmi megítélése rendkívül megosztó[686], azonnali állásfoglalást igényelt a formálódó magyar berendezkedéstől.[687]

Az Alkotmány Bíróságnak nem csupán, az akkor hatályos abortuszszabályozás alkotmányjogi megítéléséről kellett döntenie, hanem állást kellett foglalnia három fontos kérdésben, amely Magyarországot a liberális – az egyéni szabadságjogok tiszteletén és az értékpluralizmuson alapuló – demokráciák közé emelte:

1) Mi a jogrendszer emberképe [bár itt ennek az értelmezési dimenzióiról van szó, ezt a kérdést a halálbüntetés alkotmányellenességét kimondó 23/1990. (X. 31.) AB határozat megválaszolta].
2) Mi az egyéni szabadság funkciója, hol vannak annak határai.
3) Mik az alapjogok értelmezési dimenziói, illetve ezekkel összefüggésben mi az állam szerepe.[688]

[684] DETRE (2021) 163.
[685] UO. 164.
[686] SESZTÁK (1991) 7.
[687] DETRE (2021) i. m. 163.
[688] UO. 164.

A Magyar Alkotmánybíróság határozatában[689] megsemmisítette a terhességmegszakításáról szóló 76/1988 (XI. 3.) minisztertanácsi rendeletet és annak végrehajtási rendeletét.[690] Az Alkotmánybíróság többször is vizsgálta azt, hogy a terhességmegszakítás kérdése mennyiben felel meg az alkotmányos normáknak. Ezután két lehetőséget vázolt fel a jogalkotónak.[691]

Az első, hogy jogalanynak minősíti a magzatot – amelynek az lenne a következménye, hogy csak az anya életének veszélyben léte esetén lenne megengedett az a terhességmegszakítás – akit így megilletne az élethez való jog. A második, hogy ezt mellőzi, de ez sem jelentené a terhességmegszakítás teljes megengedését, hanem ilyenkor a törvény által meghatározott indokolt esetekben lenne lehetőség az abortuszra.[692] A jogalkotó az utóbbi megoldást választotta és ezzel megszületett a magzati élet védelméről szóló törvény[693], mely többek között az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén is lehetőséget ad a terhesség megszakítására annak 12. hetéig.[694] Később több alkalommal is módosították, de a mai napig ez a norma tartalmazza az abortuszra vonatkozó rendelkezéseket.[695] Zlinszky János úgy gondolja, hogy az Alkotmánybíróság *„világosan látta, jogi eszközökkel ez a társadalmi probléma sem oldható meg. A társadalom egészének kell az élethez, az emberhez döntően másképpen viszonyulnia, hogy a magzati élet törvényi deklarációval személyiséggé legyen minősíthető.”*[696]

Az első határozat kétségtelenül determinálta az 1998-ban született másodikat[697], amennyiben az alkotmánybírák 1991-ben alakították ki az állam objektív intézményes kötelezettségének alapelvét az emberi és benne a magzati élet védelmére. A második határozat megerősíti ezt az életvédelmi kötelességet, mondván: az államnak az egyes alanyi jogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket önmagukban is védenie kell. Az állam ezért az alapjogból folyó alanyi jog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív intézményes védelmi körét. Eszerint tehát, az anya jogát korlátozó intézményvédelemhez, egy alapjogra van szükség, ami a terhességmegszakítás esetén nyilván az élethez való jog. Csakhogy éppen az alkotmánybíróság ismeri el, hogy azáltal, hogy az alkotmányozó és a törvényhozó nem minősített jogi embernek a magzatot, implicit módon állást foglalt a foetus jogalanyiságának elutasítása mellett.[698]

---

[689] Első abortuszhatározat.
[690] JULESZ (2016) 109.
[691] TŐKEY (2018) 454.
[692] TÓTH (2003) 341–342.
[693] Métv.
[694] TŐKEY (2018) i. m. 454.
[695] JULESZ (2016) i. m. 109.
[696] ZLINSZKY (1994) 288.
[697] Második abortuszthatározat.
[698] HALMAI (2006) 128.

Ezen határozat keretében (második abortuszhatározat) az Alkotmánybíróság alapvetően elfogadta ezt a törvényhozói választást (a magzat nem rendelkezik jogalanyisággal), de előírta a jogalkotó számára, hogy vagy tegye hatóságilag ellenőrizhetővé azt, hogy az állapotos nő valóban súlyos válsághelyzetben van-e, vagy hozzon egyéb, a magzati élet védelmét és ezzel megfelelő egyensúlyt biztosító intézkedéseket.

Ez alapján el Métv.-t és a módosításáról szóló 2000. évi LXXXVII. törvényt, amellyel bekerült egy olyan rendelkezés a jogszabályba, amely magzatvédelmi célú tanácsadáson való kétszeri megjelenési kötelezettséget ír elő az állapotos nők számára.[699] Jobbágyi Gábor véleménye szerint az ekkora módosított törvény elfogadhatóbb az 1990 előtti szabályozásnál, de nem tekintette problémamentesnek ezt a szövegváltozatot sem.[700] Véleményem szerint napjainkban sem helyesek a normaszövegben leírtak. Ugyanakkor a viták és a törvény hatására a legális abortuszok száma több mint 30 év alatt, a harmadára csökkent, ami sikeresnek tekinthető, melyben az életvédő egyesületeknek is komoly szerepük volt.[701]

1.2.4. Hiba az Alaptörvényben

Az Alaptörvénnyel kapcsolatos, tárgyszerűségtől leginkább elrugaszkodott kritikák a *„kultúrharcos”* témák körül fogalmazódtak meg. Az Alaptörvény rögzít néhány olyan alapvető tételt, melyeket az Alkotmány értelmezésével az Alkotmánybíróság még az 1990-es években kimondott.[702] Ahogy ilyen kérdés az, hogy az állam köteles a magzati élet védelmére, úgy az is e kérdések közé tartozik, hogy a házasság csak férfi és csak nő között jöhet létre.[703] Az újdonság a korábbiakhoz képest abban áll, hogy az Alaptörvény már kifejezetten írásba foglalja az alapvető jogokat. Ugyanakkor a jog és maga az állam nem feltétlenül az ellentétes érdekek kiegyenlítésére, nem a megegyező szükségletek kielégítésére törekszik, hanem igen sokszor az érdekek egyoldalú kielégítésének eszköze.[704] (Saját érdekei alapján választ vagy választásra kényszerül/*„kényszeríteni kell”*.) Lényegében az állam meghatározott társadalmi csoportok érdekeit szolgálja ki, ami viszont semmi esetre sem lehet ellentétes az abszolút érdekektől. Lényegük, hogy feltétlenül érvényesek, függetlenül az értékelő személytől. Somló Bódog szerint egy ilyen érték létezik, ami nem más, mint az igazság.[705]

---

[699] TÓTH (2003) i. m.344–345.
[700] JOBBÁGYI (2019) 469.
[701] UO.
[702] SCHANDA (2013) 127.
[703] A házasságról szóló AB határozat
[704] SOMLÓ (1911) 4.
[705] SOMLÓ (1907) 5–7.

Amennyiben ezt a szűk értelmezést fogadjuk el, akkor, mint már korábban leírtam az orvostudományi kutatások eredményeit az igazságra való törekvésként kell elfogadni. Hisz nincs bennük szubjektív elem. Szintén viszont a korábban említettekhez tartozik, hogy az élet és emberi méltóság jogának kettőse abszolút, mindenkit megillető kell, hogy legyen. Ellenkező esetben a demokratikus értékek nagymértékű csorbát szenvednek.

Minden szempontból alapvető jellegű kérdés az abortusz, a magzat élete védelmének említése. Meg kell állapítanunk, hogy az Alaptörvény, ebben a kérdésben nem hoz érdemi változást, a korábbi alapjogi helyzethez képest. Az Alkotmánybíróság által megfogalmazott *„első abortuszhatározat"* által megnyitott úton, illetve a nyomában alkotott, lényegét tekintve máig változatlan törvény[706] nyomain jár az alkotmányozó, amikor különbséget tesz emberi és magzati élet között. Kétségtelen, hogy a korábbi koncepcióhoz képest (*„Alapvető emberi jogként minden ember életét fogantatásától kezdve védelem illeti meg. Az emberi élet és méltóság sérthetetlen."*) visszalépés történt, hiszen az eseti bizottság által kidolgozott koncepció egyértelművé tette, hogy a fogantatással az emberi élet elkezdődik, másként a megfogant embernek joga van a védelemre.[707] Úgy vélem ez a felfogás helyes, ugyanakkor a tényleges szöveg ettől különbözik, ami szerintem nem szerencsés. A végleges szöveg úgy hoz formai újdonságot, hogy alapvetően a tartalmi helyzet ne változzon: említi a magzat életének védelmét[708], de éppen az ember magzat szóhasználat azt fejezi ki, hogy a védeni rendelt magzatot nem tekinti embernek.[709]

Egy másik álláspont szerint a megfogalmazás könnyen vezethet a nő önrendelkezési jogának szűkítéséhez a terhesség korai szakaszában is.[710] Az ezt vallók úgy gondolják, hogy az Alaptörvénynek az alapvető jogokra vonatkozó egyes rendelkezései által az állam beleavatkozik a magánviszonyokba ideologikus normatív értékpreferenciákat előírva.[711] Álláspontom szerint az államnak távol kell magát tartania, nemcsak polgárai, de minden ember bizonyos magánjellegű jogviszonyaitól, az azokban közhatalom által történő megnyilvánulástól. [Ilyen szerintem: magánlakás sérthetetlensége, a törvényi keretek között a gyermeknevelés irányainak meghatározása (világnézet, vallás, személyiség formálás) és az ellátó rendszerről való önkéntes leválás]. Ugyanakkor bizonyos hagyományokra, szabályokra erősen javallott tekintettel lenni, megtartásuk létfontosságú, identitást meghatározó.

[706] Métv.
[707] SCHANDA (2013) i. m. 127–128.
[708] Alaptörvény i. m. II. cikk
[709] BALOGH – HAJAS (2012) i. m. 65; 70.
[710] FLECK – GADÓ – HALMAI – HEGYI – JUHÁSZ – KIS – KÖRTVÉLYESI – MAJTÉNYI – TÓTH (2011) 66.
[711] UO. 67.

Nemcsak magyarként, de olyan európai emberként is, aki hiszi és vallja, hogy az antikvitás, az abból levezethető tiszta keresztényi filozófia nélkül Európa egy identitás vesztett kósza, moralitástól, mentes gyökértelen valamivé válna. Az ezt megtörni hivatott kísérletek nagyon jól haladnak. A jog és erkölcs közé egyenlőségjel nem tehető. Ugyanakkor ezek szabályai kölcsönösen kihatnak egymásra szubszidiárius jelleggel. Nem lehetne erkölcs nélküli jogról beszélni (Náci Németország, Szovjetunió).

A modern társadalmak sem tekintenek rá többként, mint a közvélemény pillanatnyi állásától függő változóra, amikor a többség valamit egy megadott módon csinál, az elfogadott, erkölcsös, csak így lehet csinálni. Ez a fajta szervilizmus a mai társadalmi rend kifejeződése. A jelenkor fiatalsága csak nagy nehézségek árán képes a quasi *„divathullám”* jelenségekkel szembenézni. Az értékeket átadók, mint a családok, pedagógusok, szociális munkások ugyanis egyre nehezebben tudnak kapcsolatot teremteni velük a média mindent átható jelensége miatt. Ez ugyanis konfrontációt kíván, a ma elkényelmesedett emberének pedig ehhez sokszor sem türelme, sem bátorsága nincs. Épp ezt jellemzi az *„így jó, mert mindenki így csinálja és a törvény is engedi.”* Következik ebből, hogy az ész törvényének és az egyén lelkiismeretének a helyébe, a közvélemény, a polgári törvénykezés lép. Minden, ami nem tilalmas, az megengedett, így erkölcsileg igazolt.[712] Úgy vélem viszont, hogy törvényt csak erre felhatalmazott alkothat, feltéve ha az általa megfogalmazott norma összhangban áll lelkiismeretünkkel. *„A jog helyességének végső értékmérője az erkölcs.”*[713]Ragaszkodni kell azon értékekhez, amik naggyá tették és újra naggyá tehetik a *„Vén Kontinenst”*. Ilyenek az azonos neműek közötti házasság tilalma, hiszen ebből család nem lehet; minden ember jogalanyiságának egyenlő és feltétlen elismerése (legyen szó magzatokról, szellemileg és testileg visszamaradottakról, betegekről, bűnözőkről is).

Kérdés, hogy ebből az alkotmányos megfogalmazásból szükségszerűen következik-e az abortusz szabályozásának szigorítása. Az Alkotmánybíróság *„első abortuszhatározata”* alapján, ha a törvényhozó nem ismeri el emberi személynek a magzatot (ahogy ez az evidencia történt), egyensúlyi helyzetet kell létrehoznia a nő önrendelkezési joga és az állam életvédelmi kötelezettsége között. A *„második abortuszhatározat”* lényegében azt állapítja meg, hogy *„a magzati élet védelméről”* szóló törvény egyoldalúan az önrendelkezési jogot helyezi előtérbe.

[712] LUSTIGER (1995) i. m. 15–16.
[713] MOÓR (1994) 266.

Az ezt követő törvénymódosítás, csekély mértékben erősített az életvédelem oldalán, azonban az ellensúly maradt formális. Bizonyítja ezt az is, hogy az Alkotmánybíróság kimondta és ezáltal megerősítette a törvényhozók állásfoglalását a magzat jogalanyiságáról: utóbbiak kifejezetten nem rendelkeztek róla, azt juttatták kifejezésre, hogy a magzat a jog szerint nem ember. Vagyis fennmaradt a törvényt megelőző állapot: a magzatot a magyar alkotmányos rendszerben nem illetik meg jogok, így az élethez, a megszületéshez való jog sem.[714]

A jelenlegi gyakorlat a korábbi alkotmányos rendelkezések alapján sem védhető.[715] Más kérdés, hogy adott társadalmi közfelfogás mellett indokolt-e a magzatelhajtás szélesebb körben történő büntetése, a közjót nem szolgálná-e a büntetés vagy a büntetéssel való fenyegetés.[716]

1.2.5. Szemelvények párhuzamos véleményekből

Az Alkotmánybírók álláspontja nem volt egységesé. Íme néhány gondolat, a különvéleményekből.

„A magzati lét az emberi élet kialakulásának kikerülhetetlen szakasza. Ahhoz, hogy az ember megszülessen és a jogi értelemben vett ember rangjára emelkedhessen mellőzhetetlen, hogy a magzat ebben a minőségében jogi védelemben részesüljön és ennek érdekében meghatározást nyerjenek az államot, az egészségügyi intézményeket, az anyát, a családot, a társadalmat, a többi polgárt terhelő kötelezettségek."[717] A magzati stádium kikerülhetetlen eleme az emberi életnek, ahogy az emberi élet védelem alatt áll úgy kell védelmezni a magzat életét is. Másrészt mindenki aki érintett egy magzat életjogának biztosításában köteles a tőle telhető legjobb módon védelmezni/óvni azt.

„Nem osztom a többségi álláspontot tükröző határozatnak azt a megállapítását, hogy a magzat jogalanyiságának a kérdése alkotmányértelmezéssel nem dönthető el. Ez az álláspont lehetőséget lát arra, hogy a törvényalkotó a magzat jogi státuszát az ember jogalanyiságától eltérően minősítse. E szegregációnak azonban alkotmányos alapja nincs."[718]

---

[714] TÓTH (1999) 83.
[715] SCHANDA (2013) i. m. 128.
[716] SCHANDA (2015) i. m. 134.
[717] DR. ÁDÁM Antal alkotmánybírónak a 64/1991. (XII. 17.)-én kelt AB határozathoz fűzött párhuzamos véleménye.
[718] DR. LÁBADY Tamás alkotmánybírónak a 64/1991. (XII. 17.)-én kelt AB határozathoz fűzött párhuzamos véleménye. 1. pont

„Az >>ember'<<-fogalom a történelmi fejlődés során a különböző — filozófiai, etikai, erkölcsi, természettudományos, természetes — emberfogalmak mellett normatív értékűvé is vált. Ha pedig az ,,ember"-fogalom normatív fogalom … annak alkotmányos helyét az Alkotmánybíróságnak … — éspedig alkotmányértelmezéssel — meg kell találnia.”[719]

„Tudjuk, hogy az ember a női és férfi ivarsejtek egyesülésétől kezdve genetikailag befejeződött egyén, emberi individuum. A magzatfejlődésben az ontogenezis nem ismétli meg a filogenezist, a magzat minden kétséget kizáróan a ,,human species"-hez tartozik. Az emberfejlődés a fogamzástól kezdve kontinuus, az nem tagolódik szubhumán és humán fázisokra.”[720] *„Az ember élete csak egy másik ember életével konkurálhat.”*[721]

„Az emberi élet társadalmi értékként való védelme és az anya emberi méltósága közötti öszhang csak úgy valósítható meg, hogy az anyának korlátlan szabad döntési joga van abban, kíván-e gyermeket elfogadni. Ha egyszer az anya szabad aktusa révén a gyermek létrejött, mégha az aktus célja nem is erre irányult, és akár eshetőlegesen sem volt ez a lehetőség kellően megfontolva, az élet feletti rendelkezésre az anya emberi méltóságából már nem lehet következtetni. A megfogant magzat kihordása, megszülése az anya emberi, erkölcsi kötelessége.”[722]

Ahogy a hagyomány, úgy az új utak keresése sem elkerülhető, és mindkét irány hordoz veszélyeket, a megosztás és a kudarc veszélyét. Úgy érzem, értelmesen nem alkotmányozhat az, aki e veszélyekkel nem vet számot és nem vállal kockázatot.[723]

1.2.6. Lépjünk vissza, s tanuljunk belőle

Furcsának tartom, hogy létezik olyan jogszabályok közötti inkoherencia, ami érinti az élethez való jogot. Az Alaptörvény a fogantatástól az élet védelmét szorgalmazza, mégha korlátolt mértékben is. Ezzel szemben az Métv. nemcsak a sokak által jogosan kritizált súlyos válsághelyzet esetén, de bármiféle indoklás esetén lehetővé teszi az orvosok körében csak *„kis műtétnek”* nevezett beavatkozás elvégzését. *„A terhesség megszakítása, ha azt nem egészségi ok indokolja, az állapotos nő írásbeli kérelme alapján végezhető el.”*[724]

---

[719] DR. LÁBADY Tamás alkotmánybírónak a 64/1991. (XII. 17.)-én kelt AB határozathoz fűzött párhuzamos véleménye. 2. pont.
[720] UO. 4. pont.
[721] UO. 10. pont.
[722] DR. ZLINSZKY JÁNOS alkotmánybírónak a 64/1991. (XII. 17.)-én kelt AB határozathoz fűzött párhuzamos véleménye. III. rész 2. pont b) alpont.
[723] SCHANDA (2015) i. m. 130.
[724] Métv. 8. §

Maga a törvény is kijelenti egy korábbi szakaszában, hogy erre a beavatkozásra csak szűk körbe lenne lehetőség. *„A terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg.”*[725] Úgy érzem, ezen a szabályozáson változtatni kell.

Jó példának tartom erre az úgynevezett *„Szívhang rendeletet”*[726] A rendelet kimondja 2. pontjában az alábbiakat: *„az egészségügyi szolgáltató a magzati életfunkciók működésére utaló tényezőt egyértelműen azonosítható módon bemutatta”* (a gyermek szívdobogása).

Nem szabad elfelejtenünk azt azonban, hogy alapvető jogokról, csupán törvény rendelkezhet. Elvégre ezért született meg számtalan AB határozat az emberi élet és a demokrácia védelme érdekében. Ilyenek voltak a halálbüntetés eltörléséről[727], valamint az eutanázia tilalmáról[728] szóló határozatok. Erősíthették volna a sort az abortuszhatározatok[729] is, azzal, hogy elismerik a magzat jogalanyiságát. Lábady Tamás egy írásából ítélve világos volt az erre irányuló cél, hiszen, már az Alkotmány 54. § alapján az élet és emberi méltóság védelme abszolút és feltétlen kell, hogy legyen. Az emberi élet kioltásának egyetlen legalizálható esete az, amikor az emberi életek közötti választás ezt kényszerítővé teszi. Jól példázzák ezt a Sólyom László által a 8/1990. (IV.23.) és a 23/1990. (X.31.) AB határozathoz írt párhuzamos indoklások. Ha tehát az előterjesztésben, a határozati javaslatban, a természet- (és szellem) tudománnyal egyezően a magzatot embernek, azaz jogalanynak tekinti, akkor őt is megilleti az élethez és méltósághoz való abszolút alanyi jog, vagyis a terhességmegszakítás alkotmányosan megengedhetetlenné, de legalábbis kivételessé válik. Ennek határozati javaslatba foglalása természetesen óriási kockázattal járt volna. [730]

Lábady Tamás szerint a kelepcéből kivezető másik út (talán az egyedüli alternatíva szerinte) az első javaslatra annak reciproka, vagyis annak kimondása, hogy a magzat, jogilag nem ember, nem jogalany és ezért nem is illeti meg az élethez és méltósághoz való alanyi jog. Ami meg is történt a törvényhozó által. *„Jogalany-e a magzat?”* Sólyom László úgy gondolja, hogy ezt a provokatívnak tekintett kérdést nemcsak fel kell tenni, de meg is kell válaszolni. Az állam semlegességének elve kizárja, hogy a lelkiismereti parancs jogszabállyá váljon.

---

[725] Métv. 5. §
[726] A 29/2022. (IX. 12.) BM rendelet a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény végrehajtásáról szóló 32/1992. (XII. 23.) NM rendelet módosításáról.
[727] A halálbüntetés eltörléséről szóló 23/1990. (X.31.) AB határozat (innentől: a halálbüntetésről szóló AB határozat)
[728] Az eutanázia alkotmányellenességéről szóló 22/2003. (IV.28.) AB határozat (innentől: Eutanázia AB határozat)
[729] Első abortuszhatározat.
[730] LÁBADY (2012) 501.

Úgy gondolom, hacsak az erkölcsi szempontot nézzük akkor is ez az állítás hibás. Nem várhatunk el olyan államtól hatékony alapjogi védelmet, ami nem erkölcsös. Ha megvizsgáljuk a kérdést, akkor rájöhetünk, hogy egy ilyen állam működésképtelen. Nem lehetne beszélni büntetés enyhítésről, reintegrációról, röviden nem lehet beszélni méltányosságról sem.

Tanulmányaim szerint a jog előbbre való az államnál, így nem pusztán az állami, hanem a természeti (figyelni az élettel bírókra, emberekre és más élőlényekre egyaránt) törvényeknek és az Isteni jognak (*„Ne ölj!”*[731]) is eleget kell tennünk. Ezek magasabb rendű kötelezettséget keletkeztetnek, a nem működő emberi törvényekkel szembe állítandók. A magzati élet elvétele véleményem szerint csak akkor lehetséges, amikor élet élettel konkurál. Klasszikus példaként szolgálhat erre az orvosi tevékenység során a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés a magzati élet és az anya életének konfliktusa esetében. Előfordulhat olyan helyzet, amikor az ezen hivatást gyakorló személy döntéskényszerbe kerül, mert csak és kizárólag az egyik élet menthető meg, a másik életben maradására nincs reális lehetőség.[732] Az önkényesség kizárása az alábbiak szerint indokolható: *„[h]a egy emberi élet veszélybe sodródik, s az csak egy másik élet feláldozásával menthető meg (például az anya élete méhen kívüli terhesség esetén a magzat megölésével), az élettől való megfosztás önkényességét az életmentési cél oldja fel. Itt a jognak jogellenességet kizáró, azaz mentesítő okot kell szabályoznia, amely nem jelent alanyi jogot az ölésre.”*[733] Amennyiben az anyának és a magzatnak is van reális lehetősége az életben maradásra, akkor a MOK Etikai Kódexének értelmében az orvosnak az alábbiak szerint kell cselekedni: *„Ha olyan végletes szituáció alakul ki, hogy élet áll élettel szemben, akkor az orvosi szempontból jobban védhető életet kell előnyben részesíteni a kevésbé esélyessel szemben.”*[734]

1.2.7. Sollen kontra sein

Hans Kelsen szerint egy adott jog által szabályozható szituációról kétfajta megállapítás tehető. Az egyik a sein, a másik a sollen világában helyezhető el. Előbbi azt jelenti mi a hatályos szabály, utóbbi pedig azt, hogy mi lehetne/kellene legyen a helyes szabály. A magam részéről én az utóbbi miatt idéztem az első abortuszhatározathoz fűzött párhuzamos véleményekből. Nyilván embere válogatja ki-mit tart helyesnek az adott kérdésben.

---

[731] KÁROLI (2001) i. m. 82. Kiv 20,13.
[732] TIHANYI (2023) i. m. 116.
[733] DR. LÁBADY Tamás alkotmánybírónak a 64/1991. (XII. 17.)-én kelt AB határozathoz fűzött párhuzamos véleménye. 10. pont
[734] MOK Etikai Kódex I.1.3. pont (4) bekezdés.

Szó lehet itt, neveltetésről, tudományról, vallási meggyőződésről. Ez pedig egy előzetes értékválasztás, ha ennek nem teszünk eleget elsodor minket az ár. Ebben a kérdésben mindenkinek van és kell is legyen egy álláspontja. A leírtak alapján az olvasó számára nyilvánvalóvá válhat, hogy jómagam az élethez való jogot többre tartom, mint az anya önrendelkezési jogát.

Azt viszont el kell ismernem, hogy a kérdés önmagában nem oldható meg az általam jónak tartott sollen definiálásával. Valami olyannal kell prezentálnom önnön álláspontomat, ami alkalmas alternatívát kínál a probléma feloldására. Nem hárítható természetesen az anyára minden felelősség a kérdésben, végső soron viszont az ő döntése determinálja a magzatot. Legyen szó akár rossz szándékról, akár kétségbeesésről. A törvények általános szigorának egyik meghatározó mértéke a *„summum ius, summa iniura”* kifejezés. Önmagában az abortusz betiltása nem elégséges és nem is hatékony. Erre már jóval korábban rájöttek, hisz „*bármily szigorú törvénynek a cselekmények e fajára prophylaktikus hatása nincs.”*[735] Teljes mértékben bár nem értek egyet a kijelentéssel jól szemlélteti, hogy önmagában az ultima ratio elv kevés. Álljanak itt igazolásnak Louis Lewin sorai*„Die Fruchtabtreibung durch Gifte”* című művéből: *„vannak olyan viszonyok, amelyek minden törvénynél erősebbek, és ezek közé tartoznak azok is, amelyek a bűnözés forrásai”.* Amennyiben a problémát nem tudjuk megragadni a gyökerénél, az emberi gondolkodást, olyan irányba terelni, hogy egy nem kívánt/tervezett várandósságot megelőzzünk, de legalább a bekövetkezés utáni nehézségeket enyhítsük, akkor kudarcot vallottunk.

Ez magával vonja azt, hogy az emberek jelentős hányada alternatívát nem ismerő, egyedüli megoldásként fogja bálványozni saját fajának legalizált keretek között történő likvidálását. Minden várandós nőnek, aki megfelel a korábban leírtaknak biztosítani kell, hogy anonimitásban, biztonságában megszülhesse gyermekét, családja segítségét igénybe tudja venni, anyagi támogatást kapjon, szükség esetén gyermeket biztos helyen helyezzék el. Komoly szereppel bír továbbá a társadalom gondolkodása, a nem hétköznapi esetekben való értékítélete. Állami és községi feladatról egyaránt beszélhetünk. Hisz ha egy szigorú szabályozás mellett az orvos első kérdése a leendő édesanyához, hogy megtartja-e a gyermekét, az sokkal rombolóbb lehet.[736] Levin szerint dicsőségére vált volna a XX. században, ha a múlt századok mulasztásait pótolva, éppen e téren ily mintaszerű intézményt alkotna.[737] Úgy gondolom napjainkban is.

---

[735] MENDELÉNYI (1933) i. m. 185.
[736] CSINK (2024) i. m.
[737] MENDELÉNYI (1933) i. m. 185.

A témában született határozat megalkotásakor, mind a pro life, mind a pro choice mozgalom képviselői indítványokkal bombázták az Alkotmánybíróságot. Mindkét oldal egyetértett abban (kimondatlanul), hogy nem értenek egyet a fennálló szabályozással. Ez a gondolatmenet az utóbbi néhány évben szerintem felerősödött. A sollen világa, tehát az Alaptörvény és a Magzati élet védelméről szóló törvény inkább az anya önrendelkezési jogát támogatja. A napjainkban nagy port kavaró szívhang rendelet[738] egy élethez való jog védelmét szorgalmazó szabályozás csírája. Szerintem viszont egyes liberális gondolkodók túl sokat látnak bele ebbe a szabályozásba, túlzottan sértőnek tartják az anyai önrendelkezési jog szempontjából. Eljutottunk tehát oda, hogy mindkét oldalnak van kifogása/indoka a szabályozási keretek reviziója mellett. Pro life oldalról a törvényeket, pro choice oldalról pedig a rendeletet éri több támadás. Álláspontom szerint szükséges lenne a jelenleg hatályos szabályok felülvizsgálatára és a jogszabályok harmonizációjára. A kelleténél nagyobb lattal vetetik súlyba az anya önrendelkezési joga, mint a magzat élethez való joga.

A magzati élet az állam számára érték és kötelessége megvédeni azt. Ugyanakkor ez a védelem alacsonyabb szintű a kívánatosnál. Kevés a magzatok számára véleményem szerint. Nem mondja ki a magzat jogalanyiságát. Gulyás Gergely szerint olyan alkotmányos megoldást kívántak elfogadni a magzati élet védelmével kapcsolatosan, amely nem teszi szükségessé az ide vonatkozó hatályos szabályozás megváltoztatását, eleget téve ezzel a kormánypártok siófoki frakcióülésén megfogalmazott ígéretének.[739] Röviden nem kívántak utána járni a kérdéskörnek, pedig a joganyag és annak indoklása adva volt a két Alkotmánybíróság által megszövegezett abortuszhatározatban. Különös tekintettel az általam idézett véleményekre. Jogilag a kérdés az, hogy a magzat jogalany vagy nem. Mert ha jogalany, akkor az anya és a magzat azonos értékű élete áll egymással szemben, ebben az esetben a jogos védelem tényállásához hasonlóan a kettő közül csak akkor lehetne választani, ha a magzat élete közvetlenül veszélyeztetné az anya életét. Sólyom László alkotmánybírósági elnökként a határozathoz fűzött párhuzamos véleményében azt írta, a magzat jogalanyiságának elismerése a rabszolga-felszabadítással érne fel.[740]

Be kell látnom azonban, hogy élet és élet konkurálása, valamint nemi erőszak esetén nem várható el a gyermek kihordása. Az utóbbi eset véleményem szerint az egyedüli, ahol az anya önrendelkezési joga ha nem is egyenrangú az élethez való joggal, de mindenképp komoly morális dilemma (például: a szovjet katonák által megerőszakolt nők).

---

[738] Métv. módosító rendelet
[739] ABLONCZY (2011) i. m. 89.
[740] Uo. 89–90.

Az élet védelmére való törekvés jegyében az anya méhéből, ha egy bizonyos fejlettségi fokot a magzat elért az orvostudomány szerint a magzat eltávolítható, fejlődése az anyaméhen kívül biztosított. Természetesen az anyagi vonzat, ami az anyát terhelné, az állam által kell megtéríteni, ezzel biztosítva életvédelmi kötelezettségét.

A ma hatályos abortusz szabályozásnak egyetlen olyan elfogadható indoka van, ami a szabályok fenntartását alátámasztja. A társadalmi csoportok ezen kérdésekre adott, egymással ellentétben álló szélsőséges válaszokat jól példázzák véleményem szerint Gulyás Gergely gondolatai: *„Az abortusz egy élő ember megölése, amit mélységesen elítélek a magyar társadalmi valóság ismeretében nem hiszek abban, hogy nálunk be lehetne vezetni a teljes abortusztilalmat. Semmi máshoz nem vezetne, csak a magzat elvetetését már eldöntő nők külföldi utazásához, illegálisan végzett, ezért különösen veszélyes terhességmegszakításokhoz.”*[741] A teljes abortusztilalom nem megfelelő, de szigorítani kellene a jelenlegi szabályokon, mert az anya önrendelkezési joga erőteljes túlsúlyban van. Jogilag nincs akadálya ennek, mert az alkotmányozó megteremtette ennek a lehetőségét.[742] A módosult rendelkezés értelmében[743] az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok - így a két abortuszhatározat is - hatályukat vesztették Ugyanakkor a rendelkezés nem érintette az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat. Az indokolás szerint a rendelkezés célja, hogy az Alaptörvény rendelkezései az Alaptörvény összefüggéseivel együtt, a korábbi Alkotmány rendszerétől függetlenül kerüljenek értelmezésre. Ez természetesen nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a testület az Alaptörvény egyes rendelkezéseinek értelmezésekor a korábbival megegyező következtetésre jusson, ahogy azt a lehetőséget is biztosítja, hogy az Alaptörvény egészének kontextusában a korábbi döntésekkel ellentétes megállapításokat tegyen. E rendelkezés tehát nem korlátozza, hanem éppen ellenkezőleg, kiszélesíti az Alkotmánybíróság szabadságát az Alaptörvény értelmezése tekintetében. A módosítása alapján kijelenthető, hogy az alkotmányozó az Alaptörvény II. cikke vonatkozásában némileg korrigálta alkotmányozói aktusát, vagyis nem ragaszkodik ahhoz, hogy az Alkotmánybíróság az objektív, intézményes védelmi kötelezettség keretében ne állapíthassa meg a művi abortusz alaptörvény-ellenességét, ami növeli a szigorítás valószínűségét.[744]

[741] ABLONCZY (2011) i. m. 90.
[742] Alaptv. negyedik módosítás
[743] Alaptv. 19. § (2) bek.
[744] HÁMORI (2023a) 354.

1.3. A magzati élet védelméről szóló törvény

Az Alkotmánybíróság megsemmisítő határozata[745] alapján a két szocialista rezsimből származó abortuszrendelet hatályát vesztette. [746] A testülethez több beadvány érkezett az 1990-es években a terhességmegszakításról szóló jogszabályok alkotmányba, nemzetközi szerződésbe ütközésének, illetve mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességének megállapítására és megszüntetésére.[747] Kimondták, hogy a terhességmegszakítására vonatkozó szabályok rendeletben való meghatározása alkotmányellenes.[748] Az abortusz szabályozására hivatott törvény a magzat élethez való jogára, s mivel ennek előkérdése, hogy a magzat jogalany-e, a magzati jogalanyiságra kell vonatkozzon. Az Alkotmánybíróság a magzat jogalanyiságát mindig úgy értelmezte, mint a magzat élethez és emberi méltósághoz való anyagi jogának feltételét.[749] A döntést követően született meg a magzati élet védelméről szóló törvény, melynek értelmében a magzati életet tisztelet és védelem illeti meg.[750] A törvény kimondja, hogy a magzati élet tiszteletet érdemel már a fogantatás kezdetétől, rögzíti, hogy a terhességmegszakítás nem a családtervezés/születésszabályozás eszköze.[751] Hisz utóbbiaktól alapjaiban különbözik. Polgári jogi megítélésénél már nem hagyható figyelmen kívül a méhmagzat jogi helyzetének vizsgálata sem.[752]

A Magyarországi Református Egyház 1991. február 21.-én megnyitott zsinatán foglalt állást 10 pontban a magzati élet védelme mellett. A zsinaton meghatározásra került, hogy a magzat életének kezdete a fogamzás, amelyet védelemben kell részesíteni. Azonban nem vetették el a határeseteket. Ide tartozik az anya súlyos egészségkárosodása, esetlegesen az életveszély közeli állapota.[753] Ezt a *„Ne ölj.”* parancsolatnak alávetve kivételként fogalmazták meg a zsinati dokumentumokban a bűncselekményből származó magzat fogamzása, nemi erőszak következtében létrejött terhesség mellett.[754]

---

[745] Első abortuszhatározat.
[746] VÁRALLAI (2022) i. m. 98.
[747] UO. 123.
[748] Első abortuszhatározat.
[749] SZOMBATI (2017) 343.
[750] FILÓ (2017) i. m. 124.
[751] DOBAI (2007) 52.
[752] JOBBÁGYI (1987) i. m. 488.
[753] VÁRALLAI. (2022) i. m. 98–99.
[754] JOBBÁGYI (2004a) i. m. 163.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1992. szeptember 24.-én kiadott nyilatkozatában elvetette és túlzottan megengedőnek minősítette a készülő tervezetet. Így fogalmazták[755]: *„az élethez való alapvető emberi jogok alapján alkosson olyan törvényt, amely korlátozás nélkül kiterjed a magzati élet teljes védelmére.”* – hiszen *„A mi életünk is Kedves Hívek a fogantatással kezdődött.”*[756]

A szabályozás a figyelmeztető hangok ellenére nagyrészt változatlan maradt, jó példa erre a súlyos válsághelyzet meg nem határozása, amire csak a második abortuszhatározat után került sor. Visszatérve a törvény bemutatására. Eszerint a terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, a törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg. A terhesség a 12. hetéig szakítható meg, ha azt az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető ok indokolja, a magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékosságban vagy egyéb károsodásban szenved, a terhesség bűncselekmény következménye, valamint az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén. Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz. A 20. hetéig szakítható meg a terhesség, ha a magzat genetikai, teratológiai ártalmának valószínűsége az 50-%-ot eléri. A diagnosztikus eljárás elhúzódása esetén ez kitolódhat a 24. hetéig. A törvény 5–12.§-ban szabályozza a terhesség megszakításának lehetőségeit, ezek a rendelkezések nem a magzati élet védelméről szólnak, inkább az élet kioltásának lehetőségeit szabályozzák.[757] A szülészeti-nőgyógyászati osztályt működtető állami és önkormányzati intézményekben biztosítani kell legalább egy terhességmegszakítást végző csoport működését.[758]

Megállapítandó, hogy a törvény nincs tisztában az alapvető kérdéssel, szebben fogalmazva nem kívánja megválaszolni azt: emberi életnek minősül-e a méhmagzat? Reprezentatív szerepet tölt-e be a jogszabály és a joggyakorlatra bízza ennek megoldását? A kérdést törvényhez kapcsolódó 32/1992 (XII. 23.) NM rendelet (továbbiakban: végrehajtási rendelet) szabályozza?[759] Kijelenthetjük, ami nem a törvény kereteinek megfelelő végrehajtott terhességmegszakítás, azt a Btk. magzatelhajtásként rendeli büntetni. Álljanak itt tehát az ide vonatkozó rendelkezések a tisztán látás végett.

---

[755] VÁRALLAI (2022) i. m. 99.
[756] Részlet a Magyar Püspöki Kar 1956. szeptember 12.-én kelt körleveléből az abortusz ellen.
[757] ROJKOVICH (2023a) i. m. 2.
[758] Métv. 13. § (2) pont
[759] VÁRALLAI (2022) i. m. 99.

2006 óta a várandós nő terhességmegszakítás iránti kérelmét a családvédelmi szolgálat munkatársa előtt személyesen terjeszti elő, a terhességet megállapító szülész-nőgyógyász szakorvos által kiállított igazolás benyújtása mellett.[760]

Korlátozottan cselekvőképes személy nyilatkozatának érvényességéhez törvényes képviselőjének a terhességmegszakítási kérelmet tudomásul vevő nyilatkozata szükséges.[761] Cselekvőképtelen személy vonatkozásában terhességmegszakításra vonatkozó kérelmét. nevében törvényes képviselője terjeszti elő.[762]

A családvédelmi szolgálat munkatársa a terhességmegszakítási kérelem bejelentését követően – lehetőleg a magzat apja jelenlétében –, tiszteletben tartva az állapotos nő érzéseit és méltóságát, a magzat megtartása érdekében tájékoztatja őt az alábbiakról:

- a gyermek vállalása esetén elérhető állami és nem állami anyagi és természetbeni támogatások lehetőségéről;
- az olyan szervezetek létéről és tevékenységéről, amelyek erkölcsi és anyagi segítséget nyújtanak a gyermek vállalása esetére;
- az örökbeadás feltételeiről;
- a válsághelyzet feloldására alkalmas állami, helyi önkormányzati vagy társadalmi segítségnyújtási formákról és felajánlja közreműködését ezek igénybevételéhez, egyidejűleg tájékoztatást nyújt a gyermeknek és a külön jogszabályban meghatározott feltételekkel rendelkező egészségügyi intézménynél elhelyezett inkubátorban, örökbefogadáshoz való hozzájárulás szándékával történő elhelyezésének lehetőségéről;
- a fogantatásról, a magzat fejlődéséről, a terhességmegszakítás veszélyeiről és az esetleges későbbi terhességre gyakorolt hatásáról;
- a terhességmegszakítás szándékának fenntartása esetére a családvédelmi tanácsadáson történő ismételt megjelenés szükségességéről a tájékoztatást követő 3. napon.[763]

Amennyiben a tájékoztatás ellenére a kérelmező a terhességmegszakítás iránti kérelmét továbbra is fenntartja, a tanácsadó 3 napon belül tájékoztatja:

- a terhességmegszakítás jogszabályi feltételeiről
- a terhességmegszakítás körülményeiről, módjáról
- a terhességmegszakítást végző egészségügyi intézményekről.[764]

---

[760] FILÓ (2017) i. m. 124.
[761] Uo.
[762] UO.
[763] Uo. 124–125.
[764] Métv. 9. § (2) bekezdés

A várandós nő a kérőlappal legkésőbb az ellenjegyzést követő 8. napon belül jelentkezhet a választott egészségügyi intézményben.[765] A kérelmet a beavatkozás napján aláírásával ismét megerősíti.[766]

Ha a beavatkozást végző intézmény szakorvosa megállapítja, hogy a terhesség meghaladta az e törvényben meghatározott időt, vagy a beavatkozás elvégzése a nő egészségét súlyosan veszélyezteti, annak elvégzését megtagadja. Ebben az esetben az állapotos nő szakmai felülvizsgálatot kérhet. A felülvizsgálat lehetőségéről és az azt végző szervekről a várandós nőt tájékoztatni kell.[767] Álláspontom szerint, ha nem is kíván a jogalkotó a pro life irányba elmozdulni a jogalkotás terén (véleményem szerint ez lenne a helyes), akkor is lenne ok a jogszabályi keretek megváltoztatására. Legyen a jogszabályok közötti vagy egy adott jogszabályon belüli rendelkezések közötti tartalmi ellentétről. Gondolok itt a teljesség igénye nélkül az Alaptörvény kontra a magzati élet védelméről szóló törvény, valamint a törvény és végrehajtását módosító 29/2022. (IX. 12.) BM (szívhang) rendelete tényleges vagy látszólagos összeütközéseinek feloldására.

Különböző okok vezethetnek oda, hogy abortuszra kerül sor, minden eset egyedi jellemzőket hordoz.[768] Vizsgáljuk meg ezeket részleteiben. Az indikáció kifejezés alatt olyan indokok értendők, melyek alapján az adott ország törvényhozása engedélyezi a terhességmegszakítást. Etikai szempontból azonban nem szükségszerű, hogy a jogi engedélyezés morális tartalmat is hordozzon, azaz az adott indikáció még ha jogilag elfogadott is, erkölcsileg súlyos terhet hordoz.[769]

Az országokat aszerint, hogy milyen korlátozási rendszert követnek a terhesség-megszakítás szabályozása körében alapvetően két nagy csoportba sorolhatjuk: az indikációs korlátozások módszerét követő országok és az időbeli korlátozások rendszerét követő országok körébe. Az előbbi azt jelenti, hogy a terhesség megszakítására csak valamilyen jogszabályban meghatározó ok megléte esetén kerülhet sor, az utóbbinál viszont egy meghatározott időpontig (általában a fogamzástól számított 10-12. hétig) az „anya" szabadon dönthet arról, hogy megtartja-e a magzatot vagy nem, ennek az időpontnak az eltelte után általában szintén csak meghatározott indikáció fennállása esetén szakítják meg a terhességet. Az indikációs korlátozások módszerét követő országok közé tartozik a teljesség igénye nélkül:

[765] FILÓ (2017) i. m. 125.
[766] Métv. 10. § (3) bekezdés
[767] Uo. (5) bekezdés
[768] BARCSI (2003) 153.
[769] NÉMETH (2018) i. m. 347.

Németország, Anglia, valamint Hazánk. Az időbeli korlátozásokat alkalmazza: Ausztria, Hollandia, Franciaország. Az országokat aszerint is megszokás különböztetni, hogy *„tiltó országok”* (Írország, Spanyolország, Svájc) vagy *„liberális országok”* (USA, Franciaország, Németország).[770]

1.3.1. Orvosi okok

A magzati élet védelméről szóló törvény[771] értelmében: *„A terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg.”*[772]

„Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz.”[773] A testi megrendülés konkrétumokat is jelent: életveszély közeli állapot, súlyos egészségkárosodás, esetlegesen bizonyos százalékot elérő fogyatékosságot. A lelki megrendülés kérdése mindig határozatlanabb választ ad. Hisz sokszor csak bizonyos időtávlatból tudjuk megállapítani, hogy egy nem kívánt terhesség, milyen pszichológiai, lelki traumákkal járt volna az adott időpontban. Az abszolút határidő a 12. hét, melyen belül a terhesség megszakítható, ha az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyezteti. Itt előtérbe kerül az anya életének védelme a magzat életének rovására. A két élet között itt egyértelműen csak ez az opció állhat fenn, ha a magzat tovább fejlődik az anyaméhben, az az anya életének végét jelentené. A méhmagzat elhal, mert nem mutat egyezőséget semmilyen életfeltétellel. Az alapvető életben maradáshoz feltétlenül szükséges szervei hiányosak. A magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékosságban vagy egészségromlásban szenved, a terhesség bűncselekmény következménye, valamint az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén.[774] Az utolsó pont kritizálható, talán a legnagyobb megengedhetőségi *„kiskapu”*, melyre sokkal többször hivatkoznak, mint erkölcsileg lehetséges lenne.[775]

Miért nem érvényesül a magzat életének Alaptörvény II. cikkében rögzített védelme a magzatvédelmi törvény 6. § (3) bekezdésébe szerint, mely lehetővé teszi a valószínűleg fogyatékos magzat életének kioltását?[776] Az alábbi indokok miatt:

---

[770] HÁMORI (1997) i. m. 22.
[771] Métv.
[772] UO. 5. § (1)
[773] UO. (2)
[774] VÁRALLAI (2022) i. m. 100.
[775] UO. 100-101.
[776] ROJKOVICH (2023a) i. m. 2, 10.

- A genetikai és teratológiai ártalmak 50%-os valószínűsége még nem ad választ az elváltozás súlyosságára. A prenatalis vizsgálatok nagy része csak egyes betegségek rizikójának a valószínűségét tudja megadni, de ennek megnyilvánulása az egyes személyeken nagyon eltérő lehet. Hangsúlyozni kell a vizsgálatok értékének esetlegességét, a tévedés lehetőségét.
- Kutatások azt igazolták, hogy a fogyatékos emberek is élhetnek boldog életet és gazdagítják szűkebb és tágabb környezetüket. A fogyatékossággal rendelkező magzat ugyanolyan értékes, mint az egészséges.
- Az öröklődő genetikai betegségek a ritka betegségek közé sorolhatók. Magzati fejlődési rendellenességeket gyakrabban okoznak a környezeti- és életmódbeli ártalmak, melyek megelőzhetőek.
- Nincs kellően tisztázva a várandós anyák és az egészségügyi személyzet számára, hogy a teratológiai ártalom erőssége és a várandósság alatt az ártalmas behatás időszaka meghatározza a magzatkárosodás válószínűségét.
- Az orvosi gyakorlatban néha túlzott a félelem a gyógyszerek magzatkárosító hatásával kapcsolatban, amit a gyógyszergyártók is erősítenek azáltal, hogy a kellő tapasztalat hiánya miatt nem javasolják a gyógyszerek alkalmazását a várandósság időszakában. Lehet, hogy sok gyermek ezért nem születhetett meg.
- A magzatvédelmi törvény a fogyatékosság alapján tesz különbséget az egészséges és fogyatékos magzatok életben maradási esélyei között, szélesebb körben engedélyezi az abortuszt az egészséges magzatokhoz képest, ami diszkriminációt jelen és ez ellentétes a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezményben foglaltakkal. A fogyatékosságot igazoló magzati diagnosztika döntési kényszerbe hozta a szülőket, hogy meg akarják-e tartani fogyatékos magzatukat.
- Az állam magzati életvédelmi kötelezettsége fogyatékos magzatok esetén kisebb hangsúlyt kap, mint az anya önrendelkezési joga. Ezt az aránytalanságot a megfelelő jogszabályok változtatása korrigálhatja, ezzel elősegítheti a fogyatékossággal élő személyeket érintő társadalmi értékítélet megváltozását is.[777]

[777] ROJKOVICH (2023a) i. m. 10–11.

1.3.2. Kérelem

„A terhesség megszakítása, ha azt nem egészségi ok indokolja, az állapotos nő írásbeli kérelme alapján végezhető el.”[778] Ennek kontrolljának hiánya adja a magzati élet védelme ellen tett tevékenységeket.[779] Véleményem szerint, ezen változtatni kellene. Ha egy középkorú nő teherbe esik, de nem veszélyezteti a magzat az életét, orvosilag megállapítottan egészséges, nem bűncselekményből származik a fogant élet, még súlyos válsághelyzet sem. A kérelem benyújtásával, orvosi segítség igénybevételével a 12. hét előtt terhességmegszakításon eshet át.[780] A törvény itt nem a magzati élet védelmére összpontosít, ugyanis a gyakorlat nem azt mutatja, hogy ezeket a kérelmeket a családvédelmi szolgálat munkatársai, a szakorvosi igazolás kiállítás mellett nagyszámban elutasítanák.[781] Felhívja a figyelmet a törvényi korlátozásokra, az esetleges állami támogatásokra, stb. Úgy gondolom, hogy a végrehajtási rendelet körül lehetne mit javítani és az egyéb ok fennállását tisztázni a hatóságokkal az anya részéről. Ha minden állami támogatást, természetbeni hozzájárulást megkapna az anya, akkor ne lehessen terhességmegszakítást végezni, főleg, ha a törvényi rendelkezésben is biztosítva vannak ezek a lehetőségek.[782] Az anya döntési szabadsága nagyobb teret kap ebben a szituációban, a magzat életének védelme semennyit.

A törvényben található okok (a 12. hétig) objektív alapokon nyugszanak.[783] A súlyos válsághelyzet szubjektivizált, nehezebben bizonyítható és több aspektus mérlegelése szükséges hozzá. Ezzel a terhességmegszakítások eseteinek száma megszámlálhatatlan lehet.[784] Itt a puszta kijelentés, kérelemben való rögzítés elég ahhoz, hogy egy magzat életét kioltsák, mely mindenképpen alkotmányos rendelkezésre vall. Ezzel az egy ponttal a törvényhozó a határidő modellt vezette be, mely széles megengedhetőségi spektrumot biztosít a magzatjukat megtartani nem kívánó (megölni akaró) anyáknak.[785]

Vannak a törvénynek azonban pozitív hozadékai is. Ez az első törvényi szintű szabály, ami a terhességmegszakításról rendelkezik, ezzel lezárva a korábbi alkotmányos vitákat. Magzatvédelmi szabályokat tartalmaz deklaratív szinten, melyhez persze jogforrási

---

[778] Métv. 7. § (1)
[779] VÁRALLAI (2022) i. m. 101.
[780] UO.
[781] A terhességmegszakítások száma a Központi Statisztikai Hivatal nyilvánosan elérhető elektronikus adatbázisban bizonyos tendenciák alapján, az összesített magzati vetéléssekkel. http://tinyurl.com/5dkva3ef
[782] VÁRALLAI (2022) i. m. 101–102.
[783] Métv. 6. § (1) bekezdés a)-c) pontig
[784] Uo. d) pont
[785] VÁRALLAI (2022) i. m. 102.

hierarchiában elfoglalt helye is hozzájárul.[786] Tényleges orvosi és anyagi támogatásról rendelkezik a várandós anyáknak a terhesgondozás és a várandóssági pótlék törvényi szintre emelésével és bevezetésével, ezenfelül kötelezővé teszi a terhességmegszakítás előtti tájékoztatást az anya felé. Kimondja az orvosok és egészségügyi dolgozók lelkiismereti szabadságát. Betiltja a terhességmegszakítás és az azt elősegítő szerek reklámozását.

A várandóssági pótlék Európában nálunk került először bevezetésre (1992). Az orvosi ellátás, a szakorvosi beavatkozás így is a törvény látóterén kívülre kerül. Mivel nem a klasszikus orvosi tevékenységek közé tartozik az abortusz és számos alapvető jogot sért ezzel a szakorvos. Mintegy *„szolgáltatást”*, *„szolgálatot”* lát el mégis. Ha esetlegesen felmerülne a magzat elpusztítása utáni kockázattelepítés, az orvos szakmai vélemények e-felől különbözőséget mutatnak és támadási felület képezhetnek az anya részéről is.[787] A genetikai diszkriminációról a törvény 6. § (1) bekezdés b) pontja és a (4) bekezdés rendelkezik. Ez dogmatikai diszkriminációt jelent, egy ilyen beavatkozás háttere sok mindent tartalmazhat. A törvényhozó nem ad jogi védelmet a fogyatékosságban szenvedő magzatnak, a lehetőséget ezáltal nem tudja megadni, hogy a genetikailag, teratológialag sérült magzatok a születésük után gyakorolhassák a beteg emberek gyógyításhoz való alapvető jogát.[788] A differenciálás egyértelműen látható a beteg megszületett ember és a beteg méhmagzat között, előbbinek azonban esélye és lehetősége van a gyógyulásra. Az élettel összeegyeztethetetlenséget mutató beteg magzat elvételére több okból is szükség lehet. Az anya méhének további működése, az anya súlyos egészségkárosodásának megelőzése és további lelki egészség megtartása indokolhatja, hogy egy teljesen életképtelen magzat esetében az orvos szakmailag, de nem etikailag, az abortuszt ajánlja fel az anyának.[789]

Nyilvánvaló a reparáció nem lehetséges a művi abortusz elvégzése után. A következő esetekben, mint például halálbüntetés, eutanázia, terhességmegszakítás nem jöhet szóba természetüknél fogva a helyreállítás, az in integrum restitutio, hiszen az az ember, az a méhmagzat ugyanolyan genetikai készlettárral, ugyanolyan személyiséggel, anatómiai felépítéssel ontológiai és más egyéb szempontokat figyelembe véve sosem *„jön létre”*. Ezért is nem érdemes az ilyen védendő értékeket tartalmazó jogszabályok reparatív jellegét kritizálni, mert értelmét vesztené a teleologikus jellegük.[790]

---

[786] VÁRALLAI (2022) i. m. 102–103.
[787] UO. 103.
[788] UO. 103-104.
[789] UO. 104.
[790] UO.

Fontos kitérnünk egy igen elhanyagolt kérdésre. A törvény a végrehajtási rendelet és minden jogszabály Magyarországon csakis az anyaméhben található magzati élet védelmét biztosítja. Hatályuk nem terjed ki az anyaméhen kívüli, mesterséges megtermékenyítéssel fogant magzatokra. Ez egy típusa a magzatok között és nem ad lehetőséget a *„lombikbébi”* – programban fogant kis életeknek. Más kérdés, hogy Dr. Jobbágyi Gábor[791] nem veszi figyelembe, hogy a lombikbébi programot pont olyan szülő vagy szülök veszik igénybe, akiknek természetes úton nem lehetne gyermekük, így miért is vetnénk el ha ez a céljuk. Úgyhogy ebben a relációban inkább a genetikailag és egyéb más szempont miatt nem egészséges lombikban fogant magzat elvételére gondolhatott, ezt nem fejtett ki bővebben.[792] Annyi bizonyos, hogy a törvényi szabályozás előnyösebb a korábbi rendeletinél. Viszont vannak hiányosságai, melyeket előbb-utóbb rendeznie kell a törvényhozásnak, esetlegesen az Alkotmánybíróságnak.[793]

A magzatvédelmi törvény első módosítására 2000 júniusában került sor, a változások az alábbiak szerint foglalhatók össze:

- a terhességmegszakítás válságtanácsadásának a magzat érdekében és nem az anya érdekében kell lezajlania, a tanácsadás köre kibővült és szélesebb betekintést ad a magzat méhen belüli fejlődési stádiumaiba
- a válsághelyzet meghatározásra került, de a törvény[794] ide vonatkozó rendelkezése alapján sem állapítható meg pontosan a testi és lelki megrendülés, illetve a társadalmi ellehetetlenülés
- az állam támogatja az életvédelmi szervezeteket, közösségeket és a magzati élet védelmét szolgáló tevékenységeket
- a terhességmegszakításért fizetendő díj mértéke megegyezik a társadalombiztosítás finanszírozás mindenkori összegével.

A törvényi változást követően jelent meg Dr. Hámori Antal; A magzat élethez való joga című könyve. A szerző Dr. Lábady Tamás véleményéhez csatlakozva a magzat abszolút élethez való joga mellett érvel, részletesen feldolgozva az Alkotmánybíróság II. abortuszdöntését és a *„dávodi abortuszpert”*.[795]

---

[791] JOBBÁGYI (2004a) i. m. 179.
[792] VÁRALLAI (2022) i. m. 105.
[793] UO. 105.
[794] Métv. 5. § (2) bekezdés
[795] JOBBÁGYI (2004b) 6.

1998-ban Dávod községében egy kiskorú anya abortusszal kívánt élni. Kormos Miklós bajai lelkész megpróbálta lebeszélni a családot az abortuszról, eredménytelenül, ekkor az Alfa Magzat-, Csecsemő-, Gyermek- és Családvédelmi Szövetséggel vette fel a kapcsolatot. Utóbbi az illetékes gyámhivatalhoz fordult. A hivatal magzatgondnokot nevezett ki, aki pert indított az abortuszkérelem érvényességének tisztázása érdekében. A gondnok a Bajai Városi Bírósághoz benyújtott keresetében kérte annak megállapítását, hogy az alperes terhessége nem szakítható meg magzat élethez való jogának sérelmére hivatkozva. Letétbe helyeztek a magzat részére egy összeget, amely mint dologi váromány, élveszületése esetén illethette volna meg. Az alperes terhességmegszakítási szándéka és a felperes függő jogi helyzete között fennálló konfliktus olyan érdekellentétnek tekinthető, amely gondnok kirendelést indokolta a magzat részére. A Bíróság március 20-án hatálytalanította a kislány anyjának a terhesség megszakítása iránti kérelmét. A bíróság megállapította, hogy a méhmagzati életkorát élő felperesnek az Alkotmányban biztosított emberi élethez való jogát a végrehajtani tervezett művi abortusz sérti, ezért a kiskorú anya törvényes képviselőjének a terhesség megszakítása iránt előterjesztett kérelmet, mint jognyilatkozatot hatálytalanítja. Röviden kinyilvánította, hogy a magzat „élethez való joga" előre valóbb az anya önrendelkezési jogával szemben. Ezzel figyelmen kívül hogy az előbbi a ma is tartalmilag hatályos joganyag szerint, csak a már megszületett személynek van, míg a magzati életet csupán *„tisztelet és védelem"* illeti meg. Ez az eset egyedülálló volt abból a szempontból is, hogy a bajai bíróság közvetlenül az akkor hatályos Alkotmányra hivatkozta alapozta, ezzel pedig alapjog bíráskodást végzett.[796]

Hámori Antal végkövetkeztetése szerint *„más személy élete felett, még ha csak születendő, a hatályos magyar jog szerint feltételes jogképességgel rendelkező személyről is van szó, se államnak, s más személynek nem szabad rendelkeznie."* [797] Szomorúan kell megállapítani, hogy a XX. századi európai és magyar joggyakorlat Dr. Lábady Tamás és Dr. Hámori Antal véleményét teljesen figyelmen kívül hagyja.

Dr. Sólyom László nagyívű könyvében részletesen szól több helyen az *„élethez való jog"* körében az Alkotmánybíróság abortuszhatározatairól. Tudósként megállapítja azt, amit a testület is megtett, mikor kimondja: „*A törvény ezért a magzati életnek semmilyen védelmet nem ad, nem teljesíti tehát az alkotmánybírósági határozat alkotmányos követelményeit".*[798]

[796] MIKES (2014) i. m. 9.
[797] HÁMORI (1997) i. m. 5.
[798] SÓLYOM (2001) 447–448.

Valószínűleg a szerző nem titkolt életvédő szemléletét bizonyítja, hogy az elpusztított magzatokat *„halott”*-ként említi.[799]

Az elmúlt években két esemény ismét ráirányította az alapjogokkal foglalkozók figyelmét az abortuszkérdésre. Az egyik, globálisan is nagy horderejű fejlemény az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának a Dobbs v. Jackson Women's Health Organization ügyben hozott döntése[800], amely felülírta a nők abortuszhoz való jogát biztosító precedenseket. A másik már egy országhatárainkon belüli fejlemény, a "szívhang rendelet" néven elhíresült szabályozás megalkotása[801] amelynek értelmében a terhességmegszakítás kezdeményezésére csak azután kerülhet sor, hogy a várandós nő számára demonstrálták az abortálni kívánt magzat működő életfunkcióit.[802]

Szeretném megragadni az alkalmat és reflektálnék azon kijelentésekre, hogy a magzatelhajtás-abortusz téma körével kapcsolatban nem lehet újat mondani, különösen a büntetőjog merev keretei között. Álláspontomat véleményem szerint alá tudom támasztani ezzel a dolgozattal. Ez a konfliktus nemcsak jogász és jogász, hanem ember és ember között zajlik sokszor olyan erős ideológiai hátszéllel mindkét oldalról, amit felfogni nem tudunk. Ugyanakkor fontos azt leszögeznünk, hogy a küzdelem koránt sem kiegyenlített. Az élet szentségét hirdetők ideológiai alapjai sokkal szilárdabbak és előre mutatóbbak. Én ide tartozónak vallom magam. Ugyanakkor nagy köztünk a megosztottság. Nem mindenki gondolja ugyanazt és ugyanannyit, ebben a kérdésben viszont csupán egy nagyon kis teret szabadna hagyni. (Minimális lehetőséget kellene biztosítani az abortusz számára). Quasi Dogma ként kéne értelmezni. Ugyanakkor az éremnek két oldala van. Azok akik nem ismerik el a magzat jogalanyiságát csupán emberi jogi megalapozottságot kívánnak felmutatni. Ugyanakkor keresztény jogászként nem tudok, nem is akarok evvel egyet érteni. Mindig kell legyen valamilyen norma, ami alapján az életünk meghatározható,akkor is az államok csődöt is mondanak erkölcsileg. A jog előbbre való, mint az állam. Ez pedig a természeti és Isten által alkotott törvény együttes szimbiózisa, melyben a természet Istennek alávetve működik. Sajnos az élettagadók jobban és nagyobb erőbedobással törekszenek reprezentálni magukat. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a Nyugati Világ saját maga által teremtett értékeinek tagadása és elpusztítása. Az ürességbe beférkőzött a Káosz, ami zabolátlan, kontrollálhatatlan cselekvés nélkül megállíthatatlan. Nem véletlen mondják, hogy a zavarosba lehet legjobban halászni.

[799] SÓLYOM (2001) i. m. 449.
[800] Dobbs vs Jackson (2022)
[801] Szívhang rendelet
[802] SOMODY – VISSY (2023) 377.

Gondoljunk bele abba, hogy ha az ember jogalanyiságát és ezáltal élethez való jogát tagadjuk, milyen könnyen lehet majd minket rávenni bármire. Nehéz belegondolni abba, talán nem is akarok, hogy mi minden következhet az emberi jognál magasabb szintű normák tagadásába. Tényleg szeretnénk egy ilyen általunk Isten nélkülinek vizionált világot formálni? Amennyiben a magzatoktól már megtagadtuk a jogalanyiságot kik lesznek a következők? Öregek? Testileg vagy Szellemileg visszamaradottak? Bűnözők? Ezek az emberek, még ha hátrányt szenvedtek is el, elmondható róluk hogy kaptak egy lehetőséget. A méhmagzatnak viszont sokszor nem jár ez a *„luxus”.* A legfontosabb kérdés viszont az, hogy megtudjuk még állítani ezen káros folyamatokat és tudunk-e újra magunkra emberként gondolni?

1.3.3. Szívhang rendelet

Ez a módosítás alapvetően nem változtatta meg a magzatvédelmi törvényt. A módosított végrehajtási rendelet a szülész-nőgyógyász által kiállított „a magzati életfunkciók működésére utaló tényező” vizsgálatát igazoló lelet meglétéhez köti a művi abortusz elvégzését. Ilyen tényező a magzati szívhang meghallgatása.[803] 2023-ban került megrendezésre Agora néven a MOK elnökségével levezényelt vita a rendeletről. A felkért előadások és hozzászólások többször kiemelték, hogy a társadalmi változások hatására a megfogant élet abszolút védelemmel bír. A társadalmi vita alapvető kérdése az élet kezdetének egységes meghatározása, mely a különböző megközelítések szerint nem egységes. Az abortuszt egyik előadó sem tartotta a születésszabályozás eszközének, mindenki egyetértett azzal a céllal, hogy az abortuszok számát csökkenteni kell.[804]

Az orvosi hivatás alapvető törvénye az emberi élet védelme. Kötelessége, hogy a terhesség megtartása mellett érveljen. A vallás- és lelkiismereti szabadságból levezethetően megtagadhatja az abortusz elvégzését, valamint az abban való közreműködést, kivéve ha az állapotos nő életét veszélyeztető helyzetek esetén. Ugyanez vonatkozik az egészségügyi szakdolgozóra is.[805] A tájékoztatásnak a jogszabályokban előírt módon kell történnie úgy, hogy ne váltson ki káros hatást az anyánál és legyen tekintettel a személyiségére.[806]

Kérdés, hogy a magzati életfunkciók működésére utaló tényező, a szívhang meghallgatása csökkenteni fogja-e a művi abortuszok számát?

---

[803] ROJKOVICH (2023b) 12.
[804] UO. 14.
[805] Métv. 14. §
[806] ROJKOVICH (2023b) i. m. 16.

A kérdés társadalmi súlya miatt a rendelet megalkotása előtt a szakma és a társadalom szélesebb körű bevonása indokolt lett volna.[807] A Magyar Orvosi Kamara azt kifogásolta, hogy a magzatvédelmi törvény végrehajtási rendeletének módosítása nem volt megfelelően előkészítve, továbbá nem tudtak a tervezett rendelet módosításról, csak az egészségügyi szakmai kollégium lett bevonva. A szakmai egyeztetés nem volt alapos, az evidenciák, nemzetközi jó gyakorlatok elemzése elmaradt. [808]

Az Alfa Szövetség elnöke arra az ellentmondásra hívta fel a figyelmet, hogy a művi abortuszt végző orvos nem vesz részt az abortusz kérelmezésében, a vizsgálatok elvégzésében, csak a beavatkozást végzi el. Dr. Rojkovich Katalin egyetért ezzel az állásponttal. Úgy véli, hogy az állapotos anya első nőgyógyászati vizsgálatának keretében történő *„a magzati életfunkciók működésére utaló tényező”* vizsgálata során az orvosnak kell az első tájékoztatást megadnia az anyának.[809]

Összességében tehát elmondható, hogy a rendelet céljával mi szerint csökkenteni kell az abortuszok számát a felszólalók többsége egyetértett. Ugyanakkor magáról a rendeletről megoszlanak a vélemények. Hatékonyság, jogok ütközése és egymáshoz való viszonyuk. Mivel szerintem a magzat teljes mértékben ember, épp ezért élethez való joggal bír. Legjobban édesanyja számára kell ezt nyilvánvalóvá tenni. Az anya és a baba is krízisben vannak.[810] Az emberi létet a maga csupasz valóságában csak az élet kezdetén és némiképp a halál előtt lehet megtapasztalni. A magzat megkezdte az emberi életet, de nincsenek olyan tulajdonságai, amit az emberek különösen értékelnének, nem utolsó sorban ezért, mert nem látják.[811] Miért fájdalmas meghallgatni az anyának a gyermeke szívhangját? Mert szembesül azzal, hogy a gyermeke szíve dobog, hogy ő anya?[812] Ha egy baktérium élet a Marson, a magzat nem emberi élet a Földön? *„Az etika annak a kényszerítésnek az átélésében gyökerezik, hogy megadjam minden életakarásnak ugyanazt az élet iránti tiszteletet, mint sajátomnak.”*[813]

A művi abortusz megviseli az anyát. A magzat életét a fogantatástól védelem illeti meg, ez nem valósul meg. A magzatvédelmi törvény végrehajtási rendeletének módosítása nem szigorításról, hanem tájékoztatásról szól. Az utolsó szó jogán a magzat kommunikálni tud az édesanyjával.[814]

---

[807] ROJKOVICH (2023b) i. m. 16.
[808] UO. 16–17.
[809] UO. 18.
[810] UO. 22.
[811] FÖLDÉNYI (2000) i. m. 1.
[812] ROJKOVICH (2023b) i. m. 22.
[813] HÁRSING (2001) 183.
[814] ROJKOVICH (2023b) i. m. 25.

1.4. Büntetőjog

Valamely cselekményt az állam kétféle szempontból nyilvánít büntetendő cselekménynek. Először is az az igazságossággal ellenkezik: az abszolút igazság alapelve. Másodszor, mert a társadalom fenntartásának érdeke kívánja a cselekmény büntetését: az utilitarizmus alapelve.[815] Előbbire jó példa lehet a mindenkinek jár egy második esély, ha ezt a tételt igaznak fogadjuk el, akkor kellett előtte legyen egy első. Amennyiben nem adjuk meg az elsőt, nem lehet elmélkedni a másodikról. Hisz ekkor már csak holtakról beszélhetünk, őket pedig csak a földpora nyomja. Nem lenne tehát igazságos nem adni a magzatnak esélyt, ugyanakkor nyilván nem elfogadható az anyára kényszeríteni egy nem kívánt gyermek felnevelését, az elővigyázatosság (általános elvárhatóság) viszont az esetek nagyrészében elvárható. Ahol nem ott folytatható jogi vita az abortusz megengedhetőségéről, de ez sem jelenthet automatikusan támogató álláspontot. A társadalom fenntartásának érdeke, egyrészt megkívánja az állam polgáraitól, amennyiben szeretnék hazájukat megőrizni, hogy miniatűr szeret közösségeikkel elsősorban saját maguk boldogulását előre vigyék a jognak nem ellent mondva, közvetve pedig ezzel a fennmaradást elősegítve. Másrészt pedig az emberi önértékelés komoly problematikájáról kell beszélnünk, ha a kezdeti stáció alanyait nem tiszteljük annyira sem, hogy világra jöjjenek, pusztán azért, mert szülőként felelőtlen döntést hoztunk. Minden tettnek súlya és következménye van, valamint át/el lehet hárítani, de a legsúlyosabb döntéseink következményeit eradikálni kell. Kivéve akkor, amikor egy nagyobb érdek prezentálja magát. Mi lehet nagyobb érdek egy életnél, ami potenciálját látenciából fel se tudta fedni? Mindenkinek jár egy lehetőség, még akkor is, ha ezt egyesek tűzzel- vassal akadályozzák.

A magzati élet védelméről szóló törvény szabályainak meg nem feleltethető cselekmény esetén magzatelhajtásról beszélünk. Innentől a Btk. alkalmazandó. A magzatokat leginkább érintő bűncselekményről (de nem kizárólagosságról) lévén szó kezdjük meg elemzésünk. Álláspontom szerint érdemes összevetni az 1978-as és 2012-es Btk.-t. Érdekes eredményre vezet. A régi Btk. szerinti tényállás így szól:

169. § (1) Aki más magzatát elhajtja, bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtást

a) üzletszerűen,

[815] SZILÁRD (1911) i. m. 161.

b) a nő beleegyezése nélkül,

c) súlyos testi sértést vagy életveszélyt okozva követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtás halált okoz.

(4) Az a nő, aki magzatát elhajtja vagy elhajtatja, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.[816]

Amennyiben tudjuk mi a hatályos könnyen tudunk arra javaslatot tenni, hogy mi lenne a kívánatos.[817] A hatályos Btk. az alábbiakat mondja

163. § (1) Aki más magzatát elhajtja, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtást

a) üzletszerűen,

b) az állapotos nő beleegyezése nélkül vagy

c) súlyos testi sérülést vagy életveszélyt okozva követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtás az állapotos nő halálát okozza.

(4) Az a nő, aki magzatát elhajtja vagy elhajtatja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.[818]

A régi és a jelenleg hatályos Btk. Magzatelhajtás címszó alatt tárgyalt bűncselekmény törvényi tényállásai között, az avatatlan, laikus, a jogban járatlan személyek számára szinte semmiféle különbség nem tűnik fel.[819] A jogot hallgatók számára van különbség, de véleményem szerint a legtöbb lényegtelen. Az (1) bekezdés mindkét törvényből. Tartalmi különbségről nem, csupán formairól beszélhetünk. A régi Btk. három, a hatályos két tagmondatból álló definíciót ad a bűncselekményre. A (2) bekezdés mindkét törvényszövegben a minősített eseteket tárgyalja. A különbség itt már valamivel feltűnőbb, a régi Btk. a nő beleegyezéséről, az hatályos pedig állapotos nőről beszél, mint passzív alany. Úgy gondolom, az utóbbi pontosabb, stilisztikailag szebb megfogalmazás. Érdemi tartalmi változásról azonban itt sem lehet beszélni. A (3) bekezdés különbözik talán a leginkább egymástól a két szövegben. A büntetés neme és mértéke azonos, de az eredmény tekintetében más mond a normaszöveg. A régi Btk. „csupán” halál okozásáról, a hatályos az állapotos nő haláláról ír. Stilisztikailag előbbi egy átlagember számára, nem feltétlenül lehet egyértelmű.

---

[816] Régi Btk.
[817] BÓDIG (2016) 95.
[818] Btk.
[819] CZINE – FIEDLER (2013) 49.

Józan ésszel felvértezve azonban tisztában lehetünk azzal, hogy a jogalkotó itt egy vélelmet állított fel. Ennek értelmében a halálos eredmény passzív alanya az állapotos nő. A (4) bekezdés, szinte semmiben nem különbözik a két törvénykönyvben.

Kritikával élve a rendszerváltás óta érdemi változás nem történt a magzati élet büntetőjogi védelmének érdekében. Annak ellenére, hogy az Alaptörvény értelmében a fogantatástól kezdve minden emberi életet védelem illet meg. Az 1937-es ír alkotmányon kívül nincs még egy olyan európai alkotmány, amely a magzati életet a fogantatástól védené. Egy lehetséges értelmezés szerint nincs kimondva explicit módon, hogy a magzatot megilleti az élethez való jog, mert a fordulat egy mondatban szerepel a *„minden embernek joga van az élethez”* megállapítással. Ezáltal mind a törvényhozást, mind a bírói jogértelmezést a nők önrendelkezési jogának korlátozására ösztökéli.[820] Ezzel szemben a mai napig ezen bűncselekmény körében elkövetési tárgyról és nem passzív alanyról beszélünk a magzat esetében.

Álláspontom szerint a bűncselekmény újra definiálásra és szigorításra szorul. Nem lehet helyesen támogatnia egy embernek sem az alábbiakat: Eutanázia, abortusz, halálbüntetés, kínzás és embertelen bánásmód. Ezek a legszörnyűbb dolgok, amiket ember embernek kívánni és okozni tud. Vétkezni szóval, cselekedettel és mulasztással. Nem lehet életétől senkit megfosztani, azért mert nem érte el a fejlettség egy bizonyos fokát az anyaméhben, emiatt még nem tudja kifejezni vágyait. Teljes értékűnek tekintjük a testileg és szellemileg visszamaradottakat is helyesen. Épp ezért teljes értékűnek kell tekinteni a magzati életeket is. Ő nekik esélyük sem volt jogsértésre, hogy lehet az, hogy a többszörös gyilkosoknak és más hasonló förtelmeket elkövetők szabadlábra helyezhetők, emberi méltóságra hivatkozva, de egy magzatot gond nélkül meg lehet ölni, egy meghatározott időpontig. A magzati élet védelméről szóló törvény sokszor nem kíván okot felmutatni a terhesség megszakítására, elég csupán súlyos válsághelyzetre hivatkozni, de sokszor elég csak kérni a beavatkozást, indokolni sem kell. Állatok és robotok jogairól szónokolunk nap mint nap. Előbbieket én is szeretném biztonságban tudni, viszont szörnyű annak csupán a gondolata is, hogy a világon az emberiség saját magát tudatosan világméretű homicidium áldozatává és elkövetőjévé teszi. Erre nincs és nem is lehet elfogadható magyarázat egy kivételtől eltekintve. Amennyiben az anya élete veszélybe kerül, másképp nem lehet megmenteni, akkor az ő élete előre valóbb a magzaténál. Neki nagyobb esélye van egy ilyen beavatkozás túlélésére. Ez egy olyan alapjogi konfliktus,

[820] FLECK – GADÓ – HALMAI – HEGYI – JUHÁSZ – KIS – KÖRTVÉLYESI – MAJTÉNYI – TÓTH (2011) i. m. 67.

amikor a két alapjog azonos szinten van és így azonos értéket képviselnek. Az orvostudomány fejlődése remélem elhozza azt is, hogy csökkenni fog ezen szituációk száma.

„Ceterum censeo” (...) Úgy vélem a magzatelhajtás bűncselekményének a mai formájában a büntetőtörvénykönyvben helye nincs.[821] Hisz már több, mint hatvan éve a szabályozás szinte változatlan. A magzat pedig a tudomány által is bizonyított, hogy él.

1.4.1. Védett jogtárgy

A magzatelhajtás **jogi tárgya** az emberi magzat életének sérthetetlenségéhez, valamint a terhes nő életének, testi épségének sérthetetlenségéhez, egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek.[822] A testi épség védelme azzal indokolható, hogy a jogellenes és az ebből fakadóan nem megfelelő körülmények között végzett terhesség-megszakítás reális, közvetlen veszélyt jelenthet, nagyobbat mint az orvos által végzett beavatkozás. Gondoljunk csak a higiénikus körülmények és a kellő szakértelem hiányára. Utóbbira jó példák a kuruzslók, valamint orvosi képesítéssel nem bíró egyéb személyek.[823] Fontosnak érzem azonban kiemelni, hogy a terhesség mesterséges megszakítása minden esetben veszélyezteti a várandós nő egészségét. Ezeknek a műtéteknek a kimenetele meghatározó jelentőségű az egészségére és annak további alakulására.[824]Az élet védelme leginkább a (3) bekezdésben foglalt minősített eseten keresztül jelenik meg.[825] Megerősítve a bűncselekménynek az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények körében történő rendszertani elhelyezését.[826]
A terhesség megszakadásának orvosi szempontból lehetnek természetes okai, melyek kívül esnek a büntetőjogi értékelés körén.[827]A bűncselekmény kiemelkedő társadalomra veszélyessége abban foglalható össze, hogy a hatályos törvények szerint a terhesség megszakítsanak törvényes (legális) lehetőségei vannak, ezért aki ezt megkerülve kíván a magzatától megszabadulni, azt a törvény főszabályként szabadságvesztés büntetés kiszabásával bünteti.[828]

---

[821] SZILÁRD (1911) i. m. 173.
[822] KARSAI (2022) 358.
[823] KÓNYA (2023)
[824] UO.
[825] BELOVICS (2023)
[826] KÓNYA (2023) i. m.
[827] UO.
[828] LASSÓ (2007) 340.

A magzatelhajtás közvetett módon károsan hat a társadalom demográfiai helyzetére, azonban nem jelenti azt, mintha ennek a bűncselekménynek a pönalizálásánál a népesedéspolitikai szempont lenne az elsődleges érdek.[829] A Btk. 163. § szakasza a magzati élet védelméről szóló törvény[830] rendelkezései révén megengedett terhességmegszakítás körén kívüli abortuszokra vonatkozik.Ez az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseivel összhangban van.[831] A jogszabály ugyanis kizárja a feltételeknek megfelelő beavatkozás jogellenességét.[832] A bűncselekménynek két alaptényállása van: a bárki által [163. § (1) bekezdés] és a várandós nő által elkövethető [163. § (4) bekezdés].[833] A büntetőjogi védelem alkotmányos alapját az Alaptörvény II. cikke jelenti, amely szerint minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.[834]

Az állapotos nő egészsége, a méhmagzattal elválaszthatatlan kapcsolatban van: egészségét a méhűri beavatkozás annak folytán veszélyezteti, hogy a terhesség idő előtt, nem természetes úton megszakad és a magzatot elhajtják. Másfelől pedig az embrió elpusztítása, a művi beavatkozás alapvető célja, márpedig a törvény nemcsak a létező, hanem a leendő életet is védelemben részesíti. A bűncselekmény megvalósulása szempontjából a magzat fejlettségi foka közömbös, ezért a bűncselekmény a fogantatástól a szülés bekövetkezéséig terjedő időben megvalósulhat. Nincs jelentősége az élő magzat méhen kívüli életképességének, továbbá közömbös az is, hogy házasságból, élettársi kapcsolatból, alkalomszerű nemi kapcsolatból, vagy akár erőszakos közösülésből, megrontásból, illetőleg vérfertőzésből fogant-e. Ez utóbbiaknak legfeljebb a büntetés kiszabása szempontjából van jelentősége, amennyiben ezek a cselekmények indítóokai.[835]

1.4.2. Elkövetési tárgy/Passzív alany

A bűncselekmény **elkövetési tárgya** a magzat. Az Egészségügyről szóló törvény ide vonatkozó pontja szerint a méhen belül fejlődő emberi lény a terhesség 12. hetétől[836], a megtermékenyítéstől eddig az időpontig embriónak minősül.[837]

---

[829] LASSÓ (2007) i. m. 340.
[830] Métv.
[831] Alaptörvény i. m. II. cikk
[832] KARSAI (2022) i. m. 358.
[833] UO.
[834] BELOVICS (2023) i. m.
[835] KÓNYA (2023) i. m.
[836] Eütv. 165. § b) pont
[837] BELOVICS (2023) i. m.

Egyesek külön kategóriaként értelmezik a jogban való elhelyezkedését, mert nem tarthatják beilleszthetőnek egyik csoportba sem.[838] Nem személy, nem ember és nyilvánvalóan nem is dolog álláspontjuk szerint.[839]

Az emberi egyedfejlődés kronológiájában kihívást jelent, hogy miként kezelje a jog az egyes embrionális és magzati fejlődési stádiumokat, és még inkább az, hogy hová helyezze az emberi élet kezdőpontját.[840] Zeller Judit négy lehetséges megközelítést fogalmaz meg az anyaméhen kívüli embrió jogi helyzetére *„az emberrel azonos jogalanyiság, a méhmagzati jogállás, a dologként való minősítés, valamint a sui generis státus”.*[841]

A reprodukciós eljárás során testen kívül létrejött és be nem ültetett embriót a méhmagzat jogállása a *beültetés napjától* illeti meg.[842] A jogszabályi rendelkezések összevetéséből kitűnik, hogy a magyar jogban az in vitro embrió nem emberi lény, valamint nem részesül a méhmagzatnak kijáró védelemben.[843] Az Eütv.-ből pedig kiderül, hogy rendelkezési jog állhat fenn rajta, minek következtében tulajdonjog tárgya lehet.[844] Jelenleg tehát úgy állunk, hogy bizonyos feltételek mellett az embriót megilletik a magzatok alapvető jogai, ugyanakkor ezzel párhuzamosan és kissé érthetetlenül, de a polgári jog egyik ágának a dologi jognak a szabályai is vonatkoz(hat)nak rá. A kettő véleményem szerint pedig egymással ellentétes. További problémát jelent álláspontom szerint, hogy a magzatok jogai sem megfelelően tisztázottak.

A jogszabályon belüli és a jogszabályok közötti fogalomzavar odavezetett, hogy a kialakuló emberi élet teljesen megalapozatlanul más-más *„státusszal”* rendelkezik az *„elhelyezkedésétől”* függően. Az in vitro embrió esetében az Eütv. nem használja a *„tulajdontárgy”* kifejezést, de a vele való rendelkezési jog mint tulajdonjogi részjogosítvány (embrióadományozás- és letét) szabályai ezt sejtetik.[845] Mások úgy gondolják, hogy tulajdonjog terjedhet ki az ivarsejtekre is. Az embrió petesejt és spermium egyesülésével jön létre. Állítják egyesek, hogy a Ptk. 134. § (1) bekezdése szerinti dologegyesülésként fogható fel, amelyen a szülők közös tulajdont szereznek.[846]

A büntetőjogban használt definíció, azonban eltér ettől, tágabb. Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezései, valamint a bírói gyakorlat értelmezése szerint a magzati lét végét a szülés jelenti.

---

[838] MÉSZÁROS (2020) 55.
[839] VIDA (2013) 44.
[840] KOVÁCS (2025) 396.
[841] ZELLER (2009). 55.
[842] Eütv. 179. § (3) bekezdés második mondata
[843] NAVRATYIL (2007) 25.
[844] Eütv. 175. §
[845] VÖRÖS (2012) i. m. 3.
[846] GYÖNGYÖSI (2002) i. m. 293.

„Az emberi élet kezdete az az időpont, amikor a szülés, vagyis a gyermeknek az anya testéből történő elszakadás folyamata megindul”.[847] Így eddig a pontig magzatról, utána emberről van szó. Következésképp a magzatelhajtás tekintetében az orvosi értelemben vett embrió is beleértendő a magzat fogalmába. [848] A 163. § (1) bekezdés **passzív alany** a csak nő lehet, a (4) bekezdés első elkövetési magatartásával megvalósított magzatelhajtásnak azonban nincs passzív alanya.

1.4.3. Elkövetési magatartás

A bűncselekmény **elkövetési magatartása** a magzat elhajtása vagy elhajtatása. A tényállás nyitott, vagyis az ***„elhajtás”*** bármely tevékenységgel vagy mulasztással (ez utóbbi elméletileg nem zárható ki, bár a gyakorlatban nem ismert) megvalósítható, amely a terhesség megszakítását/a magzat elpusztulását eredményezi.[849] Az ***„elhajtatás”*** esetén az állapotos nő a terhesség-megszakítást más személlyel végezteti el. Tartalmilag felbujtás-jellegű tevékenységről van szó, amiből az is következik, hogy a nő az (1) bekezdés szerinti eset részese nem lehet, ilyen esetben a (4) bekezdés szerinti eset önálló tetteseként felel.[850] A Btk. 163. § (4) bekezdés szerinti elhajtás magában foglalja a viselős nő által kifejtett rábíró cselekményét, amelynek következtében egy másik személy [aki majd önálló tettesként megvalósítja a Btk. 163. § (1) bekezdés szerinti elhajtást] akaratelhatározása kialakul az elhajtás elvégzésére, és azt meg is valósítja. Ez esetben szükségképpeni többes közreműködésről van szó terhes nő és az elhajtást végző személy viszonylatában, mindketten önálló tettesei a magzatelhajtásnak.[851] Amennyiben a terhességmegszakítása a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvényben foglaltaknak megfelelően történik, a cselekmény nem jogellenes.[852]

A magzat az anyaméhben fejlődő, a férfi és a nő ivarsejt egyesüléséből létrejött, élő lény.[853]A magzatelhajtás bűncselekményének fogalma alá tehát kizárólag a terhességnek mesterséges és jogellenes megszakítása tartozik, melynek során az elkövető a magzatot elpusztítja vagy azt megkísérli.[854]

---

[847] BELOVICS – MOLNÁR – SINKU (2021) 82.
[848] GYÖNGYÖSI (2002) i. m. 293.
[849] KÓNYA (2023) i. m.
[850] BELOVICS (2023) i. m.
[851] KARSAI (2022) i. m. 358.
[852] UO.
[853] Métv.1. §
[854] KÓNYA (2023) i. m.

Minden esetben fennáll ugyanis a fertőzés veszélye, ezenfelül hátrányosan befolyásolhatja a nő jövőbeni fogamzási és a terhesség elviselésére vonatkozó képességét.[855]

A bűncselekmény megvalósulásának további feltétele a terhesség-megszakítás jogellenessége. A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény szabályozza a legális abortuszt, a törvény szabályainak betartásával végzett beavatkozás nem jogellenes. A jogellenesség vizsgálata során kiemelt jelentősége lehet annak, hogy a beavatkozást végző orvos csupán foglalkozása szabályait szegte meg. A törvényi előírásoknak nem mindenben megfelelő eljárásával, vagy magatartása jogellenessége eléri azt a mértéket, ami már a magzatelhajtás bűncselekményének megállapítására vezet.[856]

1.4.4. Bűncselekmény jellege

A magzatelhajtás történhet elvetélés (abortus) előidézésével, a magzatnak a méhen belüli elpusztításával (caedes in utero), koraszülés előidézésével stb.[857]Ebből az is következik, hogy a magzatelhajtás **eredmény (materiális) bűncselekmény**, minden esetben vizsgálni kell az eredmény és az elkövetési magatartás közötti okozati kapcsolatot.[858]

1.4.5. Eredménye, stádiumok

A magzatelhajtás **eredmény bűncselekmény**, mely akkor válik befejezetté, ha a magzat belehal. A cselekmény **befejezettségéhez** az elkövetési magatartás és az eredmény közötti okozati összefüggés fennállása is szükséges. Befejezett a bűncselekmény akkor is, ha mesterségesen előidézett koraszülés folytán élve születik ugyan a gyermek, de a koraszülés miatti életképtelenség folytán meghal.[859]

A **kísérlet** akkor állapítható meg, ha az elkövető a terhesség megszakítására vezető beavatkozást megkezdi, de az eredmény nem következik be (előidézett koraszülésnél a megszületett magzat életben marad). Ezek a beavatkozások tipikusan magukba foglalnak bizonyos mértékű testi sértést is, így önkéntes elállás vagy önkéntes eredmény-elhárítás esetén a megvalósult testi sértésért c mint maradék-bűncselekményért az elkövető felelős.[860]

---

[855] KÓNYA (2023) i. m.
[856] BELOVICS (2023) i. m.
[857] KÓNYA (2023) i. m.
[858] BELOVICS (2023) i. m.
[859] KÓNYA (2023) i. m.
[860] Btk. 10. § (5) bekezdés

Kísérlet megállapításának van helye abban az esetben is, ha az elkövető kifejtette a magzat elhajtására alkalmas tevékenységet, de a magzat halála nem emiatt, hanem más okból állt elő. Továbbá, ha a magzat megölését célzó méhűri beavatkozás folyományaként a terhesség megszakad ugyan, de az élve született magzat életben marad.[861] A bűncselekmény előkészülete nem büntetendő.[862]

Az **alkalmatlan eszközzel, vagy alkalmatlan tárgyon véghez vitt** magzatelhajtás kísérletét a 10. § (3) bekezdése szerinti rendelkezés alapján kell megítélni, vagyis a büntetés korlátlan enyhítésének [82. § (4) bek.], illetőleg a büntetés kiszabása mellőzésével kell ítéletet hozni [Be. 564. § (2) bek. d) pont].[863] A magzatelhajtás **kísérlete abszolút alkalmatlansága** alatt kell érteni - amikor teljesen kizárt a jogtárgy veszélybe hozatala - társadalomra veszélyesség hiányában a magzatelhajtás kísérletének a megállapítása elméletileg kizárt (pl. a terhes nő naponta fél kg kockacukor megevésével véli a terhesség megszakadását elérhetőnek). Minden olyan esetben azonban, amikor a vetélés előidézésére a használt eszköz általában alkalmas lehet, ez akkor is alapul szolgálhat a magzatelhajtás kísérletének a megállapítására, ha az alkalmazás helytelen módja, vagy az alkalmazott eszköz mennyisége, a ténylegesen célba vett eredmény előidézésére nem volt alkalmas.[864]

A **magzatelhajtás kísérletétől való önkéntes elállás** esetében, melynek feltétele, hogy az ún. befejezetlen kísérlet valósult meg, a 10. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezés értelmében kizárt a büntetőjogi felelősség megállapítása, így pl. ha az elkövető a hüvelyben a burokrepesztés érdekében megkezdi a katéter felvezetését, de mielőtt az a méhet elérte volna, saját elhatározásából kivette azt.[865] Befejezett kísérlet esetén csak az önkéntes eredményelhárítás biztosít, az elkövető számára büntetlenséget, amely a bűncselekmény jellege folytán gyakorlatilag ritkán fordulhat elő. Ilyennek lehet tekinteni azonban, ha pl. a burokrepesztés véghezvitele után az elkövető a magzat életének megmentése érdekében az orvoshoz fordul. Az önkéntes elállás és az eredményelhárítás eseteiben rendszerint fennáll a testi épség és az egészség sérelme, így a 10. § (5) bekezdése értelmében maradékcselekményként a testi sértés bűncselekményének a megállapítására kerülhet sor.

[861] KÓNYA (2023) i. m.
[862] BELOVICS (2023) i. m.
[863] UO.
[864] UO.
[865] UO.

1.4.6. Bűncselekmény alanya

A **bűncselekmény alanya** az (1) bekezdésben foglalt esetben bárki lehet. foglalt vétségi alakzat viszont esetén pedig a specialistással bír. Így tehát tetteséként csak az követheti el, aki a törvényben meghatározott személyi kvalifikáltsággal rendelkezik.[866] Ez a nemiséghez, női mivolthoz köthető, mert a (4) bekezdésben meghatározott vétségi alakzatot csak és kizárólag a várandós édesanya követheti el. A 163. § (1) és (4) bekezdése egyaránt a magzatelhajtás alaptényállásait foglalja magában; a két alapesetnek ilyen módon történt különválasztása a törvényhozó részéről azért történt, mivel a (2) és (3) bekezdés szerinti minősített esetek kizárólag az (1) bekezdés szerinti alapesethez kapcsolódnak, ugyanakkor a törvény a (4) bekezdés szerinti magzatelhajtáshoz, nem kívánt minősítő körülményt fűzni; másrészt pedig a két elkövetési magatartás társadalomra veszélyességének a foka eltérő.

Az (1) bekezdés szerinti magzatelhajtás bűntett, míg a (4) bekezdés szerinti bűncselekmény, mint privilegizált eset vétség, amelynél a kiszabható büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés.[867] Harmadrészt a bűncselekmény elkövetője az (1)-(3) bekezdésben írt alakzat esetében bárki lehet a viselős nő kivételével, a (4) bekezdésnél viszont csak ő valósíthatja meg.[868]

Az (1) és a (4) bekezdés szerinti alapesetek találkozása esetén a **társtettesség** a speciális alanyiság miatt kizárt, mind az terhes nő, mind a magzatot elhajtó más személy önálló tettes. Az nőnek a magzatot elhajtó személy irányába tanúsított, formálisan felbujtói magatartásnak minősülő tevékenysége beolvad a (4) bekezdés szerinti tettesi magatartásba, annak is az *„elhajtat”* fordulatába. Harmadik személy részesi tevékenysége esetén fokozott gondossággal kell vizsgálni, hogy az (1) vagy (4) bekezdés szerinti tettesi alapcselekményhez kapcsolódik. Így például, aki az magzatelhajtás költségeit állja, azzal hogy azt átadja a viselős nőnek, aki azután önállóan intézi a szükséges teendőket, a (4) bekezdés szerinti esethez nyújt bűnsegélyt.[869] Kizárt a társtettesség továbbá, amikor az állapotos nő maga hajtja el a magzatát, ha azonban harmadik személy az ő beleegyezésével valósítja meg a magzatelhajtást: a véghezviteli magatartást kifejtő elkövetőt az (1) bekezdés szerint, a terhes nőt pedig a (4) bekezdés szerinti, mint önálló tetteseket terheli a büntetőjogi felelősség. Ilyen esetben a kívülálló és a viselős nő társtettessége nem állapítható meg, mivel ez csak az (1) bekezdés

[866] BUSCH (2010) 228.
[867] UO.
[868] BELOVICS (2023) i. m.
[869] UO.

alapján minősülő elkövetők vonatkozásában kerülhet megállapításra. Ha a nő eredményesen veszi rá a harmadik személyt a magzatának elhajtására: akkor felbujtói tevékenysége beleolvad az ő tettesi felelősségét megalapozó, a (4) bekezdés szerinti vétségi alakzatba.[870]

A **felbujtás és a bűnsegély** kapcsolódhat mind a harmadik személy, mind a terhes nő tettesi cselekményéhez és a továbbiakban azt kell vizsgálni, hogy a részes szándéka melyik alapcselekmény elkövetőjének az irányában jelentkezett. Ha a magzatelhajtást a harmadik személy végzi, akkor a nő oldalán jelentkező fizikai, vagy pszichikai bűnsegédi közreműködése nem értékelhető, a súlyosabb büntetőjogi megítélést eredményező (1) bekezdés szerint. A részes indítóoka és célja alapján nem kizárt annak a lehetősége, hogy éppen a viselős nő oldalán jelentkező tevékenységről van szó és így a bűnrészesség a (4) bekezdés szerinti alakzathoz kapcsolódik.[871]

Más megítélés alá esik a **részesi tevékenység** értékelése azokban az esetekben, amikor nő beleegyezésének a hiányában történik a magzatelhajtás. Ilyen esetben természetesen a részesség kizárólag a harmadik személyhez kapcsolódhat, vagyis az (1) bekezdés szerinti tettesi cselekményhez kapcsolódik.[872]

Az ítélkezési gyakorlat általában felbujtást állapít meg annak a férfinak a terhére, aki a nőt teherbe ejtette és a terhesség jogellenes megszakításához szükséges költségek megtérítését kilátásba helyezi; erre alkalmas lehetőséget keres; harmadik személyhez küldi őt stb. Ugyanakkor bűnsegédi bűnrészességet valósít meg a terhesség megszakítására vonatkozó tanácsadás; az erre felhasznált szer elkészítése és rendelkezésre bocsátása; az erre vállalkozó személy felkutatása, a vele való tárgyalás, illetőleg a magzatelhajtásra vállalkozó személy részére ügyfelek szerzése stb.[873]

1.4.7. Bűnösség

A bűncselekmény **szándékosan** követhető el.[874] Az elkövető tudatának át kell fognia azt, hogy a magatartás alkalmas a nő magzatának az elhajtására, és ezt kifejezetten kívánva, vagy ebbe belenyugodva kell cselekednie.[875]

---

[870] KÓNYA (2023) i. m.
[871] UO.
[872] KÓNYA (2023) i. m.
[873] UO.
[874] BELOVICS (2023) i. m.
[875] KÓNYA (2023) i. m.

Aki más magzatát gondatlanságból hajtja el gondatlan testi sértés, vagy gondatlan foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatt vonható büntetőjogi felelősségre.[876] Utóbbira jó példa a más célra irányuló jogszerű orvosi beavatkozás, melynek keretében az orvos gondatlanságból a magzat életét kioltja. [877] A terhes nő - a terhesség megszakítására irányuló szándék nélkül - gondatlanságból használ olyan szert vagy fejt ki olyan magatartást, amely a terhességének a megszakadását eredményezi: büntetőjogilag nem vonható felelősségre.[878] A (2) bekezdés c) pontja és a (3) bekezdés szerinti minősítő körülményekre, legfeljebb az elkövető gondatlansága terjedhet ki, amennyiben ezen körülmények tekintetében szándéka megállapítható, a testi sértéssel, vagy az emberöléssel az alaki halmazat valóságos.[879]

Ha az elkövető szándéka a testi sértésre terjed ki, és gondatlanságból az állapotos nő magzatának pusztulását okozza a bántalmazás során, súlyos egészségromlást okozó testi sértés állapítandó meg.[880]

1.4.8. Minősített esetek

Az **üzletszerűség** értelmezése során a Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontjában írt értelmező rendelkezés irányadó.[881] Vagyis ennek a megállapítására akkor kerülhet sor, ha az elkövető az azonos, vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik.[882] *„Az üzletszerűen elkövetett – ugyanolyan vagy hasonló – cselekmények egy eljárásban elbírálása esetében bűnhalmazatot kell megállapítani, ha az üzletszerűség a bűncselekmény minősítő körülménye…”*.[883] Az üzletszerűség szempontjából hasonló jelleggel bírnak magzatelhajtás esetén a kuruzslás (Btk. 187. §) és emberi test tiltott felhasználása (Btk. 175. §). Ugyanakkor mindenkor az elkövetés konkrét körülményei alapján kell eldönteni, hogy fennáll-e az üzletszerűség.[884]

A magzatelhajtás erkölcsileg leginkább elítélendő minősített esete, ha az **állapotos nő beleegyezése nélkül** történik a cselekmény megvalósítása.[885] Ilyenkor a beleegyező nyilatkozat megléte, nem pedig az esetleges tiltakozás vizsgálandó.

---

[876] KÓNYA (2023) i. m.
[877] BELOVICS (2023) i. m.
[878] KÓNYA (2023) i. m.
[879] BELOVICS (2023) i. m.
[880] 10. BKv
[881] UO.
[882] KÓNYA (2023) i. m.
[883] 37. BKv.
[884] 39. Bkv. III. pont.
[885] KÓNYA (2023) i. m.

Megállapítható tehát ez a minősített eset, ha a viselős nő egyáltalán nem nyilatkozik a terhesség-megszakításról. Az is a beleegyezés hiányának tekintendő, ha az áldott állapotban lévő nő akarata ellenére (például kényszer vagy fenyegetés hatása alatt) tette meg beleegyező nyilatkozatát.[886] A beleegyezés nélküli elkövetés minősített eseti definiálása azt is jelenti, hogy az alapesetben, mindig adott a nő nyilatkozata, amelyből a másik személy megtudhatja, hogy a nő a magzat halálát kívánja, esetleg annak vonatkozásában közömbös. A minősített esetben viszont az elhajtó cselekményre vagy úgy kerül sor, hogy kifejezetten tiltakozik, vagy a cselekmény valódi céljáról nincs tudomása.[887] A minősített eset megállapítása akkor kerülhet szóba, ha az elkövető tudata átfogta a beleegyezés hiányát, abban az esetben pedig, ha tévesen úgy tudta, hogy az adott volt, legfeljebb a alapeset a megállapítása kerülhet szóba.[888] A jogellenesség hiánya állapítható meg a végszükség esetében. Ilyenkor a terhes nő életét, egészségét súlyosan veszélyeztető helyzetben, sürgős szükségből történő orvosi beavatkozás (műtét) kapcsán fordulhat elő.[889] Ilyenkor a beleegyező nyilatkozat többnyire nem szerezhető be. Ebben az esetben a terhesség megszakítása nem valósít meg bűncselekményt.[890]

A (2) bekezdés c) pontja és a (3) bekezdés **minősítő eredményt** tartalmaz, amire az elkövetőnek kizárólag a gondatlansága terjedhet ki, amennyiben a szándék az eredmény tekintetében megállapítható, a testi sértés [(2) bekezdés c) pont] vagy emberölés [(3) bekezdés] halmazatban állapítandó meg. Ebben az esetben a minősített eset megállapítása kettős értékelésre vezetne, így arra nem kerülhet sor. A végrehajtás során elkerülhetetlen a nyolc napon belüli sérülés okozása. Épp ezért a könnyű testi sértést minden esetben elnyeli a magzatelhajtás.[891] Ezen minősített esetek közös jellemzője, hogy az alapeset szándékosan valósul meg, a súlyos testi sértés, az életveszély, illetőleg a halál okozása tekintetében pedig az elkövető bűnössége kizárólag gondatlan alakzatú lehet. Ha ugyanis az elkövető szándéka - legalább eshetőlegesen - az életveszélyt vagy a halált mint következményt is átfogja, ebbe a lehetőségbe belenyugodva cselekszik: az életveszélyt okozó testi sértés, vagy az emberölés megállapításának van helye; ha viszont az elkövető ezeket a következményeket a kellő gondosság, figyelem és körültekintés ellenére sem láthatta előre, illetőleg előre látta ugyan, de könnyelműen bízott azok elmaradásában, de az életveszély vagy a halál mégis bekövetkezett:

[886] BELOVICS (2023) i. m.
[887] KARSAI (2022) i. m. 358-359.
[888] KÓNYA (2023) i. m.
[889] NAGY – VIDA – JUHÁSZ (2009) 92–98.
[890] BELOVICS (2023) i. m.
[891] POLT – PALLAGI – SCHUBAUER (2020) 120.

Figyelemmel a 9. §-ban foglalt rendelkezésre az említett minősített esetek szerint kell a bűncselekményt minősíteni.[892]

A törvény **nem határozza meg** a bűncselekmény elkövetésének a módját és az eszközét, ezeknek a minősített esetek megvalósulása szempontjából sincs jelentősége. Általában művi (méhűri) beavatkozással vagy szerek használatával követik el a bűncselekményt, de a pszichikai behatás is szóba kerülhet, mint pl. rendkívül nagy fájdalomérzet okozása, túlságosan nagy izgalmi állapot előidézése, megijesztés stb.[893] Az ilyen bűncselekmények egyébként gyakran úgy jut a hatóság tudomására, hogy a terhes nőn végrehajtott beavatkozás azonnali orvosi ellátást, életmentő műtét elvégzését teszi szükségessé.[894]

A minősített esetek az (1) bekezdés szerinti alapesethez, vagyis az állapotos nőn kívüli más személy tevékenységéhez kötődnek.[895] A (4) bekezdés szerinti elkövetési magatartásnak nincs minősített esete.[896]

1.4.9. Halmazat, elhatárolás

A magzatelhajtással kapcsolatban a jogász társadalom számos halmazati és elhatárolási kérdést vet fel. Létezik olyan szakirodalmi álláspont, amely a magzatot passzív alanyként feltételezi.[897] A büntetőjog számára viszont nem ember, mert ha az lenne, akkor a magzatelhajtás emberölésnek minősülne.[898]

Az emberölés és a magzatelhajtás egymáshoz való viszonyítása lényegi kérdés annak megítéléséhez, hogy a Btk. milyen emberképet vizionál. Fogalmazhatunk úgy is a deliktum korábban bemutatott történeti fejlődésére, hogy gazdag múltál bír. Hagyományos kérdésé a büntetőjogi dogmatikának.[899]

Halmazati kérdésként vizsgálva a két bűncselekmény viszonyát megállapítható, hogy amennyiben térben és időben egymástól eltérően a magzatelhajtás kísérletét követően élve született gyermekét az anya megöli, úgy a cselekmények valóságos anyagi halmazatot képez.[900]

---

[892] KÓNYA (2023) i. m.
[893] UO.
[894] UO.
[895] BELOVICS (2023) i. m.
[896] KÓNYA (2023) i. m.
[897] KIS – HOLLÁN (2011) 51.
[898] TIHANYI (2023) i. m. 115.
[899] KŐRÖSI (2016) 135–136.
[900] KOVÁCS (2001) 25.

Az élet kezdetének időpontja felvet egy érdekes kérdést. A ma hatályos joggyakorlat szerint a tolófájások megindulása előtt elkövetett cselekmény magzatelhajtásként, a tolófájások megindulását követően elkövetett cselekmény pedig emberölésként ítélhető meg.[901] Ezt tükrözi az alábbi részlet is: *„A gyermekölés a szó általános értelmében az újszülöttnek a szülés közben vagy a szülés után az anya vagy más személy által való megölését jelenti."*[902] Ez az elmélet az Eütv.-ben meghatározott, korábban bemutatott elhatárolásból vezethető le. Lényege, hogy ilyenkor *„a magzat (...) már rendelkezik olyan szervekkel, amelyek a méhen kívüli élethez feltétlenül szükségesek. Ha a magzat ezt a feltételt, fejlettségi szintet még nem éri el, a terhesség megszakadásáról van szó, ezért nem emberölés az abortusz."*[903] A szülés rendkívüli lefolyása esetén a császármetszés beavatkozásának megkezdésétől kell számítani. Itt is fennáll a megfelelő fejlettségi szint követelménye, ugyanis ha ez nem adott, akkor nem lehet emberölés passzív alanyaként a magzatról beszélni.[904] Az életképtelenségből adódóan nincs bűncselekmény (alkalmatlan tárgy).

A másik érdekes kérdéskör a halál folyamata, fogalma. Már pusztán a tény, hogy ennek a végső, mindent lezáró jelenségnek több formát kívánnak tulajdonítani. Egyet értek az *„egy életem, egy halálom"* szófordulattal. Jellemzi ugyanis az ember múlandóságát. Amennyiben viszont már felvetésre került beszéljünk a halál fogalmakról. A klinikai halál lényege, hogy a keringés, a légzés, az agyműködés átmenetileg megszűnik, de az agyhalál nem állt be. Következésképp ez nem tényleges halál, mert a folyamat reverzibilis. Ellentétes ezzel szemben a biológiai halál, ilyenkor nem beszélhetünk reverzibilitásról. Egy leszakadt fej, az agy bizonyos időn túli oxigén hiányos állapota, ad cetera.

Egy másik és talán kevésbé ismert változat a *perinatális* halál. Ez kettős pilléren alapul. Először is, ha a halál a méhen belül az alábbi feltételek szerint következett be:

a) A terhesség 24. hete után;
b) az elhalt magzat hossza a 30 centimétert;
c) vagy tömege az 500 grammot eléri;

ezekben az esetekben a 24. terhességi hetet megelőzően vetélésről, azt követően pedig halva születésről. A másik pillér, amikor a halál az újszülött megszületését követő 168 órán belül következik be, függetlenül az újszülött hosszától vagy tömegétől. Ilyenkor a magzat élve született, hiszen az anya szervezetétől elváltan életjelenséget mutat.

---

[901] FÖLDVÁRI – ERDŐSY – TÓTH (2002) 73.
[902] RASKÓ (1978) i. m. 95.
[903] KARSAI (2013) i. m. 166.
[904] MISI (2011) 8.

A jog számára a halál a jogképességet megszüntető tény. Mindazonáltal a perinatális halva születés fogalma szerint viszont olyan egyén haláláról beszélünk, aki meg sem született, így a jogképessége nem kezdődött meg, ezáltal a halál nem tölti be szerepét.[905] Amennyiben pedig nincs jogképesség, úgy az élethez való jog sem illeti meg az illetőt.

Az ellentmondásos definíciókból két következtetés vonható le. Az első, hogy jogrendszernek ezen hibája azt a célt szolgálja, hogy maga a terhességmegszakítás legalizálható legyen. A második a jogalkotó a magzati élet kezdetét igyekszik meghatározni, annak végét pedig az élve születéshez köti.[906]

Amennyiben elkövető az (1) bekezdés szerinti bűncselekményt rendszeres haszonszerzési célzattal valósítja meg: annyi rendbeli, üzletszerűen elkövetett magzatelhajtást kell a terhére megállapítani, ahány nő esetében megvalósította a bűncselekményt.[907]

A súlyos testi sértés/életveszély okozása a magzati halálon túli eredmény, amelyre nézve a Btk. 9. §-a értelmében a gondatlanságnak kell kiterjednie. Viszont**:** *„ha a terhes állapotban levő nő a rajta elkövetett testi sértés következtében méhmagzatát elvesztette, a cselekmény a 2012. évi C. törvény 164. §-ának (6) bekezdés d) pontjának 2. fordulata szerint minősül.”*[908] Ez súlyos egészségromlást okozó testi sértés a bírói gyakorlat alapján. Amennyiben pedig az elkövető szándéka kiterjedt az életveszély okozására, akkor a magzatelhajtás alapesete mellett életveszélyt okozó testi sértés megállapításának van helye. A minősített esetek kísérlete állapítható meg akkor, ha a magzat elpusztítására irányuló beavatkozás során koraszülés előidézése mellett a magzat életben marad, de a terhes nő súlyos testi sértülést szenved, vagy a beavatkozás életveszélyt vagy halált okoz.[909]

A kétszeres büntetőjogi értékelés tilalmára való tekintettel a (2) bekezdés c) pontjában és a (3) bekezdésben említett minősítő körülmények megvalósítása során különös figyelemmel kell eljárni, ha orvos vagy a szülésznő a bűncselekmény alanya. Ilyenkor magzatelhajtás és a foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége nem állapítható meg bűnhalmazatban.[910] A látszólagos anyagi halmazatra tekintettel kizárt a bűnhalmazat megállapítása, ha az elkövető előbb sikertelenül kísérli meg, majd utóbb sikeresen fejezi be a magzatelhajtást. Úgyszintén akkor is, amikor a sikertelen magzatelhajtási kísérlet ellenére az életképes újszülöttet az anya megöli.

---

[905] FILÓ (2020) i. m. 95.
[906] TIHANYI (2023) i. m. 115.
[907] UO.
[908] 10. BKv.
[909] KARSAI (2022) i. m. 359.
[910] KÓNYA (2023) i. m.

Az említett két magatartás időbeli elkülönülése ellenére is, egységessé teszi a bűncselekményt az azonos akaratelhatározás, így ebben az esetben emberölés bűntette megállapításának van helye.[911] Az orvosi szakképzettséggel nem rendelkező személy által elkövetett magzatelhajtás egyszersmind nem értékelhető kuruzslásnak, a törvény ugyanis nem tesz különbséget azon az alapon, hogy az ilyen bűncselekményt az orvosi gyakorlatra jogosult/jogosulatlan személy valósítja-e meg.[912]

Sokat vitatott kérdés volt, ha a terhes nő kísérel meg öngyilkosságot, helye lehet-e magzatelhajtás kísérletének a megállapítására? Ennek a kérdésnek a megítélésénél abból kell kiindulni, hogy az öngyilkosság megkísérlése esetén az élet elvételét, nem kívánta büntetni a jogalkotó. Minthogy pedig a magzatelhajtás tárgya kettős, ebből elsődleges, valamint fontosabb is a terhes nő élete és egészsége. Ebből következik, hogy az állapotos anya öngyilkossági kísérletekor nem vonható büntetőjogi felelősségre magzatelhajtás kísérletéért.[913]

Elhatárolási kérdést vet fel az a gyakori eset, amikor a harmadik személy anyagi ellenszolgáltatás kikötésével, vagy annak reményében, általa is felismerten teherben nem levő nőn *„hajt végre”* méhűri beavatkozást. Ő nem lehet a terhes nő bűnsegéde, hanem csak az (1) bekezdés szerinti magzatelhajtás önálló tettese, minthogy azonban az adott esetben nem a magzatelhajtás jogi tárgya, hanem elsődlegesen a vagyoni érdekek szenvednek csorbát: a harmadik személy részéről a csalás megállapítása, a terhes nő esetében pedig a (4) bekezdés szerinti vétség kísérletének a megállapítása kerülhet szóba, mely utóbbit az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérletre vonatkozó rendelkezések alapján kell megítélni.[914]

A bűncselekmény **rendbelisége** az érintett magzatok számához igazodik, így ikerterhesség esetén többrendbeli magzatelhajtást kell megállapítani.[915]

[911] KÓNYA (2023) i. m.
[912] UO.
[913] UO.
[914] UO.
[915] BELOVICS (2023) i. m.

1.4.10. Kapcsolódó deliktumok

„A modern orvostudomány fejlődése olyan távlatokat nyitott meg az orvosbiológiai kutatások, illetőleg a genetika előtt amelyek a hagyományos orvoslásban ismeretlenek voltak. Ugyanakkor nemcsak a gyógyítás és a kutatás lehetőségei tágultak ki, de ezzel együtt annak veszélye is fennáll, hogy ezeket a modern orvosbiológiai eszközöket visszaélésszerűen alkalmazzák, illetőleg a nem kívánt célok érdekében használják fel."[916]

Az emberek többsége szeretne minél tovább élni, egy perc, egy nap, egy év, egy fontos esemény. Bármi legyen is az indok nagyon kevesen tudnak az élettel betelve távozni. Érteni kell ez alatt azt, hogy az ember bármiféle külső vagy belső nyomás nélkül távozik a teremtett világból. Tudván legbelül, hogy az életén végig menve *„lefutotta a természet által számára kijelelt pályát a megadott idő alatt."* Másként fogalmazva *„békésen távozott".* Szükséges és a téma szempontjából lényegesebb az első csoport, akik bármi áron élni akarnak, nem riadva vissza semmiféle büntető jogellenes magatartástól céljuk elérése érdekében. A jogalkotó erre külön fejezetet alkotott a Büntető Törvénykönyvben.[917] Ellentétben a magzatelhajtással ezek a bűncselekmények nem a XV. Fejezetben, azaz *„Az élet, testi épség és egészség elleni deliktumok"* között nyertek értékelést. Ez a védett jogtárgyból adódik. A magzatelhajtással való kapcsolat abból ered, hogy az emberi élet két sejt egyesülésével indul meg, a fejlődés során a sejtek száma és mérete növekszik végül pedig kilenc hónap elteltével, ideális körülmények között világra jön egy vagy több egészséges gyermek. Vannak olyan szituációk, amikor be kell avatkozni egészségügyi kockázat elkerülése érdekében akár már a várandósság korai fázisában is. Ez viszont nem foglalhatja magában semmi mást véleményem szerint, mint ami az életben maradást szolgálná. Nem minden etikus, nem minden helyes, ami technikailag lehetséges (vagyis nem engedhető meg), mivel nem minden beavatkozás válik javára az embernek.[918] Ide sorolható az ember nemének megváltoztatása, nemesítése, klónozása, valamint bármely más ehhez hasonló tevékenység.

Mindenki, érteni kell ez alatt elsősorban az orvosokat, valamint a velük vagy nekik alárendelten dolgozókat, aki egészségügyi beavatkozást végez, gyógyítási módot alkalmaz tanúsítania kell embertársa irányába azt a fajta körültekintést, minek során a személyiségi és az egészségügyi önrendelkezési jog feltétlen tisztelete biztosított. Az ilyen jogok sérelme sérti minden civilizált, valamit magára adó állam alkotmányát.

---

[916] NAVRACSICS (2012) 291.
[917] XVI. Fejezet: Az egészségügyi beavatkozás és a kutatás rendje elleni bűncselekmények.
[918] MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 121. pont; EDC 44. pont

Így tehát, büntetőjogi relevanciával, ehhez kapcsolódó szankció alkalmazása indokolt.[919] Passzív alanyként érintett lehet a fertőző beteg, a HÍV-vírussal fertőzött, a pszichiátriai, a hátrányos helyzetű, a gyógyíthatatlan betegek, a szerv-/szövetdonorok és recipiensek, a Cadaver-transzplantáció alanyai. Végül, de külön említést érdemlően, hisz mind az értekezésnek, mind a Btk. adott fejezetének fő érintetti körébe tartozik, ahogy látni fogjuk a bemutatásra kerülő nemzetközi jogi dokumentumokból a mesterséges megtermékenyítés és az embriótranszfer igénybevevői, a művi meddővé tétel elszenvedői, az emberen, magzaton végzett kutatások végzői és tesztalanyai, ad cetera.[920]

Rövid kronológia sorrendben az alábbi lépesekről kell beszélnünk. 1989-ben került megalkotásra két dokumentum az Európai Parlamentben. A *„Rothley-jelentés”* expressis verbis elutasítja az ember tárgy mivoltát, a személyiség feltétlen elismerését szorgalmazza. A *„Casini-jelentés”* szerint a magzatot (embriót) megilleti az élethez, a genetikai identitáshoz, a családhoz, valamint az emberi személy védelméhez való jog.[921]

Az Európa Tanács Parlamenti Bizottsága 1982-ben, a sokszínű tagállami szabályozás egységesítése érdekében a genetikai tervezésről szóló ajánlásában a beavatkozástól mentes genetikai örökség védelmére szólított fel.[922] A résztvevők közt egyetemes volt az egyetértés, hogy az azonos állományú genetikai egyedek mesterséges létrehozatalát tilalmazni kell. (reproduktív klónozás tilalma). E magatartásokat több jelentés fokozottan veszélyesnek tartotta. Kifejezetten a büntetőjogi védelem alkalmazása mellett érveltek. Az emberi klónozást, valamint az emberi és állati sejtek egyesítéséből történő hibridek előállítását mindig és mindenkor deliktumként kell megítélni.

A genetikai elemzést disztingválni kell a génállományba való beavatkozástól. Épp ezért, eltérő szabályozást igényel. A világra jövetel előtt a diagnózis alkalmazását korlátozni kell. Kizárólag az ekkor jeleket mutató betegségek kórismézésére irányulhat. Minden ilyen esetkörben szükséges kikérni az érintett hozzájárulását.[923] Az emberi életet, az ivarsejtek találkozásától kezdve védeni kell, tekintet nélkül arra, hogy az adott ország jogrendszere az embriót jogilag *„személynek”*, jogalanynak nyilvánítja-e.[924]

---

[919] KÓNYA (2025)
[920] UNGVÁRY (2014) i. m. 73.
[921] JOBBÁGYI (2005) 83.
[922] LAHTI (1988) 621.
[923] KOVÁCS (2015) 85.
[924] LAHTI (1988) i. m. 1344.

Az emberi embrió, valamint a magzat diagnosztikai, terápiás, tudományos, ipari és kereskedelmi célú felhasználásáról rendelkező *1046/1986. számú ajánlás* kimondja az élet folyamat-jellegét, és tiltja a megkülönböztetést az emberi élet első (embrionális) szakaszaiban, azonban nem pontosítja ezeket.[925]

Az Oviedói Egyezmény tovább részletezi az ilyesfajta kutatásokra vonatkozó szabályokat kijelentve, hogy *„az emberi lény érdeke és jóléte a társadalom vagy a tudomány puszta érdekével szemben mindenkor elsőbbséget élvez.”*[926] Meg kell még említeni a 14. és a 15. cikket. Előbbi elfogadhatónak tartja a születendő gyermek nemének megválasztását akkor, ha és amennyiben a cél egy nemhez kötötten öröklődő súlyos betegség elkerülése. Utóbbi pedig a tudományos kutatásról rendelkezik Kijelenti, hogy a szabad gyakorlás elfogadott, ha az Egyezményben foglalt és az embert védelmező egyéb jogi rendelkezéseket betartják. Rögzítésre kerül továbbá az is, hogy az emberi test és annak részei nem képezhetik haszonszerzés forrását.[927]

A technikai fejlődés a 90-es évek elejére az orvosbiológiai és genetikai kutatások területén olyan eredményekre vezetett, amelyeknek a visszaélésszerű alkalmazása rendkívül káros társadalmi következményekkel járhat.[928] Már Alkotmányunk is rendelkezett a kérdésben: *„Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni, és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.”*[929] Hazai háttérjogszabályként az Eütv.-t kell kiemelni. Ez mindent büntetni rendel a Btk., amit előbbi tilt. Ide sorolandó az emberi génállomány megváltoztatására irányuló jogellenes beavatkozást, utóbbi abban áll, ha nem a korábban leírtak szerinti cél érdekében alkalmazzák. A születendő gyermek nemének megválasztása is ide sorolható. Negatív példaként hozható fel, amikor He Jiankhul kínai biológus beavatkozásának köszönhetően megszületett 2018-ban az első genetikailag módosított ikerpár, azzal a céllal, hogy védelmet/immunitást nyerjenek a HIV-vel szemben.[930]

Az érintett tudományos közösség elhatárolódott a kutatótól etikai aggályokra hivatkozva.[931] A magam részéről sem tartom támogathatónak az ilyesfajta tevékenységeket. Mi rá a garancia, hogy a kutatások alanyairól emberént nyilatkozzunk ha mindent megváltoztatnak bennük?

---

[925] Recommendation (1986)
[926] Oviedói Egyezmény 2. cikk
[927] BELOVICS (2025)
[928] UO.
[929] Magyarország Alkotmánya 54. § (2) bekezdés.
[930] BBC (2019)
[931] MALLAPATY (2023) 600.

Mi teszi őket emberré? A jót nem szabad a rosszon keresztül elérni, azaz a jó cél nem szentesíti a rossz eszközt.[932] Külön tényállások rendelkeznek a kutatás szabályainak megszegéséről. Rendkívül súlyos szabadságvesztéssel fenyegeti a törvény a klónozást, végül büntetendővé nyilvánítja az emberi test sejtjeinek, szöveteinek jogellenes kereskedelmét. Hazai jogba való átültetést és egyben a védett jogtárgy meghatározást az Alaptörvény így határozza meg:

„(2) Tilos emberen tájékoztatáson alapuló, önkéntes hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.

(3) Tilos az emberi fajnemesítést célzó gyakorlat, az emberi test és testrészek haszonszerzési célú felhasználása, valamint az emberi egyedmásolás."[933]

A Btk. tehát az esetek többségében fenntartja az egészségügyi beavatkozás, illetve az egészségügyi kutatás visszaélésszerű alkalmazásának meggátolása érdekében a korábbi Btk. által létrehozott büntetőjogi fenyegetettséget.[934]

Összességében elmondható, hogy egy viszonylag fiatal, ugyanakkor a társadalom számára kifejezetten veszélyes magatartások összeségéről van szó. Álláspontom szerint, bár ebbe kissé szörnyű belegondolni, mégis vannak olyan bűncselekmények, amik magán az ember életének elvételénél is szörnyűségesebbek. Ezen kategóriába soroltatott tevékenységeknél ugyanis az ember nagyon sokszor, mint Isten kíván eljárni. Vallási szűrő nélkül is megállapítható viszont, hogy olyan a legbelső integritásra kiható cselekedetekről van szó, amik csak és kizárólag az élet megmentésére irányulhatnak, annak pusztán önös jobbá tételére, pusztán tudományos kísérletezésre nem lehet támogató nyilatkozatot adni.

1.5. Nemzetközi jog

A Gyermekek Jogairól szóló 1989-es New York-i Egyezmény az első átfogó nemzetközi egyezmény, amely a gyermekek jogaival és védelmével foglalkozik. A New York-i Egyezmény a legszélesebb körben elfogadott emberi jogi gyűjtemény, mely egyedülállóan helyezi a figyelem középpontjába a gyermekeket. Az eltérő jogrendszerekhez és kultúrákhoz igazodva az Egyezmény olyan általános egyezség, mely rögzített alapelveket és alapvető kötelezettségeket fogalmaz meg valamennyi elfogadó ország számára. Azokat az alapvető jogokat fejezi ki, melyekkel a gyermekeknek rendelkezniük kell.[935]

---

[932] HÁMORI (2016) 131.
[933] Alaptörvény i. m. III. cikk (2)-(3) bekezdés
[934] BELOVICS (2025) i. m.
[935] FILÓ – PEHR (2015) i. m. 41.

A gyermek jogait a különböző jogágakhoz tartozó jogszabályok érintik, többek között a büntetőjogba, polgári jogba, közigazgatási, munka, valamint az oktatási és egészségügyi jogba tartozóan. Utóbbiba tartozik bele a teljesség igénye nélkül a betegjogok, ezt érinti a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsággal, valamint egyes speciális betegcsoportok jogai.[936]

Az Egyezmény szellemében történő Családjogi Törvény módosítására 1995-ben került sor, míg a gyermeki jogok átvételét, a gyermekvédelmi és a gyámügyi igazgatás törvényi szintű szabályozását 1997-ben fogadta el a Parlament.[937] A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény[938] az Egyezményből levezethetően a gyermek esélyegyenlősége érdekében megállapítja, hogy az állam, a helyi önkormányzatok, valamint a feladatokra vállalkozó természetes és jogi személyek segítik a gyermek jogainak, érdekeinek érvényesítését. Gondoskodnak a gyermek veszélyeztetettségének megelőzéséről/megszüntetéséről.[939]

Az elmúlt negyed évszázadban sok új dokumentum született: az Európai Unió Alapajogi Chartája, melynek 24. cikke *„A gyermekek jogai”* cím alatt tartalmaz ilyen tárgyú rendelkezéseket; az Európai Bizottság pedig 2011 februárjában elfogadta az Európai Unió gyermekjogi ütemtervét, mely tartalmazza a gyermekbarát igazságszolgáltatást. Hazánk jogalkotási kötelezettségének a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvénnyel[940] tett eleget Elsősorban a büntető, illetve a polgári eljárásjog szabályai módosultak.[941]

Az eddig kifejtett értelmezési módszereken kívül számos egyéb metodika elvezetheti a jogalkalmazót az adott ügyben alkalmazandó norma valódi tartalmának megismeréséhez, ezért jelen módszerek relevanciája is elvitathatatlan. Példálózó jelleggel az alábbiakat érdemes nevesíteni:[942]

A nemzetközi egyezmények szerinti értelmezés létjogosultsága vitathatatlan, mert a nemzetközi jogi normák a normapiramis csúcsán helyezkednek el, azok gondolati egysége a belső jog interpretációja minden kétséget kizáróan hatást gyakorol. Elsősorban azon egyezmények szellemisége bír relevanciával, amelyeknek hazánk is tagja.

[936] UNGVÁRY (2014) i. m. 73.
[937] FILÓ (2017) i. m. 121.
[938] Gyvt.
[939] FILÓ (2017) i. m. 121–122.
[940] Hatálytalan
[941] FILÓ (2017) i. m. 122.
[942] TÓTH (2015) i. m. 231.

Az általános jogelvek fényében történő értelmezés során a jelentéstartalom konkretizálását a jogrendszer evolúciója biztosítja. A jogelvek a jogrendszer működése során keletkező absztrakt axiómák, amelyek a tételes jog és annak jelentése közé ékelődnek, mintegy megkönnyítve a jogalkalmazó számára az alkalmazandó norma tartalmának feltárását. A jogelvek és a jogszabályok összehasonlítását az alábbi táblázat szemlélteti.

A szubsztantív értelmezés esetén a jogalkalmazó a jogrendszerből nem levezethető, de a társadalom által preferált morális értékek segítségével jut el a kívánatos jelentéshez, vagy a nem kívánatos jelentés elvetéséhez. Az efféle érvelés társadalmi elfogadottságot, így tekintélyt biztosít a jogalkalmazó szervek számára, viszont állandó változást is mutat, amely a jogbiztonságot megingathatja a társadalom szeszélyes és a tömegkommunikáció által gyorsan befolyásolható értékválasztása miatt. Jó példaként szolgálhatnak erre a különböző népszavazások. Ezek szerveződhetnek alulról felfele közvetlenül a nép által vagy fordítva, hogy a kormány kikéri a nép véleményét egy adott kérdésben. Itt érdekes, hogy kettő egymással szinte egyidőben az Alkotmánybíróságnak beadott kezdeményezésről van szó.

A közösségi jog szerinti értelmezés az Európai Unió tagállamaiban vitathatatlan. A közösségi jog kötelezőereje és annak primátusa kihat a belső jog értelmezésének tendenciáira is. Ez az értelmezésmód a nemzetközi jogi értelmezés és az összehasonlító jogi értelmezés sajátos elegye, tekintettel az elsődleges és másodlagos jogforrások összetett és meglehetősen heterogén jellegére.[943] Az Unió jogára lehet úgy tekinteni, mint a tagállamok jogának közös eredőjére. Kétségtelen azonban, hogy bizonyos szabályozási köröket maguknak kívánnak. Ide sorolható szerintem az abortusz, magzatelhajtás kérdésköre. Előbbi alkotmányjogi és ebből levezethető külön törvénnyel, utóbbi pedig az adott állam büntetőjoga által szabályozott esetkört öleli fel. Az Unió Alapjogi Chartája tartalmaz az élethez való jogra is rendelkezéseket, nem lehet éppen emiatt meglepő, hogy az ezekhez kapcsolódó részletkérdések szabályozására is törekszik. Gondolok itt elsősorban az eutanázia, valamint az abortusz kérdéskörére. Mindaddig azonban, amíg a tagállamok nem adnak felhatalmazást az Uniónak, addig az nem alkothat jogot a kérdésben. Ugyanakkor ezen kívánalomra jó példa lehet az állásfoglalás miszerint *„bizonyos körülmények között a transznemű férfiak és a nem bináris személyek is teherbe eshetnek, és az ilyen esetekben részesülniük kell a terhességgel és szüléssel kapcsolatos gondozásra vonatkozó intézkedésekben, a nemi identitásuk alapján való hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.”*[944] Fogalmazzunk úgy, hogy ez a kijelentés nyomokban sem

[943] TÓTH (2017) i. m.128.
[944] EP állásfoglalás N. pont

tartalmaz keresztény megközelítést, az élethez való hozzáállással kapcsolatban. Ez pedig azért problémás, mert az Európai Unió, ha kimondatlanul is, de keresztény értékekre épült. Gondolni kell itt az alapítók vallásosságára, valamint a tizenkét csillagot kék háttéren ábrázoló zászlóra. A kör alakban elhelyezett égitestek Szűz Mária koronájára utalnak.[945] Jelenleg még csupán egy állásfoglalásról beszélhetünk, tehát jogi kötőerővel se az államok, se azok polgárai számára nem bír. Szerintem azonban rémisztő, hogy abszolút kérdéseket akarnak relativizálni, megálljt kell parancsolni az ilyen elgondolásoknak, amíg nem lesz túl késő.

1.6. Polgári jog

A családjogi jogviszonyokban is irányadóak a Ptk. Első Könyvében szereplő alapelvek.

Név szerint: értelmezési alapelv; jóhiszeműség és tisztesség elve; elvárható magatartás, a saját felróható magatartásra hivatkozás tilalma; joggal való visszaélés tilalma, bírói út.[946] Az alapelvi rendszer szerkezeti középpontjában az alanyi jogok szabad gyakorlásának gondolata áll. Ugyanakkor ez a gondolat nem kap alapelvi szintű szabályozást e törvény Bevezető rendelkezései között, szemben a régi Ptk.-val.[947]

A magzat a magyar jog szerint nem jogalany.[948] A jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától illeti meg. Ezt viszont a pontosan meghatározni nem csak az esemény intimitása miatt nehéz. Biokémiai és élettani folyamatoknál jellemzően időintervallumokban és nem pontos időpontokban kell gondolkodnunk. A megtermékenyítés pillanatát a tudomány az aktus utáni 12 órán belülre teszi. Az orvostudomány a terhesség kezdetét gyakorlati megfontolásból azonban az utolsó rendes havi vérzés első napjától számítja.[949] Épp ezért a jogalkotó megdönthető vélelemmel él amikor a fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni.[950]
Az emberi élet természetes velejárója: az embert e minőségéből eredően jogok és kötelezettségek illetik meg, azaz jogalany, az alkotmányok, a törvények csupán ennek deklarálására hivatottak.[951] A jogképességnek ez az emberi mivolthoz kapcsolódó felfogása hosszú történelmi fejlődés eredményeként a polgári társadalmakban alakult ki, kifejezésre

[945] MAGYAR KURÍR (2017)
[946] Ptk. 1:2-6. §
[947] KECSKÉS (2013) 47.
[948] MIKES (2014) i. m. 1.
[949] ZOLTÁN (1978) i. m. 59.
[950] Ptk. 2:2.§ (1)-(2) bekezdés
[951] FILÓ (2016) i. m. 254.

juttatva, hogy a jog az embert nem tekintheti tárgynak.[952] Az új Ptk. változatlan tartalommal veszi át a régi Ptk.-nak a jogképesség fogalmára, kezdetére és megszűnésére vonatkozó szabályait. Következetesen érvényesíti azt az elvet, hogy a magyar jogban a kiskorúnak szülője vagy gyámja, a nagykorúnak gondnoka van.[953]

A gyámhatóság gyámot rendel a magzat részére, ha ez a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges.[954] A törvény nem tartalmazza azt a fordulatot, hogy a gyámrendelésre különösen akkor van szükség, ha érdekellentét van a születendő gyermek és a törvényes képviselője között. Attól a feltételtől teszi függővé a gyámrendelést, ha az a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges. Ez természetesen lehet a magzat és a törvényes képviselője közötti érdekellentét is. Olyankor például, ha törvényes képviselője különélő vagy volt házastársával (élettársával) áll szemben és a törvényes képviselő ezzel összefüggésben a közös szerzésre, illetőleg a különvagyonra vonatkozó nyilatkozatot tesz. Vagyoni érdek kerül előtérbe akkor is, ha egy végrendeleten belül az anya és a magzat is örökösnek van nevezve. Felmerülhet ilyenkor is az érdekellentét problémája. Jól látható tehát, hogy a magzat függő jogi helyzete, viszont *„az ellenértékű fél nem foszthatja meg attól a képességétől, mely reá, mint a jövőben beálló lehetőség háramlik.”*[955]

Egy másik esetkör, ami a jogi állását határozza meg az embernek az, amikor az anya gondnokság alatt áll vagy még kiskorú. A magzat vonatkozásában pedig teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot kívánnak tenni. A hozzájárulás szükségeltetik az anya részéről is, ezt viszont önállóan nem teheti meg, kiskorúsága vagy gondnokság alatt állása miatt.[956] A gyámhatóság a törvényi keretek között maga dönthet arról, hogy adott esetben a magzat jogai veszélyben forognak-e vagy sem.[957]

Az új Ptk. nem foglal állást abban a polgári jog keretein túlnyúló kérdésben, hogy a magzat maga absztrakt értelemben embernek tekintendő-e vagy sem.[958]

A fogamzás időpontjának megállapítására egy megdönthető vélelmet állít fel, amely előbbi időpontjaként a születéstől visszafelé számított 300. napot kell tekinteni azzal, hogy a születés napja a határidőbe beleszámít. A fogamzástól az élveszülésig terjedő időszakban a

[952] KÖRÖS – MAKAI (2013) 77.
[953] FILÓ (2017) i. m. 123.
[954] Ptk. 2:3.§ (1)-(2) bekezdés
[955] ASZTALOS (1981) 98–99.
[956] NAVRATYIL (2016) 12–13.
[957] KÖRÖS – MAKAI (2013) i. m. 79–80.
[958] UO. 79.

méhmagzatot nem lehet személynek tekinteni, csak élveszületés esetén válik személlyé. Ezt követően fog rendelkezni a személyt megillető jogokkal és kötelezettségekkel.[959]

Furcsa arról, beszélni hogy valami csak feltételesen él, valamint az is, hogy csupán az állam jóindulatából ered, hogy kit tekint jogalanynak.

III.
KÜLFÖLDI KITEKINTÉS

[959] BESENYEI – BÍRÓ (2007) i. m. 28–30.

Az emberiség történelme során számtalan olyan kérdés fogalmazódott meg, amiben az egyes államok, csak az alapvető fogalmakban, vagy egyáltalán nem tudnak közös álláspontra jutni. Az első csoportra például szolgálhatnak egyes alapjogok. Vegyük a vallásszabadságot, a legtöbb állam elismeri polgárai vallásgyakorláshoz, vagy attól való tartózkodáshoz való jogát. Ugyanakkor a részletkérdésekbe már vannak eltérések: van-e államvallás, hogyan és milyen egyházakkal működik együtt az állam, milyen egyházakat ismer el, mik az elismerés feltételei.

A második csoportba, azon kérdéskörök sorolhatók szerintem, ahol az alapvető fogalmakban sincs konszenzus az egyes államok között. Ilyen álláspontom szerint az abortusz is, mert minden államban kényes szabályozási téma, hiszen morális kérdést transzformál jogi normává.[960] A törvény általi hozzáférhetőség az egyes államokban nagyon különböző, a törvényi szabályozás általában időbeli és/vagy indikációs korlátozást jelent.[961]

A fogantatás, vagy a születés az élet kezdete? Mik az abortálás indokai (indikációi)? Mik az egymással szemben álló alapjogok? Az oltalom mértéke bel- és külföldön egyaránt, a szóba kerülő források szerint meglehetősen kérdéses.[962] Ez szerintem rémisztő, hisz realitástól elrugaszkodott elképzeléseknek engedhet teret, valamint egyes alapjogok gyakorlását is kérdésessé teszi. Hogyan tudunk nyilatkozni az élethez és emberi méltósághoz való jogról, ha nincs egyetértés abban mi az élet kezdete? Egy de lege feranda javaslat megfogalmazásához szükséges nemcsak a hazai, de más államok jogával is legalább felületesen, az alapvető kérdésekkel tisztában lenni. Több jogcsalád tanulmányozásából ugyanis célravezetőbb joganyag szerkeszthető az állam polgárai számára. Szegényebb lett volna a legtöbb állam jogalkotása, ha nem merítettek volna legalább az őket körül vevők joganyagából. A legjobb példa erre számunkra szerintem a Csemegi-kódex. Vessünk egy pillantást a világ jelentősebb államainak és jogcsaládjainak normaalkotására az abortusz szabályozással kapcsolatban, hogy ezek után tisztábban láthassuk a problémát.

1. ABORTUSZ EURÓPÁBAN

[960] UDVARY (2022) 277.
[961] MARECEK – MACLEOD – HOGGART (2017) op. cit. 10.
[962] HÁMORI (2023b) 235.

Napjaink Európájában a szigorú keresztény tanoktól és látásmódtól eltérő, sokkal megengedőbb gyakorlatról beszélhetünk, ha az abortusz szabályozásához világi, jogi nézőpontból közelítünk. Kimondhatjuk az elfogadottság növekedése által a szabályozás liberalizálódott. Burdeau szerint a liberalizmus nem más, mint a *„a szabadság egyik értelmezése”*.[963] Ez minden dolgok legjobbika és legrosszabbika egyszerre. Romba dönti a zsarnoki rendszereket, úgy ahogyan Dániel számára összeomlanak a legiszonyatosabb birodalmak. Ellentétként viszont ott leledzik a tilalmak áthágása, a Teremtés kezdetétől, ekként a terror szülőanyja.[964] Szabad voltál Káin *„mit cselekedtél”*?[965] Kijelenthető, hogy a nyugati kultúrában még nem vált általánosan elfogadott erkölcsi normává az élet tiszteletének, minden életmegnyilvánulás tiszteletben tartásának szabálya.[966]

Az Európai Unió tagállamain belül is találunk olyan országot, ahol tiltott a művi vetélés minden formája. Továbbá elmondható, hogy teljesen liberális szabályozásról sehol nem beszélhetünk. Bár az egyes államok jogalkotásában érezhető az erkölcsi, morális alapú döntés, folytonos vita zajlik a kérdésben az abortuszellenes és az abortuszt legalizálni kívánók csoportjai között.[967] Érdemes megemlíteni, hogy bizonyos súlyos testi épség elleni bűntetteket – éppen a témánk szempontjából fontos magzatelhajtást – már a középkori szemlélet is a közösség elleni jogtalanságként értékelt, amely nem lehetett kizárólag a sértett ügye.[968] Az anyaméhben fejlődő magzati élet elleni szándékos cselekmények a rendszeres büntetőjog kezdete óta minden európai országban önálló törvényi tényállás formájában büntetendők.[969]

A kérdésben az álláspontom egyértelműen összességében élet párti. Be kell látni, hogy az illegálisan, nem megfelelő körülmények között, hozzá nem értők által elvégzett abortuszok kimenetele tragikusabb kimenetelű lehet, mint az orvosok által felügyeltek. Az EJEB joggyakorlata meghatározza, hogy az olyan állam, amelyik már megteremtette a terhességmegszakítás törvényes lehetőségét bizonyos helyzetekre nézve, nem alakíthatja úgy a jogi kereteket, hogy a valóságban mégis korlátozza az abortusz hozzáférhetőségét. Ellenkező esetben a korlátozás embertelen, megalázó bánásmódhoz vezethet.

2014-ben számos Uniós ország civil szervezetei fogtak össze azért, hogy a tagállamok biztosítsák a megfizethető fogamzásgátló szerek, eszközök beszerezhetőségét,

---

[963] BURDEAU (1979) 92.
[964] LUSTIGER (1995) i. m. 87.
[965] KÁROLI (2001) i. m. 8. 1Móz. 4,10.
[966] BÁRDI (1999) i. m. 63.
[967] MINK (1991b) 22.
[968] WEISSENBERGER (1996) 11.
[969] FILÓ (2020) i. m. 94.

hozzáférhetőségét. Különféle támogató szolgáltatások elérhetőségét a nők számára, valamint, ha egy nő abortuszhoz kíván folyamodni, kezeskedjenek arról, hogy időben akadálytalanul hozzájut a terhesség megszakítási szolgáltatáshoz. A beavatkozást biztonságos körülmények között, megfelelő szakmai színvonalon hajtják végre. Meglátásuk szerint több olyan Uniós országban, ahol a törvényi szabályozás ugyan elméletileg lehetővé teszi a művi vetélést, a gyakorlatban mégsem egyértelműen biztosított a biztonságos és legális terhesség megszakítás az azt kérelmező nők számára. Ezek közé az országok közé sorolták egyebek mellett Magyarországot is.[970] Véleményem szerint, ha valaki nem akar gyermeket azzal addig nincs probléma, amíg törekszik a megelőzésre. (fogamzásgátló, óvszer) A civil petíció ezen részével egyet értek. Az abortusz hozzáférhetőség azon részével szemben tiltakozom viszont, amikor pusztán magánérdekre (kivétel a nemi erőszak) hivatkozva kívánja valaki magzatát elvetetni. A megfogant és nem kívánt gyermek kihordása után az anya által bármikor örökbe adható és ebben az államnak őt segítenie is kell az intézményes életvédelmi kötelezettségéből adódóan. Amennyiben a gyermeket az anya kihordani sem kívánja, ott a mesterséges méh lehetősége. Erkölcsi szempontból ennek több előnye, mint hátránya van véleményem szerint. A magzat élethez való joga nem sérül, az anya önrendelkezési joga sem, valamint egy gyermektelen családnak lehetősége van a gyermek örökbefogadására.

Az ellenoldal, ha késve is de reagált. 2023-ban ötven civil szervezet részvételével szervezett konferenciát a One of Us (Egy közülünk) életvédelmi szövetség és a San Pablo CEU Egyetemi Alapítvány. A Brüsszelben tartott nemzetközi értekezlet abból az apropóból gyűlt össze, hogy megvitassák az abortusz Európai Unió Alapjogi Chartájába történő felvételét. A felszólalásokból kiderült: az abortusz, mint emberi jog nem összeegyeztethető azzal, hogy az Unió Alapjogi Chartájában szerepel az élethez való alapvető jog. Több mint 150 ember vett részt ezen a konferencián, amelyen Szlovénia, Magyarország, Portugália, Franciaország, Szlovákia, Ausztria, Málta, Németország, Olaszország és Spanyolország döntéshozói, valamint jogászok és értelmiségiek képviseltették magukat. A résztvevők közt volt többek között Rocco Buttiglione olasz politikus, Orbán Balázs magyar jogász, a miniszterelnök politikai igazgatója, valamint az olasz EP-képviselő, Elisabetta Gardini és a filozófus Rémi Brague is. A fő üzenet minden résztvevő számára az volt, hogy *„az abortusz nem lehet és nem is lesz része az Európai Alapjogi Chartának”.*

Szeretném tolmácsolni minden életvédő számára Jaime Mayor Oreja volt Európai Parlamenti képviselő, a CEU Királyi Európai Tanulmányok Intézetének (RIIE) és a One of Us

[970] LIBERTIES (2014)

Szövetség elnökének gondolatait.: *„Meg kell erősödni, hogy képesek legyünk az aktuális divattól való félelem leküzdésére, amely megpróbálja elhallgattatni az élet védelmét. Ez természetesen erőfeszítést és áldozatot követel tőlünk, de ez a leglényegesebb vita, amelyben erősítenünk kell a jelenlétünket."*[971]

Az Európai Unió összesen 23 államában tagadhatják meg az orvosok a művi megszakítás végrehajtását a *„lelkiismereti záradékra"*, vagyis arra hivatkozva, hogy etikai, morális vagy vallási okokból ők azt nem hajtják végre. Egyedül Finnországban, Litvániában és Svédországban nem engedélyezik az egészségügyi szakszemélyzetnek, hogy erre hivatkozva elutasítsák az abortusz végrehajtását.[972]

1.1. Málta

Málta az egyetlen ország az Európai Unióban, ahol a művi vetélés semmilyen formája nem megengedett. Annak ellenére, hogy az országban 2014-től engedélyezik az azonos neműek élettársi kapcsolatát, illetve azonos nemű párok részére lehetővé tették az örökbefogadást.

Az abortuszt teljes mértékben illegalitás jellemezte, még akkor is, ha a várandós nő életét veszélyeztette a terhesség, vagy az bűncselekmény következménye. volt[973] 2023-ban ez viszont megváltozott. Andrea Prudenta amerikai állampolgár ebben az évben kérvényezte nyaralása alatt Máltán kérvényezte az abortuszt a terhesség 16. hetében, mert elrepedt a magzatburok. Az általa generált ügy komoly vizhangot keltett. Következésképp az általános tilalom alóli kivételként engedélyezhető az abortusz, ha várandós nő élete veszélyben van, orvosi szakértői csoport jóváhagyását követően és meghatározott feltételek teljesülése esetén. A módosítás mind a beavatkozást támogatók, mind az azt ellenzők részéről kapott bírálatokat. Egyesek szerint a nők jogainak védelme szempontjából nem ment elég messzire, mások az esetleges visszaélések lehetőségét és az élet szentségét emelték ki aggodalomként.[974] Egy 2022-es kutatás szerint a lakosság 61,8%-a teljes mértékben ellenzi, 27,8%-a bizonyos esetekben, míg 8,3%-a pedig bármilyen okból támogatná a beavatkozás elvégzését. Ez a statisztika betudható az ország erős vallási közösségének. Látható, viszont a hozzáállásokban bekövetkező változás.

[971] RAJ-CZEFERNEK (2023)
[972] MRAV (2022)
[973] LOS ANGELES DAILY NEWS (2017)
[974] BROWNRIGG (2026)

Hisz a fiatalabb korosztály 40,4% bizonyos esetekben, 25.5% pedig bármilyen körülmények között támogatná a beavatkozást.[975]

Ez az állami gyakorlat összességében összeegyeztethető az általam jónak gondoltakkal. A nemi erőszak kérdésköre viszont generálhat vitákat ebben a társadalomban.

1.2. Lengyelország

Etikai relativizmus. A katolikus egyház ezzel magyarázza, hogy miért születhetnek korunkban, az erkölcsi törvényekkel gyökeres ellentétben álló olyan jogi normák, mint az abortuszt/eutanáziát legalizáló jogszabályok. Az emberi élet a fogantatással veszi kezdetét- ezt a modern tudományos kutatások eredményei is alátámasztják. Az a tény, hogy az embrió, védekezésre képtelen emberi lény, csak minősíti azt a bibliai tételt, hogy egy emberi élet kioltása a legsúlyosabb bűn, amit ember valaha elkövethet.[976] Fontos szerepe van adott ország vallásosságának és arra hogyan foglal állást a kérdésben, mivel a vallás és az egyház nagy befolyással lehet a lakosság attitűdjeire, az állam politikájára és a jogi szabályozásra.[977]

Érdemes egy cikket megvizsgálni 2012-ből. Az írás Lengyelországot említi, mint katolicizmusáról híres nemzetet, ahol az abortusz-szabályozás az egyik legszigorúbb Európában.[978] Valahol tehát nem meglepő, hogy az eddig szabályozás egyesek érdekeit nem elégített ki. 2020. október 22-én a Lengyel Alkotmánybíróság módosította az 1993 óta alkalmazott abortusztörvényt.[979] Négy esetben volt megengedhető az abortusz: vérfertőzés, nemi erőszak, az anya életének, egészségének veszélye, súlyos és visszafordíthatatlan magzati károsodás.[980] A döntését követően azonban a beavatkozás abban az esetben sem lehetséges, ha súlyos és visszafordíthatatlan magzati rendellenesség vagy a magzat gyógyíthatatlan betegsége minden kétséget kizáróan megállapítható.[981] Tiltakozási hullámok söpörtek végig az egész országon. Mindennek célja a meghozott döntés visszavonásának/ megváltoztatásának elérése volt. A tüntetés sorozat viszont további két irányultságot is megfogalmazott.

---

[975] SANSONE (2022)
[976] BAGÓ – MIKULA (2012)
[977] MARECEK – MACLEOD – HOGGART (2017) op. cit. 7–8.
[978] BAGÓ – MIKULA (2012) i. m.
[979] TIHANYI (2023) i. m. 84.
[980] Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży.
[981] Az Európai Parlament szerint ez a megoldás veszélyezteti a nők egészségét és életét. Mivel 2019-bena Lengyelországban végzett művi terhességmegszakítások 96%-ának(1110-ből1074-nek) ez adta az indokát, ezért a Parlament feltételezi, hogy a tiltás miatt emelkedni fog az illegálisan végzett terhességmegszakítások száma. Forrás: Az abortuszhoz való jog de facto lengyelországi betiltása nők életét sodorja veszélybe, mondja a Parlament. *Europa.eu,* 2020. november 16.

Egyrészt a tágabb politikai kontextus felé való elmozdulás, a kormánykoalícióval szembeni protestálássá vált.[982] Másrészt katolikus egyházzal való szembehelyezkedés is teret nyert, a döntést ugyanis ők támogatták. Közel két hónapig tartottak az események akkor, amikor a járványügyi helyzet miatt veszélyt jelentett a tömegek képződése. Prezentálja ez azt, hogy az ellenállási igény vélt-/valós sérelmek alapján nagy mértékű volt, és kiterjedt társadalmi bázissal rendelkezett. Levonható az a következtetés, hogy az alkotmánybíróság értelmezése nem tükröz széles körű egyetértést. Szembe megy a társadalom széles rétegeinek erkölcsi meggyőződésével, mint az viszont már említett a mai kor erkölcse sokkal fragmentáltabb, mint korábban bármikor. Kikiáltani bármiről, hogy követendő tények bizonyítása nélkül kimeríti az ostobaság fogalmát. Ugyanakkor, amennyiben az anya élete, másként nem menthető meg, akkor mérlegelhető a magzat élete az azonos értékek konkurenciája miatt.
A kompromisszum készség hiánya szinte bármely kérdést, valamint a rá adott választ meg tud gátolni abban, hogy tényleges fejlődést, eredményeket várjunk el. Egyesek szerint a szélsőséges reakciók mögött a lengyel társadalom megosztottsága áll.
A kormánykoalíció vezető pártja és a katolikus egyház társadalmi kérdésekben erősen támogatja egymást. Kirajzolódik itt is, akárcsak kis hazánkban a vidék város ellentét, előbbi települések lakosságának körében a katolikus egyház meghatározó mindennapi tényező, míg utóbbi lakosság inkább liberálisabb, *„nyugatias”* szemléletmódot tesz a magáévá. Levonható tehát ebből a teóriából az az értelmezés, hogy a norma módosítására tett javaslat a vidékiek megnyerésére irányult.[983] Az nem kérdéses, hogy egy fogyatékkal élő gyermek felnevelése többlet feladatot jelent, nem csupán az anyára, hanem az egész családra, anyagilag, testileg, mentálisan egyaránt. Megvan az erkölcsi többlet a társadalmi közerkölcsben, vagy inkább az állam által kikényszerített jogi kötelezettségként kell értékelnünk? Kérdésessé vált viszont a lengyel társadalom vallásosságának mértéke, nem biztos, hogy megegyezik azzal, amit mi magyarok hagyományosan gondolunk.[984]

1.3. Hollandia

Az állam nem szabályozza, hogy a fogamzást követően hányadik hétig legális a beavatkozás, csak egy intervallumot határozott meg a jogalkotó: a fogamzás és az életképesség elérése közötti időszakban. Az életképesség elérését általában a terhesség 24. hetéhez kötik,

[982] ALCOY (2020)
[983] SCHMIDT (2020) 130.
[984] EVANS –BARONAVSKI (2018)

ugyanakkor a 22. hét után csak ritkán végeznek abortuszt. A beavatkozás elvégzését eddig megelőzte egy 5 napos várakozási idő.[985] Ezt viszont 2022. június 25-én eltörölték[986], sokan úgy vélik ez az Egyesült Államokbeli fejleményeknek köszönhető. Ezekről az idevágó fejezetben még szó lesz.

Hollandia, azért is érdekes, mert itt került bejegyzésre a Women on waves nevü szervezet. Bemutatkozásukat az alábbiak szerint foglalják össze: *„Célunk hogy megakadályozzuk a nem biztonságos abortuszt, és lehetővé tegyük a nők számára a fizikai és szellemi autonómiához való emberi jogaik gyakorlását. Bízunk abban, hogy a nők maguk is elvégezhetik az abortusz. Végső soron arról van szó, hogy eszközöket adunk a nőknek, hogy ellenálljanak az elnyomó kultúráknak és törvényeknek."*[987] Eltekintek azon álláspontomtól, hogy elítélem az abortuszt. Így is adottak problémák. Orvosi segítség nélkül egy abortusz hatványozottan veszélyes. Vannak olyan tevékenységek, amiket egy jogalkotó okkal nem engedélyez. Milyen alapon lehet csupán nők által elvégezni az abortuszt? A szűk esetkör, amiben nem ellenzem a beavatkozást, miért ne hajthatná végre egy férfi. Emberi életekről van szó. A szervezet gyakorlata az alábbi. A tengerek/óceánok nemzetközi vizeknek tekintendők, ha egy adott állam partjától a tengeren egy bizonyos távolságra eljutunk. A nemzetközi jellegből adódóan nincs ilyen területen egy államnak se joghatósága, tehát nem gyakorolhatja impériumát, ezáltal büntetőjogát sem. A szervezet ezeken a vizeken hajóival letáborozik, majd az érintett ország lakói igénybe veszik *„szolgáltatásukat".* A gyakorlat szerintem aggályos a joggal való visszaélés miatt. 1999-es alapítása óta több akciót is végrehajtott többek között: Guatemala, Lengyelország, Marokkó, Írország és Portugália is érintettek. A szervezett jubileumot ünnepel, mi pedig nem oldottunk fel egy nyilvánvaló jogkikerülést.

1.4. Franciaország

„Törvény határozza meg azokat a feltételeket, amelyek mellett a nő számára garantált a terhesség önkéntes megszakításának szabadsága."[988]

Az idézett rendelkezés által Franciaország lett, az Európai Unió első állama, ami az abortuszt alapjogként határozta meg, kevésbé szépen fogalmazva legalizálta a magzati stádiumba lévő emberi életek elvételét.

---

[985] MONORI (2011) 131.
[986] DUTCH NEWS (2022)
[987] Women on Waves weboldal: http://tinyurl.com/2j3uvm7w
[988] Francia alkotmány 34. cikk

Az abortusz jelenségének 1975-ös dekriminalizálása óta a francia állam folyamatosan szélesítette a terhességmegszakítások lehetőségének jogi határait, amelynek új mérföldköve lett az alkotmányban való rögzítés. Ezzel Franciaország deklarálta, hogy minden nő számára garantált a terhesség önkéntes megszakításának szabadsága. Az eseményekkel az egész világnak üzenni kívánnak, jelentős hatást fejtenek ki, hiszen újra felmerült az abortuszhoz való jognak az Európai Unió Alapjogi Chartájában való rögzítése, ami Magyarországot is közvetlenül érintené.[989] Ugyanakkor az államok nagy része egyaránt elismeri az állapotos nő önrendelkezési szabadságát és a magzati élet védelmét. Az európai gyakorlattal ellentétes lenne, ha a magzati élet védelmét nem lehetne érvényesíteni.[990] *„Csak valami más is volna a mi másolt életünkben…”*[991]

Minden megosztó társadalmi kérdésben beálló változás esetén megfigyelhető (ide értve az abortuszt is), hogy széles körű vitákat eredményez(ett).[992] Főleg ezekre a kérdéskörökre igaz, ahol egyáltalán nincs társadalmi konszenzus.[993] Jelen esetben a változtatások támogatói a jogszabályok további liberalizálására, míg ellenzői különböző abortuszellenes csoportok létrehozására törekedtek a jelenség visszaszorítása érdekében.[994]

Az abortusz liberalizálásának irányába elkötelezett politika ennek a helyzetnek szándékozott véget vetni, amikor 1993-ban megjelent a Neiertz-törvény[995], amelynek célja többek között az abortusz ellen fellépő csoportok visszaszorítása volt.[996]

Megjelent az abortusz akadályozásának szankcionálása, az olyan cselekmények büntetése, amik a terhességmegszakítás gyakorlatának, az arról szóló információszerzésnek akadályozására vagy annak kísérletére irányulnak, beleértve ebbe a szándékosan félrevezető állítások terjesztését is.[997]

A 2000-es évektől napjainkig tartó időszak több az abortusz megengedhetőséget elősegítő változás lépett életbe. Gondolni kell itt az időintervallum kiszélesedésére (12., majd 14. hétig elvégezhető), szülői beleegyezés nélküli elvégezhetőség (kiskorúaknál), abortusz támogató hirdetések megjelenése és a többi. A folyamat okai között érdemes megemlíteni, a Rode kontra Wade eltörlését az Egyesült Államokban vagy már a korábban leírt jogszabályi változásokat.

---

[989] CSEHES (2024) 351.
[990] CSINK (2024) i. m.
[991] ADY (1910) 307.
[992] CSEHES (2024) i. m. 352.
[993] CSINK (2024) i. m.
[994] DIEHL (2020)
[995] Törvény a terhesség önkéntes megszakításáról.
[996] DIEHL (2020) i. m.
[997] Törvény a különböző szociális intézkedésekről.

Ezt nem tartom jó iránynak, ugyanakkor a folyamatot nem lehet félvállról venni, mert az abortuszt támogatóknak komoly lendületet adhat. Egy ilyen mértékű *„győzelem”* könnyen táplálhatja azon hibás elgondolásokat, hogy a nő önrendelkezési joga a magzat érdekei felett áll. Tudományos szempontból kétségbe ejtő, hogy a leggyengébb érve hivatkozik valaki egy vitában és azt így is megnyeri. A magzat életfunkció kétségbe vonhatatlanok, pusztán *„bemondásra”*, bármilyen indok nélkül megfosztani valakit az életétől aljas és embertelen.

Ne gondolja senki, hogy az abortusz körüli vita egy lezárt ügy, hisz a francia események óta két év telt el (2024. március 04. alkotmánymódosítás). Nem állapítható meg teljes bizonyossággal a kérdéskörben felmerülő jövőbeni viták száma, mennyisége, milyensége. Jól látható, hogy létezik olyan törekvés, ami egész Európában alapvető joggá tenné az abortuszt.[998] Kijelenthető, hogy több kérdésben várható diskurzus, amikre választ kell adni.

2. ISZLÁM ÁLLÁSPONT

Sokan gondolják úgy, hogy az iszlám világ egyet jelent a konzervatív gondolkodással. Igaz, hogy az iszlám, mint vallás és kultúra sokkal később indult fejlődésnek, mint az általunk jobban ismert európai-keresztény kultúrkör, azonban ugyanúgy, mint a korai kereszténység, az iszlám is szabályozza az abortuszkérdést. Ám ahogyan talán a világon sehol, az iszlámban sincs egységes vélemény az abortusszal kapcsolatban.[999]

Az iszlám vallás két legfőbb forrása a Korán és a Szunna – ahogyan a keresztény Biblia sem – nem tartalmaznak közvetlen szabályokat az abortusz tilalmára vagy megengedhetőségére vonatkozóan. A Korán – ahogyan a Biblia is – kifejezetten elítéli az emberölést. Az emberi élet szentsége fölötte áll minden más teremtett dolognak. Egy ember megölése az egyik legnagyobb bűnnek számít az Iszlámban.[1000] Az alábbi verssor tartalmazza az emberölés bűnének súlyát: *„Ha valaki megöl egy emberi lényt, anélkül, hogy [annak halála bosszú lenne] valaki másnak [a megöléséért], vagy [megtorlás lenne azért], hogy [a megölt] romlást [okozott volna] a földön – akkor olyan az, mintha az összes embert ölte volna meg. Aki ellenben életben tart valakit, olyan az, mintha az összes embert életben tartotta volna.”*[1001] A Korán külön szól a gyermekek anyagi nehézségek miatti megöléséről, de az idézett szövegrész a már megszületett gyermekekre vonatkozik:

---

[998] CSINK (2024) i. m.
[999] MERKI (2016) i. m. 81.
[1000] UO.
[1001] KISS (2010) 177–178.

„Ne öljétek meg a gyermekeiteket szegénység miatt – mi ellátunk benneteket és őket [a szükségessel]! Tartsátok távol magatokat a hitvány cselekedetektől, legyenek azok láthatóak vagy rejtettek. És ne öljétek meg [ember]életet, amit Allah tilalmasnak nyilvánított. Íme, ezt rendelte el ő nektek. Talán éltek az eszetekkel."[1002] *„És ne öljétek meg a gyermekeiteket a szegénységtől félve, – mi ellátunk benneteket és őket! Bizony, nagy bűn az ő megölésük!"*[1003]

Bár a Szunna, Mohamed próféta cselekedetei sem tartalmaznak közvetlen szabályozást az abortusszal és/vagy magzatelhajtással kapcsolatban.[1004] Az iszlámban általánosságban nem tiltott a poligámia, egy férfinek legfeljebb négy felesége lehet, ám a feleségekkel való egyenlő bánásmód szigorú kötöttségekkel jár. Amennyiben egy férfinak több felesége van, és az egyik megöli a másikat, aki egyébként várandós volt, vérdíjat (diya) kell fizetni a megölt nőért, továbbá egy bizonyos összeget (ghurra) a magzatért is, ami a vérdíj egyharmada. Ebből a példából is kiderül, hogy a magzat ugyan egy bizonyos szintű jogi védelem alatt áll, de nem egyenlőképp a már megszületett emberekkel.[1005] A családtervezés és az abortusz a muzulmán gondolkodásban régtől fogva jelen van. A korai muszlim teológia – ellentétben akár a mai keresztény tanítással – kívánatosnak tartotta a fogamzásgátlást, amennyiben abba a nő és a férfi kölcsönösen beleegyezett. Négy ma is létező fiqh-iskola különböztethető meg: a hanafita, a malikita, a shafita és a hanbalita iskolák. Általánosságban elmondható, hogy a terhesség 4. hónapját követően egyik jogi iskola tanai sem engedélyezték az abortusz végrehajtását. A klasszikus jogtudósok még akkor sem engedték elvégezni a beavatkozást, ha a terhesség a várandós nő életét veszélyeztette. Kortárs jogtudósok azonban ilyen esetekben az anya életét helyezik a magzat fölé, azzal érvelve, hogy egy embernek, aki már világra jött, sokféle szerepe, feladata van. Ez az emberi élet már teljesnek tekinthető, míg a magzaté még nem jellemezhető teljességgel.[1006] Azoknak a várandós nőknek, akik művi vetéléshez kívántak folyamodni, indokolni is kellett döntésüket, a leggyakoribbak ezek közül egészségügyi, illetve anyagi, szociális problémák voltak.[1007] A legtöbb tudós abban is egyetértett, hogy megengedhető az abortusz a terhesség korai szakaszában, mielőtt a magzat lélekkel rendelkezne. Az iszlám sharia a magzatot embernek, személynek, mikor megkapta a lelkét.

[1002] KISS (2010) i. m. 232.
[1003] UO. 439.
[1004] SHAPIRO (2014) 485.
[1005] KATZ (2003) 28.
[1006] HEGEDÜS (2008) 82.
[1007] MERKI (2016) i. m. 82.

Az abortusz elvégzésére rendelkezésre álló végső időpont egyes tudósoknál csupán 40., másoknál 90., vagy akár 120. nap is lehetett a fogamzást követően.[1008] Azt is látnunk kell azonban, hogy a viszonylag megengedőbb vallási tanok ellenére a muzulmán országok többségében nagyon korlátozottan lehet a művi vetélés elvégeztetését legálisan választani. Abban egységes a muszlim országok szabályozása, hogy a terhesség megszakítható, amennyiben az anya élete, egészsége kerül veszélybe, ilyenkor az anya élvez elsőbbséget a magzattal szemben. Több ország akkor is megengedi az abortuszt a terhesség 120. napjáig, amennyiben a magzat súlyos fogyatékossággal jönne világra. Azonban napjainkban csupán Tunézia az a hely, ahol szociális problémákra hivatkozással, kérelemre is elvégzik az abortuszt.[1009]

Ezzel szemben a keresztény tanok kifejezetten konzervatívak. A katolikus egyház a fogantatástól embernek tekinti a magzatot, ezért elítélik a fogamzásgátlás minden formáját. Azonban a legtöbb európai ország világi törvényei a vallás tanításával ellentétben széles körben engedélyezik a terhességmegszakítást.[1010]

Egyiptomban és Törökországban a 19. század végéig társadalmilag elfogadott volt az abortusz, ezt követően azonban változások történtek. Míg addig szülésznők is elvégezhették a beavatkozást, azonban a közel-keleti/észak-afrikai országokban is elterjedő, európai mintájú szabályozás innentől csak orvosnak engedte meg az abortusz végrehajtását, a korlátozást pedig ezekben az országokban a nők jogainak sérelmeként élték meg. 1971-ben Rabatban került sor egy nemzetközi konferencia megtartására a témában. A résztvevő országok arra a konszenzusra jutottak, hogy az iszlám engedi a születésszabályozást, ugyanakkor tiltja a sterilizációt, azaz a művi meddővé tételt, valamint az abortuszt a fogamzást követő negyedik hónaptól (kivéve, ha a terhesség az anya életét veszélyezteti). Egy 1992-ben létrejött fórumon a legfőbb téma volt a titkos, nem biztonságos abortusz, mint különösen nagy egészségügyi probléma megoldása, méghozzá az elavult jogi szabályozás újragondolásával, illetve a felvilágosító kampányok és fogamzásgátló módszerek széleskörű terjesztésével.[1011]

Jelenleg az abortusz szabályozása – ugyanúgy, mint Európában – a Közel-Keleten és Észak-Afrikában is országonként eltérő, annak ellenére, hogy sokan úgy gondolják, a muzulmán többségű országok szigorú vallási köteléke egységesebb szabályozást eredményez.

[1008] MERKI (2016) i. m. 82.
[1009] ALBAR (2001) 34.
[1010] MERKI (2016) i. m. 89.
[1011] UO.

Ahol az abortusz engedélyezett, ott nem merül fel a magzat élethez való joga, sőt, egyes jogtudósok, ahogy azt korábban már említettem, az anya életét előrébb helyezik a magzaténál. Továbbá, a már megszületett gyermek jogai is előnyben részesülnek, a még meg nem született magzatéval szemben, amennyiben a már megszületett gyermek és a magzat kerül konfliktusba. Példaként erre azt hozzák fel, ha az anya még szoptat, de teherbe esik, a magzat veszélyeztetheti a már megszületett gyermek ellátását.[1012]

Általánosságban elmondható, hogy a tradicionális jogi iskolák nem engedélyezték az abortuszt abban az esetben sem, ha a terhesség tiltott kapcsolat eredménye. Ám az a mai napig szégyen, ha nem házasságban élő nő folyamodik terhesség-megszakításhoz. Tekintettel, arra hogy az iszlámban tiltott a házasságot megelőző nemi érintkezés. A szigorú vallási szabályok napjainkban valamelyest változnak, a modern jogtudósok a legtöbb országban engedélyezik az abortuszt, ha a terhesség nemi erőszak következménye. Ma a vallási vezetők szerepe kiemelkedő az abortusz szabályozás reformjában. Az általuk megalkotott fatwák szolgálnak az Arab Világ számára iránymutatásul. Jelentése jogi szabály vagy döntés a shariában, amelyet képzett és megfelelő képesítéssel rendelkező tudós ad ki, általában egy precedens nélküli helyzetben vagy új probléma felmerülése esetén. Tartalmuk az alábbiakban foglalható össze: az abortusz megengedhető nemi erőszak esetén, illetve akkor is, ha a magzat súlyos fogyatékkal jönne a világra, vagy amennyiben a terhesség az anya életét, egészségét veszélyezteti.[1013] Ahogyan nincsen egységes iszlám jog, a muzulmán országokban sem egyezőek az abortuszra vonatkozó szabályok.[1014]

Az, hogy a magzat ember-e, van-e élethez való joga, azt gondolom, örök vita tárgya marad mind etikai, mind jogi tekintetben. A teljes tilalom tiltott abortuszokhoz, ebből következően súlyos egészségkárosodáshoz, sok esetben a várandós nő halálához vezethet. A korlátozás nélküli abortuszszabályozásnak is beláthatatlan negatív következményei lennének az egyes társadalmakban, amely azt hiszem, szintén nem találna nagyszámú követőkre.

A téma megosztó mivolta miatt, csak nagy nehézségek árán volna kialakítható egységes nemzetközi szemlélet a kérdésben. Sem egy európai, sem egy közel-keleti, észak-afrikai muzulmán szabályrendszer létrehozását nem tartom valószínűnek a közeljövőben.

[1012] MERKI (2016) i. m. 89.
[1013] HESSINI (2007) 81.
[1014] MERKI (2016) i. m. 83–84.

Tekintettel arra, hogy még az egyes országokon belül sem egyszerű feladat egy egységes, etikai, vallási szabályokkal, valamint a társadalmi elvárásokkal a lehető legnagyobb mértékben összhangban álló abortuszjog kialakítása.[1015]

2.1. Tunézia

A Közel-Kelet és Észak-Afrika muszlim országai közül Tunéziában mentek végbe talán a legnagyobb reformok az elmúlt években, évtizedekben. Ennek eredményeképp itt beszélhetünk a térség legliberálisabb abortusz-szabályozásról. 1956 előtt francia gyarmat lévén a tunéziai jogra a franciák voltak hatással, így az abortuszra vonatkozó szabályok kevésbé voltak megengedőek, mint a függetlenedést követően. 1964-ben fogadták el az első népesedéspolitikai irányelvet, amely fő célkitűzése a népességnövekedés szabályozásán túl a nők egészségmegőrzése, a tiltott abortuszok negatív egészségügyi következményeinek csökkentése, a biztonságos abortusz elérhetőségének biztosítása volt. 1956-ben új büntető törvénykönyv lépett hatályba. Nem rendelte büntetni a kérelemre elvégzett abortuszt abban az esetben, ha annak kérelmezése a terhesség első trimeszterében történt, a várandós nőnek már legalább öt gyermeke volt, valamint a nő és férje írásban beleegyezett a műtétbe. A lehetőség tehát adott volt, de a szabott feltételek miatt a titokban elvégzett abortuszok száma nem csökkent jelentős mértékben. 1973-ban enyhítettek a feltételeken, kérelmezni lehetett az abortuszt az első trimeszterben anyagi és egészségügyi indokokra hivatkozással, és akkor, ha a magzat valamilyen fogyatékosságban szenvedett.[1016]

A tunéziai abortuszjog reformja része volt azoknak gyarmati jogrendszert követő átfogó reformoknak, melyek a nők jogait kívánták szélesebb körben biztosítani, szabályozták a népességnövekedést, és elősegítették az ország gazdasági fellendülését. Napjaink egyik legliberálisabb abortuszjogáról beszélhetünk Tunéziában, mely a térség országait tekintve egyedülálló módon nem szabja feltételként a férj beleegyezését az abortusz elvégzéséhez, sőt, nem feltétele a terhesség megszakításának az, hogy a nő házasságban éljen. Ezt azért lényeges kiemelni, mert amint az már fent említésre került, az iszlámban tiltott a házasságot megelőző nemi kapcsolat. A művi vetélést a fogantatástól számított kilencedik hétig lehet kérni, és a megfelelő felvilágosító kampánynak köszönhetően a legtöbb nő határidőn belül érkezik a kórházakba, családtervezési központokba, ahol a beavatkozást ingyen hajtják végre.

[1015] MERKI (2016) i. m. 89.
[1016] UO. 84.

Az sajnos hozzátartozik ehhez a pozitív képhez, hogy a 2011-es forradalom után valamelyest visszaesés tapasztalható az elért eredményekhez képest. Sok településen ugyanis a forradalom óta szünetel a szolgáltatás, melynek egyik fő oka az anyagi fedezet hiánya. A kórházak elvesztették az abortuszok végrehajtására kapott nemzetközi támogatásokat, és nem tudják megvásárolni a szükséges eszközöket és gyógyszert. Ezen kívül egyre nő azoknak az orvosoknak a száma, akik lelkiismereti okokra hivatkozva megtagadják a terhességmegszakítás elvégzését.[1017]

Egy tunéziai nő beszámolója alapján – bár az abortusz megengedett az országban – sokan mégis titkolják, ha ezt a megoldást látják az egyetlen kiútnak az adott élethelyzetben, inkább magánklinikákon végeztetik el a beavatkozást állami kórházak helyett. Ez azért van így, mert bár az állami jog megengedő, a legtöbb muszlim életét az iszlám vallási szabályok vezérlik, amelyek sokkal szigorúbb nézeteket vallanak az abortusszal kapcsolatban, így a terhességmegszakítást választó nők a lelkiismeretükkel kell, hogy elszámoljanak, hiszen tisztában vannak vele, hogy a vallásukkal szemben cselekednek.[1018]

A reformok közül egyébiránt kiemelendő még, hogy egyedül Tunéziában törölték el a többnejűséget a muzulmán többségű államok közül, valamint itt törekednek leginkább a nők és a férfiak egyenlő jogainak biztosítására, mindezt pedig nem az iszlám vallási szabályok semmibe vételével, hanem azok progresszív értelmezésével tudják megtenni.[1019]

2.3. Egyiptom

Egyiptomban az abortusz tiltott, amelyet az ország büntető törvénykönyvének 260-264. cikkei rendelnek büntetni. Aki egy várandós nőt azért bántalmaz, hogy ezzel vetélést okozzon, kényszermunka büntetéssel kell számoljon. Elzárással büntetendő, aki az állapotos nőnek olyan gyógyszert, vagy egyéb szert ad, vagy javasol, ami vetélést okoz, tekintet nélkül arra, hogy a terhes nő a vetélés lehetőségébe beleegyezik-e, tud-e annak kockázatáról, vagy sem. A viselős nő is elzárással büntetendő, ha vetélést előidéző hatású gyógyszer, egyéb szer használatát elfogadja, vagy mástól ilyet kér, és amennyiben a vetélés bekövetkezik. Amennyiben az elkövetőorvos, gyógyszerész, vagy szülésznő, a törvény kényszermunkával rendeli büntetni. A bűncselekmény kísérletét az egyiptomi jog nem bünteti.

[1017] MIVAGYUNKAZARABOK (2014)
[1018] MERKI (2016) i. m. 85.
[1019] UO.

Nem büntetendő továbbá akkor sem, ha megfelelő egészségügyi indokkal történik a terhességmegszakítás.[1020]Annak ellenére, hogy bűncselekményt követ el, aki az abortuszt végrehajtja, mégis arra az esetek többségében csak akkor derül fény, amikor a beavatkozás közben valamilyen komplikáció lép fel és a nő meghal. A tiltás, valamint a nem megfelelő tájékoztatás súlyos következményekkel járhat. Egy 2008-ban végzett felmérés szerint Felső-Egyiptom egy viszonylag elmaradott, szegény vidékén az ott élő nők 41 százaléka esett át legalább egy abortuszon. Ami még megdöbbentőbb, hogy az összes abortuszon átesett nő 91 százaléka nem vett igénybe szakképzett orvosi segítséget.[1021]

Érdemes megemlíteni a forrásból a szerző által közölt két interjút. Az egyik egy egyiptomi muszlim nővel, édesanyával készült, aki bűnnek, illetve bűncselekménynek tartja az abortuszt, de csak a fogantatást követő negyedik hónaptól. Érdekesség, hogy ő nem a magzat lélekkel való felruházását említette, mint fontos mérföldkövet a terhesség 120. napjától, hanem azt, hogy a baba ekkor mozdul meg először az anya méhében, ekkortól érzékelhető a várandós nő számára az új élet jelenléte minden kétséget kizáróan.[1022]

A másik interjú szereplője egy aneszteziológus, aki válaszában több nézőpontból közelítette meg a kérdést. Orvosi szempontból az abortuszt akkor tartja elfogadhatónak, amikor a terhesség a várandós nő életét, egészségét veszélyezteti. Ez a nézet egyezik az iszlám felfogással. Néhány példát is hozott az esetekre: egyebek mellett állandósult extrém magas vérnyomás, másképp nem kezelhető ideggyógyászati problémák, a terhesség alatt kialakuló vérzészavarok, véralvadási problémák miatt kerülhet sor a művi vetélés végrehajtására. Egyiptomban az orvosilag igazolható okok miatti abortusz tehát vallási szempontból, következésképpen pedig jogilag is engedélyezett. Vallási szempontból ő is megerősítette a más forrásokból gyűjtött információkat: főszabályként a terhességmegszakítás tiltott, mivel azzal egy életet oltunk ki, és azt csak Allah teheti meg, ám ha elfogadható orvosi indoka van annak, és az anya élete veszélyben van, a vallás is megengedő, a nő életét a magzat élete fölé helyezi. Semmilyen egyéb indok azonban nem elfogadott, ha nem merül fel egészségügyi ok, az egyiptomi jog büntetni rendeli az abortusz végrehajtóját. Ezen interjú alanya a riport készültekor az Egyesült Királyságban élt és dolgozott, megemlítette, hogy bár ott a jogi szabályozás kevésbé szigorú, időről-időre vannak megmozdulások, melyek megkérdőjelezik az abortusz legitimitását. Saját véleménye pedig muszlimként egyezik az iszlám tanaival:

[1020] MERKI (2016) i. m. 86.
[1021] MASRIYA (2014)
[1022] MERKI (2016) i. m. 86.

orvosi okokon kívül nem szabadna jogi szabályozással lehetővé tenni a terhességmegszakítást, a leendő szülőknek – nemcsak a nőnek – vállalniuk kellene tetteik következményét.[1023]

További interjúként megemlíthető egy magyar nő gondolatai is az abortuszról, akinek a férje muzulmán. Befolyásolható-e az abortuszról való gondolkodás, ha egy más vallásba tartozóval él-e valaki egy háztartásban Az abortusz témáját ez a riport a lelki oldal felől közelítette meg. Az alany elmondása szerint megérti azokat a nőket, akik nem látnak egyéb megoldást egy adott élethelyzetben, így összességében az abortuszt elfogadhatónak tartja. Kiemelte, hogy még a szigorúbb abortuszszabályokkal rendelkező országok jogában is megengedett a terhességmegszakítás, amennyiben a magzat súlyos fogyatékossággal jönne a világra, mégis, meglátása szerint ez nagyobb döntési terhet róhat az anyára, mint egy magánéleti, anyagi válsághelyzetben való művi vetélés választása.[1024]

2.4. Marokkó

Marokkó is a büntetőjogi megközelítést választotta az abortusz szabályozására. A felhasznált forrás tartalmaz egy interjút. Egy több éve Magyarországon élő marokkói fiatalember osztotta meg gondolatait arról, hogy működik a terhességmegszakítás szülőhazájában. A marokkói büntető törvénykönyv 453. cikke szerint az abortusz nem büntetendő, amennyiben annak célja a várandós nő életének megmentése. Elvégzéséhez egy képzett szakorvos véleménye, valamint a házastárs beleegyezése szükséges. Ha a férj nem egyezik bele a terhességmegszakításba, a nőt kezelő szakorvos köteles konzultálni a régió tisztifőorvosával, akinek az engedélyével elvégezhető a beavatkozás a házastársi beleegyezés nélkül is. Minden egyéb esetben azonban bűncselekmény abortuszt elvégezni, bárki, aki mégis megteszi, egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető, amelyen kívül 100-500 marokkói dirham (kb. 3.000 – 14.000 Ft) pénzbüntetéssel is sújtható. Amennyiben valaki rendszeresen, ismételten követi el a bűncselekményt, a büntetés duplája szabható ki vele szemben. Amennyiben orvos hajt végre tiltott terhességmegszakítást, ideiglenes, vagy végleges foglalkoztatástól eltiltással büntetendő. Az a várandós nő, aki beleegyezik a tiltott abortusz elvégzésébe, vagy saját magának azt akarattal előidézi, hat hónaptól két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A büntetések ellenére egy 2008-ban készült felmérés szerint naponta 600-800 titokban végrehajtott abortuszra kerül sor az országban.[1025]

[1023] MERKI (2016) i. m. 86–87.
[1024] UO. 87.
[1025] SOURGO (2013)

2.5. Törökország

Napjaink Törökországában az abortusz szabályozása igen nagy visszhangot kap a sajtóban. Az abortusz 1983 óta megengedett, a legalizálás célja a titokban elvégzett abortuszok következményeinek, a nem megfelelő körülmények között végzett beavatkozások miatt a várandós nők egészségkárosodásának, halálozásának visszaszorítása volt. A török kórházakban terhességmegszakítást a terhesség 10. hetéig lehetett , bizonyos szociális, anyagi problémákra is hivatkozhatók voltak az esetleges egészségügyi indokok mellett. A múlt idő használata nem véletlen. 2012 óta viszont az állam egy sokkal konzervatívabb felfogást tett magáévá. Recep Tayyip Erdoğan kijelentette, az abortusz emberölés. Intézkedéseivel arra ösztönzi a török párokat, hogy legalább három gyermeket neveljenek fel. 2012-ben készült egy törvénytervezet, az orvosok lelkiismereti okokra alapján elutasíthatják az abortusz elvégzését. Bár a jogszabály nem lépett hatályba, az abortusz jogi szabályozása elméletileg nem változott, de facto azonban az ország tiltja az abortuszt. Ezt egyebek mellett azzal érik el, hogy megvonják a kórházaktól az abortuszra fordítandó anyagi támogatást, így a legtöbb nő számára elérhetetlenné válik a terhességmegszakítás kérelmezése, annak magas ára miatt.[1026] Továbbá, a kórházak bevezettek egy olyan üzenetküldő rendszert, mely által az intézmények értesíteni tudják az abortuszra jelentkező lányok édesapját, ezzel nagyobb nyomást helyezve a nőkre egy olyan országban, amelyben a házasságon kívüli nemi kapcsolatokat a társadalom mélyen elítélendőnek tartja.[1027]

[1026] TREMBLAY (2014)
[1027] CRACE (2012)

3. AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az utóbbi néhány hétben nagy változások zajlottak le *„az ifjú kontinensen.”* Négy év telt el azóta, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság 2022. június 24-én hatályon kívül helyezte a Roe kontra Wade-ítéletet. Így a kérdéskör szabályozása szövetségi szintről tagállamira került. A lényeg itt az, hogy nincs egységes álláspont, amit a tagállamoknak követnie kell, hanem ők maguk dönthetnek a kérdéskör jogi szabályozásáról. Ebből a tényből önmagában véleményem szerint nem következik az abortusszal kapcsolatos normák azonnali változása. Egész egyszerűen arról van szó, hogy egy egész államra kiterjedő döntés helyett ötvenegy jogalkotási folyamat ment végbe, külön-külön minden egyes tagállamban. Ez persze maga után vonhat a korábbinál szigorúbb, ugyanakkor megengedőbb szabályozást is. Amennyiben liberális pro-choice álláspontot képviselnék, akkor az Egyesült Államokban emberek milliói vesztették el az abortuszhoz való jogukat.[1028]

Jelenleg az alábbi közigazgatási egységekben semmiféle időbeli korlátozás nincs a beavatkozás elvégzésére: Alaska, Colorado, Maryland, Michigan, Minnesota, New Jersey, New Mexico, Oregon, Vermont, District of Columbia. A klub legfrissebb tagjai Massachusetts Állam és Washington DC. Az abortusz elvégzésére még a kilencedik hónapban is lehetőség van, ekkor már semmi féle külső jegy nem különbözteti meg külsőre egy magzatot egy felnőtt embertől. A törvényt jelentős orvosi szervezetek támogatták, köztük a Society for Maternal-Fetal Medicine, the Massachusetts Medical Society, and the state’s chapter of the American College of Obstetricians and Gynecologists. Az egészségügyi szolgáltatók több száz más államból érkező pácienst fogadtak abortusz céljából. A Guttmacher Intézet adatai szerint 2025-ben 150 ember utazott Floridából, ahol 2024 óta tilos a hat hetes terhesség utáni abortusz – Massachusettsbe abortuszra. Ez volt a második legtöbb pácienst küldő állam Massachusettsbe, a szomszédos Rhode Island után.[1029] Nem esik viszont szó a további hasonló normákat alkalmazó államokról. Vélelmezhető azonban, hogy ott is jelen van hasonló folyamat. Ez a jelenünk, mi lesz a jövőnkkel?

Érdemes megfigyelni azt, hogy azt, hogy az Egyesült Államokban a különböző rasszokhoz tartozók száma és egymáshoz viszonyított arányuk igen változó tagállamonként. Ennek legfőbb oka más államokból bevándorolt vagy behurcolt lakosságban keresendő. Az *„agyelszívás”*, *„népek olvasztótégeje”* elnevezések eléggé beszédesek.

[1028] MÓZES (2023)
[1029] LUTHRA (2026a)

Számtalan kultúra, vallások tömkelege, hagyományok végeláthatatlan sokasága keveredik, ebben a kétszázéves államban, ami a világgazdaság megkerülhetetlen szereplője. Amennyiben itt történik valami arra az egész világnak figyelnie kell. Így nem meglepő a szélsőséges álláspontok egymásnak feszülése. Lássuk, tehát az oldalakat.

Az elmúlt évben nagy részt Florida és Észak-Karolina volt a pro-choice pártiak legfőbb támogatója, akik a terhességmegszakítás mellett döntöttek. A további korlátozások hatálybalépése miatt ez változni látszik. Észak-Karolinában a tizenkettedik, Floridában a hatodik hét végéig elérhető az eljárás. Hamarosan Dél-Karolina lehet a legmegengedőbb a déli államok közül. Itt a terhesség huszonkettedik hetéig van lehetőség az abortusz elvégzésére, ami azonban hamarosan szintén megváltozhat – ugyanis folyamatban van az új szabályozás elfogadása, amely tiltaná a hatodik hét után végzett abortuszt.[1030] Az amerikai döntés nemcsak itthon kavart vihart. Emmanuel Macron francia elnök javasolta, hogy az abortuszhoz való jogot (hazája alkotmánya mellett) rögzítsék az EU Alapjogi Chartájában, amit az Európai Parlament 2022. július 7-ei határozatban támogatott.[1031]

A döntés nyomán a konzervatív vezetésű államok élnek a Legfelsőbb Bíróság adta lehetőséggel, és sorra tiltják be az abortuszt – sok helyütt már az elmúlt években bekészítették azokat a törvényeket a Roe vs. Wade eltörlésének esetére, amelyeket most automatikusan életbe léptetnek, megint máshol pedig régi, akár százéves tiltó törvények váltak egy csapásra ismét hatályossá. Noha a helyzet napról napra változik, és sok államban a helyben indított keresetek nehezítik a tisztán látást, legalább 8 állam van, ahol ma már szinte teljesen tiltott a terhességmegszakítás, és legalább három, ahol csak a magzati szívhang észleléséig (kb. 6 hétig) legális. Szeretném jelezni, hogy a Szívhang rendelet bár bizonyos elemeiben egyezést mutat Észak-Amerikai norma társaival, azokkal nem tekinthető egyenlőnek. Nálunk ugyanis a beavatkozás elvégezhető a szívhang meghallgatása után, az Egyesült Államokban viszont ez előtt kell elvégezni azt, onnantól jogellenes. Nem tartom szerencsésnek azt az érvelést, hogy a hazai szabályozás szigorodott volna épp ezért a rendelettel, hisz mint mondtam a beavatkozás nálunk elvégezhető.

Ez azonban az amerikai abortuszpártiak szerint teljes tiltásnak tekintendő, mivel a legtöbb nő addig nem is észleli, hogy állapotos.[1032] Lehet inkább úgy kéne fogalmazni, hogy a tőle elvárható gondosságot nem kívánja tanúsítani az eset után. Számtalan felvilágosítási és oktató anyag áll a nők rendelkezésére, aki nem képes tájékozódni, az magára vessen.

[1030] MÓZES (2023) i. m.
[1031] LAKY (2022)
[1032] UO.

Érdekes és érdemes szerintem beszélni az *„arany középútról”* is, mivel ők vannak legtöbben statisztikailag[1033], mégis mint az ókori szavazásnál, aki hangosabb az nyer alapján a két szélső érték és azok egymásnak ugrásai töltik ki a sajtó lapjait és fogyasztják a tintát.

Amerika tehát kettészakadóban van egy abortuszt tiltó/üldöző és egy engedélyező/támogató részre. Miközben a jogi helyzet végletesen polarizált, a többség egyik álláspontot sem osztja. Alig 8 százalék vallja, hogy az abortusznak minden esetben tiltottnak kellene lennie, és csak 19 százalék, hogy minden esetben legálisnak. A teljes tiltást még a legszigorúbb törvényeket hozó államokban sem támogatják 30-40 százaléknál többen. Az emberek 71 százaléka valamiféle köztes álláspontot képvisel. Bizonyos esetekben engedélyezné, máskor nem, és ezt olyan tényezők függvényévé teszi, mint hogy a terhesség hányadik hetében jár az anya, fenyegeti-e veszély az anya egészségét vagy életét, hogy fenyegeti-e születési rendellenesség a csecsemőt, nemi erőszak vagy vérfertőzés áldozata volt-e az anya.[1034]

A fizika talán egyik leghíresebb axiomájával élve. Amekkora erővel kihat az egyik test a másikra, ugyanúgy fog kihatni a másik is az egyikre. Ez működhet elvek és ideológiák ütközése esetén is. Az amerikai politikában sokáig létezett az abortusszal kapcsolatban egy megállapítás: *„biztonságos, legális és ritka”.* Egy Demokrata álláspontról beszélünk, amit először Bill Clinton mondott el. A biztonságos jelző fontos, ha nem akarjuk, hogy az állapotos nők, holmi kuruzslók beavatkozásainak tegyék ki magukat, ugyanakkor, ha reális lehetőség van a megelőzésre, akkor erre kell törekedni a beavatkozás helyett. Ebből következik a ritkaság, ne lehessen bármilyen indokkal abortuszt végre hajtani. Nemi erőszak, élettel összeegyeztethetetlen rendellenesség, az anya élete veszélybe kerül, bármi más, ami ezen kívül helyezkedik el nagy mértékben sérti az emberi élethez és méltósághoz való jogot. Ez pedig kerülendő kell legyen, mert ha ezen jog sérül, minden alapjog sérül. Egyedül a legális jelzővel nem tudok egyet érteni, mert ahogy korábban írtam, egy ilyen műtét kivételes jelleggel kell bírjon, csak akkor, ha más megoldás nincs. Ehhez képest, a demokrata álláspont radikalizálódott, számomra ez a változat már kevésbé elfogadható. „abortuszt kérésre, bocsánatkérés nélkül”.Ez a szemlélet köszön vissza a a 2019-es New York-i és virginiai abortuszlazításban, vagy akár abban a törvényjavaslatban, amellyel a Képviselőház demokrata párti többsége 2022. májusában szövetségi szinten akarta garantálni a terhességmegszakításhoz való jogot, mindenfajta korlátozás nélkül.

[1033] MOHAMED – HARTIG (2022) 7.
[1034] LAKY (2022) i. m.

Az igazán gyomorforgató és visszataszító viszont az, hogy sokan úgy vélik, nem elég legalizálni a terhességmegszakítást, meg is kell szabadítani mindenféle negatív értékítélettől, stigmától (ha egyszer alapjognak tekintik). Mindemellett kampányokat indítottak az életpártiak által üzemeltetett egészségközpontok ellen, amelyek az abortusz alternatívái felé próbálják terelni a nőket. [1035]

Véleményem szerint érdemes lesz követni az amerikai fejleményeket, hisz ezek kihatással lehetnek nagy részt Európára is. Gondoljunk csak a gyors reakciókra az Unió részéről a Roe kontra Wade eltörlése után. Ebben a légkörben a társadalmi párbeszéd, a józan szabályozás vágyálomnak tűnik. Viszont garantálható, hogy az abortusz vezető politikai téma marad, s már a közelgő, novemberi félidei kongresszusi választáson is döntő faktor lehet.[1036]

3.1. Roe kontra Wade

A külföldi joggyakorlatból szeretnék kiragadni egy véleményem szerint, elég friss és aktuális témát. Ez szerintem jól példázza, hogy a *„Nyugat”* elfelejtette több-ezer éves örökségét. Meg kell próbálnunk emlékeztetni rá, hisz ami gyökértelen az elpusztul. Amennyiben pedig nem hallgatnak ránk, tegyék azt, amit jónak látnak, de minket ne rántsanak magukkal, ne kényszerítsenek nemzethalálra. Kijelenthetjük, hogy a nyugat gazdasági és ideológiai vezetője az Egyesült Államok. Itt a társadalmat megosztó nagy kérdések egyike az abortusz. A két nagy csoport, a pro-life, vagyis a magzati életvédők és a pro-choice, vagyis a női önrendelkezési jog védői mellett sok árnyalata van a véleményeknek, de a nézetek leginkább e két végpont között oszlanak el. Bár a kérdés nem volt új már a múlt század utolsó harmadában sem, igazán problematikussá az 1973-as Roe v. Wade döntéssel vált. Az 1960-as évek „szexuális forradalmától” lángoló Amerikájában minden esetben nagy port kavartak. Az évtized végére felnövő baby boomer generáció egyre hangosabban magáénak követelte a jogot a saját szexuális szabadsága fölött, melynek szimbolikus kérdése volt a művi terhességmegszakítás engedélyezése iránt folytatott küzdelem.[1037]

Az ügy lényeges részletei: Jane Roe valójában Norma Lea Nelson McCorvey álneve, mivel a perben nem akarták felfedni valós személyét. Az egyedülálló, texasi McCorvey harmadik gyermekét várta, akit nem akart megszülni. Itt viszont ekkor, csak az anya életét veszélyeztető, illetve nemi erőszakból származó terhesség megszakítását engedélyezték.

[1035] LAKY (2022) i. m.
[1036] UO.
[1037] ANDRIKÓ (2022)

Kapcsolatba került a későbbiekben Linda Coffee-val és Sarah Weddingtonnal, a Texasi Egyetem jogi karának friss diplomásaival. A pert 1970-ben indították el Henry Wade dallasi államügyész ellen, a beadványban a magánszféra sérelmére hivatkoztak. Az eljárás végül eljutott a Legfelsőbb Bíróságig, amely 1971 és 1972 folyamán vizsgálta az ügyet. Az állam képviseletében eljáró Waderől érdemes tudni, hogy soha nem veszített el egyetlen, általa vezetett ügyet sem. Országos hírnévre 1964-ben tett szert, amikor Jack Ruby ellen indított eljárást, aki lelőtte John F. Kennedy elnök feltételezett merénylőjét, Lee Harvey Oswaldot. 1973-ban az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 7:2 arányban döntött Roe javára. Megállapította, hogy Texas megsértette a magánszférához való alkotmányos jogot. A bíróság úgy találta: a magánszféra fogalma „elég széles" ahhoz, hogy magába foglalja a nők terhesség megszakításra vonatkozó döntését. Tehát a nőknek joguk van az abortuszhoz, állami korlátozás nélkül, egészen addig, amíg a magzat el nem éri a fejlődésnek azt a szintjét, amikor már képes életben maradni a méhen kívül.[1038] E döntésében az Egyesült Államok Szövetségi Legfelső Bírósága szövetségi szinten írta elő a tagállamok számára, hogy bizonyos szabályok szerint engedélyezniük kell a nők számára a terhesség megszakításához való jogot. A kérdést központilag szabályozták: az első trimeszterben az összes államban engedélyezni kell a terhességmegszakítást. Az eljárást nem lehet további feltételekhez vagy engedélyekhez kötni. A második trimeszter során a terhesség művi megszakítását az államok korlátozhatják az anya egészségét szem előtt tartó észszerű módon. A harmadik trimeszter során pedig a tagállamok szabadon dönthetnek, vagy akár meg is tilthatják az abortuszt.[1039] A per lezárását követően erőteljes jogászi, akadémiai kritikák születtek, de ennél is komolyabb volt a társadalmi hatása.[1040]

A kérdés 2022-ben újra felmerült a Dobbs v. Jackson Women's Health Organization[1041] ügyben és elsőre talán meglepőnek tűnő döntés született.[1042] Mi vezetett ide? Röviden beszélni kell magáról az ügyről. 2018-ban Mississippi állam jelentős szigorítást vezetett be és a terhesség 15. hetétől betiltotta a terhességmegszakítást, amely alól szűk kivételt képeznek az orvosi vészhelyzetek vagy a *„súlyos magzati rendellenességek"*. A Jackson Women's Health Organization, Mississippi állam egyetlen abortuszklinikája bíróságon támadta meg az új állami törvényt – a Roe kontra Wade jogesetre hivatkozva.

[1038] WÉBERNÉ ZSIKAI (2022)
[1039] UO.
[1040] UDVARY (2022) i. m. 277.
[1041] Dobbs, State Health Officer of the Mississippi Department of Health, et al. v. Jackson Women's Health Organization et al. No. 19-1392. Argued December 1, 2021-Decided June 24, 2022 http://tinyurl.com/yw6am2xc
[1042] UDVARY (2022) i. m. 277.

Ezzel vette kezdetét a Dobbs kontra Jackson per. Thomas E. Dobbs vezette Mississippi Egészségügyi Minisztériumát, és felelt a Jackson Women's Health Organization törvényes működéséért.[1043]

2016 és 2020 között, Donald Trump elnöksége idején három korábbi főbíró is meghalt vagy lemondott megbízatásáról, ami lehetővé tette a konzervatív elnök számára, hogy jelentős személyi változtatásokat eszközöljön a Bíróság összetételében. A három új tag, Gorsuch, Kavanough és Coney-Barrett politikailag viharos meghallgatás után foglalta el főbírói helyét. Végül megkezdték ítélkezési tevékenységüket. Közös bennük, hogy a Scalia főbíró nevéhez is köthető originalista alkotmányértelmezés követői.[1044] Azon legfelső bírák és professzorok laza közösségére utalunk ezen megnevezéssel, akik szerint egy állam alkotmányát úgy kell értelmezni, ahogyan azt az alkotmányozók és az alkotmánykiegészítések szerzői szándékozták.[1045] Az originalizmus két irányba nyitott, a szöveghűség felé, valamint az alkotmányozók/törvényhozók eredeti szándéka felé.[1046]

A Legfelső Bíróság elé került absztrakt alkotmányossági kérdés a következő volt: *„Vajon a tilalom minden [magzati] életképességet megelőző abortuszra alkotmányellenes-e?"* Az erre adott válasz módszertanában, megközelítésében jelentősen eltért az ötven éve megszokott egyensúlyozó, társadalmi mérnökösködő választól akkor, amikor a Scalia által a Casey-ügy különvéleményében kifejtett álláspontot foglalja el. Utóbbi értelmében az állam, ha kívánja, megengedheti a kérelmen alapuló abortuszt, de az Alkotmány nem írja ezt elő neki. Az abortusz megengedhetősége és annak korlátai, úgy oldhatók meg, mint más fontos kérdések demokráciánkban: az emberek megpróbálják meggyőzni egymást, majd szavaznak.[1047] Egy másik megfogalmazással élve: *„Az Alkotmány nem tartalmaz jogot az abortuszhoz, a Roe és Casey ügyet felülbírálva, az abortusz szabályozásának hatalma visszakerül az emberekhez és választott képviselőikhez."*[1048] Ebből önmagában még nem következik semmiféle szigorítás. Pusztán arról van szó, hogy az Egyesült Államokban ezt a kérdéskört már nem szövetségi, hanem tagállami szintre utalta. Az már egy teljesen más kérdés, ki milyen döntést szorgalmaz az abortusszal kapcsolatban, mint egyszerű ember, vagy akár jogalkotó.

A pro life oldalra jó példa Texas.

[1043] WÉBERNÉ ZSIKAI (2022) i. m.
[1044] UO.
[1045] PAKSY (2008) 73.
[1046] POKOL (2002)
[1047] UDVARY (2022) i. m. 278; 285.
[1048] UO. 279.

Kimondásra kerül, hogy *„tilos az abortusz a 171.205. szakaszban foglaltak kivételével, az orvos nem végezhet tudatosan abortuszt terhes nőn, ha a 171.203. szakaszban előírtak szerint magzati szívhangot észlelt a magzatnál, vagy elmulasztotta a magzati szívhang észlelésére szolgáló vizsgálat elvégzését."* Kivétel alatt érteni kell itt az egészségügyi veszélyhelyzetet, ami abortusz nélkül elháríthatatlan, valamint a várandós nő egészségi állapotát, ha az nem tette lehetővé a jogszabálynak való megfelelést.[1049]

Az Európai Unió és Tagállamai reakcióiból két következtetést tudunk levonni Előbbi, azon belül Európai Parlament gyorsan reagált. Plenáris ülésén, kevesebb, mint két héttel a Dobbs döntés után állásfoglalási indítványt tárgyalt és fogadott el. Ebben szövegszerű javaslatot tesznek a Tanácsnak az Európai Unió Alapjogi Chartájának kiegészítésére. A javasolt 7a. cikk szövege a következő lenne[1050]: *„Mindenkinek joga van a biztonságos és legális abortuszhoz."*[1051] Előre bocsátom, véleményem szerint nem létezik és nem is létezhet ilyen jog. Lehet magzati és emberélet elkülönítéséről beszélni, de mivel a magzatból ember lesz, tetszik vagy sem, kell legyen élethez való joga a magzatnak, következésképp el kell ismerni jogalanyként. Ami pedig élethez való joggal bír (mégha nincs is napjainkban erőteljesen jogszabályban megfogalmazva) annak élete el is vehető. Így tehát, emberölésről, gyilkosságról kell beszélnünk. Másrészről, olyan tagállami hatáskörről beszélünk, amibe jelenleg az Uniónak nincs felhatalmazása beleszólni. Álláspont szerint, ezen állásfoglalásban benne van a potenciál, hogy később kötelező jellegű élet ellenes Uniós normát fogalmazzanak meg. Könnyen lehet, hogy az egyes tagállamok az Európai Emberi Jogi Bíróság vagy az Európai Unió Bírósága előtt észérvekkel fogják védeni alkotmányos identitásukat. Ennek módszertanában a Dobbs-ügy is segítségükre lehet.[1052]

[1049] Texas Heartbeat Act Sec. 171. 204–205.
[1050] UDVARY (2022) i. m. 284.
[1051] EP állásfoglalás USA
[1052] UDVARY (2022) i. m. 284.

3.2. Planned Parenthood

„Legnagyobb cél pedig, itt, e földi létben, Ember lenni mindég, minden körülményben.”[1053]

„Sokan úgy gondolják a gyermekeket kívánatosnak kell tekinteni, a szülőknek képesnek kell lenniük eltartani őket, és hajlandónak kell lenniük áldozatokat hozni értük. Ez a szellemiség olyan keretet teremt, amelyben az abortusz bizonyos körülmények között >>felelősségteljes döntésnek<< tekinthető, még a társadalmi konzervatívok számára is.”[1054]

Egy olyan, csupán többszörös körmondatokkal megkísérelhető, de igazából csak tettekkel prezentálható kapcsolatrendszer van a gyermek és szülei között különös tekintettel édesanyjára, ami egyedi és megismételhetetlen. Az az ideális, ha egy már vágyakozó szeretetközösségbe érkezik a gyermek. Természetesen hiúság lenne azt gondolni, hogy ez a papírforma mindenkinél teljesülni fog. Ott, ahol lehet viszont erre kell törekedni. Van tehát, helye a *„tervezett szülőségnek”,* de vajon a tervezett hóhérságnak, a másokon való meggazdagodásnak és emberségünk feláldozásának is? Nem, a felelősségteljes döntés nem az, hogy a *„meglepetésként, gondatlanságból fogantakat”* életét determináljuk. Az abortusz egy döntés, de semmi esetre sem az első, felelősségteljes megoldás.

A modern jogokban, ideértve a nemzetközi egyezményeket is, szigorú normák tiltják az emberkereskedelmet, továbbá az emberi testrészekkel (szervekkel és szövetekkel) való kereskedelmet is.[1055] A transzplantációs orvostudomány óriási előre lepései lehetővé tették az emberi élet egy másik ember szerveinek átültetése révén történő megmentését. Ez a lehetőség az átültethető szervek iránti hatalmas igényt generált.

Minden betegség esetén a megelőzésnek sokkal nagyobb szerepe van, mint a gyógyításnak.[1056] Egy életünk van, tudunk rendelkezhetünk vele, viszont nem célszerű saját káros önkényeink szerint feszegetni a testünk és elménk által állított határokat. Amennyiben nem vigyázunk arra, ami igazán értékes ne csodálkozzunk, hogy könnyen elveszítjük. Emberek életének egy másik halála árán történő megmentésénél mindig fel kell tennünk a kérdést. Kinek van leginkább szüksége a segítségre? Nem lehet ugyanis mindenkit megmenteni, felelősség etikailag pedig igazolható, hogy bizonyos szempontok alapján választani kell az életek között.

[1053] ARANY (1851)
[1054] FUREDI (2001) op. cit. 29.
[1055] HÁMORI (1999) 14.
[1056] ALFÖLDY (1988) 114.

A gyakorlat nem engedhet meg morális, etikai, aggályokat.[1057] Ez viszont nem jelentheti utóbbi alanyok védekezésre és akaratnyilvánításra képtelen állapotának kihasználását.

A szervtranszplantációs várólisták igen hosszúak. Mindez komoly nyomást jelent az átültetésre alkalmas szervek könnyebb megszerzésének irányba.[1058] Húzni kell viszont egy határt az élet megmentése és minőségének jobbá tétele között. Különben levetkőzzük emberi lényünket. A jó cél nem tesz jóvá egy önmagában rossz eszközt. Értelemszerűen ide tartozik az az érv is, hogy ahol alapvető értékről van szó – és az emberi élet ilyen – ott mindig a védelem szempontjából szigorúbb (*„tutiorista”*) álláspontot kell képviselni.[1059]

2015-ben látott napvilágot egy video amelyen a Planned Parenthood egészségügyi szolgáltatásainak akkori igazgatója, dr. Deborah Nucatola elmeséli, hogyan adnak el abortuszból származó emberi testrészeket különféle vállalatoknak. Egy kellemes ebéd alatt a doktornő elmondja, miként változtatták meg az abortálási technikákat, annak érdekében, hogy egészben maradt szerveket nyerhessenek ki a babából. Egy abortált gyermek szerve 30-100 dollár között mozog.[1060] Ez napjainkban 10600 – 35400 Ft[1061] szervenként.

A David Daleiden és Sandra Merritt által készített felvétel titokban, a másik fél beleegyezése nélkül készült. Sérti tehát az érintett kép és hangfelvételhez való jogát. Így tárgyalás kezdődött 2017-ben, ami 2025-ben záródott le, azóta történt alkotmánymódosítás is, de a polarizáltság a témában továbbra is adott. Az eredmény az lett, hogy a szervezetet felmentették minden vád alól. A felvételt készítők pedig vádalkut kötöttek. Véleményem szerint, viszont az ügyben nem *„sine ira et studio”* döntöttek. Tovább mélyíti az elfogultság gyanúját, hogy Rob Bonta, mint eljáró főügyész kijelentette, hogy *„nem fogunk habozni továbbra is fellépni azok ellen, akik veszélyeztetik az abortuszhoz való hozzáférést – akár bizalmas beszélgetések rögzítésével, akár más eszközökkel”*.[1062] Bár a Roe kontra Wade ekkor még hatályos volt, tehát az Alkotmány biztosított jogot az abortuszhoz való általános hozzáféréshez. Vékony viszont a határ, hogy mi számít a jogi szakma gyakorlásának és mi tekinthető politikai megnyilvánulásnak. Utóbbit pedig egy jogot végzett egyénnek, amennyiben nem folytat politikai tevékenységet kerülnie kell. Érdekes, hogy az ítélet meghozatala előtt egy héttel Donald Trump kegyelmet adott 23 abortuszellenes aktivistának, akiket az abortuszklinikák dolgozóinak zaklatása miatt elítéltek. Jól látható tehát, hogy az abortusz kérdése az Egyesült Államokban politikai töltettel bír.

[1057] UO. 115.
[1058] WALDSTEIN (2012) i. m. 119.
[1059] BODA (1997) 57.
[1060] PAULIK (2015)
[1061] Dollár-forint árfolyam: http://tinyurl.com/n3fr497c
[1062] HWANG (2025)

Jól példázza ezt az is, hogy Kamala Harris, akkor még, mint Kalifornia akkori főügyésze, eljárást indított Daleidennel szemben a felvételek készítése miatt.[1063] Nem sokkal később pedig Joe Biden elnökkel együtt megválasztották, mint alelnököt.

Visszatérve a videókra a szervezet akkori kommunikációs alelnöke, Eric Ferraro a következőket mondta: *„Előfordul, hogy a páciensek eladományozzák a szerveket kutatási célból.(…) Mi is segítünk ebben, mint akármelyik más egészségügyi intézmény – a páciens teljes beleegyezésével és a legkomolyabb etikai szabályok betartásával. Sem a páciens, sem a szervezetünk nem profitál a szervek eladományozásából, maximum szállítási költségek merülhetnek fel."*[1064]

A magzati szövetek kutatás céljából történő adományozása és a költségek megtérítése az amerikai jog szerint legális, az államok azonban további szabályozásokat is előírhatnak.[1065] Tartom magam az általam korábban leírtakhoz, nem tudok támogatni ilyen jellegű kísérleteket. További aggályokat vet fel, hogy itt az elmondottak alapján saját, akár egészséges magzatjaikat adományozzák el a leendő édesanyák a tudomány számára. Az Oviedói egyezmény ilyen szempontból előnyösebb a jelen fejezetben tárgyalt szabálynál, hisz ott elő van írva az ember jólétének elsődlegessége a pusztán kutatási célt szolgáló beavatkozásokkal szemben.

A nyilatkozat azonban nem tér ki két dologra. Az egyik az abortuszt végző orvosok hozzáállása, az élet értékének teljes figyelmen kívül hagyása. Az a rémálomba illő folyamat, ahogyan egy egészséges, élő kisbabát egy rakás eladható szervvé változtatnak és közben fel sem merül bennük a tettük súlyossága. Dr. Deborah olyan lelkesen beszél a szervpiac legújabb trendjéről, mint más nők a ruhákról vagy divatos cipőkről. *„Mármint azta! Nem is gondoltam volna!"* Nyilatkozik klienseinek a magzati szív eladhatóságáról Arra is kitér, milyen értéke van a magzati májnak. *„Egy csomó ember szeretne belőle."*[1066] Az emberi élethez való ilyen szintű hozzáállás minimum undorító. Még az erkölcsiség szikrájával nem rendelkező sorozatgyilkos halálos ítélete során is humánus kivégzésről, az erkölcsi teher megosztásáról beszélnek. Utóbbira jó példa, hogy a méreginjekciót hárman adják be, de valójában nem tudja az orvosok egyike se ki adta a mérget. Itt pedig szó szerint egy gyermeket darabolnak fel.

[1063] HWANG (2025)
[1064] PAULIK (2015) i. m.
[1065] HWANG (2025) op. cit.
[1066] PAULIK (2015) i. m.

A másik, még súlyosabb probléma, hogy a Planned Parenthood szívesen nevezi magát a legnagyobb, a nők jogait és érdekeit védő szervezetnek. Mindeközben, kiderül, nem törődnek a törvényekkel sem, az elmondottak alapján.[1067] Nem elég viszont, hogy a szervezetnek az ügyben két kulcsfigurája is jogi eljárások alapjául szolgáló nyilatkozatokat tettek, függetlenül attól, hogy bizonyos ügyekben mi lett a végkimenetel, a szervezeten belül is mutatkoznak ellentétek. A Planned Parenthood Southeast ugyanis egy petícióra reagálva vizsgálatot indított igazgatótanácsával szemben, amivel egy külsős ügyvédi irodát bízott meg. Látható tehát, hogy ennek az ügynek kérdéses a büntetőjogi vonzata, egyelőre. Amennyiben már a saját vezetőségében nem bízik az ember ott felmerülhetnek kérdések. A petíció azt állította, hogy Mairo Akposé ideiglenes vezérigazgató vezetése alatt elbocsátotta a közpolitikával és a szervezéssel foglalkozó alkalmazottakat, és visszaszorította a szervezet abortuszszolgáltatásokra és a közösségi tájékoztatásra helyezett hangsúlyát.[1068] Úgy tűnik, tehát hogy még a szervezet egyes tagjai sem tolerálnak minden abortusszal kapcsolatos tevékenységet. Kaylah Oates-Marable a szervezet korábbi magas beosztású tagja lmondta, hogy Akposé egy, a Planned Parenthood országos vezetőivel tartott megbeszélés során kifejezetten kijelentette, hogy *„túl sokat beszélünk az abortuszról, és túl nagy hangsúlyt fektetünk rá”.* Itt térnék rá a büntetőjogi relevanciával bíró elemekre, ugyanis a Georgia állam a legtöbb abortuszt tiltja, amint a magzat szívműködését észlelik, ami általában körülbelül a hatodik héten történik – még mielőtt a legtöbb nő tudná, hogy várandós. Alabama és Mississippi is teljes abortusz tilalmat vezetett be 2022-ben. A Planned Parenthood ezen alszervezete pedig pontosan ezen államok területén fejti ki tevékenységét.[1069]

„Nagyon jók vagyunk a szív, tüdő, máj kivételében, csak fölötte és alatta vágunk” biztosítja a klienseknek öltözött színészeket a doktornő. – „*Ha a fejről van szó, sokszor megpróbáljuk megváltoztatni a magzat fekvését, hogy ne a koponya nézzen előre. Tehát ha farfekvéssel kezded el, sokszor kitágul a szülőcsatorna, annyira, hogy a végén ki tudod szedni a fejet, sértetlenül.”*[1070] Sajnálatos módon az alapvető standardok megtartása már nem megy ilyen magas színvonalon. 2025-ben a The New York Times írt a témában cikket. Olyan problémákat említenek, mint az orvosok által tanúsított inkompetencianem megfelelő gyógyszerek felírása, páciensek felkészítése szükségtelen beavatkozásokra.

[1067] PAULIK (2015) i. m.
[1068] HOMAN (2025)
[1069] Uo.
[1070] PAULIK (2015) i. m.

Ez a szervezet szolgáltatásait igénylő nők életét veszélyeztette.[1071]

Önmagában nem minősül bűncselekménynek az abortusz elvégzése/elvégeztetése. Ugyanakkor, ha figyelembe vesszük a korábban leírtakat a Southeast-i szervezetről és a tényt hogy több százezer sikeres abortuszt hajtanak végre ennek a cégnek a közreműködésével nem feltétlenül az élet és egészség védelme az, ami először egy laikusban felvetődik.

Végül a doktornő elmesélte, hogy mivel nagy a kereslet a magzat májára, az orvosok sokszor használnak ultrahangot műtét közben, hogy láthassák, hová nyúlnak a fogóikkal, nehogy kárt tegyenek a szervben a magzat feldarabolása közben.[1072] A társadalom jelenleg nagy jelentőséget tulajdonít a *„tervezett szülőségnek”*. Ezzel Nucatola gyakorlatilag beismeri, hogy figyelmen kívül hagyva a törvényt, és a nők érdekeit másodlagosnak minősítve szándékosan változtatnak a műtéti eljáráson a szervek kinyerése érdekében.[1073]

Finom borok és egy jó ebéd felett csevegni a magzatok szerveinek piacáról olyan dolog, ami mellett még a liberális Amerika sem mehet el szó nélkül.[1074]

Az intézet másik vezetője Mary Gatter egy videóban többek között azt mondta: a maga részéről leginkább egy Lamborghininek örülne a testrészekért cserébe. A klinikai vezető arra is utal, hogy van egy *„kevésbé összeroppantós technika”* az abortusz elvégzésére, amellyel jobb *„mintákhoz”* juthatnak.[1075] Magzati szövet kollekciókról beszélnek, mintha valaki az érme vagy bélyeggyűjteményét mutatná meg egy barátjának. Nem tudom, hogy kicsivel több, mint tíz évvel később sikerrel járt-e az álomautó megszerzése tekintetében, arról viszont van írásos anyag, hogy nem éppen előnyös napjainkban a szervezetnek dolgozni. A Planned Parenthood of Greater New York pénzügyi nehézségekre hivatkozva bezárta manhattani központi telephelyé, a legutóbbi számítások szerint pedig több mint 40 helyszínen zártak be.[1076] Nem biztos viszont, hogy a szervezet a továbbiakban is korlátozva lesz. 2026 július 3.-án lejárt a forrásmegvonás határideje, a Medicaid biztosító tagjai ismét igénybe tudják majd venni a szervezet szolgáltatásait. Kalifornia és New York állam a finanszírozás megszüntetése alatt is több száz millió dollárt biztosított a Planned Parenthood klinikáinak támogatására. Következésképp 600 Planned Parenthood klinikájából csupán körülbelül két tucat zárta be kapuit abban 2025-ben.[1077]

[1071] LICHTER (2025)
[1072] PAULIK (2015) i. m.
[1073] UO.
[1074] UO.
[1075] UO.
[1076] LICHTER (2025) op. cit.
[1077] LUTHRA (2026b)

Szintén ebben az évben összesen 1.126.000 abortuszt hajtottak végre az Egyesült Államokban[1078], ezek nem csak és kizárólag a tárgyalt szervezethez köthetők, ugyanakkor a bemutatott adatokból látható, hogy financiálisan képesek megállni. A kormányzati források hiánya mellett is. Egy ilyen méretű szervezet pedig politikai befolyással is bírhat, ami az egészségügyben igencsak kerülendő.

Véleményem szerint és ezzel talán nem vagyok egyedül az ilyen szervezetek tevékenységét az abortusszal kapcsolatban nem lehet támogatni ugyanis ők nem, mint végső és elkerülhetetlen (ha tényleg semmi más nincs) válaszként értelmezik. El kell viszont gondolkodni azon is, hogy egyes emberek egészséges magzataikat, milyen célok érdekében ajánlhatják fel. Tényleg pusztán az orvostudomány fejlődését akarják előhozni vagy csupán anyagi ellenszolgáltatást várnak el? Vannak olyanok akik erre rendszeresen visszatérő esedékességgel törekednek? Bárhogy is legyen ez a magzatok alapvető jogait teljes mértékben sérti.

Szeretném az olvasók figyelmébe ajánlani The Central for the Medical Progress életvédelmi szervezet weboldalát. A felhasznált forrásokon kívül is van még bőven. Aki, azt állítja, hogy az abortusz az Egyesült Államokban veszélybe került, az olvasottak alapján gondolkozzon el azon, hogy az amúgy is profitábilis orvostudomány egyes képviselői, hogyan adták el magukat, s lettek erkölcsök nélküli mészárossá. Lehet helye ellenvéleménynek, de a tények, azok tények maradnak, bármilyen köntösben is tálaljuk őket.

[1078] MADDOW-ZIMET – JONES – STOSKOPF-EHRLICH (2026)

IV.
EPILÓGUS

Mi lehet fontosabb, mint az alfa és omega, a kezdet s a vég?

A világon két nagy csoportra bontható a kérdések többsége, egyesekre több jó válasz adható. Ezek száma behatárolhatatlan. A másik csoportra jellemző, hogy egy jó válasz van. Ide tartozik a Főparancs, ártatlanság vélelme, tiszta lap, az élet kulcsfontosságú jellemzői (méltóság). Az élet a fogantatással veszi kezdetét, a halállal véget ér, a feltámadás új kezdet. A legtöbb folyamatnak a ciklikusság ad értelmet. Meg kell adni mindenkinek a lehetőséget, arra hogy fejlődjön, s ezáltal a tőle telhető legjobbá válhasson. Ez nem lehetséges, ha valakit, esetünkben a méhmagzatot megfosztjuk életétől. Egy abszolút igazságról beszélünk az élet szentsége esetén. A jog a kivételekre kell reagáljon. Életek közötti választás, élettel összeegyeztethetetlen állapot, nemi erőszak. Ez a három, vagy inkább két problémakör lehet és kell legyen véleményem szerint azon indokok összessége, amikor egy magzat élete elvehető. Az életek konkurenciája és a legsúlyosabb szövődmények sokszor együtt lépnek fel. Ez különösen embert próbáló, hisz nehezen tudunk egyértelműen állást foglalni ezen kérdésekben. A nagy világban szerencsére nem vagyunk egyedül, a számtalan állam jogalkotási módszereit és eszközeit tanulmányozhatjuk.

Álláspontom árnyalódott, de lényegében nem változott. Kell legyen lehetőség az abortuszra, ugyanakkor nem szabad, hogy szinte csupán bemondásra el lehessen bármely időpontban végezni. Az abortusz nem lehet elsődleges megoldás, a gyermek megölése pedig pusztán az anya kérésére ne legyen elvégezhető. A kivételek szűk körben kell, hogy meghatározásra kerüljenek. A gyermek megtartása érdekében mindent meg kell tenni, amennyiben nem áll fenn semmiféle életveszélyes egészségügyi kockázat és nem nemi erőszak eredménye. Az anyákat testi, lelki és szellemi támogatás kell megillesse mindig és minden körülmények között. Törekedni kell arra, hogy éreztessük, állapotuk nem teher, hanem áldás. Így is kell bánni velük. Az apát ezen folyamatokba be kell vonni. Bármelyik fél, amennyiben megtettük a tőlünk telhető legjobbat, de mégis a gyermek elvetetésére gondolnak, felelősségre kell vonni. Nincs azzal probléma, ha valaki nem akar gyermeket. Áldás és felelősség egyben, ha ez mégis megtörténik, akkor tájékoztatni kell a szülő(ke)t a különböző lehetőségekről. Érteni kell ez alatt az örökbefogadást és a mesterséges méhet. Az önrendelkezési jog csupán a nemi erőszak esetén kerülhet szembe, képezhet ellenpólust az élethez való jognak, itt sem redukálva le annak jelentőségét. Ilyenkor is azonban a korábbi két alternatívát kell javasolni, abban támogatni az anyát.

Az ember nem fogható fel csupán sejtek egyszerű halmazaként. Az Isten képmására teremtettségéből adódóan lélekkel bír. Képes az önreflexióra, feláldozni önmagát nemcsak mások, önmagán túlmutató célok érdekében is. Az élethez és emberi méltósághoz való jog egymással szembe nem állítható, együttesen értelmezendő. Nem lehet külön magzati és külön emberi életről beszélni. Törekednünk kell arra, hogy minél teljesebb életet éljünk és ezt lehetővé kell tenni mindenki számára. A teljességhez, hozzá tartozik az is, hogy dogmaként tekintünk a jogalanyiságra. Az emberi személyeket méltóságuk (emberi alanyiságuk) okán minimálisan, elidegeníthetetlenül megillető alapjogok a jogalanyisághoz való jog, annak esszenciális tartalmaként pedig az emberi élethez és méltósághoz való jog, amely tartalmak nélkül nem beszélhetünk jogi értelemben emberi személyről. Pusztán attól, hogy valaki ember a jogalanyiság meg kell illesse. Rasszra, nemre, vallási hovatartozástó, testi/szellemi betegségtől függetlenül egyaránt. Szerencsésnek mondhatom magam hisz a jogaimat azok teljességébe élhetem meg bármiféle korlátozás nélkül. „Nem magamért sírok én: testvérem van millió”. Sajnos, arról is beszélnem kellett, hogy a jog sincs mindig tekintettel az ember alapvető értékeire, jogaira. Épp ezért helytelennek gondolom a mai kor liberális felfogását, miszerint bármit meglehet tenni önnön szabadságunk jegyében. A magzat elvetése/elvetetése a legrosszabb döntés. A gyermek kihordható, örökbeadható. Mesterséges méhbe helyezhető, ha nem akarja az anya, felnevelni nem kötelező. Hova jutottunk?

De lege feranda javaslatom az lenne, hogy merjünk kitekinteni magunk köré, de akár messzebbre is. Bármilyen kérdésre akarunk válaszolni, sokszor nem csupán nekünk magunknak kell megoldást találni egy felvetett problémára. Nem véletlen az sem, hogy többször is elvárják tőlünk, hogy ne egyénként, hanem közösségként hozzuk meg döntéseinket. Amennyiben egyedül vagyunk, akkor is érdemes figyelni az egyes viselkedésformákat, szokásokat. Ezeket másolással, autodidakta tanulással sajátítjuk el. Ugyanez vonatkoztatható az egyes államok belső joganyagának formálására is. Gondoljunk csak a Csemegi-kódexre. Számomra napjaink lengyel szabályozása a legszimpatikusabb, ugyanakkor az iszlám keveset vállal többet megtart mentalitásával is tudok azonosulni. Az élet megtagadása az Istennel szembeni legnagyobb szembe fordulás, ezt nem szabad elfelejteni. Az amerikai példa az oldalak közti kommunikáció fontosságára világít rá. Bármi is legyen a jogi probléma kellő utána járással, diskurzussal fel lehet oldani. Ugyanakkor a próbálkozás hiánya, a megoldás késlekedését vonja maga után. Az utókor meg fog ítélni minket ez nem vitás, viszont ennél sokkal rosszabb, ha a kérdésben nem döntünk. A jelenlegi szabályozással én, mind abortusz, mind magzatelhajtás kérdéskörében szimpatizálni nem tudok.

A téma aktualitását igyekeztem indokolni, erre sokszor külföldi példát használtam. Wade kontra Roe, aretanázia, mesterséges méh, születés utáni abortusz, gyermeki szervekkel való kereskedés, ad cetera.

A rémképek közelednek, még nem késő, de cselekednünk kell. Ne tekintsünk úgy, mintha *„…minden ideálunk Másutt megunt ócskaság…”*[1079] lenne. *„Mert úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egy szülött fiát adta, hogy valaki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”* Nekünk kevesebbet kell tennünk, sokszor viszont erre is képtelenek vagyunk. Emlékeztessük egymást arra, mi a helyes és mi a helytelen.

[1079] ADY (1910) i. m. 307.

RÖVIDÍTÉSEK, HIVATKOZOTT FORRÁSOK GYŰJTEMÉNYE

IRODALOMJEGYZÉK

Monográfiák

ABLONCZY (2011)
ABLONCZY Bálint: *Az alkotmány nyomában. Beszélgetések Szájer Józseffel és Gulyás Gergellyel.* Kerepes, Elektromédia Kft, 2011.

ALFÖLDY (1988)
ALFÖLDY Ferenc: *Élet a halál árán.* Budapest, Kozmosz Könyvek, 1988.

ANDREK (2019)
ANDREK Andrea: A szülő–magzat kötődést befolyásoló tényezők vizsgálata párkapcsolati és intergenerációs kapcsolati jellemzők figyelembevételével. PhD Disszertáció. Budepest, ELTE PPK Pszichológia Doktori Iskola, 2019.

ANGYAL (1912)
ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve. II. kötet. Különös rész I. füzet.* Budapest, Athenaeum, 1912.

ANGYAL (1928)
ANGYAL Pál: *Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal*. Budapest, Athenaeum, 1928.

AQUINÓI (1994)
AQUINÓI Szent Tamás: Előadások a Hiszekegyről, a Miatyánkról és a Tízparancsolatról. Budapest, Seneca, 1994.

ARISZTOTELÉSZ (1969)
ARISZTOTELÉSZ: *Politika.* (ford.: SZABÓ Miklós). Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1969.

BALLA (2010)
BALLA Péter: *Gyermekek és szülők kapcsolata. Az Újszövetség tanítása kortörténeti kontextusban.* Budapest, Kálvin Kiadó, 2010.

BALOGH (2006)
BALOGH Ágnes: *Az egészség védelme a büntetőjogban. PhD-értekezés.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, 2006.

BALOGH (2022)
BALOGH Elemér: *Wissenstransfer Auf Dem Gebiet Der Strafrechtskodifikation.(Ausgewählte Studien)* Budapest, Gondolat Kiadó, 2022.

BARCSI (2011)
BARCSI Tamás: *Az emberi méltóság filozófiája. PhD-értekezés.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Filozófia Doktori Iskola, 2011.

BÁRDI (1999)
BÁRDI László: *A keleti világvallások története és eszmevilága.* Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem Ázsia Központ, 1999.

BATÓ (2004)
BATÓ Szilvia: *A magzatelhajtás Békés vármegye törvényszéke előtt (1790–1847).* Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, 2004.

BATÓ (2012)
BATÓ Szilvia: *Mert az Ördög velem volt. Élet elleni bűncselekmények a 19. század első felében.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012.

BAUMGARTEN (1907)
BAUMGARTEN Izidor*: Büntetőjogi tanulmányok. II. kötet.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1907.

BÁNK (1960)
BÁNK József: *Kánoni jog I. Bevezetés a kánoni jogba. A kánoni jog forrásai. Személyi jog.* Budapest, Szent István Társulat, 1960.

BÉLI (1999)
BÉLI Gábor: *Magyar jogtörténet: A tradicionális jog. 1. kiadás.* Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 1999.

BÉLI (2000)
BÉLI Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. 2. kiadás.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2000.

BIRNBACHER (2001)
BIRNBACHER, Dieter: Instrumentalisierung und Menschenwürde. Philosophische Anmerkungen zur Debatte um Embryonen- und Stammzellforschung, In: Hans SÜSSMUTH (editor): *Jahrbuch der Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf*. Düsseldorf, Heinrich- Heine-Universität, 2001.

BLASSZAUER (1984)
BLASSZAUER Béla: *Jó halál*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1984.

BLOCHER (1998)
BLOCHER, Henri: *Kezdetben*. (ford.: Tóth Béla) Budapest, Harmat Kiadó, 1998.

BODA (1997)
BODA László*: A keresztény erkölcs, alapkérdései. Erkölcsteológia I. 2. kiadás*. Budapest, Szent József Kiadó, 1997.

BODA (2001)
BODA László: *Erkölcsteológia IV. Emberré lenni vagy birtokolni? A tulajdonnal, a személyi kibontakozással és a nemiséggel kapcsolatoskeresztény felelősség.* Budapest, Szent István Társulat, 2001.

BONHOEFFER (2021)
BONHOEFFER, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*. *Második, javított kiadás.* (ford. VISKY S. Béla) Kolozsvár, Exit Kiadó, 2021.

BORZSÁK (1970)
BORZSÁK István (ford.): *Tacitus összes művei.* Budapest, Magyar Helikon, 1970. 2.

BÖCKENFÖRDE (2006)
BÖCKENFÖRDE, Ernst-Wolfgang: *Geschichte der Rechts- und Staatsphilisophie. Antike und Mittelalter*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2006.

BRUGGEMANN (1982)
BRUGGEMANN, Walter: *Genesis*. *Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Atlanta, Westminster John Knox Press, 1982.

BURDEAU (1979)
BURDEAU, Georges: *Le libéralisme.* Paris, Seuil, 1979.

BUSCH (2010)
BUSCH Béla (szerk.): *Büntetőjog, Általános rész.* Budapest, HVG–ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2010.

CALVIN (1948)
CALVIN, John: *Commentaries on The first book of Moses called Genesis*. *Vol. 1.* (trans. John KING.) Michigan – Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Company, 1948.

CALVIN (1845)
CALVIN, John: *Commentary on The book of Psalms*. *Vol. 1.* (trans. James ANDERSON). Edinburgh, The Edinburgh Printing Company, 1845.

CLEMENTS (1998)
CLEMENTS, Roland. E.: *Jeremiah. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Atlanta, John Knox Press, 1988.

CZEIZEL (1983)
CZEIZEL Endre: *Egy orvosgenetikus etikai gondjai.* Kossuth Könyvkiadó 1983.

CSATSKÓ (1850)
CSATSKÓ Imre: *A büntetőjog elemei vezérfonalul bírák- és ügyvédeknek a fenyitö bíróságok illetősége és bűnvádi eljárás tárgyában kiadatott legfelsőbb pótló ideiglenes rendeletnek alkalmazásánál.* Pest, Eisenfels Könyvnyomda, 1850.

CSERES (2000)
CSERES Judit: *Eltékozolt újszülöttek. Az újszülött ölést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése.* Budapest, BM Kiadó, 2000.

DAHOOD (1970)
DAHOOD, Mitchell: *The Anchor Yale Bible. Psalms III. 101–150.* New York, Doubleday & Company, 1970.

DASGUPTA (2024)
DASGUPTA, Partha: *A biodiverzitás gazdaságtana. A Dasgupta-jelentés. (Rövidített változat)/The Economics of Biodiversity. The Dasgupta Review (Abriged Version).* Budapest, L'Harmattan Kiadó – Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2024.

DECIMUS (1964)
DECIMUS, Iunius Iuvenalis: *Saturae*. (ford.: MURAKÖZY Gyula) Budapest, Akadémia Kiadó, 1964.

DESCARTES (1961)
DESCARTES, René [ford. SZEMERE Samu]: *Válogatott Filozófiai művek.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961.

DOUMA (1994)
DOUMA, Jochem: *A tízparancsolat*. (ford. CZANIK Péter) Budapest, Iránytű Kiadó, 1994.

DOUMA (1998)
DOUMA, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*. (ford. CZANIK Péter) Budapest, Iránytű Kiadó, 1998.

DWORKIN (1988)
DWORKIN, Gerald: *The Theory and Practice of Autonomy.* Cambridge University Press, Cambridge. 1988.

ERDŐ (1991)
ERDŐ Péter: *Egyházjog.* Budapest, Szent István Társulat, 1991.

ERNYEI (1939)
ERNYEI István: *A magzatelhajtás elleni védekezés kérdése.* Budapest, Athenaeum, 1939.

FARAGÓ (2011)
FARAGÓ Tamás: *Bevezetés a történeti demográfiába. I. kötet.* Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, 2011.

FAYER (1896)
FAYER László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I. 2. rész* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1896.

FERENCZ (2001)
FERENCZ Antal: *A bioetika alapjai*. Budapest, Szent István Társulat, 2001.

FÉLECYHÁZY (1942)
FÉLECYHÁZY József: *Werbőczy Hármaskönyve és a kánoni jog.* Budapest, Kapisztrán Nyomda, 1942.

FINKEY (1909)
FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve. 3. átdolgozott kiadás.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1909.

FINKEY (1914)
FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve. 4. átdolgozott kiadás.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1914.

FÖLDVÁRI (2006)
FÖLDVÁRI József: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest, Osiris Kiadó, 2006.

FRETHEIM (1991)
Terence E. FRETHEIM: *Exodus. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Lousville, Westminster John Knox Press, 1991.

FRIVALDSZKY (2007)
FRIVALDSZKY János: *Klasszikus természetjog és jogfilozófia.* Budapest, Szent István Társulat, 2007.

GAIZLER (1999)
GAIZLER Gyula: *Bioetika. Pázmány könyvek*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 1999.

GAVELLA (2000)
Nikola GAVELLA: *Osobna prava,* Zagreb, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2000.

GRALF (1992)
Wilhelm GRALF: *Szexualitás – házasság – egyház.* (ford. Papp György) Pannonhalma, Bencés Kiadó, 1992.

GYÖKÖSSY (1992)
GYÖKÖSSY Endre: A magyar református egyház lelki-gondozói álláspontja a magzat jogairól és a serdülők nemi életéről. *Confessio,* 1992/3.

GYÖNGYÖSI (2002)
GYÖNGYÖSI Zoltán: *Az élet és a test feletti rendelkezés joga.* Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2002.

HAJDÚ (1971)
HAJDÚ Lajos: *Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1971.

HAJDÚ (1985)
HAJDÚ Lajos: *Bűntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában.* Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1985.

HARKÁNYI (1905)
HARKÁNYI Ede: *A holnap asszonyai. Tanulmány a társadalomtudomány köréből.* Budapest, Politzer Zsigmond és Fia kiadása, 1905.

HARMATTA (1964)
HARMATTA János: *Ókori keleti történeti chrestomathia.* Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1964.

HAVAS (1991)
HAVAS László: *Válogatások a Hippokratészi Gyűjteményből.* Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1991.

HÁMORI (1997)
HÁMORI Antal: *A magzat életjoga.* Budapest, Alfa Magzat-, Csecsemő-, Gyermek- és Családvédelmi Szövetség, 1997.

HÁRSING (2001)
HÁRSING László: *Az európai etikai gondolkodás*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2001.

HÄRING (2015)
HÄRING, Bernhard: *Krisztus törvénye III. Részletes erkölcsteológia II*. (ford. NÉMETH Mihály) Róma–Budapest–Pannonhalma , Szent István Társulat, 2015.

HEGEDÜS (2008)
HEGEDÜS Szandra: Fog*yatékosság, abortusz, eutanázia az iszlámban.* [Témavezető: DR. ZÁSZKALICZKY Péter] Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar Általános Gyógypedagógiai Tanszék, 2008.

HERBERT (2021)
HERBERT, Frank: *Dűne.* Második javított kiadás. [ford.: Békés András] Budapest, 2021. GABO Könyvkiadó, 21.

HOBBES (1999)
HOBBES, Thomas [ford. VÁMOSI Pál]: *Leviatán vagy az egyházi és világi államformája és hatalma.*1. kötet Budapest, Kossuth Kiadó, 1999.

HORVÁTH (2004)
HORVÁTH Sándor: *A kapu és a határ. Mindennapi Sztálinváros.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, 2004.

HRABAR (2018)
HRABAR, Dubravka: Istanbulska konvencija i zamke rodne perspektive/The Istanbul Convention and the pitfalls of the gender perspective, Vlastita naklada, Zagreb, 2018.

JAKAB (2011)
JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei.* Budapest, HVG-ORAC, 2011.

JEROUSCHEK (2002)
JEROUSCHEK, Günter: Lebensschutz und Lebensbeginn. Die Geschichte des Abtreibungsverbots. Tübingen, Edition Diskord, 2002.

JOBBÁGYI (1997)
JOBBÁGYI Gábor: *A méhmagzat életjoga. Az abortusz ellentmondásai és jogellenessége.* Budapest, Szent István Társulat, 1997.

JOBBÁGYI (1994)
JOBBÁGYI Gábor: *A méhmagzat életjoga. - Az abortuszlegalizáció konfliktusa.* Budapest, Pacem in Utero Egyesület, 1994.

JOBBÁGYI (2004a)
JOBBÁGYI Gábor: *Az élet joga. Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés.* Budapest, Szent István Társulat, 2004.

JOBBÁGYI (2005)
JOBBÁGYI Gábor: *Orvosi Jog.* Budapest, Szent István Társulat, 2005.

JOBBÁGYI (2014)
JOBBÁGYI Gábor: *Orvosi jog. Hippokratésztől a klónozásig.* Budapest, Szent István Társulat, 2014.

JULESZ (2016)
JULESZ Máté: *Az orvosi jog aktualitásai.* Budapest, Medicina Könyvkiadó Zrt, 2016.

KACZOR (2011)
KACZOR, Christopher: *The Ethics of abortion: Women's rights, human life and the question of justice,* New York, Routledge, 2011.

KAISER (2018)
KAISER, Bernhard: *Keresztyén etika, egy bukott világban való életről. 1. rész.* Komárom, Selye János Egyetem – Református Teológiai Kar, 2018.

KANT (1991)
KANT, Immanuel [ford. BERÉNYI Gábor]: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája. Az erkölcsök metafizikája.* Budapest, Gondolat Kiadó, 1991.

KATZ (2003)
KATZ, Mitchell H.: The problem of abortion in classical Sunni fiqh. In: Jonathan E. BROCKOPP (szerk.) *Islamic Ethics of Life: Abortion, War and Euthanasia.* Columbia, University of South Carolina Press, 2003.

KAPPARIS (2002)
KAPPARIS, Konstantinos: *Abortion in the Ancient World.* London, Bloomsbury Publishing, 2002.

KÁROLI (2001)
KÁROLI Gáspár (ford.): *Szent Biblia azaz Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás.* Budapest, Boldog Élet Alapítvány, 2001.

KIS (1992)
KIS János: *Az abortuszról: érvek és ellenérvek*. Cserépfalvi Könykiadó, Budapest, 1992.

KIS (1997)
KIS János: *Az állam semlegessége.* Budapest, Atlantisz, 1997.

KIS (1987)
KIS János*: Vannak-e emberi jogaink?* Budapest, AB Független Kiadó, 1987.

KISS (2010)
KISS Zsuzsanna Halima: *A kegyes Korán értelmezése és magyarázata magyar nyelven – A Próféta Városából, a fényes Medinából származó Korán alapján*. Budapest, Hanif Iszlám Kulturális Alapítvány, 2010.

KITZINGER (1990)
KITZINGER, Sheila: *Már élsz.* [ford: DOMINA Márta] Budapest, Gulliver Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft., 1990.

KMOSKÓ (1911)
KMOSKÓ Mihály (ford.): *Hamurabbi törvényei.* Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály, 1911.

KOVÁCS (2015)
KOVÁCS Gábor: *Az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekmények, valamint az egészségügyi önrendelkezési jog megsértése.* Győr, UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2015.

KOVÁCS (2001)
KOVÁCS Gyula: *Az anyák által az újszülöttek sérelmére elkövetett ölési cselekmények büntetőjogi szabályozása. Tanulmány az Ügyészek Országos Egyesülete és a legfőbb ügyész által – Kozma Sándor emlékére – hirdetett tudományos pályázatra.* Budapest, 2001.

KOVÁCS (2006)
KOVÁCS József: *A modern orvosi etika alapjai*. Budapest: Medicina, 2006.

KRASIĆ (2024)
KRASIĆ, Katarina: The Legal Status of the Human Fetus from a Theoretical, Historical and Comparative Legal Perspective with Special Reference to Abortion. Doctoral Dissertation. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Politikatudományi Doktori Iskola, 2024.

LACTANTIUS (1985)
LACTANTIUS, Lucius Caecilius Firmianus: *A keresztényüldözők halála. Isten műve. Isten haragja.* (ford.: ADAMIK Tamás) Budapest, Helikon-Prométheusz könyvek, 1985.

LÁSZLÓ (2022)
LÁSZLÓ Balázs: *Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat. Jogtörténeti Értekezések 55.* Budapest, Gondolat Kiadó, 2022.

LENKOVICS (2018)
LENKOVICS Barnabás: *Ember és jog. Válogatott gondolatok.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

LESLIE (1949)
LESLIE, Elmer A.: *The Psalms: Translated and Interpreted in the Light of Hebrew Life and Worship.* New York–Nashville, Abingdon Press, 1949.

LOCKE (1986)
LOCKE, John (ford. ENDREFFY Zoltán): *Értekezés a polgári kormányzat igazi eredetéről, hatásköréről és céljáról*. Budapest, Gondolat, 1986.

LŐW (1880)
LŐW Tóbiás: *A magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről (1878:V. t.cz.) és teljes anyaggyűjteményé.* Budapest, Pesti könyvnyomda-részvény-társaság, 1880.

LUSTIGER (1995)
LUSTIGER, Jean-Marie: *Devenez dignes de la condition humaine.* Saint-Augustin, Flammarion, 1995. [ford. SZÁVAI János: *Emberhez méltón.* 2011.]

LUTHER (2014)
LUTHER Márton: *Asztali beszélgetések. Luther Márton válogatott művei 8. Első kiadás.* (ford. MÁRTON László) Budapest, Luther Kiadó, 2014.

MANNIEN (2022)
MANNIEN, Bertha Alvarez: *Dialogues on the ethics of abortion*. New York–London, Taylor & Francis Group, 2022.

MARTON (1907)
MARTON Géza: *A bűncselekmény kriminológiai fogalma.* Székesfehérvár, Számmer Imre Könyvnyomdája, 1907.

MAGYARY-KOSSA (1931)
MAGYARY-KOSSA Gyula: *Magyar orvosi emlékek. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből III. kötet.* Budapest, Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat, 1931.

MCKANE (1986)
MCKANE, William: *A critical and exegetical commentary on Jeremiah. Vol. 1: Jeremiah I–XXV. The International Critical Commentary.* Edinburgh, T&T Clark, 1986.

MESNER (1994)
MESNER, Maria: *Frauensache? Zur Auseinandersetzung um den Schwangerschaftsabbruch in Österreich.* Wien, Jugend & Volk, 1994.

MÉSZÁROS (2020)
MÉSZÁROS Ádám: *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései. A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban.* Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2020.

MONORI (2011)
MONORI Gábor: *Esélyegyenlőség és feminista jog – a női jogok pragmatikus érvényesülése. Doktori értekezés.* [Témavezető: DR. VISEGRÁDY Antal] Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, 2011.

MOÓR (1994)
MOÓR Gyula [lejegyzete: PÜSKY Sándor]: *Jogfilozófia.* Budapest, Püski Kiadó,1994.

NAGY (2019)
NAGY Beáta Magda: *A művi abortusz pszichoszociális vonatkozásai.* Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagogiai es Pszichologiai Kar, Pszichologiai Doktori Iskola, 2019.

NATHANSON (2009)
NATHANSON, Bernarnd N.: *Iz smrti u život/A Journey from Death to Life*. Zagreb, Verbum, 2009.

NAVRATYIL (2007)
NAVRATYIL Zoltán: *Az asszisztált reprodukciós eljárások a jogi szabályozás tükrében – különös tekintettel az in vitro embrió helyzetére. Szakdolgozat.* Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, 2007.

NAVRATYIL (2016)
NAVRATYIL Zoltán: *Az ember, mint jogalany. A 2013. évi V. Törvény alapján. Az új Polgári Törvénykönyv rövid magyarázata*. Budapest, Menedzer Praxis, 2016.

NÉMETH (2018)
NÉMETH Gábor: *Bioetikai vázlatok. Bioetika és más életerkölcsi kérdések.* Budapest, Szent István Társulat, 2018.

NIETZSCHE (2000)
NIETZSCHE, Friedrich: *Így szólott Zarathustra.* Budapest, Osiris Kiadó, 2000.

PAULER (1864)
PAULER Tivadar: *Büntetőjogtan I. kötet*. Pest, Pfeifer Ferdinánd, 1864.

PLATÓN (1968)
PLATÓN: *Állam.* [ford.: JÁNOSY István]. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1968.

PLUTARKHOSZ (1965)
PLUTARKHOSZ: *Párhuzamos életrajzok. I. kötet*. (ford.: MÁTHÉ Elek) Budapest, Magyar Helikon, 1965.

PLUTARKHOSZ (1978)
PLUTARKHOSZ: *Párhuzamos életrajzok. I. kötet*. (ford.: MÁTHÉ Elek) Budapest, Magyar Helikon, 1978.

PUKÁNSZKY (2005)
PUKÁNSZKY Béla: *A gyermek a 19. századi magyar neveléstani kézikönyvekben.* Pécs, Iskolatúra, 2005.

PUKÁNSZKY (2013)
PUKÁNSZKY Béla: *A nőnevelés története.* Budapest, Gonodolat Kiadó, 2013.

RABE (1931)
RABE, Hugo (Ed.): Rhetores Graeci. Prolegomenon sylloge. Vollumen: XIV. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Leipzig, De Gruyter, 1931.

RASKÓ (1978)
RASKÓ Gabriella: A női bűnözés. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1978.

REMARQUE (1979)
REMARQUE, Erich Maria: A diadalív árnyékában. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1979.

RÓZSA (2003)
RÓZSA Huba (felelős kiadó): *Az élet kultúrájáért. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele a bioetika néhány kérdéséről*. Budapest, Szent István Társulat, 2003.

RÓZSA (2016)
RÓZSA Huba: *Bevezetés az Ószövetség könyveibe*. Budapest, Szent István Társulat, 2016.

SCHMIDT (1996)
SCHMIDT, Werner H.: *I dieci comandamenti e l'etica veterotestamentaria.* Brescia, Paideia Editrice, 1996.

SCHÜNGEL-STRAUMANN (1977)
SCHÜNGEL-STRAUMANN, Helen: Decalogo e comandamenti di Dio. Brescia, Paideia Editrice, 1977.

SCHWEITZER (1923)
SCHWEITZER, Albert: *Kultur und Ethik. Kulturphilosophie. Zweiter Teil.* München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1923.

SEBESTYÉN (1993)
SEBESTYÉN Jenő: *Református etika.* Budapest–Gödöllő, Iránytű Kiadó, 1993.

SÓLYOM (2001)
SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon.* Budapest, Osiris Kiadó, 2001.

SOMLÓ (1907)
SOMLÓ Bódog: *Az állami beavatkozás és individualismus.* Budapest, Grill Károly, 1907.

SOMLÓ (1911)
SOMLÓ Bódog: *Az értékek problémája.* Budapest, Kilián Frigyes utóda m. k. Egyetemi Könyvkereskedése, 1911.

SZABÓ (1999)
SZABÓ A. Ferenc: *Az abortuszkérdés és a társadalom századunkban.* Magyar Napló Kiadó, Budapest, 1999. 19-24.

SZATHMÁRY (2003)
SZATHMÁRY Béla: *A zsidó jog alapjai.* Budapest, Századvég-LUX, 2003.

SZENTE (2013)
SZENTE Zoltán: *Érvelés és értelmezés az alkotmányjogban*. Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2013.

SZLEMENICS (1862)
SZLEMENICS Pál: *Fenyítő törvényszéki magyar törvény.* Pest, Heckenast Gusztáv, 1862.

SZLEMENICS (1865)
SZLEMENICS Pál: *Magyar fenyítő törvény. Negyedik Javított Kiadás.* Pest, Neckenast Gusztáv, 1865.

SZŰCS (1993)
SZŰCS Ferenc: *Teológiai etika.* Budapest, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztály, 1993.

TACITUS (98)
Publius Cornelius TACITUS: *Agricola*. 98. [2] https://tinyurl.com/54tsjckz

TAMÁSI (2015)
TAMÁSI Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel. Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015.

TARKÁNY SZŰCS (1981)
TARKÁNY SZŰCS Ernő: Magyar jogi népszokások. Budapest, Gondolat Kiadó, 1981.

TYEKVICSKA (2006)
TYEKVICSKA Árpád: *Írások a forradalomról*. *Nagy Iván könyvek 16.* Balassagyarmat, Studium Libra Bt. – Nógrád Megyei Levéltár, 2006.

TIHANYI (2023)
TIHANYI Miklós: *„Ne ölj!" Az élet és emberi méltóság keresztény értéktartalmának büntetőjogi védelme.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.

TÓTH (2010)
TÓTH J. Zoltán: *A halálbüntetés intézményének egyetemes és magyarországi jogtörténete.* Budapest, Századvég, 2010.

VARGA (1974)
VARGA Endre: A királyi curia 1780-1850. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974.

VUCHETICH (1819)
VUCHETICH Mátyás: *Institutiones juris criminalis Hungariae.* Buda, Typis Regiae Universitatis Hungaricae, 1819.

WALDSCHMIDT (2012)
WALDSCHMIDT, Anne: *Selbstbestimmung als Konstruktion – Alltagstheorien behinderter Frauen und Männer. 2. korrigierte Auflage.* Berlin, Springer VS Verlag, 2012.

WALDSTEIN (2012)
WALDSTEIN, Wolfgang: *A szívébe írva: A természetjog, mint az emberi társadalom alapja.* Budapest, Szent István Társulat, 2012.

WALDSTEIN (1989)
WALDSTEIN, Wolfgang: *Lebensschutz und Rechtsschtaatlichkeit, Der Status Des Embryos.* Fassbender, Wien, 1989.

WEBER (2001)
WEBER, Helmut: *Speciális erkölcsteológia. 1. kiadás.* Budapest, Szent István Társulat, 2001.

WEBER (2015)
WEBER, Helmut: *Speciális erkölcsteológia*. *2. kiadás.* Szent István Társulat, Budapest 2015.

WEISSENBERGER (1996)
WEISSENBERGER, Philipp: *Die Einwilligung des Verletzten bei den Delikten gegen Leib und Leben.* Bern, Stämpfli Verlag, 1996.

ZELLER (2009)
ZELLER Judit: *A testen kívül létrejött embriók morális és jogi státusa a reprodukcióhoz való jog és a tudományos kutatás tükrében. Doktori Disszertáció.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, 2009.

ZLINSZKY (1997)
ZLINSZKY János: *Római büntetőjog.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997.

ZOLTÁN (1958)
Zoltán Imre: *A szülész hozzászólása a születésszabályozás kérdéséhez. = A születésszabályozás*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1958.

ZOLTÁN (1978)
ZOLTÁN Imre: *Szülészet*. Budapest, Medicina Könyvkiadó, 1978.

Több szerzős művek

ÁDÁM – BACK – BARTÓK – BASA (1999)
ÁDÁM Antal – BACK András – BARTÓK Irén – BASA Ildikó: *Jogi lexikon*. Budapest, KJK-Kerszöv, 1999.

ANGYAL – ISAÁK (1937)
ANGYAL Pál – ISAÁK Gyula: *Büntető Törvénykönyv. I. kötet.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1937.

BALOGH – HAJAS – SCHANDA (2014)
BALOGH Zsolt – HAJAS Barnabás – SCHANDA Balázs: *Alapjogok és alapvető kötelezettségek fogalma, értelmezése.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vezető-és Továbbképzési Intézet, 2014.

BAYER – KÁLLAI (2010)
BAYER Judit – KÁLLAI Gábor: *Az emberi jogok alapjai.* Budapest, Zsigmond Király Főiskola – L'Harmattan Kiadó, 2010.

BELOVICS – MOLNÁR – SINKU (2021)
BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös rész. A 2012. évi C. törvény alapján. Nyolcadik, hatályosított kiadás.* Budapest, HVG-Orac, 2021.

BESENYEI – BÍRÓ (2007)
BESENYEI Lajos – BÍRÓ György: *Személyek joga.* Miskolc, Novotni Kiadó, 2007.

BÍRÓ – LENKOVICS (1998)
BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: Általános tanok. Magyar polgári jog I. kötet. 3. kiadás Miskolc, Novotni Kiadó, 1998. 185.

BOWMAN – GOLDSTEIN (2021)
BOWMAN, Karlyn – GOLDSTEIN, Samantha: Attitudes about abortion. A comprehensive review of polls from the 1970s to today. Washington, D.C., American Enterprise Institute, 2021.

BRINK – KOOI (2022)
BRINK, Gijsbert van den – KOOI, Cornelis van der: *Keresztyén dogmatika*. (ford.: KISS Jenő – MÁRTON János Kelemen – CSONGOR Attila – SÓGOR Géza) Kolozsvár, Exit Kiadó, 2022.

CHERVENAK – KURJAK – PAPP (2002)
CHERVENAK, Frank A. – KURJAK, Asim – PAPP Zoltán: *The Foetus as a Patient*. The Pantheon Publishing Group, 2002.

CZINE – FIEDLER (2013)

CZINE Ágnes – FIEDLER Laura: *Btk. Fordítókulcs - Oda-Vissza.* Budapest, HVG-ORAC Kft., 2013.

CSINK – FRÖHLICH (2012)
CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: *Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2012.

CUNNINGHAM – LEVENO – BLOOM – SPONG – DASHE – HOFFMAN – CASEY – SHEFFIELD (2014)
CUNNINGHAM, F. Gary– LEVENO, Kenneth J. – BLOOM, Steven L. – SPONG, Catherine Y. – DASHE, Jodi S. – HOFFMAN, Barbara L. – CASEY, Brian M. – SHEFFIELD, Jeanne S.: *Williams Obstetrics*. *Twenty-fourth Edition.* New York City, McGraw Hill, 2014.

EDVI – GYOMAI (1904b)
EDVI Illés Károly – GYOMAI Zsigmond (szerk.): *Csemegi Károly Művei. II. kötet.* Budapest, Franklin Társulat, 1904.

Emberi Jogi (2021)
Emberi Jogi Munkacsoport: *Emberi Jogi Kézikönyv.* Budapest, Igazságügyi Minisztérium, 2021.

ÉLESZTŐS – ROSTÁS (1993)
ÉLESZTŐS László – ROSTÁS Sándor: *Magyar Nagylexikon. I. kötet. A-Anc.* Budapest, Akadémia Kiadó, 1993.

FILÓ – PEHR (2015)
FILÓ Erika – PEHR Erika: *Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2015.

FÖLDI – HAMZA (2015)
FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és institúciói.* Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2015.

FÖLDI – HAMZA (2021)

FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és institúciói.* Budapest, Novissima Kiadó, 2021.

FÖLDVÁRI – ERDŐSY – TÓTH (2002)
FÖLDVÁRI József – ERDŐSY Emil – TÓTH Mihály: *Magyar büntetőjog. Különös rész.* Budapest, Osiris Kiadó, 2002.

GAIZLER – NYÉKY (2003)
GAIZLER Gyula – NYÉKY Kálmán: *Bioetika*. Budapest, Gondolat Kiadói Kör, 2003.

GÁSPÁR – HALASI (1975)
GÁSPÁR Ferenc – HALASI László: *A Budapesti Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1946*. Budapest, Budapest Főváros Levéltára, 1975.

GULYÁS – KÓTHAY (2007)
GULYÁS András – KÓTHAY Katalin Anna: *Túlvilág és mindennapok az ókori Egyiptomban, Források a Kr. e. 3-2. évezredből*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007.

GYÉMÁNT –KATONA (2014)
GYÉMÁNT Richárd –KATONA Tamás: *Demográfia.* Szeged, Pólay Elemér Alapítvány. 2014.

KIS – HOLLÁN (2011)
KIS Norbert – HOLLÁN Miklós: *Büntetőjog II. Az anyagi büntetőjog különös része.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2011.

KOLOSVÁRI – ÓVÁRI (1897)
KOLOSVÁRI Sándor – ÓVÁRI Kelemen: *Werbőczy István Hármaskönyve.* Budapest, Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1897.

LAUFS – UHLENBRUCK (1999)
LAUFS, Adolf – UHLENBRUCK, Wilhelm: *Handbuch des Arztrechts*. München, C. H. Becksche Verlags buchnadlung, 1999.

MOHAMED – HARTIG (2022)

MOHAMED, Besheer – HARTIG, Hannah: *America's Abortion Quandary.* Pew Research Center, 2022.

MOLNÁR – JAKAB (2008)
MOLNÁR Imre – JAKAB Éva: *Római jog.* Szeged, Leges Könyvkiadó és Oktatási Betéti Társaság – Diligens Könyvkiadó és Szolgáltató Betéti Társaság, 2008.

PERSIUS – IUVENALIS (1977)
PERSIUS, Aulus Flaccus – IUVENALIS, Decimus Iunius: *Szatírák. Az ókori irodalom kiskönyvtára.* [ford.: MURAKÖZY Gyula] Budapest, Európai Könyvkiadó, 1977.

POLT – PALLAGI – SCHUBAUER (2020)
POLT Péter – PALLAGI Anikó – SCHUBAUER László: *Büntetőjog a gyakorlatban.* Budapest, Dialóg Campus, 2020.

RENDTORFF – KEMP (2000)
RENDTORFF, Jacob Dahl – KEMP, Peter: *Basic Ethical Principles in European Bioethics and Biolaw.* Guissona, Impremta Barnola, 2000.

SÁRI – SOMODY (2008)
SÁRI János – SOMODY Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II*. Budapest, Osiris Kiadó, 2008.

SIGNORELLI –DIAZ –MORALES (2012)
SIGNORELLI, Janetti– DIAZ, Emilce S. – MORALES, Patricio: Kinases, phosphatases and proteases during sperm capacitation. *Cell and Tissue Research*, vol. 349., issue 3. (2012)

WILLIAMS – PRITCHARD – MACDONALD (1980)
WILLIAMS, John Whitridge – PRITCHARD, Jack A., – MACDONALD, Paul C.: *Williams Obstetrics. Sixteenth Edition.* New York City, Appleton-Century-Crofts, 1980. 7.

ZAKARIÁS – SZIRBIK (2009)
ZAKARIÁS Kinga – SZIRBIK Miklós: Az élethez és az emberi méltósághoz való jog. In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja III.* Budapest, Századvég, 2009.

Kötetbe foglalt művek

ASZTALOS (1981)
ASZTALOS László: A személyek. A jogképesség. In: EÖRSI Gyula – GELLÉRT György: *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. I. kötet.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1981. 82–100.

APPIANOS (2008)
APPIANOS, Alexandrinus: XIII. A római polgárháborúk. 1. (ford. HAHN István) In: APPIANOS, Alexandrinus (szerk.: NÉMETH György – PATAY-HORVÁTH András): *Róma története.* Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 438–524.

BADACSONYI (2021)
BADACSONYI Zoltán: Apróbb elméleti megfontolások az abortusz legitimitásáról. In: BADACSONYI Zoltán (szerk.): *Betű és Lélek. Jog és jogtudomány a kereszténység nézőpontjából tanulmánykötet.* Budapest, Petrecz Sándor Alapítvány, 2021. 351–363.

BAKOS (2011)
BAKOS Eszter: Az élethez való jog kontra az élettől való megfosztás „joga". In: VARGA Norbert (szerk.): *Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák I.* Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2011. 19–42.

BALOGH (2012)
BALOGH Csaba: Teremtés és születés. A Zsoltárok 139,13–16 antropológiai kérdései. In: KÁLLAY Dezső (szerk.): *Studia Doctorum Theologiae Protestantis, 3. kötet.* Kolozsvár, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, 2012. 9–36.

BALOGH (2004)
BALOGH Elemér: A magyar büntetőtörvény-tervezetek szerkezeti fejlődése. In: TÓTH Károly (szerk.): *Tanulmányok dr. Nagy László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2004. 25–39.

BALOGH – HAJAS (2012)
BALOGH Zsolt – HAJAS Barnabás: Rights and Freedoms. In: CSINK, Lóránt – SCHANDA, Balázs – VARGA, András Zs. (szerk.): *The basic law of Hungary: A First Commentary.* Dublin, Clarus Press, 2012. http://tinyurl.com/ddu8y355

BARCSI (2024)
BARCSI Tamás: I. Bevezetés. Halál és kultúra. In: BARCSI Tamás – KŐMÜVES Sándor – NEMESI László: *Életvégi döntések.* Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2024. 13–14.

BARNA (2004)
BARNA Gábor: Abortusz. In: DIÓS István – VICZIÁN János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon. I. kötet (A–Bor). 2. kiadás.* Budapest, Szent István Társulat, 2004.

BERNDORFER (1961)
BERNDORFER Alfréd: A veleszületett rendellenesség pathogenise történelmi szemléletben. II. rész - Történelmi fejlődés a XIX. századig. In: SELLŐ Tiborné (szerk.): *Communicationes Ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica 20.* Budapest, Medicina Egészségügyi Könyvkiadó, 1961. 173–200.

BIBÓ (1986)
BIBÓ István: Az államhatalmak elválasztása egykor és most. In: HUSZÁR Tibor – VIDA István – NAGY Endre (szerk.): *Válogatott tanulmányok. II.* Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1986. 367–397.

BÓDIG (2016)
BÓDIG Mátyás: A jogtudomány módszertani karaktere és a dogmatikai tudomány eszméje. In: BÓDIG Mátyás – ZŐDI Zsolt (szerk.): *A jogtudomány helye, szerepe és haszna; tudománymódszertani és tudományelméleti írások*. Budapest, MTA TK Jogtudományi Intézet – Opten Informatikai Kft., 2016. 86–109. http://tinyurl.com/nhkv9wvk

CAMUS (1990)
CAMUS, Albert: Gondolatok a halálbüntetésről. In: Albert CAMUS (szerk.): *Sziszüphosz mítosza*. Magvető Kiadó, Budapest, 1990. 7–74.

CHILDRESS (2001)

CHILDRESS, James F.: Christian Ethics, Medicine, and Genetics. In: GILL, Robin (ed.): *The Cambridge Companion to Christian Ethics. 1st edition.* Cambridge, Cambrigde University Press, 2001. 261–276.

COHICK (2021)

COHICK, Lynn H.: Loving and Submitting to One Another in Marriage: Ephesians 5:21-33 and Collossians 3:18-19, In: PIERCE, Ronald W. – WESTFALL, Cynthia Long (eds.): *Discovering Biblical Equality: Biblical, Theological, Cultural and Practical Persperctives,* Illinois, Downers Grove, InterVarsity Press, 2021. 185–204.

DÁVID (2003)

DÁVID Antal: Hammurapi törvénykönyve. In: HARMATTA János (szerk.): *Ókori kelet: történeti chrestomathia.* Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 134–160.

DETRE (2021)

DETRE László: Rögtön az egyik legnehezebb – az első abortuszhatározat margójára. A 64/1991. (XII. 17.) AB határozat elemzése. In: GYŐRFI András – KAZAI Viktor Zoltán – ORBÁN Endre (szerk.): *Kontextus által világosan: a Sólyom-bíróság antiformalista elemzése.* Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2021. 163–202.

GEWIRTH (1984)

GEWIRTH, Alan: „Are There Any Absolute Rights?" In: WALDRON, Jeremy (szerk.): *Theories of Rights.* Oxford, Oxford University Press, 1984. 1–16.

FILÓ (2017)

FILÓ Erika: Az abortuszról ismét. In: GÖRÖG Márta – HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege Duce, comite familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábián Eszter tiszteletére, jogászi pályafutásának 60. évfordulójára.* Szeged, Iuris Peritus Kiadó, 2017. 121–126.

FILÓ (2020)
FILÓ Mihály: In vivo és in vitro életvédelem a büntetőjogban. In: FAZAKAS Sándor – KOVÁCS Krisztián (szerk.): *„Mielőtt megformáltalak az anyaméhben.” Az élet kezdetén felmerülő döntések keresztyén etikai megközelítése.* Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete, 2020. 89–100.

FRIVALDSZKY (2017)
FRIVALDSZKY János: Az emberi élet intézményes védelme az ószövetségi jogban. In: BARABÁS A. Tünde – VÓKÓ György (szerk.): *A bonis bona discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából.* Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2017. 97–122.

FRIVALDSZKY (2010b)
FRIVALDSZKY János: Az emberi személy alkotmányos fogalma felé.: a méhmagzat életjogának tesztjén keresztül. In: SCHANDA Balázs – VARGA ZS. András (szerk.): *Látlelet közjogunk elmúlt évtizedéről.* PPKE-JÁK, Budapest, 2010. 19–51.

HALMAI (2006)
HALMAI Gábor: Születés és halál – alkotmányjogi megközelítés. In: IMRE Miklós – LAMM Vanda – MÁTHÉ Gábor: *Közjogi tanulmányok Lőrincz Lajos 70. születésnapja tiszteletére.* Budapest, Corvinus Egyetem – Károli Gáspár Református Egyetem – MTA Jogtudományi Intézet, 2006. 128–134.

HÁMORI (2020)
HÁMORI Antal: A még meg nem született emberi lény életének és méltóságának tisztelete. In: FAZAKAS Sándor – KOVÁCS Krisztián (szerk.): *„Mielőtt megformáltalak az anyaméhben.” Az élet kezdetén felmerülő döntések keresztyén etikai megközelítése.* Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete, 2020. 43–58.

HAJDÚ (1980)
HAJDÚ Lajos: Adalékok a jozefinizmus magyarországi jogi reformtörekvéseinek értékeléséhez. In: ÁDÁM Antal – BENEDEK Ferenc – SZITA János (szerk.): *Studia Iuridica Auctoritate Universitatas Pécs Publicata 95. Jogtörténeti Tanulmányok. Emlékkönyv Csizmadia Andor hetvenedik születésnapjára*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 1980. 127–139.

ISMERETLEN (1988a)
ISMERETLEN Szerző: A Barnabás-levél. [ford.: VANYÓ László] In: VANYÓ László (szerk.) *Apostoli atyák.* Budapest, Szent István Társulat, 1988. 117–130.

ISMERETLEN (1988b)
ISMERETLEN Szerző: Didakhé, azaz: A tizenkét apostol tanítása. [fordította: VANYÓ László] In: In: VANYÓ László (szerk.) *Apostoli atyák.* Budapest, Szent István Társulat, 1988. 48–54.

JÓNÁS (2023)
JÓNÁS Norbert Ferenc: Az abortusz kérdése a protestáns és római katolikus etikában. In: ADORJÁNI Zoltán (szerk.): *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. 13. kötet.* Kolozsvár, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, 2023. 81–128.

KASSÁK (1932)
KASSÁK Lajos: Hozzászólások. III. Írok es hírlapírók. In: TOTIS Béla (szerk.): *Születésszabályozás.* Budapest, Magyarországi Szociáldemokrata Párt Orvostagjai Szervezet, 1932. 93–99.

KOLOH (2015)
KOLOH Gábor: Magzat a méhből. Magzatelhajtás a két világháború közötti Magyarországon. In: GYIMESI Emese – LÉNÁRT András – TAKÁCS Erzsébet (szerk.): *A test a társadalomban.* Budapest, Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, 2015. 267–281.

KOVÁCS (2025)
KOVÁCS Gábor: Az emberi élet kezdetének meghatározása a büntetőjogban. In: BARABÁS A. Tünde – PALLAGI Anikó (szerk.): *Tudomány és praxis: Ünnepi tanulmányok a 70 éves Polt Péter tiszteletére.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2025. 395–404.

JOBBÁGYI (2019)
JOBBÁGYI Gábor: Próbapereim. In: RAFFAI Katalin – SZABÓ Sarolta (szerk.): *Honeste benecare pro Scientia. Ünnepi kötet Burián László 65. születésnapja alkalmából.* Budapest, Pázmány Press, 2019. 465–472.

LÁBADY (2012)
LÁBADY Tamás: Két alkotmánybírósági határozat az alkotmányos rendszerváltás „hőskorából”. In: CSEHI Zoltán – SCHANDA Balázs – SONNEVEND Pál (szerk.): *Viva vox iuris civilis. Tanulmányok Sólyom László tiszteletére 70. születésnapja alkalmából.* Budapest, Szent István Társulat, 2012. 499–507.

MASA (2016)
MASA Gabriella: Gyermekgyilkosság Szeged bűnfenyítő ítélkezési gyakorlatában a XIX. század közepén. In: KECSKÉS Gábor (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2016. Széchenyi István Egyetem Állam- És Jogtudományi Doktori Iskola.* Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2016. 147–160.

MENDELÉNYI (1933)
MENDELÉNYI László: A magzatelhajtás de lege ferenda. (Különös tekintettel az orvos büntetőjogi felelősségére.) In: HELLER Erik – VITÉZ MOÓR Gyula – RÁCZ György (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok Angyal Pál születése 60-ik és jogtanári működése 35-ik évfordulójának emlékére.* Budapest, Pallas Irodalmi És Nyomdai Rt. Kiadása, 1933. 184–197.

MERÉNYI (1993)
MERÉNYI Kálmán: Az emberi életet sértő bűncselekmények kódex szintű szabályozása Magyarországon. In: TÓTH Károly (szerk.): *Emlékkönyv Dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. születésnapjára.* Szeged, József Attila Tudományegyetem. 1993. 257–267.

MERKI (2016)
MERKI Ágnes: Az abortusz vallási és jogi nézőpontból. In: ÁDÁM Antal (szerk.): *Phd Tanulmányok 14.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, 2016. 73–89.

MIKES (2015)
MIKES Lili: A terhességmegszakítás normatív rendszerek szerinti megítélése. In: TÓTH Judit. (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2015. 458–467.

NAGY – VIDA – JUHÁSZ (2009)
NAGY Ferenc – VIDA Mihály – JUHÁSZ Zsuzsanna: „*Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények”*. In: Nagy Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része.* Budapest, Orac Kiadó Kft. 2009. 92–98.

NAGY (2024)
NAGY József: Egészséges család a Kol 3,18-21 szerint. In: NÉMETH Tamás – NÉMETH TAMÁSNÉ SCHÉDL Tímea (szerk.): *Önazonosság, lelkiség, lelkigondozás. A 2023-as év lelkitovábbképzőin elhangzott előadások.* Pápa, Pápai Református Teológiai Akadémia, 2024. 111–127.

NAGY SZENT (2001)
NAGY SZENT Bazileosz: Az ember teremtéséről I-II. In: VANYÓ László (szerk.): *Nagy Szent Bazileosz művei. Ókeresztény írók, XVI. kötet.* Budapest, Szent István Társulat, 2001. 92–133.

NAVRATYIL (2014)
NAVRATYIL Zoltán: „Poszthumán jövendőnk” jóslata az Alaptörvényben?: Megjegyzések az Alaptörvény egyes biojogi rendelkezéseihez. In: POGÁCSÁS Anett (szerk).: *Quærendo et Creando. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából.* Budapest, Xenia, 2014. 425–439.

NÁNÁSI (2019)
NÁNÁSI László: A Csemegi-kódex születése. In: VÓKÓ György – BARABÁS Andrea Tünde – TAMÁSI Erzsébet (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 56.* Budapest, OKRI, 2019. 9–26.

OROSZ (2017)
OROSZ Gábor Viktor: Születés és a halandóság etikája. In: FAZAKAS Sándor (szerk.): *A protestáns etika kézikönyve.* Budapest, Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, 2017. 179–222.

PAKSY (2008)
PAKSY Máté: Az originalizmusról. In: PAKSY Máté (szerk.): *Európai jog és jogfilozófia. Konferenciatanulmányok az európai integráció ötvenedik évfordulójának ünnepére.* Budapest, Szent István Társulat, 2008. 73–91.

PALASIK (2007)
PALASIK Mária: A női egyenjogúság szabályozása Magyarországon a 20. század második felében. In: PALASIK Mária (szerk.): *A nő és a politikum. A nők politikai szerepvállalása Magyarországon*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2007. 81–125.

PETŐ (2005)
PETŐ Andrea: Abortőrperek és „bajba jutott nők" 1952-ben. In: PALASIK Mária – SIPOS Balázs (szerk.): *Házastárs? Vetélytárs? Munkatárs? A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon.* Budapest, Napvilág Kiadó, 2005. 300–319.

PÓCZA (2014)
PÓCZA Kálmán: Kontroverse Verfassunggebung mit Kompromisslösung? Text und Kontext des ungarischen Grundgesetzes. In: BOS, Ellen - PÓCZA, Kálmán (szerk.): *Verfassunggebung in konsolidierten Demokratien. Neubeginn oder Verfall eines politischen Systems?* Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2014. 211–231.

SAXTON (2000)
SAXTON, Marsha: Why members of the disability community oppose prenatal diagnosis and selective abortion. In: PARRENS, Eric and ASH, Adrienne (edit.): Prenatal Testing and Disability Rights. Washington DC, Georgetown University Press, 2000. 147–164.

SCHANDA (2013)
SCHANDA Balázs: Világnézeti és erkölcsi kérdések az új Alkotmányban. In: DRINÓCZI Tímea – JAKAB András (szerk.): *Alkotmányozás Magyarországon 2010-2011. I. kötet.* Budapest, Pázmány Press, 2013. 123–131.

SZOMBATI (2017)
SZOMBATI Ivett: Bioetika az Alaptörvényben. In: KESERŰ BARNA Arnold (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2017. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.* Győr, SZE-ÁJDI, 2017. 337–348.

TAKÁCS (2009)
TAKÁCS Albert: Az emberi méltóság elve a filozófiában és az alkotmányjogban. In: HAJAS Barnabás – SZABÓ Máté (szerk.): *Emberi méltóság korlátok nélkül. A gyermekek, a hajléktalanok és a gyülekezők jogai.* Budapest, Országgyűlés Hivatala, 2009. 21–41.

TAKÁCS (2015a)
TAKÁCS Erzsébet: A születés esetlegességei. A prenatális diagnosztika szociológiai problematizalasa. KISDI Barbara: *Létkérdések a születés körül. Társadalomtudományi vizsgálatok a szülés és születés témakörében.* Budapest, L'Harmattan Kiadó - Könyvpont Kiadó, 2015. 395–411.

TAYLOR (1999)
TAYLOR, Paul W.: A természet iránti tisztelet etikája. In: MOLNÁR László – BAKCSI György (szerk.): *Legyenek-e a fáknak jogaik? Környezeti-etikai szöveggyűjtemény.* Budapest, Typotex, 1999. 175–193.

TERTULLIANUS (1986)
TERTULLIANUS, Quintus Septimius Florens: Védőbeszéd. (Apologeticum). In: VANYÓ László (szerk.): *Tertullianus művei. Ókeresztény Írók 12. kötet.* Budapest, Szent István Társulat, 1986. 61–150.

TÓTH (2003)
TÓTH Gábor Attila: Az emberi méltósághoz való jog és az élethez való jog. In: HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk): *Emberi jogok.* Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 255–362.

TÓTH (2008)
TÓTH Gábor Attila: Az emberi méltósághoz való jog és az élethez való jog. In: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi Jogok.* Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 255–361.

TÓTH (1993)
TÓTH Kálmán: Kazuisztikus törvény. In: BARTHA Tibor (szerk.): *Keresztyén bibliai lexikon. II. kötet.* Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993.

TŐKEY (2018)
TŐKEY Balázs: Az élethez és emberi méltósághoz való jog, mint személyiségi jog. In: GRAD-GYENGE Anikó – KABAI Eszter – MENYHÁRD Attila (szerk.): *Liber Amicorum. Studia G. Faludi dedicata. Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018. 450–464.

TUBA (2002)
TUBA Iván: VII. Személy és erkölcs. In: BERAN Ferenc (szerk.): *Emberismeret és etika*. Budapest, Szent István Társulat, 2002. 119–140.

TURZA (2014)
TURZA Réka: A magzatelhajtás szabályozásának története Magyarországon. In: POGÁCSÁS Anett – SZILÁGYI Pál – LÁNCOS Petra Lea – ÁDÁNY Tamás (szerk.): *Jogi tanulmányok tehetségek tollából - Érvelések az Európai Parlament kapcsán.* Budapest, Pázmány Press PPKE JÁK, 2014. 129–144.

SZALAI (2011)
SZALAI Anikó: Camus *Gondolatok a halálbüntetésről - nemzetközi színezettel.* In: VARGA Norbert (szerk.): *Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák I.* Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2011. 145–152.

VÁMBÉRY (1932)
VÁMBÉRY Rusztem: „Töltsétek be a földet" (Előszó). In: TOTIS Béla (szerk.): *Születésszabályozás.* Budapest, Magyarországi Szociáldemokrata Párt Orvostagjai Szervezet, 1932. 3–7.

VÁRALLAI (2022)
VÁRALLAI Luca: Életvédelem, teremtésvédelem – a jog lehetőségei. Pro life – az élet mellett. In: BADACSONYI Zoltán (szerk.): *Betű és Lélek II. Keresztényként és jogászként a jövőbe.* Budapest, Petrecz Sándor Alapítvány, 2022. 86–108.

VEJKEY (2010)
VEJKEY Imre: Az emberi jogok hídjai. In: OROSZ András Lóránt (szerk.): *Emberi jogok a Katolikus Egyház életében és jogában.* Budapest, L'Harmattan Kiadó – Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola 2010. 51–86.

VIDA (2013)
VIDA Mihály: Az élet és az egészség elleni bűncselekmények. In: KARSAI Krisztina – SZOMORA Mihály – VIDA Mihály (szerk.): *Anyagi Büntetőjog. Különös rész I.* Szeged, Iurisperitus Bt., 2013.

VISKY (2018)
VISKY S. Béla: Lehet-e jó lelkiismerettel abortuszt végrehajtani? In: VISKY S. Béla: *Megtartó ismeret: mai kérdésekről presbiterek, gyülekezeti tagok, érdeklődők részére*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2018. 248–254.

VISONTAI-SZABÓ (2020)
VISONTAI-SZABÓ Katalin: Jogi pszichológia. In: FARKAS Johanna – HALLER József (szerk.): *Pszichológia a közszolgálatban II.* Budapest, Dialóg Campus, 167–178.

YAMAUCHI (2014)
YAMAUCHI, Edwin M.: Abortion. In: YAMAUCHI, Edwin M. – WILSON, Marvin R. (eds.): *Dictionary of Daily Life in Biblical & Post-Biblical Antiquity: Abortion. Complete in One Volume. A–Z.* Massachusetts–Peabody, Hendrickson Publishers Marketing, 2014. 5–10.

ZAKARIÁS (2018a)
ZAKARIÁS Kinga: Élethez való jog In: LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia.* Budapest, HVG-ORAC, 2018. 279–285.

ZELLER (2011)
ZELLER Judit: Génsebészet baltával – az Alaptörvény bioetikai tartalmú rendelkezéseinek értékelése. In: DRINÓCZI Tímea (szerk.): *Magyarország új alkotmányossága.* Pécs, PTE ÁJK, 2011. 191–204.

ZIEBERTZ (2019)
ZIEBERTZ, Hans-Georg: Human Dignity, Religious Ethics or Hedonism – What Can Predict Young People's Attitudes in Germany Towards the Right to Life in the Cases of Euthanasia and Abortion? In: ZIEBERTZ, Hans-Georg – ZACCARIA, Francesco (eds.): *Euthanasia, Abortion, Death Penalty and Religion – The Right to Life and its Limitations.* Cham, International Empirical Re-search, Springer International Publishing, 2019. 83–104.

ZIEBERTZ – ZACCARIA (2019)
Hans-Georg ZIEBERTZ – Francesco ZACCARIA: The Right to Life Questioned. Introductory Remarks. In: Hans-Georg ZIEBERTZ – Francesco ZACCARIA (eds.): *Euthanasia, Abortion, Death Penalty and Religion – The Right to Life and its Limitations.* Cham, International Empirical Re-search, Springer International Publishing, 2019. 1–12.

ZLINSZKY (1994)
ZLINSZKY János: A polgári jog és az Alkotmány. In: MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos (szerk.): *Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára.* Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, 1994. 283–296.

Folyóiratok

ABELES (1859)
ABELES Bernát: Braun Tanár szülészeti korodájáról Bécsben. A hányás terheseknél. *Orvosi Hetilap,* 1859/50.

ADY (1910)
ADY Endre: A fajok cirkuszában. *Nyugat,* 1910/5.

ALBAR (2001)
ALBAR, Mohammed Ali: Induced abortion from an Islamic perspective: Is it criminal or just elective? *Journal of Family & Community Medicine,* 2001/3.

ALTSHULER – STOREY – PRAGER (2015)
ALTSHULER, Anna L. – STOREY, Helen L. Gerns – PRAGER, Sarah W.: Exploring abortion attitudes of US adolescents and young adults using social media. *Contraception,* vol. 91., no. 3. (2015) 226–233.

ANDORKA (1990)
ANDORKA Rudolf: Abortusz és népesedés. *Élet és Tudomány,* 1990/42.

ARIES (1980)
ARIES, Philippe: Two Successive Motivations for the Declining Birth Rate in the West. *Population and Development Review,* vol 6., no. 4. 1980.

BARCSI (2003)
BARCSI Tamás: Erkölcsi döntés és életvédelem. Gondolatok az abortuszkérdés etikai szempontú elemzéséhez. *JURA,* 2003/2.

BATÓ (2003)
BATÓ Szilvia: A magzatelhajtás tényállása az osztrák és a magyar jogtudományban a Theresianától 1848-ig. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta juridica et politica,* 2003/2.

BELINSZKY (2013)
BELINSZKY Adrienn: A fogantatás, és ami mögötte van – egyes speciális kérdések a büntetőjog szemszögéből. *Debreceni Jogi Műhely,* 2013/4.

BODA (1986)
BODA László: A megtermékenyítés és az emberi lélek kezdete. *Vigilia,* 1986/8. 608–612.

BOEHM (1833)
BOEHM Károly: A gyermekölésről orvostörvényi tekintetből. *Tudományos Gyűjtemény,* 1833/4. 57–84.

BÓDI (2022)
BÓDI Stefánia: Gondolatok az eutanáziáról Oregon állam szabályozása kapcsán. *Jogelméleti Szemle.* 2022/1.

BÖCKLE (1985)
BÖCKLE, Franz: Géntechnológia és szaporodástechnika. *Mérleg,* 1985/3. 252–270.

CHRONOWSKI (2017)
CHRONOWSKI Nóra: Az alkotmánykonform értelmezés és az alaptörvény, *Közjogi szemle,* 2017/4.

CLELAND –BERNSTEIN –EZEH – FAUNDES – GLASIER – INNIS (2006)
CLELAND, John – BERNSTEIN, Stan – EZEH, Alex – FAUNDES, Anibal – GLASIER, Anna – INNIS, Jolene: Family planning: the unfinished agenda. *Sexual and Reproductive Healt, vol. 368, issue 9549.* (2006) 1810–1827.

CZEIZEL (2001)
CZEIZEL Endre: A magzat élete és halála, különös tekintettel a teratanáziára. *Belügyi Szemle,* 2001/1.

CZEIZEL (1997)
CZEIZEL Endre: Infecundin ’68. *Beszélő - politikai és kulturális folyóirat,* 1997/11.

CSARMASZ – TÓTH – TÓTH (2016)
CSARMASZ Eszter – TÓTH Kata Otília – TÓTH Rebeka Bernadett: A várandósság megszakítása. *Élet és Tudomány*, 2016/19.

CSEHES (2024)
CSEHES András: "Vigyázó szemetek Párizsra vessétek!" *Jogtudományi Közlöny,* 2024/7-8.

CSEHES (2023)
CSEHES András: Vázlat az abortuszok magyarországi szabályozásának történeti alakulásához. *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium,* 2023/2.

DE CRESPIGNY –WILKINSON – DOUGLAS – TEXTOR – SAVULESCU (2010)
DE CRESPIGNY, Lachlan J. – WILKINSON, Dominic J. – DOUGLAS, Thomas – TEXTOR, Mark – SAVULESCU, Julian: Australian attitudes to early and late abortion. *Medical Journal of Australia*, vol. 193., no. 1. (2010) 9–12.

DOBAI (2007)
DOBAI Sándor: Jog és erkölcs viszonya az abortusz tükrében. *JURA*, 2007/1.

ENGELHARDT JR. (2001)
ENGELHARDT JR., Hugo Tristram: The many faces of autonomy. *Health Care Analysis,* vol. 9. no. 3. (2001)

FAYER (1897)
FAYER László: Bevezető tanulmány az 1843-iki büntetőjogi javaslatokhoz. *Akadémiai Értesítő*, 1897/1.

FILÓ (2016)
FILÓ Erika: A magzatvédelemről ismét. *JURA,* 2016/2.

FLECK – GADÓ – HALMAI – HEGYI – JUHÁSZ – KIS – KÖRTVÉLYESI – MAJTÉNYI – TÓTH (2011)
FLECK Zoltán – GADÓ Gábor – HALMAI Gábor – HEGYI Szabolcs – JUHÁSZ Gábor – KIS János – KÖRTVÉLYESI Zsolt – MAJTÉNYI Balázs – TÓTH Gábor Attila: Vélemény Magyarország Alaptörvényéről. *Fundamentum*, 2011/1.

FÖLDES (1932)
FÖLDES Lajos: Hozászólások. I. Orvosok. In: TOTIS Béla (szerk.): *Születésszabályozás.* Budapest, Magyarországi Szociáldemokrata Párt Orvostagjai Szervezet, 1932. 34-36.

FÖLDÉNYI (2000)
FÖLDÉNYI JÁNOS: Törvényhozás és életvédelem. *Magyar Bioetikai Szemle,* 2000/4.

FRIVALDSZKY (2014)
FRIVALDSZKY János: Az emberi személy és annak méltósága jogfilozófiai perspektívában – különös tekintettel a jogalanyisághoz és az élethez való jog aktuális kérdéseire. *Acta Humana*, 2014/1.

FRIVALDSZKY (2020)
FRIVALDSZKY János: Az ember jogalanyiságának, életéhez és méltóságához való joga a kortárs katolikus természetjogi alapú jogfilozófiai megközelítésben. *Acta Humana*, 2020/4.

FRIVALDSZKY (2010a)
FRIVALDSZKY János: Beköszöntő az "Emberi méltóság és jog" tematikus számhoz. *Iustum Aequum Salutare,* 2010/4.

FUREDI (2001)
Ann FUREDI (2001): Issues for service providers: a response to points raised. *Journal of medical ethics*, vol. 27., suppl. 2. (2001) 28–32.

GAÁL (2017)
GAÁL Szilvia: Az élet elleni bűncselekmények a Csemegi-kódex tükrében. *Régiókutatás Szemle*, 2017/1.

GANATRA – GERDTS –ROSSIER – JOHNSON JR. – TUNÇALP – ASSIFI – SEDGH – SINGH – BANKOLE – POPINCHALK – BEARAK – KANG – ALKEMA (2017)
GANATRA, Bela – GERDTS, Caitlin – ROSSIER, Clémentine – JOHNSON JR., Brooke Ronald– TUNÇALP, Özge – ASSIFI, Anisa – SEDGH, Gilda – SINGH, Susheela – BANKOLE, Akinrinola – POPINCHALK, Anna – BEARAK, Jonathan – KANG, Zhenning – ALKEMA, Leontine: Global, regional, and subregional classification of abortions by safety, 2010–14: estimates from a Bayesian hierarchical model. *The Lancet,* vol. 390., no. 10110. (2017) 2372–2381.

GARAY (2014)
GARAY Mária: A magzat élethez való joga. *Magyar Bioetikai Szemle*, 2014/1. 3–10.

GARDNER (1975)
GARDNER, Reginald Frank Robert: New ethical approach to abortion and its implications for the euthanasia dispute. *Journal of Medical Ethics,* vol. 1. no. 1. 1975. 127–131.

GÁLICZ (2014)
GÁLICZ Boglárka: Gyámoltalan életek, avagy a csecsemőgyilkosság és az abortusz összehasonlítása a büntetőjogban. *Diskurzus,* 2014/1. 3.

GILÁNYI (2006)
GILÁNYI Eszter: Női bűnök. A magzatelhajtás, a gyermeköles és a gyermekkitétel büntetőjogi szabályozásának áttekintése. *Publicationes Universitatis Miskolcinensis. Sectio Juridica et Politica,* 2006/24.

GIUBILINI – MINERVA (2013)
GIUBILINI, Alberto – MINERVA, Francesca: After-birth abortion: why should the baby live? *Journal of Medical Ethics,* 2013/5.

GRADVOHL (2015)
GRADVOHL Edina: Az abortusz megítélése az antik világban. *Kaleidoscope,* 2015/11.

GREBELYNÉ KISS (2018)
GREBELYNÉ KISS Evelin: Az abortusz törvényi szabályozása és megítélése napjainkban. *Polgári Szemle,* 2018/1-3.

HALÁSZ (2018)
HALÁSZ Csenge: Nem kívánt életek, avagy a létezés maga a kár? A gyermek születésével összefüggő kárigények bírói gyakorlatának a margójára. *Publicationes Universitatis Miskolcinensis, Sectio Juridica et Politica.* 2018/2. Wolfgang WALDSTEIN

HALDANE – LEE (2003)
HALDANE, John – LEE, Patrick: Aquinas on Human Ensoulment, Abortion and the Value of Life. *Philosophy,* vol. 78. no. 2. 2003. 255–278.

HALMAI (1998)
HALMAI Gábor: Az alkotmány mint norma a bírói jogalkalmazásban, *Fundamentum,* 1998/3.

HÁMORI (2016)
HÁMORI Antal: A család(ok) és a magzati élet védelme, támogatása a mai magyar jogban demográfiai helyzetképpel. *Iustum, Aequum, Salutare,* 2016/4.

HÁMORI (2018)
HÁMORI Antal: A „duplex effectus” és a „kisebbik rossz” elve az állapotos nő életveszélye esetén. *Magyar Sion, Új folyam*, 2018/2. 239–253.

HÁMORI (2023a)
HÁMORI Antal: A "magzat" alkotmánybírósági és alaptörvényi védelme. *Jogtudományi Közlöny,* 2023/7-8.

HÁMORI (2000)
HÁMORI Antal: A magzat élethez való joga. *Magyar Bioetikai Szemle,* 2000/3.

HÁMORI (2011b)
HÁMORI Antal: A magzati élet védelme Magyarország Alaptörvényében. *Magyar Bioetikai Szemle,* 2011/3-4. 130–150.

HÁMORI (1999)
HÁMORI Antal: A magzat jogalanyisága és perbeli jogképessége a hatályos magyar jogban. *Magyar Bioetikai Szemle,* 1999/4.

HÁMORI (2012)
HÁMORI Antal: A születés előtti emberi élet alkotmányos védelme (alkotmányozás, alkotmánybíráskodás), *Magyar Jog,* 2012/1.

HÁMORI (2011a)
HÁMORI Antal: Életvédelem a mai magyar „jog"-ban (kánonjogi összehasonlítással). *Iustum Aequum Salutare*, 2011/1.

HÁMORI (2022)
HÁMORI Antal: Javaslat a még meg nem született emberi lény életének fokozottabb védelme érdekében. Jogelméleti szemle. *Jogelméleti szemle,* 2022/1.

HÁMORI (2004)
HÁMORI Antal: Magzatvédelem a mai magyar jogban. I. *Magyar Bioetikai Szemle,* 2004/3.

HÁMORI (2023b)
HÁMORI Antal: Szempontok a még meg nem született emberi lény életének jogi védelméhez. *Jogtudományi Közlöny,* 2023/5.

HESSINI (2007)
HESSINI, Leila: Abortion and Islam: Policies and Practice in the Middle East and North Africa. *Reproductive Health Matters,* 2007/29.

HOHMANN – LEFÈVRE – GARENNE (2014)
HOHMANN, Sophie A. – LEFÈVRE Cécile A. – GARENNE, Michel L.: A framework for analyzing sex-selective abortion: the example of changing sex ratios in Southern Caucasus, *International Journal of Women's Health,* vol. 6. (2014) 889–897.

HOPPÁR (2016)
HOPPÁR Kíra: Az állami büntetőhatalom kezdetei az antik Rómában. *Scriptura,* 2016/2.

ISMERETLEN (1946)
ISMERETLEN Szerző: Megdöbbentő mértékben emelkedett a magzatelhajtások száma. *Világ,* 1946/285.

JOBBÁGYI (2006)
JOBBÁGYI Gábor: A művi megtermékenyítés jogi és erkölcsi kérdõjelei. *Iustum Aequum Salutare,* 2006/1–2. 147–158.

JOBBÁGYI (1993a)
JOBBÁGYI Gábor: A méhmagzat jogi helyzete és védelme. A terhességmegszakítás ellen az ókori és középkori jogokban. *Magyar Jog*, 1993/1.

JOBBÁGYI (1993b)
JOBBÁGYI Gábor: A méhmagzat jogképessége és életjoga a magyar jogban. *Magyar Jog,* 1993/5.

JOBBÁGYI (1993c)
JOBBÁGYI Gábor: A méhmagzat jogállása, életjoga s védelme a terhességmegszakítás ellen. *Magyar Jog,* 1993/8.

JOBBÁGYI (1987)
JOBBÁGYI Gábor: A terheség művi megszakítása – polgári jogi kérdőjelek. *Jogtudományi Közlöny,* 1987/9.

JOBBÁGYI (2004b)
JOBBÁGYI Gábor: Az ember, mint kár? A joggyakorlat és -elmélet ellentmondásai az Alkotmánybíróság második abortuszdöntése nyomán. *Jogtudományi Közlöny*, 2004/1.

JOZKOWSKI – CRAWFORD – HUNT (2018)
JOZKOWSKI, Kristen N. – CRAWFORD, Brandon L. – HUNT, Mary E. (2018): Complexity in Attitudes Toward Abortion Access: Results from Two Studies. *Sexuality Research and Social Policy,* vol. 15., no. 4. (2018) 464–482.

JULESZ (2008)
JULESZ Máté: Környezetvédelem, mint társadalmi érdek. *Társadalomkutatás,* 2008/26.

KAUFMANN (1997)
KAUFMANN, Arthur: Halálbüntetés (recenzió). *Mérleg,* 1997/3.

KLINGER – MONIGL (1981)
KLINGER András – MONIGL István: Népesedés és népesedéspolitika Magyarországon az 1970-es és az 1980-as évtizedben. *Demográfia,* 1981/4.

KOLOZSI (1996)
KOLOZSI Béla: A magzati élet megszakításáról. *Magyar Bioetikai Szemle,* 1996/2-3.

KONRÁD (2021)
KONRÁD Flóra: Születésszabályozás. Fogamzásgátlás, abortusz, szexuális nevelés *Kaleidoscope,* 2021/22.

KŐRÖSI (2016)
KŐRÖSI Alexandra: Jogvédelem az élet kezdetén. A méhmagzat jogalanyi státusza. *Jog, Állam, Politika,* 2016/2.

LAHTI (1988)
LAHTI, Raimo: Criminal Law and Modern Bio-Medical Technologies. General Report. *Revue Internationale de Droit Penal*, 1988/3-4. 603–628.

LÁBADY (2006)
LÁBADY Tamás: „Szabadságra elhivatva az életért." *Iustum Aequum Salutare*, 2006/3-4.

LÁSZLÓFI – SÁNDOR (2025)
LÁSZLÓFI Viola – SÁNDOR Judit: Nők az állami és orvosi paternalizmus hálójában. A terhességmegszakítás engedélyezésének változó kontextusai 1954–1980 között Magyarországon. *Múltunk,* 2025/1.

LŐRINCZY (2001)
LŐRINCZY György: Gondolatok a Csemegi-kódexről. *Ügyészek lapja*, 2001/3.

MALLAPATY (2023)
MALLAPATY, Smriti: Disgraced crispr-baby scientist refuses to respond to questions. *Natur,* vol. 614., no. 7949. (2023) 599–600. https://tinyurl.com/3djkfntj

MARECEK – MACLEOD – HOGGART (2017)
MARECEK, Jeanne – MACLEOD, Catriona – HOGGART, Lesley: Abortion in legal, social, and healthcare contexts. *Feminism & Psychology,* vol. 27., no. 1. (2017) 4–14.

MÉSZÁROS (2013)
MÉSZÁROS Ádám Zoltán: Gondolatok az élethez való jog korlátozhatóságának kérdéséről. *De iurisprudentia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat*, 2013/1.

MIKES (2014)
MIKES Lili: A méhmagzat érdekeinek képviselője: gondnok vagy gyám? *De iurisprudentia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat*, 2014/2.

MIKOŁAJCZAK – BILEWICZ (2015)
MIKOŁAJCZAK, Małgorzata – BILEWICZ, Michał: Foetus or child? Abortion discourse and attributions of humanness. *British Journal of Social Psychology*, vol. 54., no. 3. (2015) 500–518.

MINK (1991a)
MINK András: Abortuszvita. *Beszélő Hetilap,* 1991/50.

MINK (1991b)
MINK András: Kis magyar abortusztörténet. *Beszélő Hetilap*, 1991/48.

MISI (2011)
MISI László: A személy elleni bűncselekmények. *Ügyészek lapja,* 2011/3.

MURINKÓ (2014)
MURINKÓ Lívia: A nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdök európai kitekintésben: értékek és gyermekgondozás. *Szociológiai Szemle*, 2014/1.

NAGY – HUSZÁR – KALÓ – RIGÓ (2020)
NAGY Beáta Magda – HUSZÁR Katalin – KALÓ Zsuzsa – RIGÓ Adrienn: A művi abortusz reprezentációja a magyar online médiában. *Metszetek,* 2020/1.

NAGY (1998)
NAGY Zoltán: 120 éves a Csemegi-kódex. *JURA*, 1998/1.

NEETHLING (2005)
Johann NEETHLING: *Comparative and International Law Journal of Southern Africa,* vol. 38. no. 2. (2005) 210-245.

NÉMETH (1992a)
NÉMETH György: Torz magyar abortusztörténet. *Beszélő Hetilap,* 1992/4.

NÉMETH (1992b)
NÉMETH György: Volt-e Ratkó törvény? *Társadalmi Szemle,* 1992/12.

NIJHUIS (2003)
Jan G. NIJHUIS: Fetal behavior. *Neurobiology of Aging,* vol. 24., supp. 1. (2003) 41–46.

NORRIS – BESSETT – STEINBERG – KAVANAUGH – DE ZORDO– BECKER (2011)
NORRIS, Alison – BESSETT, Danielle, – STEINBERG, Julia R. – KAVANAUGH, Megan L. – DE ZORDO, Silvia – BECKER, Davida: Abortion Stigma: A Reconceptualization of Constituents, Causes, and Consequences. *Women's Health Issues,* vol. 21., no. supplement 3. (2011) S49–S54.

PAPWORTH (2011)
PAPWORTH, Vicky: Abortion services: the need to include men in care provision. *Nursing Standard,* vol. 25., no. 40. (2011) 35–37.

PARSONS – RICHARDS – KANTER (1990)
PARSONS, Nancy K. – RICHARDS, H. C. – KANTER, Geoffry D. P.: Validation of a scale to measure reasoning about abortion. *Journal of Counseling Psychology*, vol. 37., no. 1. (1990) 107–112.

PATARICZA (2010)
PATARICZA Dóra: Phlegón monstrumai - hermafroditák, nemváltoztatók és más csodás lények phlegón csodálatos történetek című művében. – Monsters of Phlegon - Hermaphrodites, Sex-Changers and Other Strange Beings in Phlegon 's Marvellous Stories. *Orvostörténeti közlemények,* 2010/1-4.

PAULOVICS (2007)
PAULOVICS Anita: Az élethez való jog korlátozhatósága. *Publicationes Universitatis Miskolcinensis. Sectio Juridica et Politica.* 2007/2.

PETŐ (1999)
PETŐ Andrea: Átvonuló hadsereg, maradandó trauma. Az 1945-ös nemi erőszak esetek emlékezete. *Történelmi Szemle,* 1999/1-2.

PETŐ – SVÉGEL (2021)
PETŐ Andrea – SVÉGEL Fanni: A háborús nemi erőszak és a nőgyógyász lobbi hatása a magyarországi születésszabályozási rendszerre. *Per Aspera ad Astra*, 2021/1.

POKOL (2002)
POKOL Béla: Az amerikai textualista jogfelfogás felemelkedése. *Jogelméleti Szemle,* 2002/3.

PONGRÁCZNÉ RUZSICSKA (2013)
PONGRÁCZNÉ RUZSICSKA Yvette: A fiatalok megváltozott lehetőségei a párkapcsolatok, fogamzásgátlás, abortusz, fiatalkori gyermekvállalás, örökbeadás területein. *Jogelméleti Szemle,* 2013/4.

PÓCZA (2005)
PÓCZA Róbert: Az újszülött megölése: alap-, minősített vagy privilegizált eset? *Magyar jog,* 2005/3.

PURCELL – HILTON – MCDAID (2014)
PURCELL, Carrie – HILTON, Shona – MCDAID, Lisa: The stigmatisation of abortion: a qualitative analysis of print media in Great Britain in 2010. *Culture, Health & Sexuality,* vol. 16., no. 9. (2014) 1141–1155.

PÜNKÖSTI (1970)
PÜNKÖSTI Árpád: „Új népbetegség: az abortusz.” *Korstárs,* 1970/8.

RADOLOVIĆ (2006)
RADOLOVIĆ, Aldo: Pravo osobnosti u novom Zakonu o obveznim odnosima/Right on personality in the new Act on obligations, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci,* vol. 27. no. 1. (2006) 129–170.

RAKOVSZKY (1866)
RAKOVSZKY István: Az őskor jogtörténelmi és nemzetközi viszonyai (Laurent François után). *Jogtudományi Közlöny,* 1866/1.

ROETS – DIERICKX – DELIENS – CHAMBAERE – DOMBRECH – ROELENS – BEERNAER (2021)
ROETS, Ellen – DIERICKX, Sigrid – DELIENS, Luc – CHAMBAERE, Kenneth – DOMBRECH, Laure – ROELENS, Kristien – BEERNAER, Kim: Healthcare professionals' attitudes towards termination of pregnancy at viable stage. *Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica,*2021/1.

ROJKOVICH (2023a)
ROJKOVICH Bernadette: A fogyatékos magzat élethez és emberi méltósághoz való jogának biztosítása bioetikai szemszögből. *Magyar Bioetikai Szemle,* 2023/4.

ROJKOVICH (2023b)
ROJKOVICH Bernadette: Agora. Beszámoló a Magyar Orvosi Kamara Országos Elnöksége által a „Szívhang rendeletről" szóló társadalmi párbeszédről. *Magyar Bioetikai Szemle,* 2023/4.

SAJÓ (2003)
SAJÓ András: Mi a „természettől adott" az emberi jogokban? *Állam- és Jogtudomány.* 2003/1–2. 3–22.

SÁNDOR (1998)
SÁNDOR Judit: *„Újabb érvek a terhességmegszakítás alkotmányosságáról." Fundamentum,* 1998/3.

SÁNDOR – HORVÁTH– RADVÁNY (2015)
SÁNDOR Anikó – HORVÁTH Péter László – RADVÁNY Katalin: A gyógypedagógia és a társadalmi kirekesztés új formái. *Gyógypedagógiai szemle,* 2015/2.

SCHANDA (2015)
SCHANDA Balázs: Keresztény vagy semleges? Az Alaptörvény identitásának kérdése. *Magyar Jog*, 2015/1.

SCHMIDT (2020)
SCHMIDT Andrea: A varsói forró ősz. A lengyel abortusztörvény és utóélete. *Pólusok,* 2020/2. 123–143.

SCIPIADES (1919)
SCIPIADES Elemér: Háborús nyomok a szülészetben és a nőgyógyászatban. *Orvosi Hetilap*, 1919/11.

SEDGH – BEARAK – SINGH – BANKOLE – POPINCHALK – GANATRA – ROSSIER – GERDTS – TUNÇALP – JOHNSON JR. – JOHNSTON – ALKEMA (2016)
SEDGH, Gilda – BEARAK, Jonathan – SINGH, Susheela – BANKOLE, Akinrinola – POPINCHALK, Anna – GANATRA, Bela – ROSSIER, Clémentine – GERDTS, Caitlin – TUNÇALP, Özge – JOHNSON JR., Brooke Ronald – JOHNSTON, Heidi Bart – ALKEMA, Leontine: Abortion incidence between 1990 and 2014: global, regional, and subregional levels and trends. *The Lancet,* vol. 388., no. 10041. (2016) 258–267.

SESZTÁK (1991)
SESZTÁK Ágnes: „Jöhet újabb Ratkó-korszak?" *Kisalföld,* 1991/188.

SHAPIRO (2014)
SHAPIRO, Gilla Keren: Abortion law in Muslim-majority countries: an overview of the Islamic discourse with policy implications. *Health Policy and Planning,* 2014/4.

SOMODY – VISSY (2023)
SOMODY Bernadett – VISSY Beatrix: Alapjogi szempontok az abortuszszabályozás változásához. *Jogtudományi Közlöny,* 2023/9.

SZABÓ (1979)
SZABÓ András: A Csemegi-kódex és a magyar polgári állam kiépítése. *Jogtudományi Közlöny*, 1979/4.

SZALÓKI (2008)
SZALÓKI Gergely: Halálbüntetés a Csemegi-kódexben. *Belvedere Meridionale,* 2008/3-4.

SZIJÁRTÓ (2023)
SZIJÁRTÓ Lilla: A humán reprodukciós eljárások etikai és jogi dilemmái a XXI. századi Magyarországon *Jog-Állam-Politika,* 2023/1.

SZILÁRD (1911)
SZILÁRD Ödön: A magzatelhajtás jogi és szociális szempontból. *Huszadik Század*, 1911/1.

TAKÁCS (2015b)
TAKÁCS Erzsébet: Fogamzás és terhességmegszakítás. Magzat-irodalom a kortárs francia szociológiában. *Socio. Társadalommtudományi Szemle,* 2015/1.

TIHANYI (2024)
TIHANYI Miklós: Adalékok az abortusz büntetőjogi megítélésének történetéhez. *Belügyi Szemle,* 2024/10.

TOLLEFSEN (2015)
TOLLEFSEN, Christopher: Pope Francis and Abortion. *Christian Bioethics,* vol. 21., no. 1. (2015) 56–68.

TÓTH (2022)
TÓTH Eszter Zsófia: Abortusz a Kádár-korszakban – A terhességmegelőző módszerek átalakulásának évtizedei. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat,* 2022/2.

TÓTH (1999)
TÓTH Gábor Attila: A második abortuszdöntés bírálata. *Fundamentum,* 1999/1.

TÓTH (2015)
TÓTH J. Zoltán: A dogmatikai, a logikai és a jogirodalmi értelmezés a magyar felsőbírósági gyakorlatban. *MTA Law Working Papers,* 2015/17. http://tinyurl.com/5e8xpc3a

TÓTH (2007)
TÓTH J. Zoltán: A halálbüntetés az ókori államok jogában. *Acta Jur.et Pol. Szeged,* 2007/18.

TÓTH (2020)
TÓTH J. Zoltán: A halálbüntetés visszaállítására való törekvés Magyarországon. *Glossa Iuridica,* 2020/1-2.

TÓTH (2017)
TÓTH J. Zoltán: A magyar bírói érvelés jellege: jogértelmezés és jogi érvelés a magyar felsőbíróságok gyakorlatában. *Iustum, Aequum, Salutare,* 2017/2.

TÓTH (2011)
TÓTH J. Zoltán: Élethez való jog és életvédelem pro futuro. *Pázmány Law Working Papers,* 2011/12.

TURAI (2012)
TURAI Julianna: Az abortusz történelmi gyökerei. *Hetek,* 2012/41. http://tinyurl.com/4d6nyf4k

UDVARY (2022)
UDVARY Sándor: Hübrisz helyett hatalommegosztás. *Jogtudományi Közlöny*, 2022/7-8.

UNGVÁRY (2014)
UNGVÁRY Botond Dénes: A méhmagzat jogai. *Bibó Jogi és Politikadutományi Szemle,* 2014/1.

VÖRÖS (2012)
VÖRÖS Judit: Az emberi embrió szabályozásának kérdéseiről. *De iurisprudentia et iure publico. Jog- és politikatudmányi folyóirat*, 2012/4.

VÖRÖS (2013)
VÖRÖS Judit: Az élethez való jog néhány jogelméleti kérdéséről. *Debreceni Jogi Műhely*, 2013/1.

WYATT (2001)
WYATT, John: Medical paternalism and the fetus. *Journal of Medical Ethics,* vol. 21., suppl. 2. (2001) 15– 20.

ZAKARIÁS (2015)
ZAKARIÁS Kinga: Az élethez, valamint a testi épséghez való jog kapcsolata az emberi méltósághoz való joggal a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogtudományi Közlöny*, 2015/10.

JOGFORRÁSOK

Jogszabályok

Alaptv.
Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

Alaptv. negyedik módosítás
Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.)

Btk.
A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

CIC
Az 1983. évi Codex Iuris Canonici

Charta
Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről szóló 2007. évi CLXVIII.

CRPD
A Fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény.

Csemegi-kódex
A bűntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvény.

Deák-féle javaslat
1843. évi büntetőtörvény javaslat.

Dekrétumok
Könyves Kálmán Király Dekrétomai.

EJEE
Emberi Jogok Európai Egyezménye.

EJEE VI. Jegyzőkönyv
Emberi Jogok Európai Egyezményének. VI. Kiegészítő Jegyzőkönyve.

EJENy
Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.

EPJNy
Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata

Eü.M (1952)
Az egészségügyi miniszter 81/34/1952. Eü.M. számú utasítása a terhesség megszakításának szabályozása tárgyában.

Eütv.
Az Egészségügyről szóló 1997. évi CLIV.

Francia alkotmány
Constitution française du 4 octobre 1958. (Az 1958 október 4-i francia alkotmány az V. Köztársaság létrehozásáról.)

Gyvt.
A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény.

ITSZ
Ideiglenes Törvénykezési Szabályok 1861.

Keü. tc.
A közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. törvénycikk.

Magyaroság Alkotmánya
A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény.

Métv.
A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény. (Mév. tv.)

MT határozat (1953)
A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1004/1953. (II. 8.) számú határozata

MT határozat (1956)
A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1047/1956. (VI. 3.) számú határozata

MT határozat (1973)
A Minisztertanács 1040/1973. (X. 18.) számú határozata a népesedéspolitikai feladatokról.

MT határozat (1988)
A Minisztertanács 76/1988. (XI. 3.) MT rendelete a terhességmegszakításról.

Oviedói Egyezmény
Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről szóló 2002. évi VI. törvény

PPJNE
Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya* kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet.

Ptk.
A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

Recommendation (1986)
Recommendation 1046 (1986) on the use of human embryos and foetuses for diagnostic, therapeutic, scientific, industrial and commercial purposes.

Recommendation (1989)
Recommendation 1100 (1989) of the Council of Europe. Use of human embryos and foetuses in scientific research.

Régi Btk.
A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

Szabályzat a késői terhességmegszakítás és az újszülöttek és 1–12 éves gyermekek életének befejezését vizsgáló bizottságról.
Regeling beoordelingscommissie late zwangerschapsafbreking en levensbeëindiging bij pasgeborenen en kinderen 1–12. jaar. (ford. Szabályzat a késői terhességmegszakítás és az újszülöttek és 1–12 éves gyermekek életének befejezését vizsgáló bizottságról) 7. cikk https://tinyurl.com/yc2xcbvx (2025. 11. 27.)

Szocialista Btk.
A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről 1961. évi V. törvény.

Szívhang rendelet
A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény végrehajtásáról szóló 32/1992. (XII. 23.) NM rendelet módosításáról szóló 29/2022. (IX. 12.) BM rendelet

Texas Heartbeat Act (2021)
Texas Heartbeat Act (2021) (Senate Bill 8 (SB 8) and House Bill 1515 (HB 1515) https://tinyurl.com/3bedtzuy

Törvény a terhesség önkéntes megszakításáról.
Loi n° 79-1204 du 31 décembre 1979 relative à l'interruption volontaire de grossesse. [Az 1979. december 31-i 79-1204. számú törvény a terhesség önkéntes megszakításáról. (Fro.)]

Törvény a különböző szociális intézkedésekről.
Loi n° 93-121 du 27 janvier 1993 portant diverses mesures d'ordre social. [Az 1993. január 27-i 93-121. sz. törvény a különböző szociális intézkedésekről. (Fro.)]

Törvénytár (1896)
Magyar Törvénytár 1877-78. évi törvénycikkek. Budapest, 1896.

Kommentárok

BELOVICS (2023)
BELOVICS Ervin: XV. Fejezet: Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények. In: POLT Péter – BELOVICS Ervin (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv Kommentárja.* Budapest, ORAC Kiadó, 2023.

BELOVICS (2025)
BELOVICS Ervin: XVI. Fejezet: Az egészségügyi beavatkozás és a kutatás rendje elleni bűncselekmények. In: Polt Péter – Belovics Ervin (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv Kommentárja.* Budapest, ORAC Kiadó, 2025.

KARSAI (2013)
KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Budapest, CompLex, 2013.

KARSAI (2022)
KARSAI Krisztina, Dsc.: XV. Fejezet: Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények. In: KARSAI Krisztina, Dsc. (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2022.

KÓNYA (2023)
KÓNYA István: XV. Fejezet - Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények. In: KÓNYA István – NAGYNÉ DR. TÓTH Hajnalka (szerk.): *Magyar Büntetőjog I-IV. - új Btk. - Kommentár a gyakorlat számára. 4. kiadás.* Budapest, ORAC Kiadó, 2023.

KÓNYA (2025)
KÓNYA István: XVI. Fejezet - Az egészségügyi beavatkozás és a kutatás rendje elleni bűncselekmények. In: KÓNYA István – NAGYNÉ DR. TÓTH Hajnalka (szerk.): *Magyar Büntetőjog I-IV. - új Btk. - Kommentár a gyakorlat számára. 4. kiadás.* Budapest, ORAC Kiadó, 2025.

KECSKÉS (2013)
KECSKÉS László: Az új Ptk. magyarázata I-IV. könyv. In: WELLMANN György (szerk.): *Polgári jog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára. Első kiadás.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2013.

KÖRÖS – MAKAI (2013)
KÖRÖS András – MAKAI Katalin: Az új Ptk. magyarázata I-IV. könyv. In: WELLMANN György (szerk.): *Polgári jog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára. Első kiadás.* Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2013.

LASSÓ (2007)
LASSÓ Gábor: I. rész A büntetőjog anyagi szabályai. In: VARGA Zoltán – BODOR Tibor (szerk.): A büntetőjog nagy kézikönyve. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2007.

NAVRACSICS (2012)
NAVRACSICS Tibor: *T/6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről.* 2012.

Határozatok, irányelvek, állásfoglalások

Az Eutanáziáról szóló ABH
Az eutanázia alkotmányellenességéről szóló 22/2003. (IV.28.) AB határozat.

A halálbüntetésről szóló ABH
A 23/1990. (X.31.) AB határozat a halálbüntetés eltörléséről.

A házasságról szóló AB határozat.
A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 14/1995. (III. 13.) AB határozat.

A meddővé tételről szóló ABH
A 43/2005. (IX.14.) AB határozat a művi meddővé tételről.

Dobbs vs Jackson (2022)
Dobbs, State Health Officer of the Mississippi Department of Health, et al. v. Jackson Women's Health Organization et al. No. 19-1392. Argued December 1, 2021-Decided June 24, 2022 http://tinyurl.com/yw6am2xc

Első abortuszhatározat
Az abortuszról szóló 64/1991. (XII.17.) AB határozat (első abortuszhatározat).

EP állásfoglalás
Az Európai Parlament 2021. június 24-i állásfoglalása a szexuális és reprodukciós egészség és jogok helyzetéről az EU-ban a nők egészségével összefüggésben. 2020/2215(INI) http://tinyurl.com/mskbsue3

EP állásfoglalás USA
Európai Parlament: Állásfoglalási indítvány az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának azon döntéséről, amely megsemmisíti az abortuszhoz való jogot az Egyesült Államokban, valamint az abortuszhoz való jog és a nők egészsége védelmének szükségességéről az EU-ban. 2022. július 5. B9-0365/2022. http://tinyurl.com/nbsaztsr

GUTTMACHER INSTITUTE (2020)
GUTTMACHER INSTITUTE: *Adding It Up. Investing in Sexual and ReproductiveHealth 2019.* New York, Guttmacher Institute, 2020.

Második abortuszhatározat
Az abortuszról szóló 48/1998. (XI. 23.) AB határozat.

MOK Etikai Kódex
A Magyar Orvosi Kamara Etikai Kódexe (Hatályos: 2012. január 1.)

10. BKv.
A Kúria Büntető Kollégiuma által kiadott 10. számú vélemény. *A terhes állapotban lévő nő sérelmére elkövetett testi sértésről.*

37. BKv.
A Kúria Büntető Kollégiuma által kiadott 37. számú vélemény. *Az üzletszerűen elkövetett bűncselekményekről.*

39. Bkv
A Kúria Büntető Kollégiuma által kiadott 39. számú vélemény. A hasonló jellegű bűncselekmények az üzletszerűség megállapításánál.

UNDP (2020)
UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME: *Building Back Better: The Role of Green Fiscal Policies (Policy Brief).* 2020.

Egyéb

AAS (1988)
Acta Apostolica Sedis 80. 1988. https://tinyurl.com/5dpc8tcj

ALCOY (2020)
ALCOY, Philippe: Poland: Demonstrating for Women's Rights and for an End to the Right-wing Government. *LeftEast,* 2020. november 9. https://tinyurl.com/yck7j83b

ANDRIKÓ (2022)
ANDRIKÓ Imre: A Roe v. Wade utóélete – Lehet-e az abortusz alapjog? *MCC,* 2022. június 16. https://tinyurl.com/4xpwjd6j

AQUINÓI SZENT Tamás
AQUINÓI SZENT Tamás: *Summa Theologiae. Questio 5, Response 3.* https://tinyurl.com/ycnaky9y

ARANY (1851)
ARANY János: Domokos napra. 1851. *Arcanum.* https://tinyurl.com/muz8e2dm

BABITS (1929)
BABITS Mihály: Cigány a siralomházban. In: Babits Mihály (szerk.): *Az istenek halnak, az ember él.* 1929. http://tinyurl.com/454wfwt9

BAGÓ – MIKULA (2012)
BAGÓ Bianka – MIKULA Klaudia: „Baba-para", avagy magzat vs. anya: ítélethirdetés. *Irány csoport*, 2012. 10. 25. http://tinyurl.com/yw3np8fe

BBC (2019)
China jails 'gene-edited babies' scientist for three years. *BBC,* 2019. december 30. https://tinyurl.com/2r6dawah

BEAUVAIS – MANN – LORE (2016)
BEAUVAIS, Edana – MANN, Elizabeth – LORE, Grace: Continental Gender Divide: Abortion Attitudes in the United States and Canada. Calgary (2016. május 21.): *Canadian Political Science Association Annual Conference.* https://tinyurl.com/3dcm6v6e

BESZTERCEI (2021)
BESZTERCEI Márk: „Egy meg nem született gyermek megszületettnek tekintendő." A korai egyház és az abortusz I. – Görög-római előzmények. *Középkor és kora újkor klub.* 2021. május 04. http://tinyurl.com/2xukuakz

BRANDON PHD (2023)
BRANDON PHD, Marianne: In a Decade Human Bodies May Not Be Required to Make a Baby. *Phsihology Today*, 2023. http://tinyurl.com/ybr3tbza

BROWNRIGG (2026)
BROWNRIGG, Emma: A turning point for Malta: The story behind the new abortion legislation. *European Youth Portal,* 2026. június 02.https://tinyurl.com/3x59vk8r

BÜNTETŐJOG. INFO
BÜNTETŐJOG. INFO: A büntetőjogi felelősség rendszere az új Btk.-ban. http://tinyurl.com/2768ujzm

CICERO

CICERO, Marcus Tulius: De Officiis Liber Primus. 105. *The Latin Library.* 2026. július 26. https://tinyurl.com/4n4mx4vj

CRACE (2012)

CRACE, John: Istanbul hospitals refuse abortions as government's attitude hardens. *The Guardian,* 2012. http://tinyurl.com/426ktk42

CSINK (2024)

CSINK Lóránt: A társadalom értékrendjét tükrözi – Beszélgetés az abortusszal kapcsolatos törvénykezésről. Nézőpont. *Magyar Kurír,* 2024. június 19. https://tinyurl.com/mpm3d8y3

CSOKONAI (1803)

CSOKONAI VITÉZ Mihály: *A reményhez.* 1803. http://tinyurl.com/pj5dz3rr

DIEHL (2020)

DIEHL, Marie: Abortion in France. Mentalities and legality since the 1970s. *Global History Dialogues,* 2020. https://tinyurl.com/mrx4bsrn

DUTCH NEWS (2022)

DUTCH NEWS: Senators vote to abolish five day wait before an abortion. *Dutch News*, 2022. 06. 21. http://tinyurl.com/36npks27

EVANS –BARONAVSKI (2018)

EVANS, Jonathan – BARONAVSKI, Chris: How do European countries differ in religious commitment? Use our interactive map to find out. *Pew Research Center,* 2018. december 5. https://tinyurl.com/yzjrmxam

FERENC Pápa (2013)

Evangelii Gaudium. Ferenc pápa. Az evangélium öröme kezdetű apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek és a világi híveknek az evangélium hirdetéséről a mai világban. 2013. november 24. https://tinyurl.com/3uvzx286

GAUDIUM ET SPES (1965)
A II. vatikáni zsinat Gaudium et spes kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházról a mai világban. *Vatican,* 1965 december 7. https://tinyurl.com/37d74hv7

GYEREKSZOBA (2023)
GYEREKSZOBA: Készen állunk a mesterséges méhre? Egy évtized múlva nem biztos, hogy szükség lesz a magzat kihordásához emberi testre. *Gyermekszoba,* 2023. http://tinyurl.com/y2cjyx9c

HÁZIPATIKA (2023)
HÁZIPATIKA: Gyerekkori eutanázia: mit jelent az új holland törvény? 2023. http://tinyurl.com/53ubrzmk (2024.08.06.)

HIPPOKRATÉSZ
HIPPOKRATÉSZ: *Hippokratészi eskü.* http://tinyurl.com/2s3m9726

HITTANI KONGREGÁCIÓ (1987)
HITTANI KONGREGÁCIÓ: Donum Vitae. 1987. https://tinyurl.com/cc4yaprp

HOMAN (2025)
HOMAN, Maya: Planned Parenthood Southeast hires law firm to probe 'troubling allegations' after petition drive. *Georgia Recorder,* 2025. október 17. https://tinyurl.com/nhrapbwp

HWANG (2025)
Kristen HWANG: Activists whose videos accused Planned Parenthood of selling fetal remains plead to felony. *Cal matters,* 2025 január 29. https://tinyurl.com/3549c6vu

JANY (2018)
JANY János: „Az ókori zsidó jog". In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* 2018. 1. http://tinyurl.com/nwhbj6uw

JÓLESZ (1991)
JÓLESZ Károly: Az abortusz és a zsidó vallás. *Szombat. Zsidó Politikai és Kulturális folyóirat.* 1991. október 01. https://tinyurl.com/45b66ter

JÓZSEF (1935/36)
JÓZSEF Attila: Kései siratő. *Arcanum,* 1935/36. https://tinyurl.com/ykjfn79e

KOCSIS (2016)
KOCSIS Piroska „Aki ettől a naptól fogva abortuszt hajt végre, azt a legkeményebben büntetjük.”: Abortuszellenes propaganda az ötvenes évek elején. *Archívnet,* 2016/3. https://tinyurl.com/ysb59vey

KOSZTOLÁNYI (1935)
KOSZTOLÁNYI Dezső: Halotti beszéd. *Arcanum,* 1935. https://tinyurl.com/37wjvsc4

KÖLCSEY (1823)
KÖLCSEY Ferenc: *Himnusz.* 1823. http://tinyurl.com/mw8k5dpt

„Költemény az abortus ellen”
Szeged-Csanád Egyházmegyei Levéltár (SzCsEL) I/1a. Egyházigazgatási iratok, 31/1963. (jan. 9.)

KSH
A terhességmegszakítások száma a Központi Statisztikai Hivatal nyilvánosan elérhető elektronikus adatbázisban bizonyos tendenciák alapján, az összesített magzati vetéléssekkel. http://tinyurl.com/5dkva3ef

KSH (2017)
Terhességmegszakítások. *KSH,* 2017. https://tinyurl.com/24xuwtx2

LANG (2020)
LANG Tünde: Gyermekkitevés és abortusz a Római Birodalomban. *Újkor,* 2020. augusztus 02. https://tinyurl.com/475jkjnn

LAKY (2022)
LAKY Zoltán: Abortuszháború: mindkét tábor tesz a csendes többség véleményére Amerikában. *Válasz Online,* 2022. 07. 11. http://tinyurl.com/24vhca9c

LIBERTIES (2014)
LIBERTIES: Tegye az EU-ban minden nő számára elérhetővé a biztonságos és legális abortuszt az Európa Parlament! *Liberties,* 2014. 09. 14. http://tinyurl.com/yck8phax

LICHTER (2025)
LICHTER, Jennie Bradley: The most important court case you've (probably) never heard of. *The Hill,* 2025. szeptember 25. https://tinyurl.com/2jkk9bap

LOS ANGELES DAILY NEWS (2017)
LOS ANGELES DAILY NEWS: Here are some of the countries with the strictest abortion laws. 2017. 08. 28. *Los Angeles Daily News,* http://tinyurl.com/3n5hf73z

LUTHRA (2026a)
LUTHRA, Shefali: Massachusetts expands abortion access to any point during pregnancy. *The 19th,* 2026. augusztus 10. https://tinyurl.com/5n7hjrfh

LUTHRA (2026b)
LUTHRA, Shefali: Planned Parenthood survived 'defunding' — just in time for elections. *The19th,* 2026. július 09. https://tinyurl.com/3vt44hd4

MADDOW-ZIMET – JONES – STOSKOPF-EHRLICH (2026)
MADDOW-ZIMET, Isaac – JONES, Rachel K. – STOSKOPF-EHRLICH, Emma: Abortion in the United States. *Guttmacher,* 2026 március. https://tinyurl.com/mr3u8mm2

MAGYAR KURÍR (2017)
MAGYAR KURÍR: Az Európai Unió zászlaja Szűz Mária jelképeit tartalmazza. 2017. http://tinyurl.com/esfjpuvs

MAGYAR KURÍR (2012)
MAGYAR KURÍR: Döbbenet: újszülöttek megölését engedélyezné két bioetikus. 2012. http://tinyurl.com/2pbbemct

MAROSÁN (2019)
MAROSÁN Melinda: A magzat élethez való joga. *Jogi Fórum,* 2019. október 31. https://tinyurl.com/4zs4y4p3

MASRIYA (2014)
Aswat MASRIYA: The reality of getting an abortion in Egypt. *Egyiptian Streets,* 2014. http://tinyurl.com/2bb7jwum

MIKES (2016)
MIKES Lili: Terhességmegszakítás. (jogi és pszichológiai aspektusok). *Magyar Bírói Egyesület,* 2016. október 26. https://tinyurl.com/mpt9d7hj

MIVAGYUNKAZARABOK (2014)
MIVAGYUNKAZARABOK: Abortusz Tunéziában és az iszlámban. *Közel a kelet, Arab világ - Iszlám világ*. 2014. http://tinyurl.com/57bjuwy9

MKE (2007)
MAGYAR KATOLIKUS EGYHÁZ: Családjogi Charta. *Katolikus,* 2007. szeptember 12. https://tinyurl.com/4za8zsv4

M.K.L.
Magyar Katolikus Lexikon, Budapest, Szent István Társulat, https://tinyurl.com/mvc9zvuv

MKPK (1956)
A Magyar Püspöki Kar 1956. szeptember 12-én kelt körlevele az abortusz ellen. http://tinyurl.com/4wrdrwzd

MOK
Magyar Orvosi Kamara által javasolt esküszöveg. http://tinyurl.com/ncstmx98

MÓZES (2023)
MÓZES Zsófia: Egy év abortusz nélkül: érintettek és szakemberek az amerikai helyzetről. *WMN,* 2023. 06. 26. http://tinyurl.com/72uck5sj

MRAV (2022)
MRAV Noemi: Ezekben az európai országokban tabu, illegális vagy erősen korlátozott az abortusz. *Euronews,* 2022. 07. 04. http://tinyurl.com/4febvrcd

MTI (2023)
MTI-Népszava: Balog Zoltán: Abból nem engedhetünk, hogy Isten adja nekünk és ezért csak ő veheti el tőlünk az életet. A református püspök levelet írt az eutanáziáért küzdő Karsai Dánielnek. *Népszava,* 2023. http://tinyurl.com/hdhvpu8h

NATHANSON (1984)
NATHANSON, Bernard N.: *Silent Scream.* 1984. Rövid film. http://tinyurl.com/2y5uzzn4

PAULIK (2015)
PAULIK András: Minden, amit a Planned Parenthood-botrányról tudni érdemes. *Családháló,* 2015. http://tinyurl.com/3xa4b5tn

PETŐFI (1847)
PETŐFI Sándor: *A nép nevében.* 1847. http://tinyurl.com/yc6we3mj

RABINÉ SZAKÁLLAS (2012)
RABINÉ SZAKÁLLAS Márta: A méhmagzat jogképessége és életjoga a magyar jogban. *Jogi fórum,* 2012. július 5. https://tinyurl.com/5n6pzjmr

RAJ-CZEFERNEK (2023)
RAJ-CZEFERNEK Léna: Az abortusz nem lehet alapvető emberi jog Európában. *Vasárnap,* 2023. 02. 10. http://tinyurl.com/ycx7ye5h

SANSONE (2022)
SANSONE, Kurt: MaltaToday Survey. Anti-abortion nation but opinion is shifting. *MaltaToday,* 2022. augusztus 01. https://tinyurl.com/4xaw9v48

SÁNDOR (2021)
SÁNDOR Judit: Az élethez való jog. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* 2021. http://tinyurl.com/bwvwhnm3

SEREG (2023)
SEREG András: Bemutatjuk Karsai Dánielt, az eutanáziaper főszereplőjét. *Index*, 2023. http://tinyurl.com/vfhpzw3e

SOURGO (2013)
SOURGO, Youssef: Abortion in Morocco: A freedom or a crime? *Morocco World News*, 2013. http://tinyurl.com/3svz548b

SZABADBÖLCSÉSZET
Fogalomtár etika szakosoknak, Areté. *Szabadbölcsészet.* https://tinyurl.com/yrkj6wef

SZABÓ (2023)
SZABÓ Szilárd: Az Alaptörvény és a magzati élet védelme. *Regnum Portál.* 2023. november 30. https://tinyurl.com/bdfanjws

SZENT II. JÁNOS PÁL (1988)
SZENT II. JÁNOS PÁL pápa: *Christifideles Laici. Az élethez való jog tisztelete.* 1988. https://tinyurl.com/ycycsvbj

SZENT II. JÁNOS PÁL (1995)
SZENT II. JÁNOS PÁL Pápa: *Evangelium Vitae.* 1995. http://tinyurl.com/43n4kk2f

TERTULLIANUS (210-213)
TERTULLIANUS, Quintus Septimius Florens: *De anima.* 210-213. http://tinyurl.com/yc72m3wb

TREMBLAY (2014)
TREMBLAY, Pinar: Turkish laws fail to protect women's right to choose. *Al-Monitor,* 2014. http://tinyurl.com/3wkccb4v

VAD (2016)
VAD Lilla Dominika: Halálra ítélve. Avagy az abortuszról a XXI. században. *Arsboni,* 2016. november 22. https://tinyurl.com/y8xv4acr

VAS VÁRMEGYEI HÍRPORTÁL (2020)
VAS VÁRMEGYEI HÍRPORTÁL: Támogatnák az orvosok a születés utáni abortuszt. 2020. http://tinyurl.com/3rd5h2tf

VI. PÁL (1968)
VI. PÁL Pápa: *Humanae vitae enciklika*. 1968. http://tinyurl.com/29cahan7

WÉBERNÉ ZSIKAI (2022)
WÉBERNÉ ZSIKAI Mária: Már nem alkotmányos jog. *Református,* 2022. július 05. https://tinyurl.com/eufa6myf

WILKINSON (2023)
WILKINSON, Dominic: Dutch government to expand euthanasia law to include children aged one to 12 – an ethicist's view. *The Conservation*, 2023. http://tinyurl.com/377yraun (2024. 08. 06.)

WINFIELD (2025)
WINFIELD, Nicole: Pope Leo XIV. affirms family is based on union between a man and a woman, unborn has inherent dignity. *Associated Press News,* 2025. május 16. https://tinyurl.com/3d7m6vmt

WOMEN ON WAVES
WOMEN ON WAVES: http://tinyurl.com/2j3uvm7w

XIII. LEÓ (1891)
XIII. LEÓ: Rerum Novarum. 1891. *Katolikus,* 2026. július 26. https://tinyurl.com/5c4yzfns

ZAKARIÁS (2018b)
ZAKARIÁS Kinga: „Az emberi méltósághoz való jog." In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. 2018. http://tinyurl.com/4muycphe

ZAKARIÁS (2023)
ZAKARIÁS Kinga: „Az egészséghez való jog.” JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* 2023. https://tinyurl.com/czccch55

PÁZMÁNY
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

Intézményi azonosító: FI79633
1088 Budapest, Szentkirályi utca 28.

Nyilatkozat

Alulírott dr. Dobróczi Zsolt, (Neptun kód: O1S6GG) ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám eredménye. A benne található – másoktól származó – nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Budapest, 2026. 10. 05.

.....
aláírás

PÁZMÁNY
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

Intézményi azonosító: FI79633
1088 Budapest, Szentkirályi utca 28.

Nyilatkozat

Alulírott dr. Dobróczi Zsolt, kijelentem, hogy „*Az Angyalok megöléséről. A magzatelhajtás és abortusz kérdésköreiről, ezek összevetéséről. A jogalanyiság figyelmen kívül hagyásáról.”* című munkámban mesterséges intelligenciát használtam, az alábbiakhoz:

a) a joggyakorlati anyagok, jogesetek összegyűjtésére használtam, de az elemzést és a tanulmány megírását magam végeztem el;

b) <u>hazai vagy külföldi szakirodalmi háttér keresésére használtam, de az elemzést és a tanulmány megírását magam végeztem el;</u>

c) <u>nyelvhelyességi szempontú ellenőrzésre használtam;</u>

d) az általam írott idegen nyelvű szöveg nyelvtani/nyelvhelyességi csiszolására használtam;

e) az általam írott magyar nyelvű anyag fordítására használtam.

f) <u>egyéb módon használtam, nevezetesen idegen nyelvű szöveg magyar nyelvű fordítására, nyelvtani/nyelvhelyességi csiszolására használtam.</u>

Budapest, 2026. 10. 05.

……
aláírás